

PRIVILEGIA
ПРИВИЛЄ́ГЇИ

ДИНКО
ДАВИДОВ

СРПСКЕ
ПРИВИЛЕГИЈЕ

PRIVILEGIA
PER
DIVOS IMPERATORES,
LEOPOLDUM,
JOSEPHUM,
ET
CAROLUM VI.
GLORIOSISSIMÆ REMINISCENTIÆ,
NEC NON
MODERNAM REGNANTEM
MAJESTATEM
MARIAM THERESIAM,
INCLYTÆ
NATIONI ILLYRICO-RASCIANÆ,
PER SEQUENTES
DEPUTATOS & PLENIPOTENTIARIOS,
NEMPE:
PAULUM NENADOVICH, Episcopum Carolostadiensem, & Patriarchalem Vicarium Generalem. JOANNEM GEORGIEVICH, Archi-Diaconum Patriarchalem. ARSENIUM WUISCH, Vice-Colonellum Regium, ex Confinia Tybisciana. ANDREAM ANDREOVICH, Regium Postæ-Directorem Petrovaradiensem, & Dominii Illeliani Carlovitii Administratorem, impetrata.

MEDIO
EXCELSÆ CANCELLARIÆ AULICO-HUNGARICÆ
CLEMENTISSIMÆ CONCESSA & CONFIRMATA
DIE 18. MAJI, ANNO 1743.

ПРИВИЛЕГІИ

чрезъ

БЛАЖЕННЫЯ ІМПЕРАТОРЫ

ЛЕѠПОЛДА

ІѠСИФА

И

КАРОЛА ШЕСТАГѠ

СЛАВНѢЙШАГѠ ПОМИНАНІА:

ТАКѠЖДЕ

НЫНѢ ЦАРСТВУЮЩЕЕ ВЕЛИЧЕСТВО

МАРІЮ

ѲЕРЕЗІЮ

СЛАВНОМУ НАРОДУ ІЛЛУРІКО РАССІАНСКОМУ

чрезъ слѣдующіа депутирти, и

ПОЛНОМОЩНИКИ

тоесть

Павла Ненадовича, епкпа Карлщаскагѡ, и Патріаршескагѡ Генерал-Викара, Іѡанна Георгіевича, архі-діакона Патріаршескагѡ, Арсеніа Вуича, обрістлайтенанта Кралевскагѡ ѿ Крайни Потискіа, Андреа Андреевича, Кралескагѡ Постфервалтера Петроварадинскагѡ, и Хершофа Уффелова Карловачкагѡ Администратора.

ИСХОДАТАЙСТВОВАННЫА

СРЕДСТВІЕМЪ ВЫСОКЫА КАНЦЕЛЛАРІИ ДВОРОВНУТРЕННѢЙШІА, БЛГОУТРОБНѢЙШЕ

ДАРОВАННЫА, И ПОТВЕРЖДЕННЫА

Днѐ 24. априліа. лѣта 1743.

ПОСЕБНА ИЗДАЊА

Издавачи и аутор захваљују
Библиотеци Матице српске
на сарадњи
Фототипско издање *Привилегија*
Христофора Жефаровића
Објављује се са оригинала
из фонда Библиотеке
(Сигнатура: Р 18 Сх IV 16.1)

ГАЛЕРИЈА МАТИЦЕ СРПСКЕ, ПОСЕБНА ИЗДАЊА: КЊИГА 3
БАЛКАНОЛОШКИ ИНСТИТУТ, ПОСЕБНА ИЗДАЊА: КЊИГА 58.

ДИНКО
ДАВИДОВ

СРПСКЕ ПРИВИЛЕГИЈЕ ЦАРСКОГ ДОМА ХАБЗБУРШКОГ

ГАЛЕРИЈА МАТИЦЕ СРПСКЕ / НОВИ САД
БАЛКАНОЛОШКИ ИНСТИТУТ / БЕОГРАД
СВЕТОВИ / НОВИ САД

САДРЖАЈ

...Стога ваља настојати, али без велике галаме и вређања, да се тај илирски или рашки народ помало сједини са римском црквом... Наиме, ако се те привилегије већ не могу изменити или скратити, то нека се бар од речи до речи потврде али таквим тамним изразима и двосмисленим речима изложе које би се у разна времена, могле сад овако, а сад онако разумети и тумачити; уз то ваљало би све то само привремено и са извесним клаузулама потврдити, како би касније, у згодно време, ти шизматици, као и остали акатолици... са црквом католичком, и против воље њихове, лакше се спојити могли...

Кардинал гроф Леополд КОЛОНИЋ (1796)

...Истина, привилегијама признат је српском народу изниман положај у Угарској. Те привилегије дане су Србима у тешким моментима по царевину. Дате су без добре воље и неискрено да се српски народ, с једне стране, по потреби експлоатише у интересу царског дома, а с друге, да би се цар могао Србима, као компактном целином, у свако доба, послужити у сузбијању сепаратистичких тежњи код Мађара... Али бечки политички кругови газили су, према потреби, без икаквих скрупула садржину привилегија. Том мучном и неравном борбом испуњен је читав 18. век историје Срба у Угарској...

Јован РАДОНИЋ (1940)

ПОВОД

еђу српским књигама XVIII столећа штампаним у Бечу, Венецији, Лајпцигу, Будиму и другим градовима, које се као реткости сада чувају у библиотечким трезорима, мали је број оних које су тек однедавно, у графички репродукованом али и веродостојном изгледу, поново пред очима стручних посленика и оних који понекад пожеле да се врате у прошлост свога народа. Остало је, дакле, још доста књига из тог времена сеоба, а међу њима је и књига *Привилегије*, које због њихових темељних вредности ваља изнети на светлост друге појаве. Јер, свака је од тих књига била покушај савладавања оне наталожене културне заосталости из времена туркократије на Балкану. А тај назадак, који их је оптерећивао, Срби су тек у Подунављу, у туђој држави, „уз натчовечанске напоре" – како је то оценио Никола Радојчић – прегли да надокнаде. Успели су у томе захваљујући одиста малом броју учених, даровитих, трудољубивих и занетих, али и мецена из редова клира и грађанства. И, благодарећи књигама које су тада „на свет издали". А издали су нешто више од четири стотине наслова, као „духовну жетву целог једног столећа". Зар само толико? Или, зар и толико! У мукотрпном расту српске културе оног неблагодатног, чак суровог времена, та жетва није била сиромашна. Тада је сабрана духовна храна за наступајућа прегнућа. И, да се не заборави, неке од тих књига су, тада, будиле и бодриле српско национално осећање угрожавано коморском администрацијом, римокатоличким, вармеђејским, магистратским и другим пресијама. Пружале су те књиге отпор језуитској мисији која је настојала да угаси кандило православља у Угарској, с чврстом намером да Србе поунијати и преда „у крило римске цркве".

И одиста, од наслова до наслова, од књига сакралних, преведених, прештампаних руских до књига разних списатељских српских, али и историографских, разастрла се широка потка српског препорода. Многи од знаних који су се меценатски бринули о штампању књига, али и оних незнаних, еснафлија, господара, трговаца и разних војених Исаковича, који су за тај њима не баш сасвим близак посао одвајали форинте и сеферине, нису знали да и тиме исписују странице културне повеснице свог народа, али су, верујем, то наслућивали.

Међу књигама чије сивосмеђе, трошне, листове помно прелиставам, има и неколико одиста изузетних по трајном значају свога осмишљеног садржаја, али и по лепоти графичко-типографској. То су, није претерано рећи, међаш-каменови српске културе новијег доба.

Први корак у културну обнову обележавају књиге Жефаровићеве: *Стематографија* (1741), *Привилегије* (1745) и *Описаније Јерусалима* (1748). Оне представљају дивот-трокњижје чији сјај, ни после дугог времена које нас од њих дели, није потамнео. Те књиге су само добиле ону племениту патину која њиховом првобитном сјају даје другчије, историјско зрачење. Особене су те књиге и по својој графици: Жефаровић је све странице, текст и илустрације, претходно нацртао а потом гравирао на бакреним плочама и на крају поступка отискивао на преси за дубоку штампу. У европским графичким центрима с развијеним штампарством тако су умножаване само луксузне, бакрорезима украшене књиге (livre à gravure), а Срби су у нужди користили ову вештину јер у то доба нису имали своју типографију с покретним словима. У сиромаштву покушали су да досегну најбогатије. Тако је Жефаровићево графичко умеће тада привремено заменило српску штампарију. Десило се то у бечкој радионици Томаса Месмера с којим је наш графичар поред књига штампао и посебне бакрорезе, међу

њима и оне с барокним ликовима српских средњовековних владара-светитеља.

У бечкој Месмеровој бакарној типографији умножаване су плоче за књигу *Привилегије*, коју је по налогу патријарха Арсенија IV Јовановића превео с латинског „на матерњи славеносербски језик", а заправо на оновремени рускословенски језик, народноцрквени секретар Павле Ненадовић Млађи. Тако је 1745. настало српско бакрорезно издање царских привилегија. У нашим библиографијама и библиотекама *Привилегије* се воде као књига Жефаровићева, због његовог бакрорезачког ауторства.

Тих година, на самом почетку реформи Марије Терезије, али и сужавања српских привилегијалних права, српски патријарх Арсеније IV Јовановић Шакабента, добро је оценио да је баш та књига потребна народу, особито оном национално најсвеснијем делу, ојачалом српском грађанству. И Жефаровић је у уводу написао да српске *Привилегије* грађани „јако жељаху читати". Та полуреченица је најважнија у његовом обраћању читатељима.

Српске царске привилегије, тада умножене у облику књиге с описним насловом: *Привилегиј чрез блаженија императори Леополда, Јосифа и Карола Шестаго славнејшаго поминанија: токожде и мне царствујушче величанство Марију Терезију Славному народу Илирико Расцијанскому...*, ушле су у угледније српске домове, а њихов садржај у свест писменијих.

Привилегије Христофора Жефаровића данас су културно-историјски споменик поштоване старине, готово два и по столећа. Број очуваних оригиналних примерака може се избројати на прсте једне руке. У свему овде реченом налазе се убедљиви разлози да се Жефаровићева књига и њен латински предложак *Privilegia* из 1743. појаве у подмлађеном, факсимилном издању.

Пред овим знаменитим и лепим књигама одавно сам гајио наду да ћу их у облику верном оригиналу поново „на свет издати". Сада се то остварило.

Осећам се побуђеним да заблагодарим историчарима Радовану Самарџићу и Славку Гавриловићу, и историчару уметности Дејану Медаковићу, који су ме подстакли на овај посао. Они су исписали странице српске историје у којима су осветљавали и привилегијално доба, повезујући научна занимања старијих и млађих писаца за судбину српског народа и његове културе у XVIII столећу.

ПРЕДИСЛОВИЈЕ

XVIII столећу Срби у Угарској су често, а особито када им је било тешко, упирали погледе и надања у Сремске Карловце, своје духовно и етничко упориште где су, поред осталих знаменитости и драгоцености, у добро забрављеној ризници, чуване српске привилегије примљене од аустријског цара – угарског краља Леополда I. Осим најужег круга српских архијереја и ученијих духовника, мало је ко могао видети те калиграфски исписане и украшене дипломе на пергаменту с провученим јемственим гајтаном о које виси велики воштани печат у позлаћеној округлој кутији, с урезаним двоглавим хабсбуршким орлом на поклопцу – као ни оне, потоње, потврде тих докумената, називане онда конфирмације, наследних владара Јосифа I, Карла VI и Марије Терезије, такође исписане калиграфски, али једноставније опремљене, укоричене као рукописне књиге.

Врло рано, још за живота патријарха Арсенија III Чарнојевића (Arsenio Csernovich, Orijentalis Ecclesiae Ritus Rascianorum Archi-Episkopo), коме су привилегије, намењене „српској народној и верској заједници", дате по принципу персоналног права, оне су превођене с латинског на српски. Архијереји су одредбе привилегија, или само *Изводе* из привилегија, тумачили и препричавали свештенству а оно народу.

У српским збеговима и насељима, првих паћеничких година после велике сеобе, та тумачења српских права у Хабсбуршкој монархији, која је постала њихова нова домаја, примана су као мелем на лако рањиву душу. Leopoldus dei Gratia Electus Romanorum Imperator, semper Augustus – римокатолик – јемчио је српском патријарху и српском народу православни верозакон! То се, тада, једино чуло и упијало у народну свест. И управо захваљујући првим преводима привилегија, који су ширени у рукописним свескама, Србима су биле добро познате од цара загарантоване повластице, у којима је, како се чинило, била суштина њиховог државноправног положаја у Монархији. Лаковерно су сматрали да је у привилегијама садржано најчвршће јемство њихове самосвојности. Испрва нису уочили шта се све крије иза свечаних царских обећања. Потом су се на привилегије позивали кад год су били угрожени. А то се често дешавало.

Позивајући се на заслужена права, осетљиви Срби су, у узбуђењу, и крупним речима, помињали крв коју су пролили, или коју ће пролити, за цара, свог заштитника. Још у Креденционалу Београдског црквено-народног Сабора одржаног 18. јуна 1690, неколико месеци пре велике сеобе, обећавају да ће цару „бити верни до последње капи крви". Такво обећање је Леополд I већ у првој привилегији, од 21. августа исте године, обзнанио као српску обавезу, па се покровитељски обратио својим поданицима понављајући да им „од сада под сенком Наше заштите ваља живети и мрети". После великих жртава које су Срби дали у ратовима после сеобе, цар у привилегији од 4. марта 1695. признаје „народа српског верне заслуге... племенито принесене и обилатом племенитом крвљу засведочене". Тако је, готово свечано, цар истицао *српски улог у крви* за милост коју им обећава.

Српска крв се помиње и у *Стематографији:* „Славноме цару и крв си завештао", узвикује Павле Ненадовић Млађи у песми посвећеној патријарху Арсенију IV Јовановићу Шакабенти, мислећи при том на крв српских сирмијских хусара, ландмилиције, граничара. Тада се, управо, навршило пола столећа како је та „племенита крв" – како се изразио Леополд I – текла за Ћесаровину, за српске „свенародне слободе". И потоњи српски писци враћали су се на тему крви дате за привилегије: „Кад је патријарх са депутацијом српском 1741. био у Бечу, обећала му је Марија Терезија да ће потврдити привилегије. Нова депутација је пожуривала потврду; граничари српски проливали су једнако на разним пољима крв, чувајући њом, као

што рекоше у писму српској депутацији, привилегије, које су њихови преци, такође, крвљу стекли. Та крвава солицитација више је вредела од солицитације српске депутације." Тако је мудро писао Милутин Јакшић, професор Карловачке богословије и историограф, још давне 1899. године у готово заборављеном животопису *О Арсенију IV Јовановићу Шакабенти*.

На трен се учини да је „крв проливана" само реторска, епистоларна или песничка барокна фигура; она, можда, то по форми и јесте; али, авај, та крв је, у стварности, тада, проливана у бојевима балканским, панонским, фландријским, рајнским, ломбардијским. Било је нечега ментално тешког, фаталног, готово суицидног, у том ратничком расположењу српских граничара – „најјевтиније војске" оновремених европских ратишта.

Срби су се, изгледа, лако мирили са сазнањем да им привилегије ваља крвљу цару отплаћивати. Још за првих бојева с Турцима, код Сланкамена (1691), Сенте (1697) и Петроварадина (1716), жарко су се надали и чврсто веровали да ће хришћанска војска коначно победити и ослободити целу Сервију од Османлија. Убрзо, када се такво расположење расплинуло као магле над мочварном равницом, војевали су само ради царских, српских привилегија. И нису се жалили на војевање, па су и царски генерали истицали њихову храброст и њима несхватљиву издржљивост.

Ако су Расцијани тако лако, и тако лудо, проливали крв за сјајну и славну Ћесаровину, ипак су се тешко мирили с истином да се и поред таквог улога њихова права изневеравају, сужавају и на разне начине лукаво угрожавају, да би временом изгубила првобитни смисао и значај. Када су иза декоративне завесе привилегија боље спознали вешто вођену политичку и римокатоличку глуму, у очајању су намеравали да крену на југ, а неки тамо и пошли, у своју Сервију, из Хабсбуршке поново у Османску империју. Најзад, средином XVIII столећа, многи из угледног војеног сталежа, из Потисја и Поморишја, с фамилијама – тражећи обетовану земљу – одселили су се, заувек, на исток, у Росију, где им се у степама Славјаносербије и Нове Сербије, губи траг. Међу њима су и заблудели Исаковичи, чија је неславна судбина ближа књижевности него историографији, што је Милош Црњански узбудљиво, поетски оживео. Нека су српска села у јужној Угарској, која су напустили, остала затрављена, а нека насељена другим, страним живљем.

И једно од најосетљивијих питања, оно које се тицало слободе вероисповести, пружа верну слику о стварном и привидном признавању српских права по слову привилегија. Верска права Расцијана у Монархији добила су прво и најистакнутије место; међутим, управо су та права често и окрутно повређивана. Римокатоличка, „јединоспасавајућа" црква сматрала је православне „шизматицима" – отпадницима, који су се нашли у строгој верској средини у којој је владало гесло: cuius regio, illius religio.

Разне жалбе упућене царској администрацији, познате као gravamina, често уз вапај због ускраћивања основних права, тужне су вести о српском „повлашћеном" положају. Док се чита једна gravamina из 1745, као да се из прошлости чују тужни гласови: „Шта смо Богу згрешили... Да ли што сносимо толике тешке терете и толико се боримо против спољашњих и унутрашњих непријатеља? Упућују нас да се обратимо на жупаније ради лека, но те судије су наши гониоци... Осим Бога, народ се нада помоћи од Њеног Величанства Марије Терезије. Моли је да нађе начина како да се уклони повод толиким тегобама народним...". Нагнут над српским жалбама, писац наставља: „Народ је очајавао и тражио нове и нове од Сабора гаранције."

Наведена gravamina датована је 1745 – годином изласка из штампе књиге *Привилегије* Христофора Жефаровића, у којој се, баш у Предисловију, помиње „благополучно царствујушче" Марије Терезије, од које су молитељи, дободушни и кротки као голубови, очекивали овоземаљску помоћ. Текст Жефаровићевог Предисловија одобрио је патријарх Арсеније IV Јовановић. Може бити да је по његовом налогу и састављен а да га је бакрорезац само потписао. Тако се, често, морало радити. Уосталом, патријарх је најбоље знао – због мука које је поднео тражећи и молећи конфирмацију Леополдових привилегија – да то за Србе није „благополучно царствујушче" Марије Терезије. Ипак, тако је написано. Наиме, српски

архијереј се том фразом подanички, вазалски, довијао: стављајући тиме до знања да високо цени и поштује ауторитет царског дома од кога је добио потврду царских привилегија и од кога очекује њихово испуњавање. У исто време, на тај начин је изразио уверење – у које је и сам сумњао – да српска права не могу оспоравати жупаније и више коморско чиновништво, па ни Римокатоличка црква. Осим Бога, Србима ће помоћи царица, како су сами себе уверавали и храбри српски граничари. Међутим, у даљем току развоја унутрашње политике Хабсбуршке монархије управо је царица сужавала српска права дата привилегијама. Тај процес нису могла зауставити ни граничарска војевања ни црквена довијања. А Жефаровићево Предисловије наводи на размишљање о тамним сенкама на царским привилегијама и потоњим конфирмацијама.

И, управо тада јавиле су се клице српског просветитељства, што је средином и у другој половини XVIII столећа благотворно деловало на свеколики преображај. Када је о српском културном напретку реч, поставља се питање да ли је због оних туробних политичких и осталих невоља баш све у животу српског народа било црно?

Наши преци у Угарској остварили су баш тада неочекивано брз историјски успон: од пресахле традиције ка култури западноевропског круга. А то је велика тема српске историографије.

Од Жефаровићевих књига-графика, *Стематографије*, *Привилегија* и *Описанија Јерусалима*, Јулинчевог *Кратког увода у историју*, *Србљака*, римничког и венецијанског, преко Орфелинових дела, *Калиграфије*, *Историје Петра Великог* и *Славјаносрпског магазина*, до четворотомне *Историје* Јована Рајића и *Собранија нравоучителних* Доситејевих, ниже се библиографски подсетник о српским штампаним књигама епохе Просветитељства. А све то је стечено за живота једне или две генерације: од друге сеобе (1739) до Темишварског сабора (1790), од патријарха политичара Арсенија IV Јовановића Шакабенте до ученог митрополита Стефана Стратимировића, од преписивача Рачана у Сентандреји до Новаковићеве бечке штампарије, од цркава-брвнара и набијача до високих барокних храмова и епископских дрвораца, од „Илирико расцијанског општег зографа” Христофора Жефаровића до „Царско-краљевске вијенске Академије члена” Захарија Орфелина, од непознатих иконописаца до барокног барда Теодора Крачуна и рокајног малера Теодора Илића Чешљара – тече тај успон уз жестоке битке с неукошћу, заосталошћу и предрасудама. Тада су Срби варошани у Подунављу свукли са себе зубуне, ћурдије и јапунџета и оденули се по „европејски”. Био је то историјски свлак обогаћеног српског гражданства. Корачали су груби Расцијани из својих махала и влажних приземљуша у раскошно поднебље европске културе галантног XVIII столећа. – Биле су то и битке за лепо и племенито. У њима, и око њих.

Не треба заборавити да је та епоха српске европеизације названа „привилегијално доба”. Значи ли то да су Срби онај свој успон у нову, барокну, културу остварили захваљујући сеобама, животу у Хабсбуршкој монархији и – захваљујући веролoмним царским обећањима и званичним привилегијама? Одговор на ово питање је потврдан. Другим речима, и поред тога што је изневеравање привилегија пратило друштвени и верски живот, ипак су се налазиле могућности да се испоље битна стремљења у култури и уметности. А била су остварена захваљујући вешто вођеној политици Карловачке митрополије, али и ктиторству и приложништву обогаћеног српског грађанства. Српски национализам добио је тада барокна крила, што се одразило у књижевности и уметности. Срби су у то време градили високе цркве и у њима подизали позлаћене барокне иконостасе не само из религиозних осећања, већ, превасходно, из пробуђених и устрепталих националних побуда.

ПРВА СЕОБА СРБА И ПРИВИЛЕГИЈЕ

ЛЕОПОЛД I – АРСЕНИЈЕ III – ИСАИЈА ЂАКОВИЋ – ЂОРЂЕ БРАНКОВИЋ – КАРДИНАЛ КОЛОНИЋ – ЈОСИФ I

ада је „шестог дана месеца априла 1690. године", у Бечу, цар Леополд I потписао Инвитаторију, ратна срећа на балканском ратишту давала је варљиве наде час хришћанској, час османској страни. Претходне, 1689, десиле су се крупне промене на бојишту, али и у командном саставу обе војске. На турској страни осећала се нова стратегија великог везира, „енергичнога и мудрога" Мустафе Ћуприлића, који је настојао да поврати изгубљене територије.[1] Аустријски балкански корпус погођен је смрћу славног генерала Енеја Силвија Пиколоминија у Призрену, 9. новембра исте године.[2] Ускоро, првих дана јануара 1690, царска војска је поражена код Качаника, што је изазвало велику забринутост у Бечу.[3] Ипак, очекивани преокрет набоље, заслугом фелдмаршала Лудвига Баденског и новопостављеног амбициозног генерала Лудвига Ветеранија, побудио је нову наду, што је с олакшањем примљено на Двору.[4] До Леополда I стигла је Ветеранијева радосна и лакомислена процена да би се „са побуњеним хришћанима и 12.000 регуларне војске" непријатељ могао победити, чак протерати са Балкана.[5] У таквом расположењу и очекивању коначне победе Леополд I је царским печатом оснажио Инвитаторију, која је у српској историографији често сматрана и првом привилегијом.[6] То је позивно писмо упућено „балканским хришћанима" да против Турака „на оружје устану", да се придруже царској војсци, као и да „по могућности" тој војсци обезбеде „храну и друго што јој за издржавање устреба." На истом месту цар напомиње да, после ослобођења од Турака, балканске земље државноправно припадају краљевини Угарској и да су њему као „краљу Угарске правно потчињене и које ће се законито потчинити". Надаље, ослобођеним народима, будућим царским поданицима, обећава царско-краљевску „милост и благонаклоност". Она би се састојала у сумарно, чак нејасно, наведеним повластицама које се тичу свих „права своје вероисповести и избора војводе", изузећа „сваког јавног терета и данка", као и „слободног притеживања добара, покретних и непокретних". Напослетку, ту је и царева патетична стилска фигура у маниру дворске епистоле: „Радите дакле Бога ради, да повратите вероисповедање, спасење, безбедност вашу, без страха пређите на нашу страну", али, у наставку реченице стоји и наредбодавна порука: „куће ваше и пољску радњу не остављајте". То су суштина Позивног писма.[7] Дакле, Инвинтаторија није позив на сеобу. Напротив. „Срби су требали Леополду тамо где јесу."[8] Наум је, нема сумње, био да се тамо негде на југу формира војна граница.

Не треба заборавити да је Инвитаторија састављена у ратном предаху, када је из удаљене бечке перспективе, по мишљењу царевих саветника изгледало да су „турске снаге у толиким погибијама победним Нашим оружјем сатрвене".[9] Ваља рећи и то да Позивно писмо на устанак није значило ништа ново на балканском ратишту: Срби и остали хришћани су се и пре тог позива борили на царској страни. Познато је учешће српске милиције у јединицама генерала Пиколоминија, потом Ветеранија, као и добро уходана сарадња пећког патријарха Арсенија III Чарнојевића и српских првака са аустријским генералима.[10] То је у Бечу било добро знано. Инвинтаторија је само царском милошћу озваничила постојеће стање – учешће Срба и осталих хришћанских Арнаута (Клименте) у том

NOS LEOPOLDUS
Divina favente Clementia, Electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniae Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, Bosniae, Serviae, Bulgariae etc.

рату. Тај царски проглас је настао као последица оног Ветеранијевог наивног предвиђања скоре победе над Турцима, а уз помоћ балканских устаника. Другим речима, Инвитаторија је царев лукаво срочен позив на потпуну мобилизацију, али тако да побуњеним хришћанима буде уручен преко пећког патријарха.

Ни текст Инвитаторије није оригиналан. Утврђена је његова „садржајна зависност” од текстова једног од двају познатих меморијала. По првом мишљењу, Инвитаторија се ослања на *Меморијал о успостави Илирског краљевства* грофа Ђорђа Бранковића,[11] достављен цару у лето 1688, а по другом, на Меморијал царског пуковника Лудвика Ф. Марсиљија. Друго мишљење је образложено поузданијим аргументима.[12] Но, у бити, извор-

ник Инвитаторије не мења њену суштину. Данас је извесно да је састављена према предлошку, што, даље, показује да цареви саветници нису познавали прилике, па чак ни балканску историјску географију. То се јасно уочава већ у првом делу Инвитаторије, где се наводе хришћански народи „по свој Албанији, Србији, Мизији, Бугарској, Силистрији, Илирији, Македонији, Расцији". (Sic!) Те „тобожње земље" су, без сумње, „чисто литерарног порекла и неодређеног значења", а потичу од старих поимања провинција „Илирика".[13] Такве произвољности састављача овог званичног текста и њихова необавештеност о географском положају и етничком саставу балканских земаља говоре о непоузданом садржају тог дела Инвитаторије. И појам избора војводе није јасно одређен. Тако важно право наведено је уз сумарно набрајање осталих царских обећања, без образложења чији би то војвода био, будући да се у тексту наводе „сви народи". Није наодмет рећи да је и то „право" преузето из Марсиљијевог Меморијала, а да се односи на тзв. племенског војводу (као код Арбанаса), а не на деспота – војводу, како је замишљао и предлагао гроф Ђорђе Бранковић и како су Срби тада, и много доцније, замишљали.[14]

Инвитаторија је даном царевог потписа, а поготово даном уручења патријарху Арсенију III, већ изгубила своју политичко-правну важност. Наиме, датована 6. априла 1690, она је тек 16. јуна, у Београду, уручена српском патријарху, који је почетком те године био принуђен да заувек напусти своје архијерејско седиште, па је, према томе, био удаљен од народа и ратника којима је Инвитаторија била упућена. Није утврђено зашто је тако дуго преношена од Беча до Београда, али је извесно да због измењених ратних околности средином јуна месеца више није могла имати никакво стварно дејство. Дакле, Позивно писмо, написано и уручено у данима када се стање на балканском ратишту брзо мењало, није избегло ефемерну судбину свог настанка.

Уз Инвитаторију Леополд I је истог дана упутио и лично писмо српском патријарху. У неколико реченица цар одаје високо признање Арсенију III за сарадњу с аустријским снагама: „Више пута нам је достављено колико Вам на срцу лежи безбедност и напредак ствари хришћанске; са задовољством смо разумели да сте о овоме изврсне доказе дали, идући наруку верноме, покојном генералу Пиколоминију, док се тамо бавио."[15] Најважнији део царевог писма се тиче поновљеног позива из Инвитаторије да се заједничким снагама збаци „турски јарам", односно да Срби „придруживши се Нашем оружју сваким начином потпомогну, да се варварско отоманско царство понизи и угаси". На крају писма је „високо" обећање царске и краљевске милости", коју ће владар „даном приликом и живим доказом посведочити".[16]

Српском патријарху и његовим поузданицима из редова клира, навиклим на преговарачка натезања с турским властима, нису промакла недовољно јасна обећања Инвитаторије, па их ни дворски углађени стил царева лична писма није умирио. Сумња у чисте намере Инвитаторије и писма потицала је из увида да у оба царска документа нема ни речи о правима цркве и њених архијереја каква су имали у Турском царству. У таквим околностима, забринут за судбину народа и цркве, а вероватно и наслућујући неминовност, али и неизвесност сеобе у Угарску, патријарх је 18. јуна сазвао црквено-народни сабор у Београду. Тада је већ „било мање-више јасно да ће се Београд тешко моћи одржати у рукама ћесареваца".[17]

Београдски сабор одржан је уз учешће пет епископа, седам игумана и петнаест народних, световних старешина. Важно је истаћи да учесници тог сабора нису потицали само из Србије под турском влашћу већ и из Срема, у Угарској. Међу епископима је најугледнији и најобразованији био јенопољски, Исаија Ђаковић, који је управо на том сабору добио изузетну дипломатску мисију преговарача на бечком двору. Међу народним главарима истицао се кнез Јован Рашковић, капетан старовлашки. Игумани су били тројица из Србије, рачански, сопоћански и студенички, а четворица из Срема, хоповски, реметски, бешеновачки и шишатовачки. Њихови лични потписи и печати, испод потписа и печата патријарховог, налазе се на Креденционалу, којим је сабор опуномоћио епископа Исаију Ђаковића за преговарача с царем.[18]

АРСЕНИЈЕ III
"АРСЕНИЈЕ ЧРНОЈЕВИЧ БОЖИЈЕЈУ МИЛОСТИЈУ АРХИЕПИСКОП ПЕКСКИЈ И ВСЕМ СРБЉЕМ И БОЛГАРОМ И ВСЕГО ИЛИРИКА ПАТРИЈАРХ"

Заказан у критичним, одсудним данима после пада већег дела Србије поново у турске руке, када су српски духовници и устаници с народом прилазили зидинама Београда, сабор је имао политичко-дипломатски карактер: на њему је утврђен однос српског народа према будућем суверену, а као одговор на његову Инвитаторију.[19] С великим поданичким опрезом и тактом на сабору су донета три документа: Креденционал епископа Исаије Ђаковића, Пунктови – српски захтеви и Писмо патријарха Арсенија III цару Леополду I.

Креденционал. „Ово ће писмено Исаија Ђаковић, посланик српског народа, показати цару и камарили; он ће приступити пред престо царски као заступник на овој повељи потписаних. – Потписани моле цара да њиховом посланику верује и да се на њих сиромахе смилује. – Они обећавају да ће цару бити *верни до последње капи крви*" (курзив Д. Д.). Срби се обраћају Леополду I као „преузвишеној круни царској", али и као „светлому краљу нашему".

Пунктови. „Тражи се: 1) Потпуна слобода православне цркве. – 2) Самовластан избор архиепископа српског националитета. – 3) Слобода архи-

епископске власти по обичају и правима православне цркве у свим крајевима *где живи и где буде живио српски народ под суверенитетом царским* (курзив Д. Д.). – 4) Слобода духовенства од десетка и од уконочавања. – 5) Да се све цркве, које су Турци отели поврате под власт патријархову.” – 6) Архијереји имају право визитације цркава и манастира.

ЗАХВАЛНО ПИСМО ПАТРИЈАРХА АРСЕНИЈА III ЦАРУ ЛЕОПОЛДУ I од 17. новембра 1690, за прву привилегију од 21. августа 1690: ”... и приде нам епископ Исаија от вашего царскаго величества и принесе нам обрадователнују царскују привилегију плну радости и веселиа и царске милости роду нашему... а ми имамо верно служити вашеј пресветлој круни с всеми християнскими људми при животу и при смрти.”

Патријархово писмо. „... цар се свечано уверава да му је изасланика послао сакупњени народ са свих српских земаља и половине Бугарске, и то *како духовни тако и војнички и грађански ред* (курзив Д. Д.) ... да изразе радост што се српски народ после 301 године ослободио турског ропства и ујединио у државе царства хабсбуршког...” Срби признају цара Леополда I, угарског и свог краља, што је назначено и у адреси: „Пресветломy римскому цару Леополду првому Угарскому, Србскому, Блгарскому ... краљу”.[20]

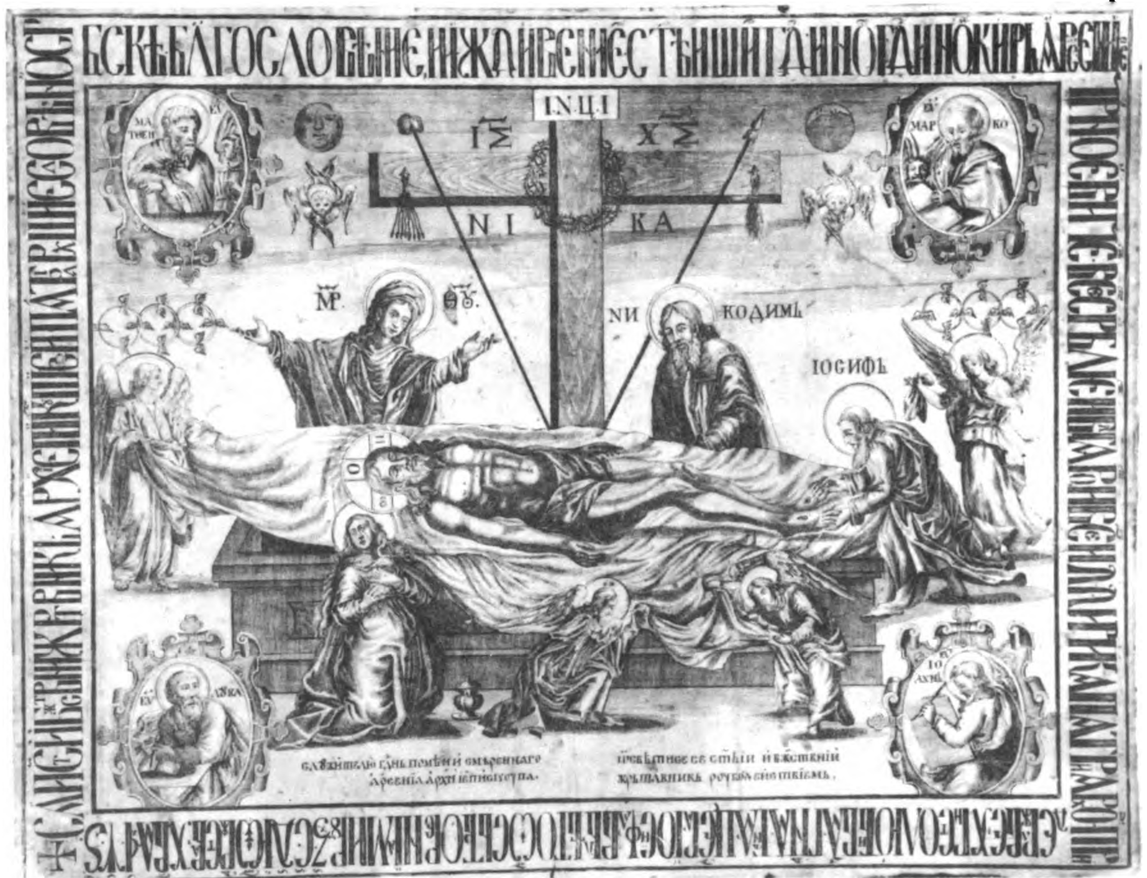
Из првог и трећег документа избија дубока понизност молитеља, што је у реторској форми обраћања владару вероватно стилизовао епископ Исаија Ђаковић коме је такав стил био добро познат, док су Пунктови састављени у виду захтева. Суштина њихова је у црквеној самоуправи, односно у аутономном, привилегованом положају Српске цркве, какав је имала под Турцима.[21] Међутим, пада у очи да се не помињу световна права, па ни право избора војводе. То није случајно промакло, али се поставља питање зашто је у српским захтевима баш то изостало. На Београдском сабору је било чак петнаест народних старешина; да ли су они захтевали да се уврсте световна права и избор војводе па то није прихваћено, вероватно се никада неће утврдити. О неспоразумима у таквим приликама обично нису постојали писмени трагови. Може се само наслућивати да је хијерархија сматрала да је самоуправа Српске православне цркве у римокатоличкој земљи једино важна и да баш такву аутономију привилегије подразумевају јемчећи њоме остала, световна, национално-политичка права. Разумљиво, била је то велика заблуда.

Пунктови Београдског сабора, а потом и преговори епископа Исаије Ђаковића у Бечу, као и прва привилегија, датована 21. августа 1690, навели су потоње српске, али и аустријске и мађарске историчаре, на различите претпоставке и тумачења велике сеобе и српских привилегија. Оно што је било у сфери политичких, верских, војних и привредних интереса Двора, с једне стране, и српских, превасходно верских интереса, с друге стране, остаће једним делом под велом тајне и потоњих, често полемичких оцена. Остају питања без одговора, или одговори без поузданих аргумената.

ПЕЧАТ ПАТРИЈАРХА АРСЕНИЈА III

Епископ Исаија Ђаковић је у Бечу с великим успехом заступао српске захтеве. У току преговора, цареви саветодавци су припремили текст прве привилегије а српски посланик је био упознат с концептом, који је изазвао његово неслагање и захтев да се унесу исправке у виду допуна важних за Србе. Наиме, у набрајању области на које се односе привилегије изостављена је Угарска с Хрватском. По томе би се могло наслутити да Двор тада још није мислио на даља повлачења војске већ само на ратовања на Балкану, па према томе ни на сеобу Срба. У исто време у Бечу је, по свему судећи, било одлучено да се у преговорима са Србима не помиње српски староседелачки живаљ у Угарској. Српски посланик је морао да рачуна како са сеобом тако и са Србима преко Саве и Дунава, а с њима, чак, и ако до сеобе не би дошло. Стога је поднео своје образложење. „У тој представци истиче Исаија како је у прошлој аудијенцији, у име православних на крајњој граници Угарске, Хрватске, читаве Расције и Јенопоља, поднео *усмено* цару извесне захтеве о слободном исповедању вере. Цар му је, истиче Исаија, даље обећао да ће становништво Грчке, Бугарске, Далмације, Босне и Херцеговине, која је још под Турцима, узети у заштиту. Цар је то заиста и учинио својом дипломом коју сада издаје, али у тој дипломи не спомиње се становништво Угарске и Хрватске."[22] На захтев да се измени текст прве привилегије, епископа Исаију је, свакако, мотивисала и брига о Србима северно од Саве и Дунава, посебно у Барањи и Славонији, где су старином били густо насељени, а где су само за неколико година после протеривања Турака (од 1687) били изложени силовитом римокатоличком прозелитизму. Било му је добро познато (али и цару) да су Срби у Барањи, па чак и калуђери манастира Грабовца, под језуитским насртајима, априла месеца 1690, само неколико месеци пре бечких преговора о привилегији, били принуђени да у Печују потпишу текст уније.[23] Другим речима, да је епископ Исаија прихватио првобитни текст привилегије, после велике сеобе, која је била извесна, створила би се безизлазна ситуација јер би се сав српски народ – староседеоци и тек досељени – нашао у областима које нису под заштитом привилегија.

АНТИМИНС ПАТРИЈАРХА АРСЕНИЈА III ЧАРНОЈЕВИЋА БЕЧ 1706.

АРСЕНИЕ ЧРНОЕВИЧЬ БЖІЕЮ
МЛТІЮ, АРХІЕПИСКОУ ПЕКСКИ
И ВСЕ СРБЛЕ, И БЛГАР, И ВСЕ ИЛЛІРИКА
ПАТРІАРХЪ

ОПРОСНО ПИСМО ПАТРИЈАРХА АРСЕНИЈА III ЧАРНОЈЕВИЋА СА КОМПОЗИЦИЈОМ "ВАЗНЕСЕЊЕ ХРИСТОВО"
бакрорез, око 1700.

„Како се епископ Исаија држао веома енергично, морали су бечки кругови попустити. Текст већ спремљене привилегије, проширен је реченицом, којом се власт српског патријарха проширује и над православнима у Угарској и Хрватској" (*nec non in Hungariae et Croatiae*). Био је то дипломатски успех српског посланика, „велик успех православне, а осетан пораз римокатоличке јерархије", која је, нема никакве сумње, била најважнији царев саветодавац, особито када је у питању било православље.[24] Овај свој мали пораз римокатолички прелати су добро упамтили. У царевом попуштању српским захтевима треба видети његову државничку рачуницу: привилегована Српска црква ће боље испунити своја обећања која су се тицала српских ратника у војевању с Турском.

У преговорима епископа Исаије саветодавац му је био гроф Ђорђе Бранковић, који је тада живео под „цивилним надзором" у такозваном „дворском шпиталу", али је његова улога у тим преговорима сасвим нејасна.[25]

Првом привилегијом Леополда I од 21. августа 1690. године испуњени су српски захтеви изнети у Пунктовима Београдског сабора. Цар се обраћа српском архијереју у свечаном тону: „Часном, Оданом, Нама љубезном Арсенију Чарнојевићу, Србаља источне цркве грчког обреда архиепископу, епископима и свима другим црквеним и мирским сталежима, капетанима и поткапетанима, најпосле целом општинству истога обреда и народа српског..." У помену српских војних старешина и поновном позиву на оружје „против најжешћег душманина хришћанског"[26] сагледавају се најважније околности у којима је прва привилегија потврђена царским печатом. „Уједно цар објављује да је уважио српске молбе и одлучио: да се Срби могу слободно и даље држати обичаја српске православне цркве и старог календара, а да им никакви, ни световни ни црквени сталежи не смеју сметати; да могу слободно и самостално између себе постављати архиепископа кога црквени и световни сталежи између себе изаберу; да

ПОТПИС ПАТРИЈАРХА АРСЕНИЈА III "Арсеније III Чрнојевић Божијеју милостију архиепископ пекскиј и патријарх србски."

речени архиепископ слободно може располагати са свима православним црквама, да може посвећивати епископе и распоређивати калуђере по манастирима, да може самостално градити храмове, где буде требало, и намештати српске свештенике по појединим местима; једном речју, да као и до сада буде на челу православне цркве и њене верске заједнице, те да има власт располагања, из сопствене црквене власти, а по повластицама добивеним од ранијих угарских краљева, у целој Грчкој, Рашкој, Бугарској, Далмацији, Босни, Јенопољу и Херцеговини, као и у Угарској и Хрватској, где год има Срба и *докле год буду верни и покорни* (курзив Д. Д.); да црквеном сталежу (православном архиепископу, епископима, монасима и духовницима сваке врсте) остане сопствено право располагања у црквама и манастирима, тако да им у томе нико не може сметати; *да црквени сталеж остане ослобођен од десетка, данка и уконочавања* (курзив Д. Д.); да осим цара, никаква световна власт не може затварати или заробити људе црквеног сталежа, него да тим људима кад нешто скриве једино архиепископ има власт судити и кажњавати их црквеним казнама... најпосле неће се дозволити да нико од црквених ни од световних људи чини какве сметње српском архиепископу или епископима при њиховом обилажењу ради надгледања манастира и цркава или ради поуке народа и општина..."[27]

Првом царевом привилегијом остварена је потпуна црквена аутономија. Ваља приметити да је само „црквени сталеж" био ослобођен десетка и осталих тражбина, док је народ, претежно сеоски, остао незаштићен. Због тога су се Срби у XVIII столећу радо прихватали свештеничког позива, али и војног, што се оснивањем Војне границе подразумевало. Напослетку треба додати да је у тексту привилегија извршена и једна, за Србе, неповољна исправка. У првобитном тексту четири латинске реч: *vell in posterum erunt* (да ће тако бити и убудуће) замењене су одредбом *et quatenus et quamdiu Nobis et singuli fidelis et devoti erunt* (и донде и онолико дуго колико нам сви заједно и сваки понаособ буду верни и покорни).[28]

***

Док су оних августовских дана дворски калиграфи исписивали и украшавали прву српску царску привилегију, те за Србе преломне 1690. године, аустријска војска се повлачила према Београду, а испред и иза ње кретала се велика маса српског живља. Дуго путовање, почетак сеобе, праћено неизвесношћу.

Патријарх Арсеније III Чарнојевић, епископи, духовници и мањи број људства из пратње прешли су Саву после Београдског сабора.[29] Забележено је да су се кретали десном страном Дунава, преко Барање, где су сазнали за присуство и акцију језуитских мисионара, али и о формално поунијаћеним Србима.[30] Преко Будима, где је у подграђу Табан[31] затекао знатан број староседелачког српског живља, патријарх је стигао у Коморан, познат још од XV столећа по српским шајкашима, који су крај зидина тврђаве имали древну цркву. За дуге турске владавине Угарском, Коморан је био на другој страни граничне линије: аустријско утврђење које је држала царска војска и српски шајкаши. Многи су имали помађарена презимена, али су се у српској православној општини држали чврсто као „коморански християни Срби".[32] Ту је, међу својима, патријарх дочекао епископа Исаију, који му је предао привилегије Леополда I.

Српски архијереји су се могли уверити да је текст царске дипломе повољан и да задовољава српске захтеве изнете у Пунктовима Београдског сабора.[33] Међутим, дало се приметити да постоји вешта замка у делу реченице у којој се Србима обећавају тражена права, али „докле год буду верни и покорни", што је могло изазвати сумњу да ће се привилегије тумачити условно и на штету Срба. Ту неповољну клаузулу Срби ни касније нису могли избећи. Управо та увијена а опака одредба задаваће Србима тешке ударце изрицане јавно, а подстицане тајно. Иза ње су стајали цареви саветници из римокатоличких кругова.

ГРОФ ЂОРЂЕ БРАНКОВИЋ

***

У целини посматрано, српски писмени захтеви и преговори Исаије Ђаковића у Бечу говоре о томе да је до велике сеобе Срба и издавања привилегија дошло *per modum pacti*, дакле, на основу уговора који има државноправну тежину.[34] Срби нису у сеоби прешли у Угарску као „незвани гости", како су неки историчари сматрали.[35] Њихов статус утврђен уговором с аустријским царем – угарским, а од тада и њиховим краљем, потврђен привилегијама, имао је типично феудални карактер. Тај статус се постепено мењао из више разлога, али и стога што је Хабсбуршка монархија поступно прелазила на апсолутистички систем владавине. Српски прваци су, ипак, с олакшањем прихватили прву привилегију, али су у исто

ИСАИЈА ЂАКОВИЋ, ЕПИСКОП ЈЕНЕПОЉСКИ И МИТРОПОЛИТ КАРЛОВАЧКИ

време, још тада, у Коморану, били суочени с великим невољама које су им и поред њиховог посебног, привилегованог положаја, задавале угарске жупанијске власти и Римокатоличка црква, посебно надбискуп острогонски, примас Угарске, Леополд гроф Колонић.

Упркос царској привилегији, водећи римокатолици у држави нису „хтели да знају ни за какав изузетан положај српске цркве и народа".[36] Да би се обезбедили од угарских локалних власти и конгрегација, Срби су замолили цара да се привилегије оснаже и преко Угарске дворске канцеларије, што им је и дато посебним патентом, тзв. Протекционом дипломом од 21. децембра 1690. године, којом се, заправо, потврђује прва царска привилегија од 21. августа 1690, „па се истиче да је Леополд Србе, са свим њиховим припадницима, имањем и добрима, примио под своју заштиту, старање и покровитељство и да их препоручује заштити, одбрани и покровитељству угарских сталежа и шта више тим сталежима наређују да убудуће уместо самог краља и у његово име бране и заштићују од сваког сметања и штите архиепископа, епископа, свештенство и световњаке православне цркве..."[37] То је највише што су Срби у години велике сеобе формално добили од владара чији су, управо, постали поданици.

Формална права стајала су на једној, а ***стварна права*** на другој обали српског положаја у Хабсбуршкој монархији. Те су обале често биле непремостиво раздвајане. Проблеми су настајали и зато што је српски народ био

насељен без смишљеног плана, боље рећи расејан у неколико жупанија. Отуда се већ од првих дана постављало питање јединствене територије, али и световне власти. Истакнути Срби световног сталежа прихватали су идеје грофа Ђорђа Бранковића, који је тада имао, правно нејасан, статус полузаточеника. Он је, како се сматра, поново покренуо питање српског војводе, положај на који је одавно претендовао. Поред народних првака, Бранковићеву намеру прихватиле су и војничке старешине. Владало је мишљење да је народу, уз црквеног, потребан и световни поглавар у лицу грофа Ђорђа Бранковића, као од цара постављеног војводе. Заборављало се при томе да привилегијама Србима није дата могућност да имају другу интерну власт осим црквене.

И досељени Срби и Двор су знали да им ускоро предстоји војевање на јужном, турском ратишту. Због тога су српске народне старешине сматрале да се питање српског војводе неће моћи избећи. У исто време је у Дворском ратном савету планирано регрутовање и оснивање посебне војне јединице, „рацке милиције". И док је Ђорђе Бранковић, потпуно потиснут из јавног живота, проводио празне дане у старом „дворском шпиталу", његово име је, с различитим призвуком, изговарано и на српској и на аустријској страни. Даљи догађаји ће се брзо и непредвидљиво одвијати. Испољиће се српска политичка наивност и бечко дворско дипломатско лукавство у опхођењу с поданицима. Испрва се чинило да ће српски захтеви везани за постављање Ђорђа Бранковића за војводу бити испуњени. Наиме, бечком заточенику изненада је Леополд I обновио ранију диплому и неочекивано га подигао „у ред угарских грофова".[38] Како се могло очекивати, „издање грофовске дипломе није остало без последица. Када су се, на позив Беча, у марту 1691, због формирања рацке милиције, састали у Будиму српски главари и сазнали онде за потврду Бранковићеве дипломе, извикан је и изабран био Бранковић за старешину и деспота српског наро-

НАСЛОВНА СТРАНА рукописног превода привилегија из 1732. Преводиоци МАТЕЈ ЈЕЛЕНЕК и АВРАМ ЈОАНОВИЋ (Библиотека Матице српске РР 304).

Друга страна рукописног превода привилегија из 1732: "Посланије призивателноје первоје к патријарху Арсенију Чер."

КАРДИНАЛ ЛЕОПОЛД ГРОФ КОЛОНИЋ ПРИМАС УГАРСКЕ

да. Овај чин био је само последица тадашњег расположења. Посред страног елемента и у туђој држави, спремајући се, при том, да ратују као цареви савезници, шта је било природније за народне главаре него да се окупе око човека који им се, силом прилика, сам нудио?"[39] Посреди је, одиста, било расположење, без дубљег поимања и стварних могућности за успех овог чина.

Српским првацима и народу било је доста живота у туђини и насиља, која су тешко подносили тим пре што су била у супротности с њиховим правима. Србима се тада ратовало с Турцима, због чије су офанзиве и избегли у Угарску, а у њиховој свести је била жарка жеља да, уз учешће моћне царске војске, ослободе све српске земље и да – сада у повратку – прекораче своје прагове. У Будиму окупљени капетани и старешине су, „извикавши" грофа Ђорђа Бранковића за свог вожда и војводу, замишљали ослобођену, полувазалну Србију под окриљем краљевине Угарске, односно Хабсбуршке монархије, будући да су цара Леополда I признали за свог краља. Тако су замишљали повратак „слободе" обећане у првој привилегији. То мишљење је делио и бечки заточеник, особито када је до њега допрла вест да је у Будиму изабран за војводу. На Двору се друкчије мислило и одлучило. И поред српског захтева, и друге по реду молбе грофа Ђорђа Бранковића да се пусти на слободу, то није испуњено.

Распршиле су се српске наде. Уместо ослобођеног Бранковића, кога су већ видели као српског војводу, царском дипломом од 11. априла 1691. године Србима је одређен подвојвода, вицегенерал, негде називан као Vice Duktor Rascianae militiae, иначе официр у царској служби, Коморанац Јован Монастерлија, Србин, који је лакше говорио мађарски и немачки него српски.[40] Свечану инсталацију обавио је командант Будима барон Ареј Зага, на будимском брду Св. Гелерт, изнад српске вароши Табана, у присуству српског патријарха, седам епископа, народа, српских капетана и тек регрутованих војника.[41] У Бечу су сматрали да је питање српског војводе коначно решено. Очекивала се само вест о броју будућих српских ратника за предстојећи поход. Срби нису могли бити задовољни овим решењем, али су, по свој прилици, умирени од хијерархије, показали „покорност". Иако је било очито да им је Монастерлија „натурен", Срби су наивно сматрали да је он само привремена замена грофу Ђорђу Бранковићу. У својим молбама упућеним Двору упорно су и даље покушавали да га ослободе, али то није уродило плодом. Нерасположење је тињало, па су се неко време „носили мишљу да не учествују у рату с Турцима".[42] У исто време патријарх Арсеније III Чарнојевић водио је своју политику. Њему је одговарало решење с подвојводом Јованом Монастерлијом, који је наименован само за заповедника српске милиције. Човек старог кова, конзервативан по уверењу, али и по политичком искуству стеченом за турске власти, патријарх није „хтео трпети световнога старешину".[43] Радио је на томе да у наредној привилегији та власт буде њему додељена. Био је то први сукоб интереса хијерархије и српских војника и народних старешина. Превагнуле су намере патријархове. Биле су истоветне с царским. Десило се то у лето исте, 1691. године, у време припрема царске војске за рат с Турцима.

У армији Лудвика Баденског, под командом вицегенерала Јована Монастерлије, у победничкој бици код Сланкамена, Срби су учествовали с 10.000 војника. Био је то њихов славни успех који се дуго памтио и ценио на Двору.[44] Та бурна година донела је и другу царску привилегију.

***

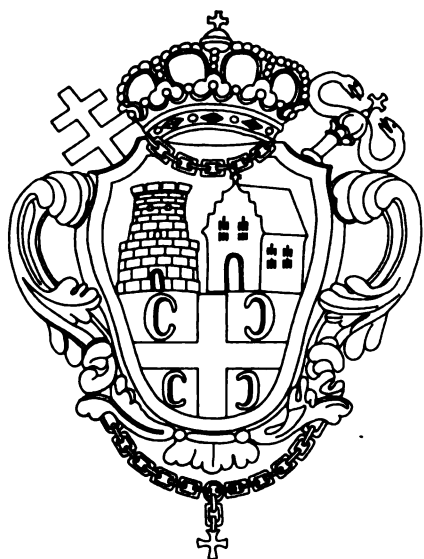
Друга привилегија, од 20. августа 1691. године, издата преко Угарске дворске канцеларије, упућена је на првом месту Србима у Угарској и Славонији, а потом и у осталим областима. У првом делу поновљен је текст прве привилегије, док је у другом делу важан додатак: „Леополд избеглим српским сталежима даје нова обећања и повластице: да ће се на сваки начин трудити да Србе победоносним оружјем што пре врати у њихове

земље и седишта; да жели да Срби остану под вођством сопствених власти и да могу несметано уживати од владара добивене старе привилегије и служити се својим обичајима; сем тога краљ пристаје, за случај ако православно лице умре без деце и крвних рођака, да цело његово имање припадне архиепископу и цркви, а исто тако ако умре архиепископ или који епископ да цела његова заоставштина пређе на архиепископију; најпосле наређује да сви православни Срби имају зависити од архиепископа као свог црквеног поглавара и то *како у црквеним тако и у световним стварима*"[45] (курзив Д. Д.). Другом привилегијом испуњени су у пуној мери захтеви патријарха Арсенија, али је запечаћена судбина грофа Ђорђа Бранковића. Та привилегија је, поред осталог, установила једну врсту српске локалне теократије, што је било противно очекивањима народних првака и официра. То ће у XVIII столећу изазвати оне познате, често ружне трзавице, оптужбе, чак и жестоке свађе између тек стасалог српског грађанства и хијерархије. Те неуљудне распре, које су нанеле велику штету тада тако потребној сарадњи „духовенства" и „гражданства", а које су се често тицале новца, огољено показујући грамзивост првих, стизале су – као примери српске неслоге – и до Двора. Још је горе што су те распре уносиле немир у народ.

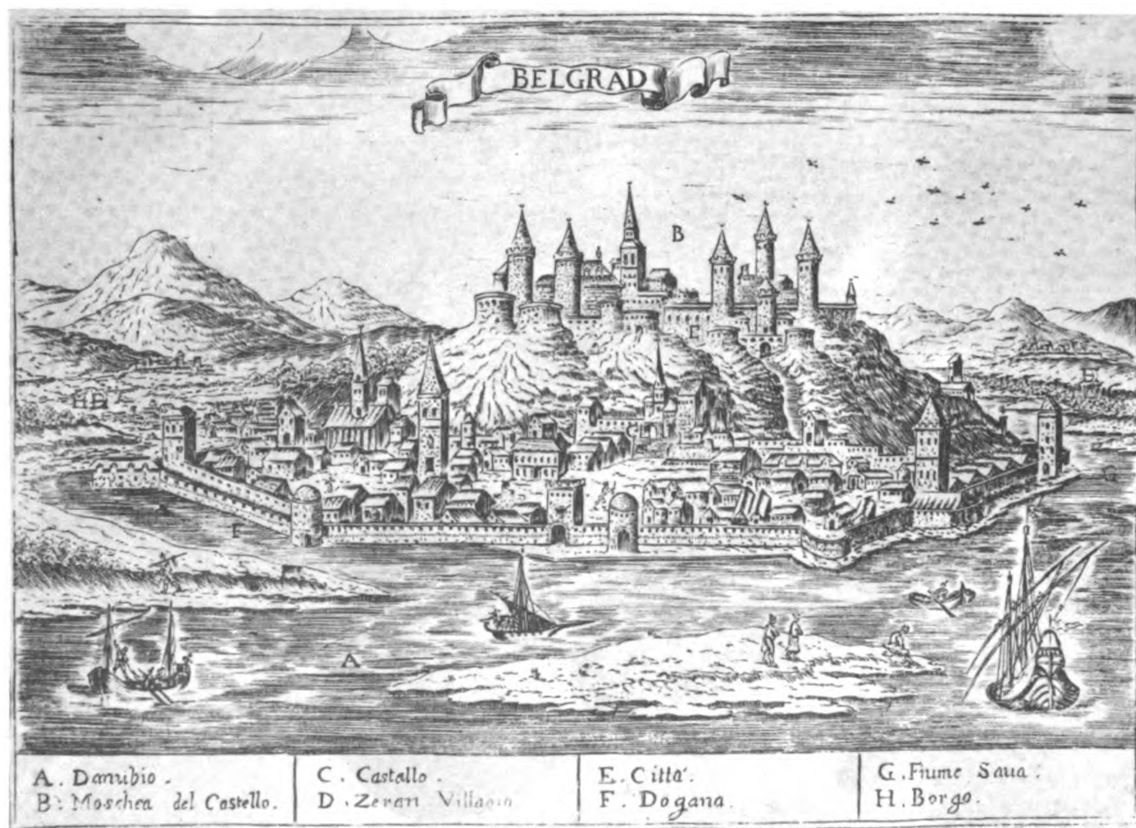
Дајући патријарху и световне надлежности, Двор је поступио држећи се тзв. персоналног права датог духовном лицу, архијереју, којим је започео формално утврђивање односа са српским народом регулисаним привилегијама. Српским световним сталежима остављена је могућност да се испоље на плану ратничком, привредном (трговина, занатство) и делимично просветном. У бити, просвета и уметност, култура у општем смислу, биле су дуго под строгим патронатом цркве и воље архијереја. Феудално збринути земљишним поседима, које им је Двор одредио, обогаћени архијереји су користили своја световна права, али су издашније помагали само црквену уметност, посебно архитектуру и иконопис, док за друге видове грађанске културе углавном нису имали разумевања.

Трећој царској привилегији, од 4. марта 1695, претходили су за Србе важни догађаји везани за црквени живот. Патријарх је боравио у канонској визитацији српским парохијама и манастирима у Славонији и Хрватској, све до манастира Лепавине, с циљем да учврсти православље у крајевима где се осећала највећа пресија Римокатоличке цркве, као и да „уреди цркве и манастире, поучи српске калуђере, и потчини их законитој духовној власти", а све то у складу са својим правима наведеним у привилегијама. Била је то веома успешна мисија, „па је ускоро после његовог одласка оживео нови снажан покрет против уније који је... очувао православље и српство у тим областима".[46] Потом је патријарх предузео црквеноадминистративно уређење српских епархија основаних у Угарској још под турском владави-

ГРБ КАРЛОВАЧКЕ МИТРОПОЛИЈЕ

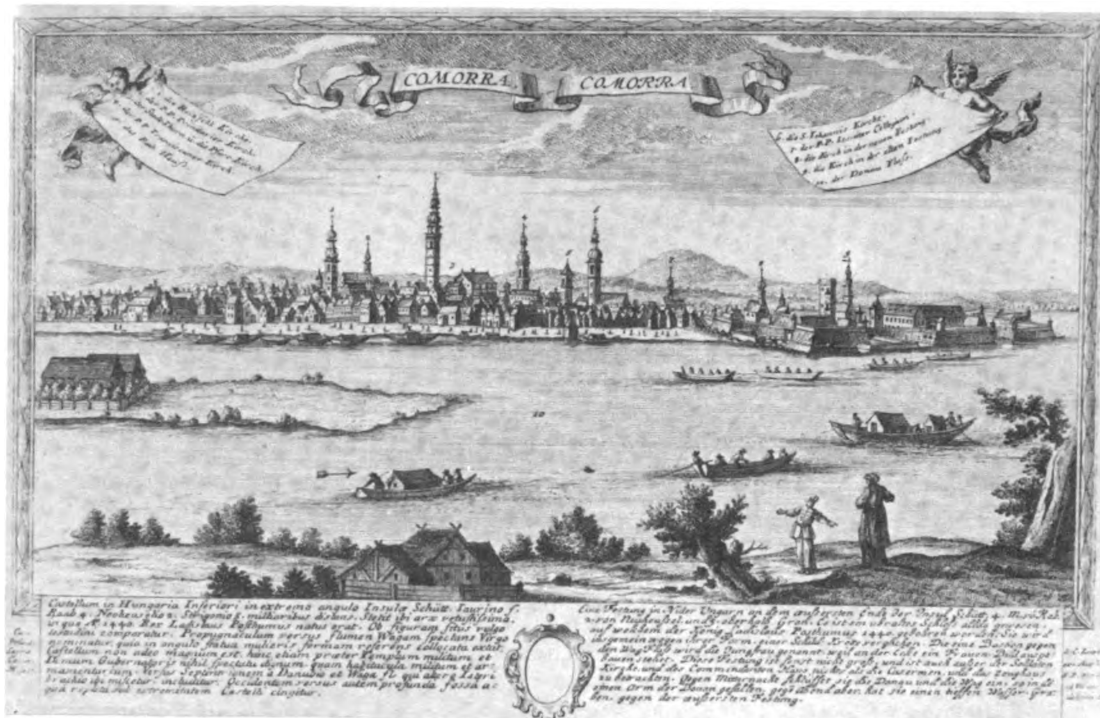
ном а у саставу обновљене Пећке патријаршије, 1557. године. Арсеније III је поставио и посветио епископе на упражњене епархије и основао нову, Печујско-сечујско-сигетско-мохачку епархију, да заштити Србе у Барањи од Печујске бискупије и језуитске акције. О постављењу нових епископа, махом својих придворних калуђера из Патријаршије, обавестио је цара и замолио да потврди њихово наименовање по епархијама. Патријарховој представци од 28. јуна 1694. године жучно се супротставио кардинал Колонић и остали бискупи, револтирани противунијатским радом православне хијерархије. Колонић је, чак, наводио да успешна патријархова активност не спречава само деловање Римокатоличке цркве и њене мисије међу православним Србима, Румунима и Грцима, већ да на тај начин угрожава и политичке интересе Монархије. Супротставио се и постављању православних епископа на упражњене епархије јер би се тако десило да у истој епархији седе два епископа (римокатолички и православни), што би било противно канонском праву Католичке цркве, али и државном праву средњовековних угарских краљева. На крају свог поднеска кардинал Колонић предлаже да се патријарх „великим обећањима" приволи на унију, а уколико то одбије, да се његова архијерејска права сведу само на околину Сентандреје.[47] Мишљење кардинала Колонића било је у супротности с правима датим Српској православној цркви а утврђеним привилегијама. Било је то, јасно се осетило, пре изливена мржња него став.

БЕОГРАД КРАЈЕМ XVII ВЕКА ЦРКВЕНО – НАРОДНИ САБОР ОДРЖАН 18. VI 1690.

***

У исто време су цареви саветници обавештавали о све изразитијој световној активности српског патријарха, посебно о томе да је поправио односе с грофом Ђорђем Бранковићем. Патријарх се у Бечу одиста састајао с Бранковићем. Потом је, неочекивано, стигла и његова молба за пуштање сужња на слободу. Патријарх је то учинио под притиском јавног мњења. И одлуке црквено-народног сабора у Баји, јануара 1694, који су припремили патријарх и официри с Монастерлијом, непријатно су изненадиле Дворски ратни савет и владара.[48] Забрињавајуће је било то што Срби, расејани по пространствима Паноније, захтевају да се населе на ужој, својој територији. Тражили су да то буде Мала Влашка и Срем са Славонијом, где су одраније били густо насељени и где су имали јака духовна упоришта, од

Коморан – Komora, бакрорез, XVIII век. Српска црква Die Raizische Kirche, прва с лева. У Коморану је патријарх Арсеније III примио прву привилегију Леополда I датовану 21. августа 1690.

фрушкогорских манастира до Ораховице, Пакре и Лепавине. Ту би, како су предлагали, живели под управом својих старешина, признајући власт угарског краља. Отписом Дворског ратног савета од 31. маја 1694. српском захтеву није удовољено. Упућени су ради одбране границе на Ђулинско поље, област између Мориша и Кереша, а мањим делом у Срем и Славонију. Цар, дакле, није изашао у сусрет српским жељама, које су се, у крајњој линији, тицале separatum territorium, на шта су у Бечу били осетљиви.[49] У исто време цар није удовољио ни предлозима кардинала Колонића „да у Угарској нема места за две вере". Верска права су формално била загарантована и првом и другом привилегијом а засебна етничко-територијална област ни првом, ни оном другом. Све што се односило на верска права могло је бити ометано, што су локалне власти и чиниле. И даље су жупанијске власти спречавале канонске визитације православних епископа, док је с друге стране римокатолички клир енергично захтевао „десетак". Оба поступка била су супротна слову привилегија.

Своју тужбу због кршења српских зајемчених права изнео је патријарх цару за време боравка у Бечу, почетком 1695. године. Заправо, посреди су били захтеви да се уклоне постојеће сметње, да се потврде новопостављени епископи и да им се омогући вршење архијерејских дужности у епархијама. То је изазвало поново оштре протесте кардинала Колонића. Иако је углавном делио мишљење свог најистакнутијег духовника, цар је, због поновне турске опасности, чак најављене офанзиве, дакле због потребе да српски граничари учествују у том рату, изашао у сусрет захтевима српског патријарха. То је и озваничио новом привилегијом.

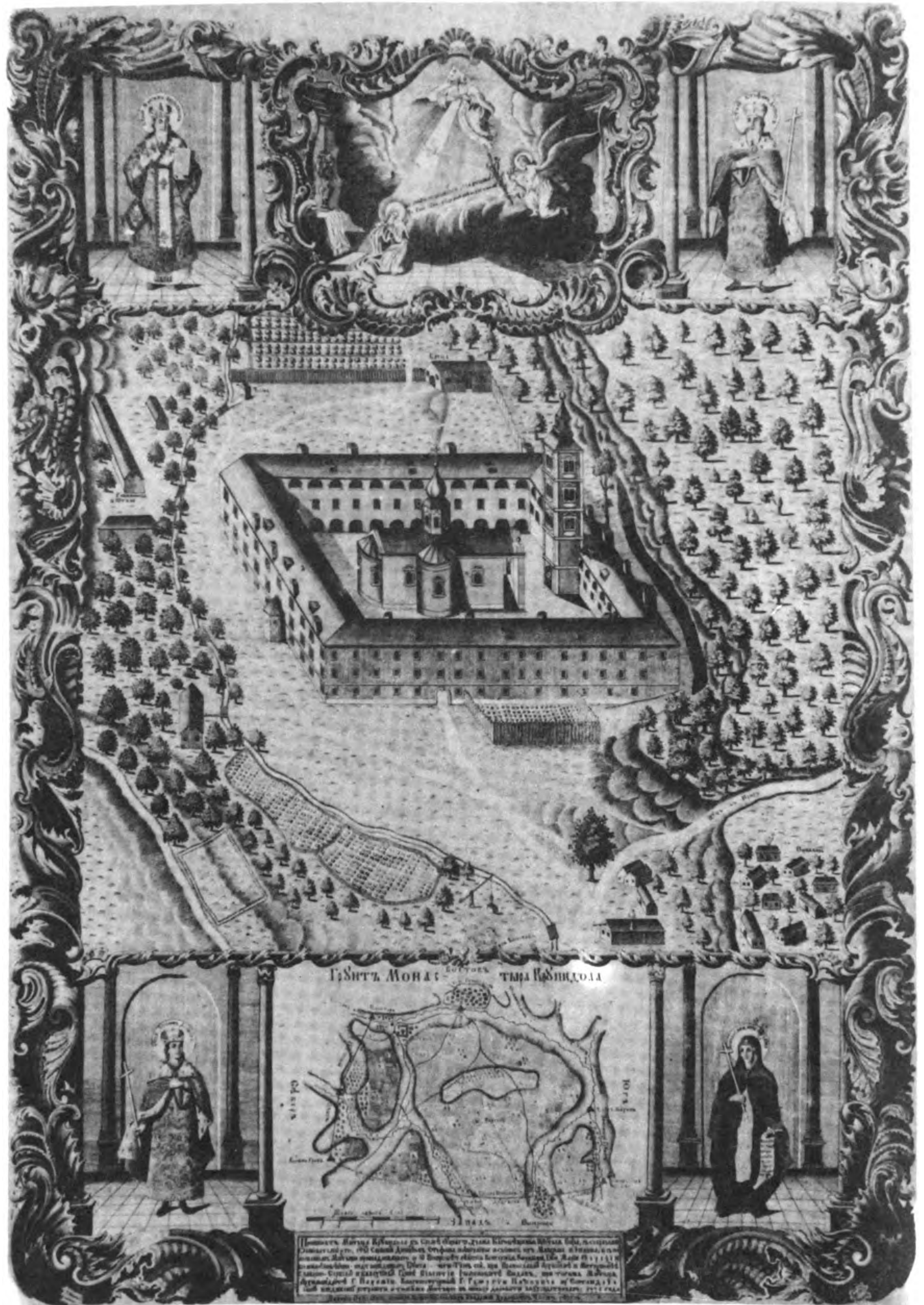
Трећа царска привилегија објављена је пет година после велике сеобе. Упознавањем с њеним садржајем стиче се утисак да она углавном потврђује оне пређашње; другим речима, да су поштоване претходне две привилегије, до ове треће не би ни дошло – цар би само посебним указом имао да потврди новоустоличене епископе. Међутим, невоља је била у томе што је за то кратко време српски народ и поред привилегија трпео жестоке ударце са разних страна. То кратко време живота у збегу у Угарској, препуно животних недаћа које је подносио избегли српски народ, најсажетије и најсугестивније је описао јеромонах Михаило Раваничанин: „Својих домова и манастира и сваког добра лишени, а овде никакво добро нисмо нашли. И пробависмо овде 4 године по злу добра чекајући, и не дочекасмо..."[50] Царски ослонац се показао непоузданим: претходне привилегије су изневераване готово у свим областима Угарске, иако су Срби редовно и пожртвовано испуњавали своју најтежу, ратничку обавезу.

Привилегија од 4. марта 1695. није насловљена патријарху, заступнику српског народа, као претходне две, већ је као нека врста царевог циркулара

БУДИМ – BUDA – OFEN
Бакрорез Мартина Енгелбрехта, XVIII век.
Српска варош ТАБАН у Будиму, настала у XVI веку. После велике сеобе једно од најзначајнијих српских места у Угарској. На гравирама и плановима: Ratzenstatt – Ráczvaros

упућена другој страни: аустријским и угарским личностима и институцијама, како црквеним тако и грађанским и војним, од којих је зависила судбина populis rascianis. Тим документом цар упознаје све угледне и одговорне да му се обратио српски патријарх представком о угрожености цркве и народа, истичући српске ратне заслуге. Због њиховог „лепог и племенитог” дела, цар наглашава да је узео Србе у заштиту привилегијама из 1690. и 1691. године. И поред највише заштите „усуђују се неки становници обојега сталежа без обзира на краљеву вољу и допуштење узнемиравати архиепископа и народ српски у прастаром вршењу њина обреда или им сметати у црквеној управи или их принуђавати на давање десетка који им не припада, што је скопчано с великом штетом по Србе а са опасношћу за краља”.[51] Како се из овог види, цар-краљ је одиста упутио оштар укор свима који су се огрешили о Српску цркву, али и о царске привилегије дате Србима. Тешко је рећи у којој је то мери било докраја искрено, али је извесно да је било сходно оновременим приликама. Дакле, у тој привилегији владар наређује: „... да архиепископу остане неповређено старо достојанство и власт постављати епископе своје вере, јер му ово по праву и обичају његове вере припада; да се примају и утврђују они епископи које је архиепископ дотле поставио да могу у одређеним окружјима (дистриктима)... своју службу несметано вршити, кривце поправљати и кажњавати, убирати свитак (столу) и црквене приходе који им припадају по прописима цркве и по старом обичају и обављати своје звање, но без какве штете по прелате и Римокатоличку цркву; најпосле да сав народ (српски) настањен по градовима, варошима и границама или ма где се налазио у угарским земљама по упутству или дозволи Дворског ратног савета може слободно исповедати своју веру и вршити њене обреде без икаква страха или опасности... да српски народ остане ослобођен десетка онако како је био ослобођен још по трећем члану петог декрета краља Матије и по последњем члану декрета краља Владислава, али да тај десетак употреби за издржавање и плату епископа своје цркве а да му се сметње од стране прелата и коморских чиновника не смеју чинити. Зато краљ, да би Срби остали у несметаном уживању својих слобода и да би се у даровним правима боље осећали и тим више утврдили мржњу против отоманског тиранства... узима архиепископа, епископе и српски народ под своју особну заштиту и покровитељство, поверава их заштити и одбрани угарских сталежа и редова, и наређује свима да, кад год од архиепископа или епископа буду умољени, овима за чување добијених права и повластица пруже помоћ, потребну одбрану и заштиту против сваког незаконитог и насилног нападача и узнемириоца – докле ствари буду овако стајале како је у привилегији речено.”[52]

МАНАСТИР КРУШЕДОЛ
Задужбина и маузолеј сремских деспота Бранковића, саграђен почетком XVI века. После велике сеобе, на црквено-народном сабору 1708. године проглашена је овде Крушедолска митрополија; од 1713. названа Карловачка митрополија. У Крушедолу су сахрањени патријарх Арсеније III и митрополит Исаија Ђаковић. (Бакрорез Захарије Орфелина, 1775.)

Ако се упореде патријархова представка и царева трећа привилегија, уочиће се да су тада *de iure* осујећене пресије римокатоличких прелата и угарских сталежа. Стварност је, међутим, донела друкчије односе. Не без повода, јер су се и у овом покровитељском, милосрдно интонираном тексту нашле правне и политичке замке. Наиме, заслужене и чврсто обећане српске повластице условљене су у наведеној привилегији изричитом одредбом: ако су „без штете за прелате и Римокатоличку цркву". То је, разумљиво, давало прилику Римокатоличкој цркви да самовољно прогласи оно што је *за њу штетно,* и да се уз такво покриће супротстави „шизматицима", „Рацима", па чак и да у званичним текстовима употребљава те погрдне термине за православне Србе. За прелате Римокатоличке цркве је и само постојање православља у Угарској било штетно, што су у својим „мишљењима" поднетим владару отворено наводили. Могућност за различита и недобронамерна тумачења привилегија налази се и у оној завршној и општој напомени: „док ствари буду овако стајале". Може се сматрати да

ове вешто постављене „клаузуле мењају вредност свих обећања", заправо, да мењају безусловни смисао привилегије. Но, треба се сетити да слична ограда стоји и у првој привилегији, којом се обећава да ће Срби имати своја права „докле год буду верни и одани", чиме су били изложени не само сталној провери него и могућности сасвим релативног и субјективног процењивања њихове верности и оданости. Отуда је испуњење ових растегљивих и немерљивих појмова политичког карактера увек могло бити доведено у питање, у чему је и лежала могућност за разна сумњичења.

Три привилегије Леополда I чине темељ државноправног положаја српског народа у Хабсбуршкој монархији. О чврстини тог темеља стиче се потпунији утисак када се изближе сагледају могућности српског народа да оствари своја права. Држава је била оптерећена ратовима, унутрашњим административним променама и реформама, а то је веома много утицало на живот њених православних поданика. Најчешће на њихову штету.

ПЕТАР I
За време боравка руског цара у Бечу, у лето 1698. године, патријарх Арсеније III обавестио је царске сараднике и државног секретара Прокопија Богдановича Возницина о тешком положају српског народа у Хабзбуршкој монархији и о непоштовању привилегија. У исто време Петар I није примио српског патријарха у најављену аудијенцију.

После треће привилегије, у току наредних десет година, до своје смрти 1705. године, Леополд I није више издавао Србима дипломе сличне садржине. Потоњи наследници престола објављивали су само потврде или конфирмације Леополдових привилегија. Јосиф I је обнародовао своју конфирмацију 1706. године, Карло VI (III) 1713, а Марија Терезија 1743.

Последња деценија владавине Леополда I – крај XVII и почетак XVIII столећа – испуњена је ратним догађајима и другим, важним политичким, који су и те како утицали на српска привилегијална права, а потом и на конфирмације привилегија. Српски хусари и пешадинци пожртвовано су се борили како на јужним, турским ратиштима, у војни за њих ослободилачкој, тако и на удаљеним, западним, оном на Рајни и оном за шпанско наслеђе.

Опсада Темишвара 1696. била је узалудна, а битка код Хетина на Бегеју поразна. Ипак, у изворима је остало забележено да су се српски ратници храбро борили под командом подвојводе Јована Монастерлије. Идуће, 1697. Дворски ратни савет је команду трупама на турском ратишту поверио младом војсковођи, принцу Евгенију Савојском. Успех није изостао. Била је то велика победа царског оружја 1. септембра код Сенте. Углавном, заслугом Срба. Сматра се да та битка означава завршетак дуготрајног и обострано изнурујућег „бечког" рата (1683–1697), који се водио на широком простору Паноније и Балкана, у ослобађањима и губљењима утврђених градова и читавих области, најчешће настањених српским живљем, и уз учешће српских ратника.[53]

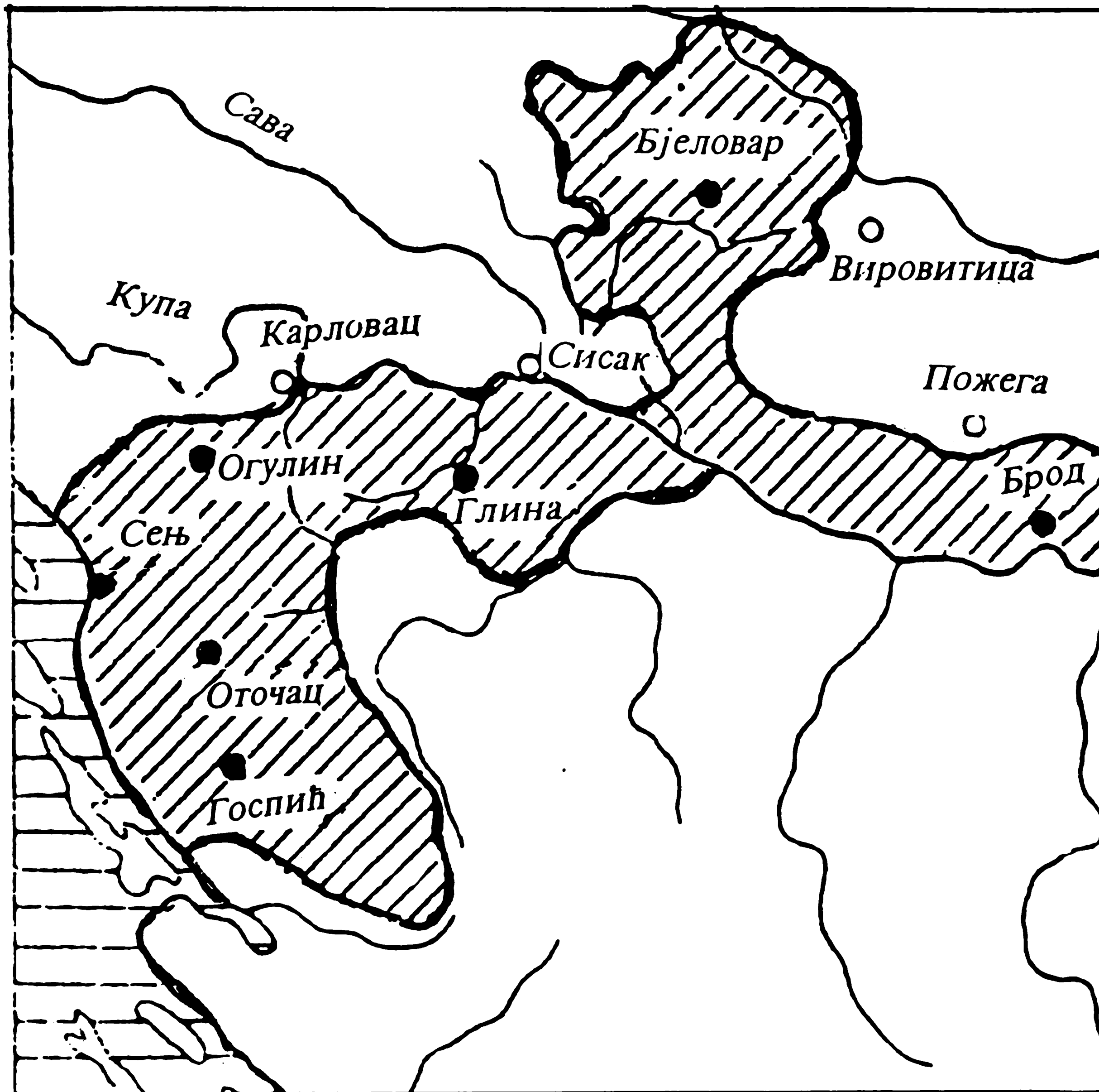
У току дипломатских преговора који су следили после битке код Сенте, патријарх Арсеније III је у лето 1698, у Бечу, упознао руског државног секретара Прокопија Богдановича Возњицина „с тешким положајем српског народа" у Хабсбуршкој монархији.[54] Жеља је била да српске привилегије буду оснажене предстојећим мировним уговором. Српско обраћање Русији није, на жалост, задовољило жељена очекивања, а нису уродиле плодом ни молбе грофа Ђорђа Бранковића упућене руским преговарачима у Бечу да се заузму за његово ослобођење. Русија је гледала своје глобалне дипломатско-политичке и војне интересе, који су, бар делимично, тада зависили и од Аустрије. У тој империјалној политици православне Русије, српско питање у Хабсбуршкој монархији није ни запажено. А Срби су и даље гледали „на Русију као на Месију".

Као последица битке код Сенте, најважнији историјски догађај збио се 26. јануара 1699. у Сремским Карловцима. После дужих дипломатских преговора склопљен је мировни уговор између зараћених страна, Аустрије и Турске, уз учешће заинтересованих европских држава.[55] Поред одредби Карловачког мира, изражених у двадесет тачака, тада је повучена граница по којој је Банат остао под турском влашћу, Бачка, Барања и Славонија под аустријском државном управом, док је Срем преполовљен. Нова граница је пратила токове Мориша и Тисе, прелазила Дунав код Сланкамена и косом линијом пресецала Срем до Сремске Митровице, па настављала Савом, на западу Уном, да би испод Динаре оделила Аустрију од Млетачке Далмације. Најнеприродније је био подељен Срем: на доњи, југоисточни, турски део, и северозападни, аустријски.

НАТПИС НА АНТИМИНСУ МИТРОПОЛИТА ИСАИЈЕ ЂАКОВИЋА
Сај свајти и божаствени жртавник преосвјашчене митрополије крушедолскије и остали цркава иже обретајутсе под властију цесара римскаго, ва места патријаршије пекскије саборне знову учинене, докле бог дас и престол пекски добије се, лето 7216 – 1706.
Сему ктитор трудом и иждивенијем преосвашчени митрополит крушедолски кир кир Исаија Дијакович.

докле бгъ дасть
и престоль
пекски добіесе

Карловачким миром нису се распршиле дирљиве наде Срба у Угарској да ће њихове земље бити ослобођене и да ће се вратити у завичај. А њихова дубоко доживљавана самообмана изгравирана је и на бакрорезном антиминсу 1708. године, где пише да је тај сакрални предмет Крушедолске митрополије *„ва место патријаршије Пекские знову учињене, докле бог даст и престол пекски добие се!"*[56] Ипак, прегли су Срби да свој положај баш тада осигурају, док је Беч предузео мере да њихове захтеве обеснажи и да их искористи. Стиче се утисак да су се поновили ранији српски политички захтеви: патријархов протест због повреде привилегија, активност грофа Ђорђа Бранковића и његове узалудне молбе и жалбе упућене цару у Бечу, али и цару Петру Првом, „заштитнику православља". Уместо да буде ослобођен, несрећни гроф је 1702. заршио као доживотни заточе-

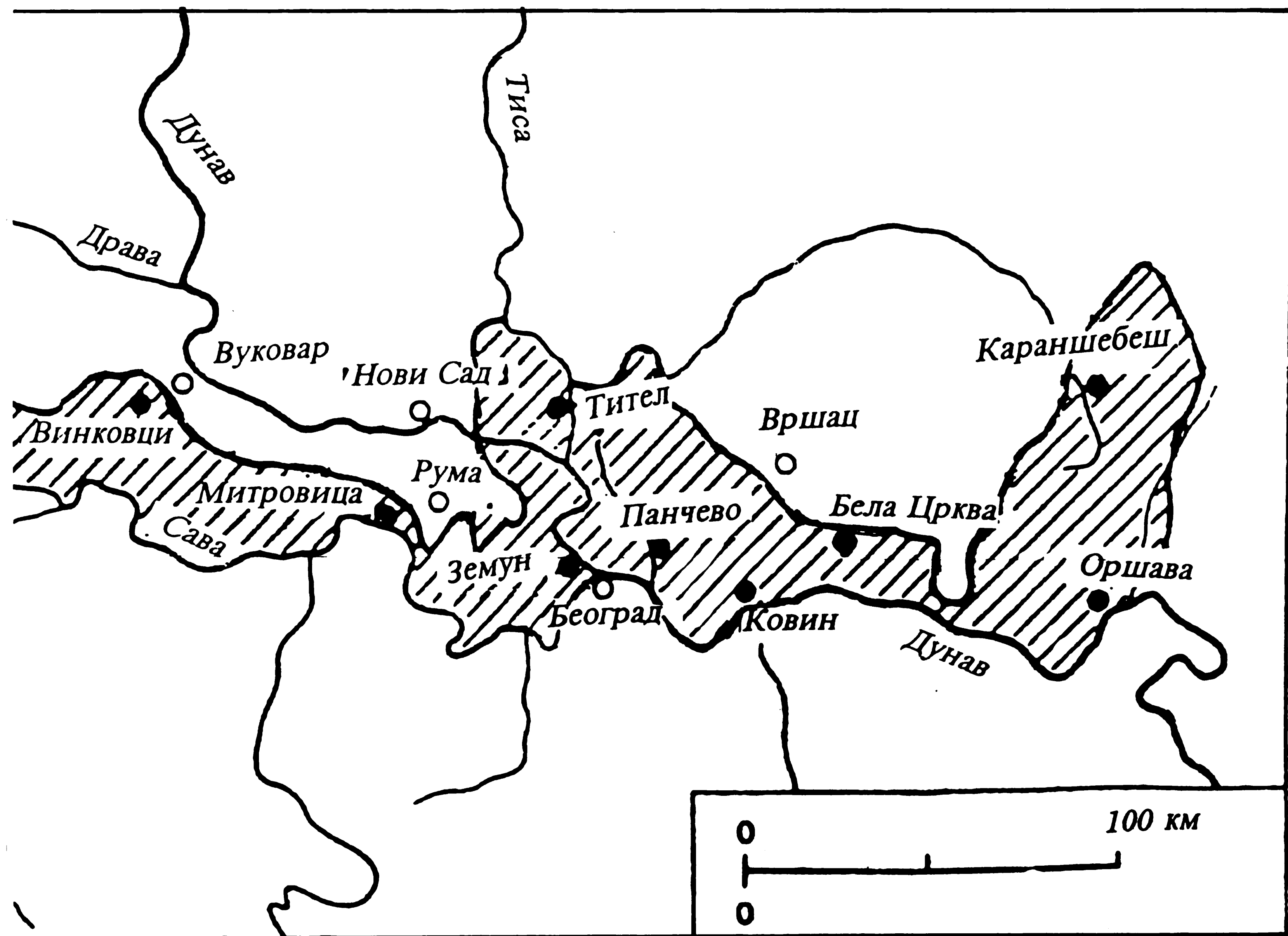
ВОЈНА ГРАНИЦА У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XVIII СТОЛЕЋА, ПОСЛЕ УКИДАЊА ПОТИСКО--ПОМОРИШКЕ ГРАНИЦЕ

ник, у Хебу, северно од Прага, удаљен од Срба, а тиме и од националних послова и личних и политичких циљева. Ипак, његово заточеништво у Хебу било је, можда, најважнији период његовог пустоловног живота. Једино плодан, у сваком случају. Тада су настале *Хронике*.[57]

Релативно мирне прилике послужиле су Аустрији да, ослањајући се на српску милицију, организује Потиско-поморишку и Посавско-подунавску војну границу.[58] Тиме се Аустрија за дуже време осигурала, али не само у војном, одбрамбеном смислу; унеколико је решила и проблем „незадовољних" Срба. То је, разумљиво, задирало и у њихово схватање привилегијалних права. Било је очито да су Срби, само за неколико година војевања против Турака, прихватили војнички живот као стално занимање. Огуглали су на егзерцире, маршеве и, најзад, на битке. Срби су описани као „рођени војници", који „у мирно доба не стају много", док „у ратно доба не треба бринути за регрутовање"; затим да „не дезертирају непријатељу", да

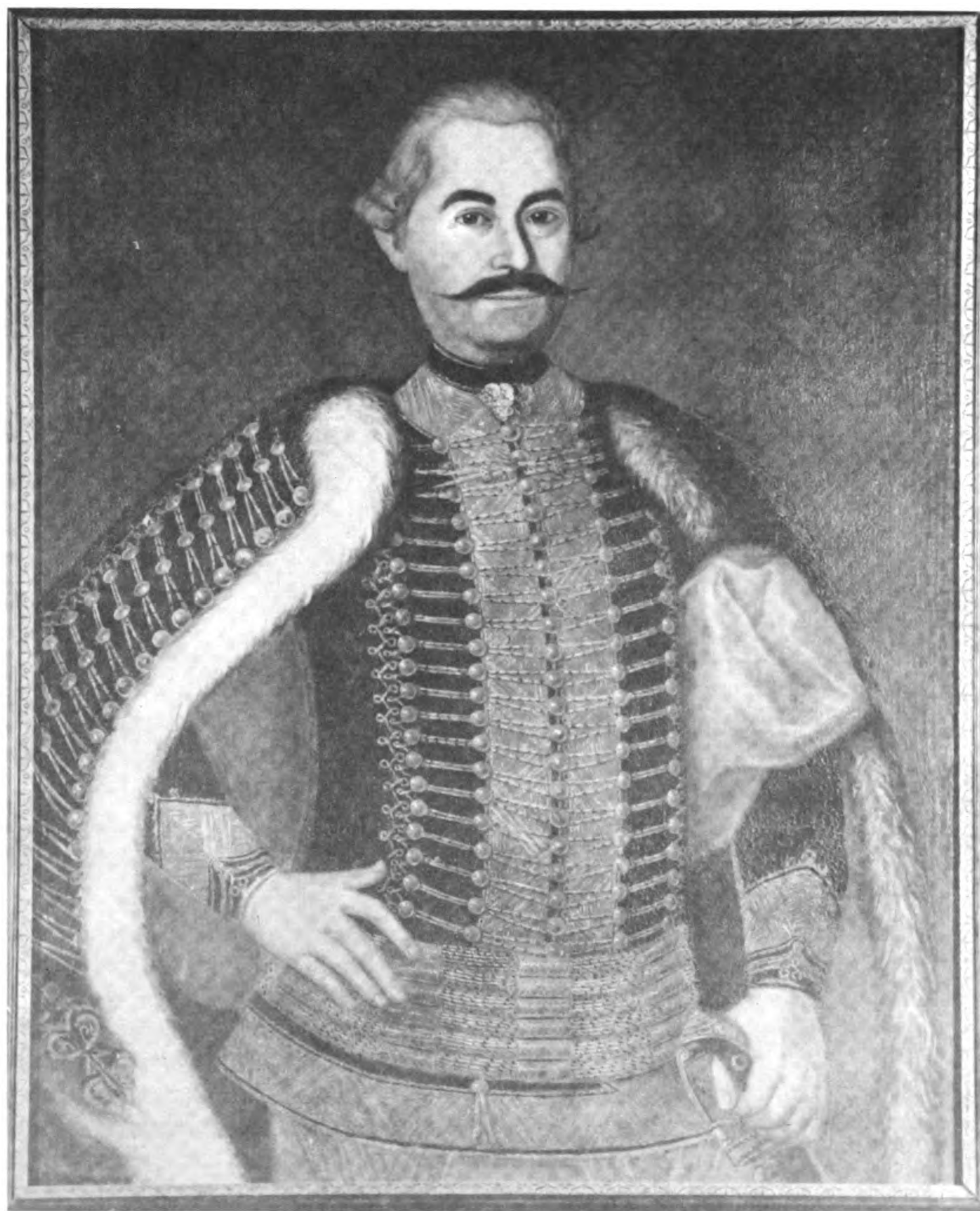
„услед постова које држе стају мање него други", па чак и да „ређе побољевају него други"! Ова похвална оцена грофа Јозефа Бартенштајна, председника Илирске дворске депутације, дата с висине, готово да је била понижавајућа.[59] Јевтина а изузетна војска, „живи зид против Турака", како је написао путописац Фридрих Вилхелм Таубе.[60] Живи зид – то није била само стилска фигура.

Сведена искључиво на војне власти, под командом царских генерала, Војна граница је, заправо, била „власништво царске куће". Срби су, дакле, постали patrimonium domus Austriacae – што је лепо звучало, али више као почаст, која је ласкала српским официрима. Срби су, заправо, подељени на оне у посебном статусу Војне границе, на сељаке у Провинцијалу или Паорији и оне који су живели у варошима, на грађанство.

После Карловачког мира и уређења Војне границе, у Бечу се сматрало да је наступило право време да се сломи отпор српског православља. Удар је дошао неочекивано, у исто време од Римокатоличке цркве и државних власти. Био је то прави напад на утврђена права српског патријарха и на општа права православних Срба дата царским привилегијама. Сматра се, чак, да је тада „почело јавно гоњење патријарха" што се очитовало у покушају да се забране канонске визитације, а архијерејска јурисдикција сведе на најужу територију, како је то раније предлагао кардинал Колонић. Било ја драстичних примера повреда привилегија, међу које свакако спада и царева наредба од 3. августа 1700. године да се „шизматици" у Печују морају сјединити с Римокатоличком црквом, иначе „ће бити протерани из града и градског подручја".[61] Све је указивало на то да је Леополд I, после завршетка бечког рата и успостављања мира на турској граници, променио

однос према православним поданицима. Дојучерашњи заштитник привилегија, сада их је сам угрожавао. Овога пута српске недаће нису долазиле само од локалних власти и појединих бискупија већ и од владара. Такве промене у царевом односу према православљу уследиле су опет под утицајем кардинала Колонића. У чврстој намери да оствари начело јединствене религије у држави, он је појачао свој утицај на владара и своју политичко-мисионарску активност да, уз помоћ власти, дође до сједињавања „шизматика” с римском црквом. У таквој атмосфери најаве прогона цар је 8. марта 1703. године обавестио Будимску субделеговану комисију да забрани патријарху Арсенију III „бесправно ношење патријаршке титуле, преписку са Турцима, као и сазив генералног синода, који је Арсеније без знања царева сазвао”.[62]

СЕКУЛА ВИТКОВИЋ (1687 – 1754)
Као заповедник чете од 500 хусара учествовао у биткама са куруцима Фрање Ракоција. Године 1741. добио чин обрстлајтнанта а тада је у пратњи патријарха Арсенија IV Јовановића Шакабенте био члан српске депутације која је у Бечу од царице Марије Терезије захтевала потврду српских привилегија. – Витковић је био велики приложник манастира Шишатовца.

***

Те, 1703, године избио је мађарски, антихабсбуршки устанак „куруца”, под вођством кнеза Ференца II Ракоција и грофа Миклоша Берчењија. Био је то снажан оружани покрет за одбрану старих сталешких права мађарског племства која је Аустрија укидала присвајајући себи потпуно право наслеђа на Угарску.[63] У повремено силовитим окршајима између царске војске и устаника, који су завладали читавим областима, Србима није било допуштено да остану неопредељени. Прогласом од 9. августа Ракоци је позвао Србе да се прикључе устаницима обећавајући им веће слободе на тлу Угарске: „Знајући да је овај увек наоружани и оружју вични народ

СРБИН ГРАНИЧАР ПЕШАДИНАЦ /Бакрорез, прва половина XVIII века/

Портрет Јована Поповића Текелије, ГМС–88

српски не мали део жалости и прогона у нашој држави подносио… хтедосмо овим нашим писмом обзнанити да не чекајући ни дана ни часа, већ да одмах скоче на оружје и обвежу се на услугу нашој милој отаџбини. Ако то учине, обавезујемо се да ће од оца на сина, с колена на колено, бити у таквој слободи да нигде ником неће давати данак…” У истом позиву следила је и стравична претња: „Али, ако се деси противно, да не устану, или, можда да против нас оружје подигну… то ћемо их, без икаквог милосрђа, клати и сећи, а ни децу нећемо штедети. Ако нам Бог благослови наше оружје коначно ћемо их искоренити у нашој мађарској отаџбини.”[64] Размахом устанка, који се ширио готово по читавој Угарској, Срби су у појединим градовима, а особито у селима Поморишја, Бачке и Задунавља, где су били најгушће насељени, осетили сву трагичну озбиљност свог положаја. Било је и оних који су прилазили мађарским устаницима.

Иако повређен због сталних кршења привилегија, што је тих година с народом тешко преживљавао, српски патријарх се баш у име тог народа није могао огрешити о „верност и оданост” царском дому, на шта су га обавезивале привилегије. Био је доследан. Изабрао је „легитимну стра-

ну".[65] Разумљиво, тако су поступили и истакнути српски официри, граничарски заповедници, Хаџи Мојсије Рашковић, Јован Поповић Текелија, Секула Витковић и други. На царској страни остао је и Јован Монастерлија, чије је звање српског подвојводе, реорганизацијом царске војске, изгубило сваки значај, па је имао само чин капетана српске милиције. Срби су, дакле, ушли у нов, унутрашњи рат, који се водио за престиж аустријских, односно мађарских интереса. Ни слутили нису да ће из тог туђег рата баш они изаћи с највећим војним али и цивилним жртвама.

Сматра се да је у току Ракоцијевог устанка у разним биткама учествовало око 25.000 Срба, што староседелаца, што досељених око 1690. године, међу којима је било младића који су у Угарској дорасли до оружја. То мноштво Срба на бојним пољима узбуђивало је вођу устанка: „Благи Боже! Да ли из земље ниче тај силни Рац, или пада из неба као киша?"[66] Жестока борба против царевих непријатеља изазвала је разјарени бес и крваву освету. Ракоцијеви куруци устремили су се на српска насеља, палили, убијали нејач и жене, остављајући иза себе згаришта, што је описано и у *Грабовачком летопису:* „... пленише наипаче род Србскиј... децу в колевках секоше и многија безчисленаја зла сотворише, које здје в краце известити невазможно. Тогда и свештенога чина не пощедише, јегде сеј свети монастир поробише."[67] Најтеже је страдала српска Барања, или шире узевши Задунавље – Ráczország. Ratzenland – како је овај део Угарске означен у старим хроникама. У жупанијама Стонобеоградској, Толнанској, Шомођској и Барањској, српска насеља су тада сатрвена. Остали су стихови које су певали Ракоцијеви устаници 1708. године:

„Megéget Rácz-ország, megmaradt harom ház
Elesett négy ezer, megmaradt három száz."

Изгоре Српска земља, остадоше три куће
Падоше четири хиљаде, остадоше три стотине.

Песма се односи на уништавање српских насеља код Шимонторње и Сексарда.[68]

Злочини Ракоцијевих куруца изазвали су српску освету. После заузећа Печуја и Шиклоша, једна јединица српске милиције сурово се осветила мађарском живљу и римокатоличком клиру. Била је то одмазда за догађај од 1. фебруара 1704, када су куруци ушли у Печуј и поклали око 1.400 Срба. Напослетку, остаје сазање да тај рат „спада у најтежа искушења кроз која је прошао српски народ у Угарској".[69]

У току Ракоцијевог устанка сишли су са сцене најважнији учесници аустријско-српске политичке драме: преминули су, један за другим, цар Леополд I (1705), патријарх Арсеније III (1706) и кардинал Колонић (1707). Сва тројица су били дубоко заинтересовани за српске привилегије; цар и кардинал на једној страни, јачој и одлучнијој, патријарх на другој, слабијој, зависнијој. Будући да су кратко време надживели цара, патријарх и кардинал су, тада, сваки на свој начин, били у прилици да код наследника престола, Јосифа I, наставе своја, сасвим опречна, залагања за садржај потврде привилегија, pro et contra. Могло се очекивати да ће у царевој конфирмацији бити поменуте српске жртве и заслуге за хабсбуршки царски дом у биткама с мађарским устаницима, будући да је Србе и даље требало вешто држати у уверењу да су привилеговани. Међутим, владару се није журило. Истини за вољу, Јосиф I је, непосредно после ступања на престо, издао два акта о поштовању српских права, што је наведено само у „општим цртама". Било је то почетком 1706. године, када су Срби највише ратовали, али и највише страдали. И када су Двору били најпотребнији.

Незадовољна поступком новог владара, српска страна је припремила „опширну представку", коју је патријарх поднео крајем фебруара или почетком марта исте године. Може се само наслућивати да је тај вешто дипломатски уобличен српски поднесак настао на овог пута неутврђеном сабору српских црквених, грађанских и војних првака, као што се то у сличним народним пословима заједнички чинило. На такво мишљење на-

JOSEPHUS I

води и једна реченица из цареве конфирмације: „Пошто смо милостиво расудили разумне молбе споменутог патријарха и архиепископа Арсенија Чарнојевића и сталежа целога племена, српског или илирског народа...”[70]

Знаменита српска представка подељена је у два одељка. „Први има 18 тачака и обухвата све повластице од цара Леополда I... на основу којих је организована сва српска црквено-народна самоуправа под аустријском влашћу. Сва та права изложена су редом и готово од речи до речи онако како су дата у привилегији од 20. августа 1690. Други део излаже у 24 тачке захтеве патријархове и народне, који су имали задатак да допуне или боље протумаче привилегијална права и отклоне сметње које су чињене представницима Српске цркве и народа при њиховом раду на духовној организацији уопште и при отпору против унијаћења, као и при срeђивању и урeђивању политичких односа.”[71]

Јосиф I је српску представку дао на мишљење нешто пре тога очевом а сада свом саветнику, кардиналу Колонићу, који је, наводећи српске захтеве, од тачке до тачке, дао тајну информацију, упутство за понашање према тим захтевима. Из те информације, српској страни тада непознате, избија лукава, чак перфидна, политика Римокатоличке цркве према православљу, као и трајни утицај такве политике на владаре Хабсбуршке монархије. Срби су тада могли само да наслућују утицај Колонићев на формулације привилегија и конфирмација. У тексту кардиналове, информације испољена је отворена намера да се уз помоћ државне власти православље присили на унију. Његови предлози дати владару, иза којих несумњиво стоји Римска курија, теже том циљу. Ипак, изненађује само огољеност такве политике коју је заступао кардинал Колонић. Због тога његова информација и привлачи пажњу. Називајући, у једној прилици, патријарха Арсенија III „сином самога ђавола” (solius Diaboli filius), у киптећој мржњи, кардинал Колонић се нашао пред сопственим ликом у огледалу.

Nos Iosephus,

Divina favente Clementia Electus
Romanorum Imperator, semper Au-
gustus ac Germaniae, Hungariae, Bohe-
miae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Bos-
niae, Serviae, Bulgariae, Rex Archidux
Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae,
Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Lucembur-
giae ac Superioris et Inferioris Silesiae,
Wirtembergae et Teckae, Princeps Sve-
viae, Marchio Sacri Romani Imperii
Burgoviae, Moraviae, Superioris et In-
ferioris Lusatiae, Comes Habspurgi,
Tyrolis, Feretis, Kyburgi et Goritiae,
Landgravius Alsatiae, Dominus
Marchiae Slavonicae, Portus
Naonis et Salinarum.

КОНФИРМАЦИЈА ЛЕОПОЛДОВИХ ПРИВИЛЕГИЈА ЈОСИФА I, од 7. августа 1706.

Поводом српског захтева да се потврди право на подизање нових православних цркава, што је раније омогућавано, кардинал предлаже да се не дозволи „по градовима и селима, да по својој вољи и власти подижу цркве, него нека им се по селима и градовима уступе само оне цркве, које су имали за турскога господарства", али, додајући да се „српске цркве током времена могу лако у католичке цркве обрнути и заузети". Своју опаку ћуд показао је кардинал Колонић оцењујући смисао српских привилегија: „При потврди такових и сличних привилегија... ваљало би, нарочито у стварима које се на веру односе, са особитом обазривошћу поступити. Наиме, ако се те привилегије већ не могу изменити или скратити, то нека се бар од речи до речи потврде или таковим тамним изразима и *двосмисленим речима изложе*, које би се у разна времена, могле *сад овако, а сад онако разумети и тумачити;* уз то би ваљало све то само привремено и са извесним клаузулама потврдити, како би касније у згодно време, ти шизматици, као и остали акатолици, кад им више не буду сметале сличне привилегије римске, *са црквом католичком, и против воље њихове, лакше се спојити могли*"[72] (курзив Д. Д.).

Патријарховом захтеву да може тестаментом поставити себи наследника „кога народ и свештенство изабере" кардинал Колонић се оштро супротставио речима да се „то не може допустити", али је у вези с тим питањем предложио: „Врло би добро било кад би се преко каквог поузданог човека, од стране двора, озбиљно попретило патријарху – човеку иначе необразованом и страшљивом – те се одлучно захтевало да он одустане од оних тачака које су наперене против римске цркве."[73] Тако се кардинал

Notum facimus et tenore praesentium me-
moriae commendamus quorum interest Uni-
versis quod coram Nobis fidelis noster dilectus
Venerabilis Arsenius Czernovich, Orien-
talis Ecclesiae Graeci Ritus Archi Episcopus
et Rascianorum Patriarcha necnon Gentis
Illyricae seu Rascianae Status Universi devote
comparuerint, et per libellos supplices expo-
suerint, sibi ab Augusto pientissimae remini-
scentiae Domino ac Genitore nostro colendissi-
mo Leopoldo Romanorum Imperatore
et Hungariae, Dalmatiae, Slavoniae Rege
gloriosissimo die sexta mensis Aprilis et die
vigesima prima mensis Augusti anni pridem
elapsi millesimi sexcentesimi et nonagesimi
certa Indulta, Privilegia, Immunitates atque
praerogativas ob comprobatam fidelitatis suae
constantiam necnon multifaria a dicto Popu-
lo et Natione Rasciana contra communem
Christiani nominis hostem Augustae Domui

КОНФИРМАЦИЈА ЛЕОПОЛДОВИХ ПРИВИЛЕГИЈА ЈОСИФА I, од 7. августа 1706. /страна 2/

Колонић понео не само као тајни информатор царев већ и као окрутни језуита најчвршћег римског кова.

Јосиф I је, сасвим извесно, имао и друге саветнике. Као и његовом оцу, и њему су Срби требали, превасходно као ратници и граничари, али и због њихове спретности у трговини и вештине у занатству. Захваљујући томе, они су привредно обновили многе угарске вароши, у којима су стекли капитал и углед.

Размотривши све српске захтеве, које му је патријарх у опширној представци раније поднео, цар је издао своју конфирмацију 7. августа 1706. године преко Аустријске дворске канцеларије, а 29. септембра исте године преко Угарске дворске канцеларије. Поступио је с висине. Није се обзирао на поједине тачке српског документа. Његова конфирмација је веома уопштеног карактера; то је, заправо, генерална потврда привилегија Леополда I. Нови цар признаје, чак истиче српске „ванредне заслуге, стечене за Наш превишњи дом, пошто је речено племе и народ, у свакој прилици кад су буктали ратови са најжешћим непријатељем, као и у овим садашњим бунтовничким насиљима, поред свих навала, штета и осталих неприлика и незгода – остао не само у потпуној, сталној и непоколебљивој верности према истом дому, него је и самим делом, у много прилика, великодушно посведочио своју поданичку верност, оданост и послушност... не штедећи крви ни имања...” После тог уводног и већ уобичајеног признања, цар најављује да ће уважити „све најпонизније молбе” и да ће „напред споменуте привилегије, слободе и правице, које су им најмилостивије дане царским отвореним писмом нашег узвишеног Господина родитеља... у свему

најмилостивије одобрити и потврдити". На крају следи упозорење министрима, чиновницима и осталим државним званичницима да поштују привилегије дате српском патријарху и народу, јер ће у противном бити строго кажњени.[74] У суштини, конфирмација Јосифа I није донела ништа ново: „У њој је све лепо и да не може ласкавије бити по српски народ речено, али је све то тако вешто и у опћим фразама увијено, да је неискреним издавачима њеним остављена могућност, да у згодно време све то разруше и на своју руку обрну", забележио је стари писац, врсни познавалац српске црквене историје.[75] А што се тиче „општих фраза", оне су у тексту привилегија стално присутне.

Патријарх Арсеније III је убрзо после ове конфирмације, у најдубљој скрушености, на ивици очајања преминуо. Његове речи у писмима руском цару Петру I Алексијевичу и државном секретару Федору А. Головину, из 1705. године, сведоче о таквим осећањима. У њима је и тужбалица о страдалној судбини српског народа: „Дан и ноћ бежећи са својим осиротелим народом из места у место, као лађа на пучини великог океана, очекујући када ће заћи сунце и смирити се дан и проћи тамна ноћ беде која нас тлачи... И рекох са сузама: Докле ћеш нас, Господе, до краја заборављати... Тако стално плач за плачем нижући не могу добити помоћи, ја и сав наш осиротели народ славеносрпских синова."[76] У поменутој представци, патријарх је, мислећи на привилегије, оставио незаборавну идеју саопштавајући цару да се „српски народ ради тих права најенергичније борио с непријатељима хришћанског имена, и потоцима крви за хришћанску ствар на бојном пољу просуо. Борећи се тако, народ српски надао се с пуним правом, да ће бар под влашћу цесаревом моћи на миру уживати своја права, али му је горко искуство сасвим противно доказало..."[77]

За шеснаест година живота у Угарској, Арсеније III се неуморно и, колико су тешке околности дозвољавале, углавном с успехом борио за очување угроженог православља, чиме је изазвао још већу јарост непријатеља православља. Да није био истрајан у том грчевитом опирању прозелитизму, Срби би под неиздрживим пресијама тих година прелазили у унију. Захваљујући урођеном и искуственом смислу за црквену организацију Пећке патријаршије, патријарх је обновио и васпоставио православне епархије у Угарској, које су, потом, ушле у састав (Крушедолске) Карловачке митрополије. Не треба заборавити ни то да се патријарх нашао у зачараном кругу царских привилегија. Тај круг се често сужавао али се једино у његовом обиму могло кретати. Мада су привилегије изневераване – у шта су се Срби уверили већ првих година после досељења – патријарх се и на такве ослањао и на њих позивао, час молећи, час захтевајући њихово испуњење. Тај циљ ће остати трајно обележје његовог моралног и политичког лика.

***

Митрополит Исаија Ђаковић је за кратког архипастирства – од Крушедолског сабора, почетком 1708. године, до своје смрти, 20. јула исте године – само стигао да упути нову представку Јосифу I, у којој је „позивајући се на заслуге Срба у угушивању Ракоцијевог устанка, енергично тражио да се привилегије строго респектују".[78] Митрополит Ђаковић је тада поновио раније српске захтеве и додао нове.[79] Представка је разматрана на Двору тек после четири године. У међувремену су преминули и српски митрополит и аустријски цар.

У измењеним политичким околностима, после завршетка Ракоцијевог устанка, митрополит Вићентије Поповић Хаџилавић обновио је старе српске захтеве. Цар Карло VI (III) се, по уобичајеном маниру, није ни осврнуо на поједине пунктове Ђаковићеве представке, већ је само генерално потврдио раније привилегије, с познатом клаузулом „да то не буде на штету трећих лица". Ту конфирмацију је цар Карло VI (III) издао 2. августа 1713. преко Аустријске дворске канцеларије, а 8. октобра исте године преко Угарске дворске канцеларије.[80] Доцније је почело и формално сужавање

привилегија, деклараторијама из 1727. и 1729, и рескриптима из 1732. и 1734, што је унеколико ублажено царевим заштитним писмом од 18. маја 1735. године.

За владавине Карла VI, у Бечу су 1732. први пут штампане српске привилегије, у оригиналу, на латинском. Не зна се ко је за то дао идеју ни о чијем су трошку штампане, али се наслућује да је то учињено залагањем митрополита Вићентија Јовановића. Та књига садржи основне привилегије Леополда I, Јосифа I и владара на власти.[81]

Трећа конфирмација се везује за дуг период царске власти Марије Терезије. Царичиној потврди српских привилегија претходили су ратни сукоби и још једна сеоба Срба у Угарску, 1739. године. Конфирмацију је исходио патријарх српски Арсеније IV Јовановић Шакабента 1743. године. Она је исте, 1743. године штампана у Бечу, у виду књиге, на латинском.

CAROLUS VI

ДРУГА СЕОБА СРБА И КЊИГА „ПРИВИЛЕГИЈЕ"

Арсеније IV Јовановић – Марија Терезија – Павле Ненадовић Млађи – Христофор Жефаровић

иротонисан за митрополита рашког 1721, а изабран за патријарха пећког 1726, Арсеније IV Јовановић је још у младости показао живо занимање за националну политику.[82] Био је то буран период аустријско-турских односа и ратовања на Балкану. Патријарху тада није била на бризи само Пећка патријаршија и Срби у Турском царству већ и положај српског народа у Хабсбуршкој монархији чије су привремене ратне границе досезале све до испод манастира Љубостиње, а изнад Крушевца.[83] Зорно је пратио све што се дешава у Београдској и Карловачкој митрополији сматрајући да су под духовном јурисдикцијом Пећке патријаршије. Уосталом, добро је знано да је Арсеније IV Јовановић још у младости, као митрополит рашки, боравио у Осијеку, и тада се, изгледа, у Даљу на митрополијском властелинству, договорено састао с митрополитом карловачким Вићентијем Поповићем Хаџилавићем „од кога је могао доста сазнати о положају Срба у Хабсбуршкој монархији".[84] Карловачки митрополит Вићентије, родом из Јањева, био је пострижник Пећког манастира и придворни калуђер патријарха Арсенија III Чарнојевића, а доцније је, као митрополит карловачки, обилато „помагао Пећку патријаршију".[85] Све упућује на то да је између њих постојала тајна сарадња и да је Арсеније IV био добро обавештен о политици аустријског Двора према Србима и о угрожености њихових права датих привилегијама.

За време аустријске власти над новоосвојеним делом северне Србије, патријарх Арсеније IV је тајно подстицао на административно уједињење Београдске и Карловачке митрополије, што је, против воље аустријске државне администрације и личног налога цара Карла VI, ипак учињено на Сабору у Сремским Карловцима, фебруара 1726. године.[86] Тада је за митрополита Београдско-карловачке митрополије изабран бивши митрополит београдски Мојсије Петровић, веома заслужан за то уједињење.[87] Разумљиво, о његовом дослуху с патријархом Арсенијем IV нема писмених трагова, али се из свега што се десило јасно очитује. Преко својих калуђера, који су тада походили не само Београд већ и српске цркве у Угарској, фрушкогорске манастире и Сремске Карловце, патријарх је сазнавао о тадашњем умањивању српских привилегијалних права за владавине Карла VI, а за време митрополита Вићентија Јовановића (1731–1737).

Патријарх је поседовао примерке Леополдових привилегија у рукописном преводу, али и штампане привилегије уз конфирмације Карла VI, из 1732. године. Другим речима, патријарху, његовим сарадницима и придворним саветницима био је у танчине познат садржај привилегија, покушаји њихових „тумачења", а особито улога Римокатоличке цркве и њена противправославна мисија.

Надајући се аустријској победи на балканском ратишту и ослобођењу целе Србије, Арсеније IV је припремио свој Меморандум цару Карлу VI насловљен: „Понизно поднете тачке његовом царском и католичком величанству од стране господина патријарха рашког народа, Арсенија Јовановића, у његово име и у име његовог народа". Меморандум је оцењен као „најзначајнији програмско-политички спис српске историје из прве половине XVIII века",[88] а настао је, највероватније, 1736. године. У сваком случају, овај патријархов програм је одговор на Заштитно писмо цара Карла VI, од 18. маја 1735. године. Тада је пећки патријарх очекивао ослобођење Србије па је овим својим предлогом, образложеним у девет тачака, дао нацрт њеног устројства и односа према Аустрији.

Већ у првом пункту патријарховог Меморандума помињу се Леополдове привилегије, што само потврђује мисао да су оне биле помно ишчитаване у Пећкој патријаршији. Другим речима, тек сада постаје јасно у којој је

ВИЋЕНТИЈЕ ПОПОВИЋ – ХАЏИЛАВИЋ
вл. МСПЦ Бгд.

мери патријарх пећки водио бригу о целокупном Српству, ослањајући се при томе на своје политичке процене, али и на поуздану обавештеност. Тај први пункт гласи: „Патријарх и његов народ траже потврђивање новом повластицом свих чланова пунктова које је у време прошлог патријарха Арсенија Чарнојевића милостиво одобрио славни цар Леополд илирско-рашком народу који живи у Србији, Албанији, Бугарској, Босни и Херцеговини и другим провинцијама, као накнаду за њихову верност и велике услуге које су учинили.” Очигледно, патријарх Арсеније IV је овим хтео да нагласи да би Срби, у случају ослобођења Србије од Турака признали само изворне привилегије Леополда I, а не и разне рескрипте и накнадна „тумачења” на српску штету. Меморандумом је „предложено да Србија буде вазална држава према Аустрији са органима врховне државне власти, градским и сеоским властима, плаћањем данка одсеком и скоро независном народном војском, самосталном црквом, комплетним школством и народом неоптерећеним већим дажбинама”. То је био, како је оцењено, „максимални програм српског народа који би се могао остварити у оквиру Хабсбуршке монархије, чиме би Србија дошла у положај сличан Угарској...”[89]

ПАТРИЈАРХ АРСЕНИЈЕ IV ЈОВАНОВИЋ ШАКАБЕНТА

Аустријски неуспех у рату 1737–1739, губитак северне Србије и Београда, друга сеоба Срба, коју је на позив Карла VI предводио пећки патријарх Арсеније IV, Београдски мир, промене на аустријском престолу и почетак државних реформи царице Марије Терезије и други пратећи догађаји, веома су много утицали на положај Срба у Угарској. Сада је требало учвршћивати даљи опстанак, а да се при томе ништа не изгуби у националном, али ни у привредном погледу. Тога посла прихватио се патријарх пећки, од тада духовни и политички вођа Срба у Хабсбуршкој монархији. Ратне заслуге свог народа у борби с Турцима он је умео да истакне и да се на њих позове кад год је то било нужно. На првом месту Арсеније IV је тражио потврду царских привилегија, што је после Београдског мира било од животног значаја за Србе. Још за време борби у Србији, о патријарху је владало мишљење царских генерала да показује „више ревности у војничким подвизима него у пастирству". Да ли је тај утисак о патријарховој ратничкој природи сасвим веран, тешко је рећи, али да је српски патријарх

Христофор Жефаровић
СВЕТИ САВА СА СРПСКИМ СВЕТИТЕЉИМА ДОМА НЕМАЊИНА
Патријарх Арсеније IV Јовановић Шакабента честитао је 1741. аустријској царици – угарској краљици ступање на престо бакрорезом који истиче култ српских средњовековних владара–светитеља. Тиме је недвосмислено нагласио да Срби, аустријски поданици, имају славну прошлост и да, с обзиром на своје тадашње ратне заслуге, очекују заштиту. У исто време бакрорез истиче српске захтеве за потврду привилегија.

показивао велику „ревност" и урођени дар за политичку борбу, било је јасно после друге сеобе у Угарску, где је започео своју дипломатску акцију на бечком двору.[90]

У дипломатско-протоколарном маниру Арсеније IV је тада честитао царици Марији Терезији ступање на престо, али је у исто време подсетио на потврду српских привилегија и на признавање његовог достојанства у звању патријарха српског. Поред писма, патријарх је послао царици на дар бакрорез Христофора Жефаровића *Свети Сава са српским светитељима дома Немањина.* Реч је о мудро смишљеној, готово би се рекло пропагандној гравири, замишљеној у Митрополији у Сремским Карловцима, где је тих година патријарх Арсеније IV с духовницима – саветницима градио изразито национално испољену црквену политику. Та композиција је величала културе светородне лозе Немањића, па је тако замишљена постала први изразит весник идеја историзма у српској графици XVIII века. У суштини, гравира је остварена с нескривеним циљем да покаже царици – која није познавала српску историју – да су „дивљи Раци", „шизматици", како су погрдно називани, народ славне средњовековне традиције. Колико је то било добро осмишљено дело, речито говоре стихови испод композиције:

Патријарх српскога народа, Ја Арсеније Четврти
Колика ширина слободе српске беше
Заповедих да се штампа (ово).
Овде ћеш видети све цареве, све светитеље.
Немојте, о Срби губити наду
Јер краљевна Марија Терезија обуче угарско
Царско рухо и стави круну на главу
Да нама поданицима поврати славу наступајућих лета.
Нека је господ сачува од сваке напасти.[91]

Исте, 1741. године издао је Христофор Жефаровић, опет по налогу и идејној замисли патријарха Арсенија IV Јовановића, чувену *Стематографију,* једним делом као превод са оригинала хрватског полихистора Павла Ритера Витезовића *Stematographia sive armorum Illyricorum, delineatio, decriptio et restitutio.* Међутим, српска *Стематографија* донела је суштинске промене, заправо, допуне које су измениле првобитни карактер ове хералдичке књиге. То више није само албум грбова са стиховима и тумачем – какав је

СТЕМАТОГРАФІА,
ЮЖЕ ВЪ ВѢЧНУЮ ПАМАТЬ,
БЛАГОПОЛУЧНАГО ПОТВЕРЖДЕНІА,
СВЯТѢЙШЕМУ И БЛАЖЕННѢЙШЕМУ, ГДНУ, ГДНУ,
АРСЕНІЮ ЧЕТВЕРТОМУ,
АРХІЕПИСКОПУ ПЕКСКОМУ,
ВСѢХЪ СЕРБОВЪ, БОЛГАРОВЪ, ЗАПАДНАГО ПОМОРІА, ДАЛМАЦІИ, БОСНЫ, ОБОПОЛ ДУНАА, И ЦѢЛАГО ИЛЛУРІКА,
ПАТРІАРХУ
ГДНУ, ГДНУ, МИЛОСТИВѢЙШЕМУ
ХРИСТОФОРЪ ЖЕФАРОВИЧЪ ИЛЛУРІКО РАССІАНСКІЙ ОБЩІЙ ЗОГРАФЪ ВСЕПОКОРНО ПРИПИСУЕТЪ,

СТЕМАТОГРАФИЈА – ИЗОБРАЖЕНИЈЕ ОРУЖИЈ ИЛИРИЧЕСКИХ
Посветни лист патријарху Арсенију IV Јовановићу Шакабенти:
"Христофор Жефаровић, илирико расијански обшчиј зограф всепокорно приписујет и в залог синовскаго благовенија дарујет."

у Витезовића – већ је томе додато и двадесет и девет ликова јужнословенских, махом српских владара-светитеља, портрет Арсенија IV, дуга песма њему посвећена, тријумфални портрет цара Душана на коњу, лик цара Душана у медаљону између Хроноса и Минерве, и, на крају, ту је и песма посвећена бакроресцу Жефаровићу. Овако замишљена, *Стематографија* је истакла политичке захтеве српског патријарха упућене царици. Стихови из песме њему посвећене још више истичу политичке поруке:

Када си, осим савета, понудио помоћ
Против непријатеља хришћанског
Приволео си све своје хришћане на рат
Скупио си обимну множину људи,
која је могла збунити непријатеља силна.
Сав си ти сама сушта верност и верности
учиш народ. Славном цару и крв си завештао...
А крв проливена већ је светом римском цару позната
Римски непобедиви цар Карло шести
Полазећи у вечни живот препоручи
Наследници Августној, угарској краљици
Терезији Марији, труд Твој даноноћни...
Подсећамо поново на илирско оружје славно
Које је свему свету познато...
Оружјем је наша свенародна слобода утврђена
Крвљу у злато процењена...
И ето крајњи разлог мога дела је
Да су предели у књизи овој, Илирија цела
А ти њен патријарх по наследном праву.[92]

СТЕФАН НЕМАЊА
СВЕТИ СИМЕОН
СТЕФАН ПРВОВЕНЧАНИ
СВЕТИ СИМОН
Стематографија, 1741

Док су ликови светитеља и владара ликовна ода српским и православним великанима давне прошлости, стихови се односе на савремене догађаје. Наглашене су у њима заслуге народне и патријархове у прошлом рату (1737–1739), потресно је поменуто славно оружје и крв српска проливена у ратовима Монархије, умесно је наведена препорука покојног цара Карла VI, и на крају није пропуштено да се каже да је патријарх у том достојанству по наследном праву.

Патријархова и Жефаровићева *Стематографија* је сликом и стихом постала најтврђи бедем верске и националне самосвести. При покушају да се осветли политички однос који је у петој деценији „јавно и тајно” владао између Двора и Карловачке митрополије поводом потврде привилегија, може се сматрати да је *Стематографија* важан сведок. Без ње се тешко могу замислити они замршени и недовољно знани политички потези једне и друге стране од којих је зависила судбина српског народа.

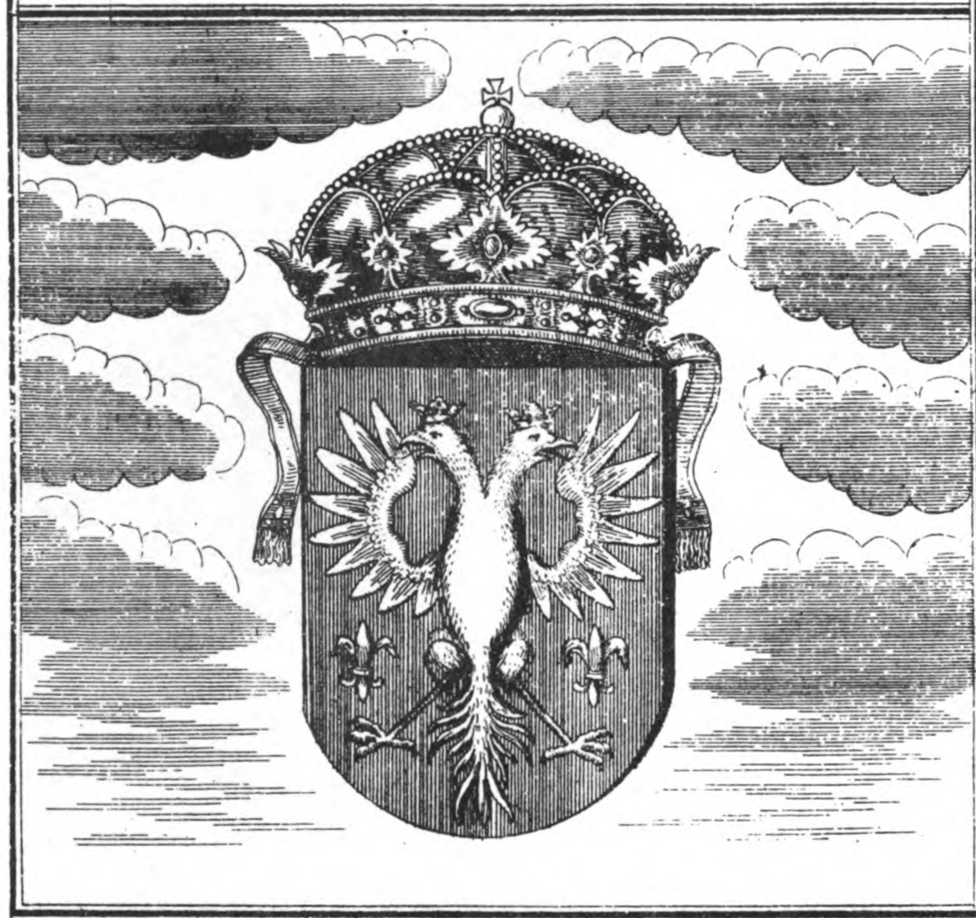
У бечком дворском кругу *Стематографија* је морала изазвати велико изненађење. Добро се знало да Расцијани упорно траже царско право да

СВЕТИ САВА ПРВИ
АРХИЕПИСКОП СРПСКИ
СВЕТИ САВА ДРУГИ
АРХИЕПИСКОП СРПСКИ
Стематографија, 1741.

оснују своју штампарију и да, још од првог захтева патријарха Арсенија III Чарнојевића, то право никада нису добили, а управо подносе царици штампану књигу на свом језику. Уз то, морало се признати, књига је била веома лепа, али политички ангажована у мери која није била уобичајена. Прва забуна је брзо разјашњена: у питању је била бакрорезна књига, тако рећи графички листови повезани у књигу – уметничко дело, за које се није морала тражити дозвола власти. Још је већу пажњу морао побудити садржај књиге, галерија ликова владара-светитеља и стихови с актуелним политичким порукама. Песме су, сасвим извесно, преведене царици и саветницима. Њихове примедбе и коментари о српској *Стематографији* нису познати.

У исто време, Жефаровићев Немањићки бакрорез и *Стематографија*, умножени у великом броју примерака, доспели су у удаљене угарске вароши, у домове српског грађанства. Порука ових двају дела била је: српски народ у Угарској мора вазда имати на уму да је само огранак онога великог матичног древног стабла. То је стабло средњовековна Србија, њени свети-

ГРБ "ЦАРСТВО ОД НЕМАЊЕ УСТАНОВЉЕНО" Стематографије 1741. /Лист 13 б/ У књизи STEMATOGRAPHIA Павла Ритера Витезовића /1700/ IMPERIUM A NEMANIDE INSTITUTUM.

тељи и владари, које ћеш „овде видети", како стоји на бакрорезу *Свети Сава са српским светитељима дома Немањина.* Ваља додати и то да су ова Жефаровићева дела, бакрорез и *Стематографија,* умножена у великом броју пимерака, доспела у домове српског варошког живља удаљених угарских вароши, где су својим историзмом и обновом култова српских владара-светитеља развијали националну свест расејаног и угроженог народа. Завршени стихови у песми посвећеној Христофору Жефаровићу бацају светлост на такву улогу *Стематографије:*

Мислим да ће радостан бити такав читатељ
Кад отвори даље (књигу) и угледа цело српско царство
Јер ће се ослободити тамног мрака незнања српске прошлости
А светлост славе дома Немањићког од сада биће му позната.[93]

Осим ових графичко-литерарних прилога о историјату српске државности и о савременим ратним заслугама за царски дом и за ослобођење од Турака својих земаља, патријарх се обратио царици званичним актом, али и лично, у аудијенцији 23. фебруара 1741. године. Поднео је молбу да буде потврђен у патријарашком достојанству, какво је имао у Пећкој патријаршији, под Турцима, и да царица потврди привилегије Леополда I, Јосифа I и Карла VI. Аудијенција се завршила царичиним обећањима да ће се испунити патријархове молбе, што је у први мах смирило српски народ свих сталежа.

Заокупљена крупним унутрашњим реформама, које су заправо биле „реформе извршене апсолутистички, у циљу централизације државне власти, али и из других разлога, царица је одлагала испуњење обећања датих српском патријарху". У исто време је излазила у сусрет угарским и хрватским сталежима, који су битно угрожавали српске животне интересе. Врхунац такве политике испољио се на Пожунском сабору, одржаном маја-јуна 1741. у присуству Марије Терезије. Тада су донета два законска члана драстично супротна српским правима датим привилегијама. По члану

XVIII, „Потиска и Поморишка граница се имају развојачити и утеловити Угарској и подврћи жупанијској јурисдикцији", с тим да ће се, „чим наступе мирнија и сређенија времена", исто учинити и с Тамишким Банатом, Сремом и доњом Славонијом. У исто време, по законском члану XLVI, а на молбу клира из Хрватске, на територији Славоније и Хрватске „само припадници римокатоличке вере могу имати непокретна имања", што је значило да је само та вероисповест административно призната, будући да се православним архијерејима неће дозволити јурисдикција у (Горњо) Карловачком и Вараждинском генералату.[94]

Обе законске одлуке Угарског сабора изазвале су велико незадовољство српског народа, у првом реду граничара у Потисју и Поморишју, али и Срба у Хрватској. Следила је писмена молба патријархова да се српске привилегије коначно потврде, а потом је с истим циљем у Беч упућена званична депутација, коју су сачињавали: Павле Ненадовић, епископ горњокарловачки и патријаршки генерални викар, Јован Георгијевић, архиђакон патријарашки, Арсеније Вујић, потпуковник Потиске војне границе, и Андрија Андрејевић, управник поште у Петроварадину и администратор спахилука Ујфелова. Депутација је наилазила на тешкоће у преговорима с утицајним људима Царске дворске канцеларије. Било је и искључивих мишљења, наслеђених од кардинала Колонића, да привилегије не треба ни потврдити. У преговарачком задатку српски представници су, доказујући право српског народа на потврду привилегија од стране царице Марије Терезије, остали у Бечу дуже од годину дана и, уз велике напоре и материјалне издатке на „дискреције", измолили сагласност о конфирмацији привилегија, што је остварено тек 1743. године.[95] Царица је, најзад, потврдила српске привилегије преко Царске дворске канцеларије (24. априла), Угарске дворске канцеларије (18. маја) и Дворског ратног савета (18. маја). У потврди се помињу заслуге патријарха Арсенија IV и „целог српског народа, учињене круни", истичу се српски војници из Угарске, Хрватске и Славоније, јер се „храбро боре у рату који се води по Баварској, Чешкој и Италији против краљичиних непријатеља те тим делом засведочавају своју верност и оданост, и стварају уверење да ће тако и у будуће чинити". Због свих заслуга, које се у тексту даље наводе, „потврђује краљица привилегије свога деде, стрица и оца ... од речи до речи ништа не додајући ни одузимајући, али без повреде трећих лица..."[96]

Царичина конфирмација је обнародована озваниченим издањем специјалне књиге: PRIVILEGIA PER DIVOS IMPERATORES, LEOPOLDUM, JOSEPHUM, CAROLUM VI, GLORIOSSIMAE REMINISCENTIAE MODERNAM REGNATEM MAJESTATEM MARIAM THERESIAM, INCLYTAE NATIONI ILLYRICO-RASCIANAE... Anno 1743.

Књига је објављена у 200 примерака, о трошку српске делегације, у стандардној бечкој штампарији Леополда Ј. Каливоде, а утврђено је да је текст колациониран с оригиналима царских привилегија.[97] Данас је ово издање права реткост.

Остало је још да конфирмацију прихвати српски црквено-народни сабор у Сремским Каловцима, заказан по царичином одобрењу за март 1744. године. У присуству царских комесара, грофа Александра Патачића и фелдмаршал-лајтнанта Енглсхофена, привилегије и царичина конфирмација прочитане су на латинском, а потом и у српском рукописном преводу Павла Ненадовића Млађег.[98]

Сабор је прихватио потврду привилегија, али се није завршио само у том званично-церемонијалном тону. Напротив, мимо воље царских комесара, продужио је рад у врло оштром, критичном правцу, којом приликом су формулисани српски „постулати" и гравамина.[99] На саборским седницама испољени су захтеви световних посланика, превасходно оних из Будима, несумњиво представника национално најсвеснијег и слободоумног дела српског грађанства. Будимци су приложили своје упутство, које је углавном ушло у усвојени текст постулата од 26 тачака. Документ је предат царским комесарима, а адресован је био на владара, царицу Марију Терезију.[100] У саборским постулатима Срби на првом месту истичу да се „потврда привилегија објави где то није учињено и да се привилегија на првој угарској дијети узакони, а дотле да се Србима изда ново Protectionale.[101] Ту

NOS MARIA THERESIA
Divinâ favente Clementiâ Re-
gina Hungariæ, Bohemiæ,
Dalmatiæ, Croatiæ, Slavoniæ,
Archidux Auſtriæ, Dux Bur-
gundiæ, Brabantiæ, Mediolani,
Styriæ, Carinthiæ, Carnioliæ,
Mantuæ, Parmæ et Placentiæ,
Limburgiæ, Lucemburgiæ, Geld-
riæ, Wirtembergæ, superioris &
inferioris Silesiæ, Princeps Sue

МАРИЈА ТЕРЕЗИЈА КОНФИРМАЦИЈА ЛЕОПОЛДОВИХ ПРИВИЛЕГИЈА од 24. априла 1743.

је и предлог да се дозволи оснивање „националног магистрата" састављеног од три духовна лица и седам мирских, чија би дужност била да чувају народну слободу и који би „под именом депутације у Вијени постојано стојали".[102] Даље се нижу остали захтеви: „да се одреди комисија која ће саслушати српске разлоге против зак. чл. XLVI из 1741. јер је тај закон сувише задро у привилегије; да се у будуће ништа не закључи што се тиче привилегија пре но што народ поднесе своје представке; ...да се једном за свагда забрани преко Угарске дворске канцеларије и Угарског краљевског савета да се народу чине сметње у зидању храмова... да се при новом уређењу Границе, српским официрима остави чин ('ранг') и да се некима од њих даде генералски чин; да се Срби оставе у мирном уживању привилегија и у крајевима који су инкорпорисани или који буду инкорпорисани, и да Срби у тим крајевима буду признати за равноправне грађане; да се Срби заштите од гањања са стране спахија јер су Срби слободан народ а не кметови... да се установи народна благајна..."[103] Важан је био и захтев да се Србима омогући стицање непокретне имовине, што је, заправо, био протест против већ поменутог XLVI законског члана из 1741.

Поред постулата, учесници Сабора су поднели и гравамине, као посебан прилог. У њима су сабрани карактеристични примери повреда основних српских права загарантованих привилегијама. Текст овог документа приређен је према местима у којима су Срби били сурово угрожени. Таквих примера је било безброј, али се обично наводе они који потичу из већих места; у градовима – бискупским седиштима били су најупечатљивији. Поједини бискупи, заправо, нису признавали српска права према слову привилегија. У њиховој антиправославној политици владао је дух и практични манир понашања почившег кардинала грофа Колонића. Тако је из Суботице стигла српска жалба због тешког стања после развојачења

MARIA THERESIA

Потиске границе, коју су римокатолици називали „прибежиштем разбојника". Срби из Јегре су се жалили да се на захтев римокатоличког бискупа више не могу досељавати у град, да староседеоце занатлије не примају у цехове, као и да их већ петнаест година спречавају да заврше градњу црквеног олтара, а све то уз стална присиљавања да прихвате унију. И у другим местима су Срби доживљавали велике сметње приликом покушаја да изграде своје храмове. У Баји је подизање нове цркве заранио арцибискуп из Калоче, а личне сметње су имали православни у Сечују, Мохачу, Великом Варадину и у другим местима. Ређају се примери присиљавања Срба да празнују римокатоличке празнике, да се одазивају на работу, или се наводе места у којима од православних свештаника траже десетак, као и друге недаће.[104]

Српски захтеви и жалбе наишли су на протест присутних царских комесара, а, потом, у Бечу, на неодобравање дворских комисија и земаљских дикастерија.[105]

Царица Марија Терезија није прихватила постулате српског Сабора, али ни противпредлоге својих комисија и „уже конференције", већ је августа 1745. основала Илирску дворску комисију, која је 1747. названа Илирска дворска депутација.[106] Тиме је, заправо, завршен први период српског „привилегијалног доба" (1690 – 1745) и започео други, који је трајао до 1779. (Деклараторијални рескрипт), односно до 1782. (Конзисторијална система), када је обеснажено и последње слово некадашњих Леополдових привилегија.

Латинско, бечко издање *Privilegia* (1743) и митрополијска Ненадовић – Жефаровићева књига *Привилегије* (1745) припадају првом, значајнијем периоду, док су у другом периоду већ постали историпграфски изворници.

***

Преводилац *Привилегија* потиче из тадашње угледне занатлијско-трговачке и чиновничке фамилије Илића-Ненадовића, из будимског Табана. Деда и отац су му били сабови, старији рођак Петар учио је латинску школу у Граду (Будиму), други је био писар будимске општине, а стриц Павле Ненадовић, чије је име синовац на крштењу добио, постигао је велики црквени и друштвени углед, као епископ и потоњи митрополит.[107]

Павле Ненадовић Млађи био је „школ иногда карловачких Козачинских ученик", како се потписао испод похвале песме Христофора Жефаровића у *Стематографији*. Била је то Латинска школа Емануела Козачинског у којој је овај познати руски магистар и писац „учил учеников синтаксами (синтакси) латинског језика, поетики и реторики".[108] Забележено је да је Ненадовић 1753. био „авдитор реторики". И у овој школи су ретори вежбали стихотворство и добијали задаћу да на латинском или рускословенском састављају разна „поздравна", „захвална" и „надгробна" слова. Међутим, овде ваља додати, Ненадовић је, после укидања карловачке школе, наставио образовање у Латинској гимназији, у Шопрону. У српској култури први пут се појавио дајући свој преводилачки и поетски допринос у *Стематографији*. За ту књигу, у чијој је садржајној замисли и сам учествовао, Ненадовић је превео латинске стихове испод грбова и хералдичке коментаре, а саставио је и обе песме, које – како је већ речено – носе политичке поруке: оду патријарху и оду бакроресцу. Испеване су у стиховима од тринаест слогова, с парним римама, у пољском тринаестерцу, чиме представљају „продужетак стихотворачке традиције Емануила Козачинског и руске поетске баштине".[109] Песник и латинац добио је налог Арсенија IV да преведе *Привилегије* са штампаног, латинског издања из 1743. године.[110]

Још није утврђено каква су лингвистичка својства Ненадовићевог превода. Наиме, реч је о латинском тексту *Привилегија*, административном језику дугих, уметнутих реченица и „тамних израза" (кардинал Колонић), и о преводу таквог текста на хибридни рускословенски језик, који Ненадовић назива „матерњи славено-сербски". У сваком случају, стручна лингвистичка анализа показаће у којој се мери Ненадовићев превод може сматрати беспрекорним у односу на компликовани стил латинског оригинала. Независно од тога, *Привилегије*, у Ненадовићевом преводу, имале су превасходно документарну и политичку улогу. Шири слојеви српског грађанства могли су да се упознају с правима која су им царским документима припадала. Такву намену је овај превод успешно испунио.

Није познато да ли се Ненадовић у свом раду бар ослањао на претходне рукописне преводе привилегија. Њих овде треба поменути јер су деценијама, пре штампаних, кружили међу Србима као преписи у свескама. Таквих је било – како је већ речено – одмах по пријему Леополдових свечаних привилегија. Да је превода и преписа било у знатном, али и неутврђеном броју и да се за њима осећала велика потреба у народу, сазнаје се већ из представке патријарха Арсенија III Чарнојевића, упућене марта 1706, цару Јосифу I, у којој се, поред осталих захтева, наведених у 24 тачке, налази и овај: „да се енергично нареди, да преписи народних привилегија, уз отворено писмо патријархово, имају исту вредност као и оригинал".[111] То значи да је већи број више пута преписаних привилегија, уз пропратно писмо, упућиван епархијама, а ове их слале на утврђене адресе. Ти најранији преводи и преписи из времена Арсенија III нису познати, а такође ни његова „отворена писма". Први, засад познат, превод је дело анонимног аутора из 1715. године, а настао је по налогу митрополита Вићентија Поповића Хаџилавића, који је, управо те године, исходио потврду привилегија од цара Карла VI и постарао се за превод.[112]

Други превод је познији и знатно познатији. Настао је 1732. „тшчанијем и настојаним повеленијем преосвјашченаго и словеснејшаго Господина Висариона Павловића, епископа Бачкаго, Сегединскаго и Јегарскаго". Преводиоци овог другог очуваног рукописа били су педагог Матеј Јеленек, из Кијева, ректор Рождествено-Богородичине школе у Петроварадинском Шанцу, и Аврам Јоановић, протопрезвитер из исте вароши. У том рукопису су преводи привилегија Леополда I, потврде Јосифа I и потврде Карла VI.[113] Поред ових целина, веома су популарни били и сажети Изводи из

привилегија, нaзивани „Екстракт пунктах привилегијских" Познат је рукописни Екстракт из 1734. године, који има 25 пунктова.[114] Сачувани преводи у рукопису говоре о великој потреби за текстовима привилегија. А то што су наручиоци превода били архијереји, само значи да су се старали да их обезбеде за општенародне потребе. Енергични патријарх Арсеније IV није се задовољио само рукописним књигама привилегија, већ је Павлу Ненадовићу Млађем поверио нов превод, а Жефаровићу наложио да гравира и штампа књигу.

Павле Ненадовић је свој превод завршио за народно-црквени сабор у Сремским Карловцима марта месеца 1744. године, док је Жефаровић већ тада тај текст преписивао припремајући графички прелом за даљи поступак резања на бакреним плочама.

***

У Жефаровићевом животопису и графичком делу важно место имају радови настали пре и за време гравирања и штампања *Привилегија*. Када је у зиму 1744–1745, с великом прилежношћу и, вероватно, не мањим задовољством, припремао бакрорезне плоче да са њих отискује листове за ову књигу, он је већ имао кратко, али поуздано граверско-типографско искуство стечено у бакрорезној типографији мало познатог бечког мајстора Томаса Месмера. Поред композиција већег формата, „икона на хартији", Жефаровић је штампао и књиге. Биле су то његове најплодније године. Није се више враћао зидном живопису, иако је на зидовима цркве манастира Бођана показао изузетан дар и ликовну осетљивост за чудесну симбиозу позновизантијског и наивно схваћеног барокног манира. Тешко је рећи зашто је зограф напречац напустио сликарство, за које се спремао, и сасвим се посветио графици, коју је тек упознао. Нема сумње да је Жефаровићево опредељење за графику подстакао и помагао његов мецена, патријарх Арсеније IV Јовановић, али се већ после првих радова показало да графика одговара његовом немирном темпераменту и трговачком духу. Овај калуђер није живео у манастиру, већ у Бечу, а бекрорезе је радио за наручиоце, али их је и сам продавао. А што се књига тиче, Срби су их тада стекли само захваљујући Жефаровићевој граверско-типографској вештини. Такве су књиге биле специјална издања и код народа који су имали развијено штампарство.

Од 1741, када је с Месмером приредио и штампао *Стематографију*, готово у исто време и бакрорез *Свети Сава са српским светитељима дома Немањина*, па до 1745, када је издао *Привилегије*, Жефаровић је био у служби Карловачке митрополије. Све наруџбине бакрорезних књига и бакрорезних икона долазиле су махом с „благословенијем" и „ижидивенијем" или уз незванично одобрење Арсенија IV и његових саветника.[115]

У време кад је тек почео да се бави бакрорезном графиком, Жефаровићу је Павле Ненадовић Млађи, баш у *Стематографији*, даровао похвалну песму – необично признање, какво ниједан српски уметник XVIII столећа није добио:

Колико Ти труд твој обећава, поштовани Христофоре
Књига открива ономе који је само руком отвори
Гле, ово ново казује:
Да Ти је ова књига мала
Велико име обележила.
Ето овај часни рад не могу довољно
да нахвалим и опишем
Но срце пуно наклоности, као награду
Твоме труду, Теби приносим.
И обећавам част и похвалу од народа
који ће читати ово
И бићеш у успомени, но не малој
Него ћеш бити у успомени и сећању
многаја љета...[116]

ПЛЕМИЋКИ ГРБ ПОРОДИЦЕ НЕНАДОВИЋ
Племићки лист и грбовница дати су Павлу Ненадовићу карловачком митрополиту дана 11. маја 1758. године.
/Детаљ бакрореза Јакоба Шмуцера "Света Ана са Богородицом", Беч 1758/

МИТРОПОЛИТ ПАВЛЕ НЕНАДОВИЋ, бакрорез 1768.

Ови стихови допринели су да се Жефаровићева слава и популарност далеко рашире, по целом „Илирику". Ненадовићева песма је, свакако, и уверљива потврда Жефаровићевог уметничког и друштвеног угледа, како у црквеним круговима, тако и у грађанској средини. Захваљујући овом панегирику, графичар се упознао и зближио с угледнијим и ученијим Србима, од којих су многи постали наручиоци његових бакрореза. Међу њима су, поред патријарха Арсенија IV, и Павле Ненадовић, епископ горњокарловачки, потоњи митрополит; Јован Георгијевић, архиђакон патријарашки, такође потоњи митрополит; Синесије Живановић, патријаршијски егзарх, доцније епископ арадски; Партеније Павловић, епископ посвећења; Висарион Павловић, професор Латинске школе у Петроварадинском Шанцу и епископ бачки; Дионисије Новаковић, префект Латинске школе, потом епископ будимски, а уз њих и познати официри, Арсеније Вујић, Вук Исаковић, Секула Витковић, Атанасије Рашковић, Јосиф Монастерлија, као и неколико виђенијих грађана, међу којима је и Андрија Андрејевић, краљевски „постмајстор" у Карловцима, тада веома одан митрополијским културним и политичким стремљењима.

ХРИСТОФОР ЖЕФАРОВИЋ СВЕТИ КУЗМАН И ДАМЈАН СА ИЗГЛЕДОМ МАНАСТИРА РАКОВЦА
Ктиторски запис Павла Ненадовића, тада епископа горњокарловачког и "генералног патријарашког егзарха и општенародног сталног изасланика на Двору њеног краљевског величанства ради потврде општенародних привилегија."
Беч 1743.

Жефаровић је тих година имао пуне руке посла: од бакрорезачког до издавачког, по чему је био познат не само међу Србима и Грцима у Угарској већ и на југу, у свом ширем завичају. Тако је у години штампања *Стематографије* издао гравиру *Свети Теодор Тирон и Стратилат,* за манастир Сервију, југозападно од Солуна. То је типична позновизантијска композиција, за коју је као узор послужила нека икона, можда баш из тог грчког манастира. Занимљиви граверски послови чекали су га наредне, 1742. године. Патријарх Арсеније IV му је поверио бакрорезно издање књижице *Канон воскресни,* с илустрацијом *Силазак у Ад*, коју је гравирао према руском предлошку. Готово у исто време изрезао је и штампао књигу *Поученије светителскоје.* Ова пригода духовнопедагошка књига садржи савете епископа младим свештеницима после рукоположења. У другом делу је додатак под насловом „Седам смртних грехова", с цртежима корена грехова по схватањима хришћанске етике. И ова књига је прегравирана с руског оригинала, а штампана је с „благословенијем" патријарха Арсенија IV, уз занимљив потпис аутора: „От трудов Христофора Жефаровића, илирико-расцијанскаго опшчаго зографа". Ту плодну годину Жефаровић је испунио израдом још три бакрорезне иконе. Гравиру *Свети Никола* израдио је у две иконографске варијанте, за цинцарске парохијане православних храмова у Кечкемету и Ђуру, где су живели његови пријатељи, можда и рођаци, пореклом с Дојрана. Отуда се на овој композицији налази запис да је посвећена у „вечни спомен својих родитеља, Димитрија свештеника и Ђурђине, своје браће и родбине..." У исто време то је и једина изворна

Христофор Жефаровић
ВАЗНЕСЕЊЕ ХРИСТОВО
бакрорез, 1743.
Ктитор: Андреја Андрејевић, члан српске делегације која је у Бечу тражила потврду српских привилегија

вест о Жефаровићевој фамилији. Гравиру *Свети Јован Владимир Мироточиви* поручили су трговци из некад цветног Мосхопоља у Епиру. Они су караванским путевима доспевали и до Беча, где су се обратили Жефаровићу да им изради „икону на хартији" с ликом омиљеног зетског владара и светитеља, кога су красиле маштовите легенде о животу, ратовањима, чудима и трагичној смрти. Поред лика светитељевог у средишњем пољу, Жефаровић је сцене из житија распоредио на обе стране композиције, док су у доњем делу медаљони с ведутама Мосхопоља, Елбасана и Берата.

Из 1743. потиче бакрорез *Свети Наум Охридски*, за који је Жефаровић припремио цртеж а гравирао га је Томас Месмер. И у овом случају Жефаровић је мотивом везан за свој завичај и култове балканског Југа. Светитељев лик допуњује панорама језера с приказом манастира смештена у доњем делу композиције.

Када је реч о књизи *Привилегије*, која је 1743. године изашла из штампе на латинском, онда се пажњи намеће Жефаровићев рад за епископа Павла Ненадовића, који је тада – као што је већ познато – ради потврде привилегија – боравио у Бечу, на челу српске депутације. За њега је бакрорезац израдио декоративну архијерејску синђелију, али је бакрорез *Свети*

Христофор Жефаровић
СРЕМСКИ СВЕТИТЕЉИ
БРАНКОВИЋИ
Беч 1746.
Бакрорез спада у групу ликовних дела која су развијала историјску свест и бодрила српско-–православна осећања за време најжешћих верских пресија. Израђен је "благословенијем" патријарха Арсенија IV Јовановића Шакабенте а ктиторством Јована Георгијевића, архимандрита манастира Дечана, потоњег митрополита карловачког.

Кузман и Дамјан са изгледом манастира Раковца, израђен исте, 1743. године, далеко значајнији. На њему су представљени стојећи ликови светих Врачева, окружени с дванаест барокних медаљона са сценама из житија, превасходно сценама њихових чудесних исцељења. Ту је и ктиторски запис епископа Ненадовића који је бакроресцу наручио да уз његово име и титулу изгравира да је управо те године био митополијски депутат „на Двору њеног Краљевског Величанства, ради потврђивања општенародних Привилегија". Епископ је желео да на овом Жефаровићевом делу трајно обележи и истакне своју политичку и националну мисију. У хроници мукотрпне дипломатске активности српске депутације „на Двору", запис на овом бакрорезу има важно место. Те године Жефаровићу се обратио још један митрополијски депутат у Бечу. Био је то Карловчанин Андрија Андрејевић, који је наручио бакрорез *Вазнесење Христово* за удаљени српски манастир Комоговину у приморској Крајини. У ктиторском запису стоји да се икона даје на „дар православнима".

Жефаровићеви графички радови, настали у Бечу за време боравка српских представника, претходили су књизи *Привилегије*, што је на занимљив начин остало забележено. Бакрорезац се морао осећати почаствованим што познати Срби онога времена, уз то у посебној мисији у Бечу, залазе у његову „келију", како је називао свој стан, и разгледају цртеже за наручене бакрорезе. Са Жефаровићем су одлазили у Месмерову бакрорезну типографију, где су за српске наручиоце штампане књиге и гравире. – Тада је епископ Павле Ненадовић саопштио Жефаровићу да ће му бити поверено бакрорезно издање књиге на „матерњем" језику. Били су то дани и месеци великог ишчекивања царичине потврде српских привилегија. Од тога је зависило српско издање дуго очекиваних *Привилегија*.

Најзад, привилегије су потврђене, а изашла је и књига на латинском језику. Жефаровић је тада, после Сабора 1744. године, почео да припрема своју књигу.

Из тог периода позната су два изузетно занимљива Жефаровићева писма, која се дотичу *Привилегија* а упућена су епископу костајничком Алексеју Андрејевићу и епископу будимском Василију Димитријевићу. У оба писма бакрорезац честита епископима Божић, али честитке вешто прилагођава позиву на откуп једног дела тиража књиге чије гравирање приводи крају. Наиме, он предлаже епископима да поново изреже насловне стране за примерке које би они могли да откупе и продају у својим епархијама, уз обећање да ће на тим страницама написати да је њиховим „трудом и иждивенијем" књига штампана. Тако ће на књизи „довека" бити њихово име записано, што је и образложио: „Јешче ако изволите да заповедите по свакој цркви да узму Привилегиј, обшче народскиј, јесам шчампал с екстрактом заједно, хошчу на вашој имја шчампати, т. јест трудом и иждивенијем православнаго епископа... хошчу вам дати да се находи по свакој церкви, а ви ако хошчете можете и поклонити и на типом довека будет имја ваше." Из ових честитки – пословних писама, смишљених позива на претплату, избија Жефаровићева урођена левантска предузимљивост и његов трговачки дух.[117] Ипак, ова посебна издања за поједине епархије нису штампана. Остало је само званично издање Карловачке митрополије, а Жефаровићева писма остају само као допуна његовог недовољно познатог животописа.

***

Јула месеца 1745. Жефаровић је предао митрополиту Арсенију ИВЈовановићу прве штампане примерке *Привилегија*. Књига је објављена под дугим насловом, заправо преводом с латинског издања: ПРИВИЛЕГИЈЕ БЛАЖЕНИХ ИМПЕРАТОРА ЛЕОПОЛДА, И ЈОСИФА, И КАРЛА ШЕСТОГ, НАЈСЛАВНИЈЕГ ПОМЕНА, ТАКОЂЕ И МОГ ЦАРСКОГ ВЕЛИЧАНСТВА МАРИЈЕ ТЕРЕЗИЈЕ, СЛАВНОМУ НАРОДУ ИЛИРИКО-РАСЦИЈАНСКОМ... ДАРОВАНЕ И ПОТВРЂЕНЕ ДАНА 24. АПРИЛА ЛЕТА 1743... На истој, насловној страни је и додатак: „С благословом светог и блаженог патријарха Арсенија Четвртог. Од Христофора Жефаровића општег зографа, 1745."

Раније је било одлучено да књига и у формалном погледу опонаша латинско издање. Намера је, свакако, била да и на тај начин добије званичан карактер: превод који и изгледом подсећа на оригинал. За ово српско издање *Привилегија* патријарх Арсеније ИВје добио сагласност Илирске дворске канцеларије, па се претпоставља да је такав изглед књиге условила само та институција. У сваком случају, латински оригинал је, као предложак, олакшао Жефаровићу његов посао, али му је и везивао руке и спутавао га у тражењу сопствених графичких решења. У латинском издању, штампаном код Каливоде, текст је прошаран вињетама, књижним украсима и заставицама с угарским грбовима из времена Марије Терезије. У питању је стандардни облик штампане књиге. Жефаровић, ипак, није могао до краја поштовати и поновити изглед латинског издања, будући да је у његовом случају у питању био граверски рад – бакрорезна књига. Насловну страну и цео текст цртао је држећи се своје графије и калиграфије.

Христофор Жефаровић
СВЕТИ СТЕФАН ШТИЉАНОВИЋ СА ИЗГЛЕДОМ МАНАСТИРА ШИШАТОВЦА
Беч 1746.
Ктитор бакрореза био је Вук Исакович, пуковник Подунавског пука, који је добио племство за храброст у другом турском рату и аустријском наследном рату. Манастир Шишатовац је неговао култ светог Стефана Штиљановића, који је сматран заштитником Подунавског пука.

Посебно је успешно решио насловну страну, која се само у „прелому" ослања на латинско издање, али га надмашује обликом и лепотом слова. Отуда се и може рећи да је Жефаровић само форматом књиге и по општем утиску опонашао књигу ПРИВИЛЕГИА. Упоређена с том књигом, Жефаровићева поседује неупоредиво изразитију графичку посебност.

***

Није познато како је Жефаровићево бакрорезно издање *Привилегија* – тај значајни културни и национални догађај – обележно у карловачком црквеном кругу и српском грађанском друштву. Зна се само да је Жефаровић тада наумио да крене на хаџилук. Какав је углед уживао Жефаровић код патријарха Арсенија IV показује и брига о путним исправама за његов полазак у Свету земљу. Наиме, патријарх је упутио представку Дворском ратном савету у Бечу у којој је навео да му је јеромонах Жефаровић поднео „понизну молбу" са жељом да путује у Јерусалим; он се лично заузима својом службеном молбом да се зографу издају исправе за пут „пошто он

нити жели да емигрира, нити има какве друге намере већ једино хоће да се упути тамо из разлога хришћанске побожности".[118] Уз сву побожност, Жефаровић је имао и друге разлоге за хаџилук у Свету земљу. Он је био жива и радознала природа, па је тада пожелео да путује, да упозна непознате земље, уметничке идеје, јерусалимске споменике, о којима ће издати књигу *писаније Јерусалима* и бакрорез *Оебески Јерусалим.*

Жафаровић је јула месеца 1745. кренуо с групом калуђера на хаџилук. Митрополија је разаслала *Привилегије* епархијама, угледним грађанима и официрима, вероватно бесплатно. Тираж је остао непознат, али је сасвим извесно да је морао далеко надмашити латинско издање штампано у 200 примерака.

После повратка с дугог и корисног пута, Жефаровић је 1746. поново у Бечу, а затим је повремено боравио у Сремским Карловцима и фрушкогорским манастирима. Недовољно познати, вероватно трговачки путеви водили су га у Темишвар и Букурешт, а краће време се задржавао у Будиму и градовима средње и северне Угарске, где су заједно са Србима живели и Грко-Цинцари, наручиоци његових бакрореза. До своје смрти, 1753, израдио је другу скупину бакрореза и већи број цртежа-картона за црквено-уметнички вез. Међу његовим бакрорезима насталим у том периоду издвајају се: *Сремски светитељи Бранковићи,* за манастир Крушедол, *Свети цар Урош,* за манастир Јазак, *Свети кнез Лазар,* за манастир Врдник. При крају живота израдио је гравиру *Свети Стефан Штиљановић,* за манастир Шишатовац. Тада је, 1753, преко Токаја, где је саставио тестаментарно писмо, отишао у Русију, и ту у московском Богојављенском манастиру осамнаестог септембра преминуо.

Иако се Жефаровић целог живота бавио ликовном уметношћу, његов природни лик није познат. Добро је, међутим, представљен његов духовни лик. Једним делом и у књизи *Привилегије.* – И по њој је Жефаровић остао у сећању „многаја љета".

ИСТОРИОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД

ема српских привилегија незаобилазна је у домаћој, делимично у аустријској и мађарској историографији која се односи на политичке и друштвене прилике Хабсбуршке монархије крајем XVII и у XVIII столећу. У новије време занимања историчара, библиографа, па и историчара уметности за привилегије, а тиме и за Жефаровићеву књигу, још више се испољавају. Овде се, међутим, ваља осврнути на радове претходника, па ће преглед почети од оних најранијих. Да се освежи сећање на допринос старијих писаца.

У овом подсетнику на првом месту је дело Павла Јулинца *Краткое введеније в историју происхожденија славено-сербского народа*, штампано у венецијанској „типографији греко-православној" Димитрија Теодосија, само двадесет година након појаве Жефаровићевих *Привилегија*.[119] Својој првој штампаној историји, „у којој се прошлост српскога народа издваја из средњовековних хроника и посматра у посебном току",[120] Павле Јулинац је додао „Екстракт или Извод пунктов привилегијалних", наводећи да то чини ради задовољења народне потребе: „Между тем обаче к уведомленију токожд Народа каковија Привилегиј и волности всепресветлејшиіе Римские Цесари Оному подали, и с времени на времја Пријемниками их таковие Привилегиј Конфирмовани, ја тјехже Привилегијах Екстракт или Извод при конце сеја Историји полагају..." Ту је и напомена о преводиоцу: „Сеј Екстракт Привилегија, из Латинског на Словенски језик перевел Павел Ненадовић, теперешњиј обшче народни Архиепископо-Митрополитскиј секретар."[121] Међутим, писац није поменуо Жефаровића из чије је књиге прештампао *Екстракт* или *Извод*.

После Јулинца је Јован Рајић у својој *Историји разних славенских народов* објавио текстове привилегија, издање Дворске канцеларије, и *Екстракт* из Жефаровићеве књиге.[122] Рајић је још тада добро проценио да су царске привилегије дате Србима крајем XVII столећа незаобилазна документарна подлога за тумачење новије српске историје. И Рајић је навео име преводиоца, а изоставио име бакрорезца. То, свакако, не значи да Јулинац и Рајић нису знали за Жефаровићев графички, калиграфски и издавачки удео у настанку књиге *Привилегије*, већ да су их превасходно занимали текстови, па су због тога навели само име преводиоца. И потоњи историчари нису помињали Жефаровићеву књигу или су то чинили узгредно. Ипак, та књига је редовно заступљена у библиографијама, а у новије време и у радовима историчара уметности. Разумљиво, страним писцима, који су користили латинска издања *Privilegia* из 1732. и 1743, одакле су прештампавали текстове привилегија или их наводили у деловима, није била позната српска, Жефаровићева књига.

Међу првим страним ауторима је теолог и историчар Балтазар Адам Крчелић, Хрват, који је још 1770, у Загребу, у својој чувеној књизи *De regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae Notitiae Praeliminares* објавио *Litterae invitatoriae* од 6. априла 1690. и *Privilegia* од 21. августа исте године, све на латинском, а према бечком издању из 1743. године.[123]

У адеспотном издању књиге *Dissertatio brevis ac sincera Hungari Auctoris de gente serbica perparem Rasciana dicta ajuscqe meritis ac fatis in Hungariae. Cum Appendice Privilegiorum aidem Genti elargitorum...* из 1790. године, објављене су само привилегије потврђене од Угарске дворске канцеларије, такође из бечког издања 1743. године.[124] Већ идуће, 1791. године, такође адеспотно, објављен је у новосадској штампарији Емануела Јанковића превод ове књиге на немачком, с додатком привилегија на латинском.[125]

О правој реткости бечког дворског издања књиге *Privilegia* из 1743. године може се сазнати из напомене митрополита Стефана Стратимировића

DE REGNIS
DALMATIÆ CROATIÆ
SCLAVONIÆ
NOTITIÆ
PRÆLIMINARES.
PERIODIS IV. DISTINCTÆ
QUIBUS EX SCOPO ET FINE

Post veteris Pannoniæ præcipue *Saviæ* sub Florente decrescenteque Romano Imperio; deinde succedentis Sclavoniæ Croatiæque, notitias: Regno Hungariæ stabilito; Sacræ Coronæ, hujusque Apostolicorum Regum, in memorata Regna: *Serviam* item & *Bosniam*, sive *Ramam* aut *Rasciam*, ac fatorum Regnorum appertinentias, *Jura*: cum *Possessorio*; serie Regum: Gubernationis quoque ratio: MAJESTAS Regalis, cæteraque: ex Diplomatibus, aliisque justis ac legalibus, Historicæ veritatis fundamentis, cum Scriptorum variorumque præjudiciorum examine: ac demum *actualis utriusque Sclavoniæ Croatiæque*, secundum multiplices jurisdictiones relatione, exponerentur

Opera, Studio, ac Industria
NOBILIS HONORABILISQUE VIRI.
BALTHASARIS ADAMI
KERCSELICH DE CORBAVIA.
Regiæ Apostolicæ Majestatis [illegible] Abbatis Infulati SS. Apostolorum Petri & Pauli de Kács, ac in Regnis Dal. Croat. & Sclavoniæ Tabulæ Judiciariæ Assessoris: & Cathedralis Ecclesiæ Zagrabiensis humilis Canonici.

Ex Privilegio Regio, & Superiorum, Regiæque Excel. Commissionis, Censoriæ [illegible] Facultate.

ZAGRABIÆ. 1770
TYPIS DEMUM ANTONII JANDERA, V.C.E.Z. TYPOGRAPHI.

Хрват Балтазар Адам Крчелић пл. од Крбаве објавио је у својој књизи De regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae Notitiae praeliminares /стр. 434-437/ делове српских привилегија: позивно писмо Леополда I и прву привилегију (Загреб 1770).

да се 1802. само још неки примерак „могао тешко наћи". О српском, Жефаровићевом издању постојали су помени у инвентарима, па је сасвим извесно да се књига тада чувала у манастирским и епархијским библиотекама, али и у библиотекама учених људи. Јован Рајић је у Ковиљу поседовао оба латинска издања, а вероватно и српско; Жефаровићева књига се могла наћи код Мушицког у Шишатовцу, код Текелије у Араду и у још неким приватним библиотекама.

Dissertatio Brevis ac Sincera Hungari Auctoris de GENTE SERBICA perperam RASCIANA dicta ejusque Meritis ac fatis in Hungaria. Cum Appendice Privilegiorum eidem Genti elargitorum.

1790.

Српске привилегије објављене су у адеспотној књизи Dissertatio brevis ac sincera Hungari Auctori de gente serbica perperam Rasciana dicta ejusque meritis ac fatis in Hungaria /1790/. Овде су публиковане само привилегије Угарске дворске канцеларије из латинског издања 1743. године.

APPENDIX PRIVILEGIORUM PER DIVOS IMPERATORES ET REGES HUNGARIAE LEOPOLDUM, JOSEPHUM, CAROLUM ET MARIAM THERESIAM INCLYTAE NATIONI ILLYRICO-RASCIANAE elargitorum, et *Medio Excel. Cancellariae Aulico-Hungaricae.* DIE 18. MAY, 1743. confirmatorum.

Почетком XIX столећа образованији Срби су своја занимања за привилегијална права могли задовољити не само из Јулинчеве и Рајићеве књиге већ и из веома популарног у оно време састава Јована Чапловића *Slavonien und zum Theil Croatien*, штампаног у Пешти 1819. године.[127]

Да се привилегије поново обелодане, заложио се Књижевни одбор Матице српске у Пешти још 1846. године, што се види из записника од 19. новембра, где стоји да се „моле меродавне личности, а особито Јован Хаџић Светић, да израде да се штампају Привилегије народа српског, које су у Карловачкој архиви".[128] Добра намера Књижевног одбора, тада младог српског културног друштва, које је мудро проценило значај привилегија за савремену српску историографију, а вероватно и за политичку мисао, била је подстицајна, али није остварена.

Само две године после Матичиног предлога, српске привилегије су биле у зениту српске политичке мисли и активности. У години мађарске буне, оног незаборавног датума новије српске историје, изнете су из карловачке митрополијске ризнице оригиналне царске привилегије и на Мајској скупштини приказане посланицима и окупљеном народу пред Саборном црквом. Тај историјски чин, везан за српске захтеве изнете на Скупштини, овековечен је на чувеној слици Павла Симића *Српска народна скупштина у Сремским Карловцима 1. маја 1848,* која је познатија по литографској реплици израђеној и умноженој у стотинама примерака. На композицији је приказан свечани чин када главна личност Мајске скупштине, патријарх Јосиф Рајачић, уздигнутих руку износи царске привилегије и показује их учесницима овог, у том часу, већ јавног дела рада Скупштине. Догађај је веродостојан, а насликан је по непосредном опажању, вероватно и по скици, будући да је Павле Симић био присутан.[129] Ликовним језиком призор саопштава обновљене политичке захтеве српског народа изнете на Мајској скупштини.

Осим Симићеве слике и литографије, још су у једној књизи, која је настала под непосредним утиском Мајске скупштине, описане српске привилегије. Међу угледним Србима, учесницима карловачког догађаја, био је и правник и политичар Александар Стојачковић, члан Главног народног одбора. Он је исте године саставио историјско-политичку књигу *Черте из живота народа србског у унгарским областима,* а штампано је у Бечу идуће, 1849. године. Попут осталих српских писаца оног времена, у родољубивом надахнућу, а без изразитијег историографског знања и искуства, описао је најважнија збивања у животу Срба у Подунављу, у дугом временском периоду од IX (!) до XIX столећа, обухвативши и привилегијално доба. На занимљив начин Стојачковић је покушао да тумачи привилегије, а излагање је поделио на поглавља изведена из латинског текста, с цитатима и преводом само најзначајнијих српских права, као на пример: „Његово је ц. к. Величанство у призренију слободе и независимости милостиво соизволило да честопоменутиј народ Србскиј на овај начин и у осведоченој својој верности пребивајући јединствено његовом ц. кр. Величанству подложан, а сваке друге зависимости од Вармеђа и земљедержаца (Спаија) ослобођен остане." Или, из привилегије од 20. августа 1691. године: „И слободно вам је између вас, из народа и језика Србског, постављати Архиепископа, кога ће Сталеж црковниј и светскиј између себе изабрати..."[130] Стојачковићева књига је била радо читана у доба српског романтизма и српских романтичарских политичких идеја, па се већ и стога опире забораву, али и због непосредне везе с Мајском скупштином, која је снажно деловала на пишчева родољубива осећања. Ипак, не треба изгубити из вида да је Стојачковић део своје расправе о привилегијама приредио према постхумно објављеној књизи Јохана Х. Бартенштајна у којој се налази и поглавље *Privilegien der Illyrischen Nation*.[131] Део књиге овог поузданог зналца српских прилика и једно време председника Илирске дворске депутације превео је Александар Сандић под насловом *Кратки извештај о стању расејанога многобројнога илирскога народа по цар. и кр. наследним земљама.* Иако ненаклоњен Србима, Бартенштајн је у својству кустоса државне архиве, дакле изврсног познаваоца најважнијих докумената који су се тицали досељеног „илирског народа", потврдио правоснажност датих царских обећања и тиме што

је написао да је сеоба 1690. последица *уговора*, или како стоји: *per modum pacti*.[132]

На Жефаровићеве *Привилегије* скренуо је пажњу Павел Ј. Шафарик у књизи *Geschichte der Serbischen Literatur*. У поглављу *Juresprudenz und Politik*, он наводи словенски наслов, али и свој зналачки коментар: „Das Ganze ist von Christoph Žefarović in Kupfer gestochen, der sich dabei: Хр. Жефарович nent." Није му, дакле, промакло да је у питању бакрорезно издање, а сматрао је да треба то и написати.[133]

Поред Бартенштајнове и Шафарикове књиге, од изузетне су важности и дела оних страних аутора који су објављујући српске привилегије уносили у европску историографију недовољно познате теме о правном и црквеном положају Срба у Угарској у XVIII столећу. Тако је Карл Черинг, 1855. године, у својој у то време веома цењеној етнографској студији прештампао српске привилегије, у скраћеној верзији.[134] Но, ваља додати да су делови привилегија преузети из Рајићеве *Историје*. Потпуније је о привилегијама писао мађарски аутор Ладислав Салаи у књизи која и сада привлачи пажњу својим тумачењима правних односа појединих српских места према администрацији Монархије.[135]

За први превод привилегија на савремени српски језик и њихово објављивање заслужан је књижевник и публициста Јован Ђорђевић. Оснивач Српског народног позоришта, једно време секретар Матице српске и уредник Летописа, био је, поред осталих друштвених активности, и посланик на Благовештенском сабору. Будући да су саборске седнице текле „без стенографа", то је сам „бележио" све говоре и објављивао их у *Србском Дневнику*, да би их штампао у својој књизи *Радња Благовештенског сабора народа србског у Сремским Карловцима 1861*. На том, за оновремена национална хтења важном сабору – покушају да се у знатно измењеним условима српска права и политичка територија у Угарској обезбеде сходно одлукама Мајске скупштине 1848 – било је у беседама посланика родољубивих и дирљивих позива на привилегије Леополда I. Учинио је то у својој патетичној беседи остарели патријарх Јосиф Рајачић и подсећајући на захтеве Мајске скупштине која се „трудила ... оживотворити умртвљено слово Привилегија свои". Јавио се и архимандрит манастира Кувеждина Никанор Грујић, плаховити стихотворац, „Срб-Милутин", који је у надахнутој романтичарској орацији поменуо баш оригиналне царске привилегије, давне и скорашње српске захтеве: „О самим привилегијама нашим и о важности садржаја њинога нек мудрује како ко оће, нек говори шта ко оће, нек окреће смисао речи њини коме боље иде у рачун... ми од наше стране не можемо сматрати никада за неке златним словима изшаране и украшене папире, кои су намењени били у пореклу своме, да предцима нашим, као недораслој деци изнутрашњом лепотом и спољашњом красотом својом заварају очи на неко време. За нас су биле, и биће привилегије наше, док год се не испуне, вечити и свети, као што се изражава св. патријарх, уговори, учињени међу предцима нашим и сувереним господарима ови земаља, на које је пристала, и којима се обавезала по праву и слободној вољи једна и друга страна и себе и потомке своје."[136]

Било је то последње српско саборско позивање на царске привилегије, изречено у жаркој жељи да се оживи њихово „умртвљено слово". Узбудљива политичка самообмана „политичара старог кова" добро је позната. Романтична национална драма која је започела у Сремским Карловцима, на Мајској скупштини и Благовештенском сабору, завршила се у Бечу, сурово реалистички, и неповољно за Србе.

Због саборских позивања на привилегије, Јован Ђорђевић је, припремајући своју књигу, приредио и „Додатак"[137] у коме је објавио „наведене привилегије" на латинском, али и у преводу, па је с поносом у предговору написао: „Слободно могу рећи да овакве збирке још до сада немамо." Није познато одакле је узет латински текст привилегија, што и није битно будући да је од 1732. прештампаван више пута. Остало је непознато ко је преводилац с латинског на савремени српски језик, али се претпоставља да је то управо Ђорђевић, који би, у супротном, навео име преводиоца. Ђорђевићева књига је, доводећи у везу царске привилегије из 1690. и захтеве изнете на Благовештенском сабору, спојила лук српских политичких права, хтења

Kurzgefasste
Abhandlung
über die
Verdienste und Schicksale
der
serbischen
oder
razischen Nazion,
in dem
Königreiche Hungarn.
Von
einem hungarischen Patriot.
Mit einem Anhang
der
derselben verliehenen Privilegien.

Neusaß und Belgrad,
bei Emanuel Jankowits, 1791.

Године 1791. у штампарији Емануела Јанковића у Новом Саду објављене су српске привилегије у књизи Kurzgefasste Abhandlung ueber die Verdienste und Schicksale der serbischen oder razischen Nazion in dem Konigreich Ungarn. /Превод књиге Dissertati brevis... на немачки језик/.

Anhang
der von den
höchstseligen Kaisern und Königen Ungarns
der
edlen servisch-
razischen Nazion
ertheilten, und
mittelst der hohen ungarischen Hofkanzlei
den 18ten Mai 1743
bestättigten Privilegien.

Slavonien

und zum Theil

Croatien.

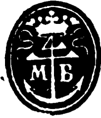
Ein Beitrag zur Völker- und Länderkunde. Theils aus eigener Ansicht und Erfahrung (1809—1812), theils auch aus späteren zuverlässigen Mittheilungen der Insassen.

Von

Johann v. Csaplovics.

Sunt bona mixta malis!

Zweiter Theil.

Enthält: Die orientalische Kirche in historischer, statistischer, hierarchischer und kirchlicher Beziehung. — Schulwesen und Literatur der Serbler. — Civilgerichtsbarkeiten. Militärgrenze. Verkehr mit den Türken. — Anhang: Trenk's Panduren. Nachrichten über die Türken.

A 375/2

Pesth 1819, in Hartleben's Verlag.

После Јована Рајића и Јован Чапловић је унео српске привилегије у своју тада веома популарну књигу, штампану у Пешти 1819. године.

и илузија. Њен значај је превасходно у томе што се у њој налазе преводи привилегија, по чему је, како се показало, стекла трајан историографски углед. Тако је Јован Ђорђевић, коме историја није била списатељски позив, својим радом дао важан прилог управо тој дисциплини. Сви потоњи историчари који су се бавили привилегијалним добом и српским саборима заустављали су се на Ђорђевићевом „Додатку" с текстовима привилегија на савременом српском језику.

И књига Емила Пикоа *Срби у Угарској*, коју је по жељи Матице српске с француског превео и знатно допунио историчар Драгољуб Павловић, била је у своје време корисна историјска прегледница, писана на основу српске, мађарске и аустријске литературе. У њој су објављене поједине привилегије, на латинском, али непотпуно. Обилато су наведени текстови из књиге Јована Ђорђевића, али се помиње и изворно бечко издање из 1743, као и српска бакрорезна књига из 1745. О њој је сасвим кратко, али с уважавањем саопштено: „Ову драгоцену свеску изрезао је целу на меди (бакру) неки Србин Христоф Жефаровић."[138]

Библиографске податке о књигама Христофора Жефаровића објавио је у свом познатом приручнику Стојан Новаковић. Он је навео *Стематографију* и *Поученије светителскоје*, додајући за обе књиге: „Цијело је у мједи резано", док је уз *Привилегије* навео и Жефаровићев потпис.[139]

После дугог и стрпљивог истраживачког рада објавио је прота Манојло Грбић, катихета Учитељске школе у Горњем Карловцу, књигу о Горњокарловачкој епархији, која се добрим делом ослања на српске привилегије.[140] Писац, самоук историчар, уз то и скроман, што је испољио у свом Приступу („Ова моја радња није ништа друго, него принесена и свезена историјска грађа..."); међутим, права вредност његове књиге оцењена је недавно у Предговору репринт-издања 1990. године: „Научну убедљивост Грбић постиже и цитирањем оригиналних немачких, латинских и српских извора, као што су привилегије, уговори, патенти, решења, писма, од којих неки нису сачувани, што његовом делу потенцира изворну вредност."[141] Текстовима привилегија Грбић је проткао своју књигу, што су често чинили оновремени писци. У једној напомени даје податке о пореклу: „Привилегије узео сам по најстаријем издању на латинском и на славено-српском језику од Христофора Жефаровића, који је штампао у Бечу 1745. године. Онда сам се служио и онијем, што их је штампао Ј. Ђорђевић..." Ипак, лако се може утврдити да су код Грбића текстови из привилегија преведени ијекавски, док је Ђорђевићев текст екавски; међутим, писац га је прилагодио ради јединственог стила. Грбићева књига није само опис прошлости Горњокарловачке епархије већ и незамењив прилог проучавању историје судбине српског народа у западним областима давних сеоба. Отуда су се у књизи нашле и привилегије које су се односиле на Србе у тим областима, што су хрватски представници на угарским и хрватским саборима покушавали да оспоре. Управо због тога Грбић је из привилегија наводио она места која се односе на Србе у Старој Хрватској и Славонији: „Наведеном дакле привилегијом од 21. августа 1690. г. призната је Источна Православна Црква грчкога обреда или закона... по свијем онијем земљама и прикрајцима, гдје је тада становао српски народ, дакле и овамо по Хрватској и по Славонији, јер у привилегијама изричито стоји: toti comunitati ejusdem Graeci ritus, et nationis Rascionorum in tota Graecia... nec non in Hungaria et Croatia ubi de facto existunt. А врховна власт над том Црквом... предата је потпуна и неограничена српском патријарху Арсенију III и владикама, које он посвети и намести. У првом дијелу ове моје радње ено сам казао, како је по Хрватској и по Славонији доста било насељено православнога народа давно прије патријархове сеобе, и како је опет у исто доба, кад је патријарх прешао у Сријем, силни народ прешао из Босне и населио се по Хрватској, чим су Турци прогнати отуда."[142]

У своје време била је добро примљена књига румског адвоката Жарка Миладиновића, у којој су у првом делу објављени изводи из привилегија у нешто измењеном преводу у односу на исте текстове у књизи Јована Ђорђевића.[143]

Већу пажњу историчара одавно привлачи књига Милутина Јакшића *О Арсенију Јовановићу Шакабенти*, која је, како аутор у поднаслову наглаша-

ва, писана „по архивским изворима". У овој, на старински начин уобличеној монографији о предводнику друге сеобе Срба, и о његовом залагању за потврду привилегија после ступања Марије Терезије на царско-краљевски престо, разматрани су, поред осталих српских политичких и црквених тема, и односи Двора и Карловачке митрополије у годинама од Угарског, Пожунског сабора (1741) до Карловачког сабора (1744). То је време одласка патријарха у Беч, а потом и дужег боравка српских депутата и њихове грчевите борбе у Бечу за потврду већ окрњених српских привилегија. О тим активностима политичко-дипломатског карактера остало је доста грађе у Архиву Карловачке митрополије („А" – званична акта), коју је Милутин Јакшић, иначе професор Карловачке богословије, на занимљив начин препричао уносећи уз важне описе и оне споредне догађаје који доприносе да се доживи атмосфера тадашњег бурног времена. Тако се из те књиге може сазнати чак и колико је форинти депутација у Бечу потрошила „на дишкреције", „на разне дарове", „у канцеларији", а потом и за „храну, стан, дијурне и остало". Ишчитавајући грађу, коју пре њега, а ни после њега, српски историчари нису у потпуности исцрпли, Јакшић је највећу пажњу посветио баш потврди привилегија од стране Марије Терезије, којој је патријарх честитао ступање на престо и подсетио је на српска очекивања тог царско-краљевског акта. Напослетку, када је владарка обнародовала конфирмацију српских привилегија, „захвалио се патријарх 22. јулија 1743. краљици, истичући у захвалници да је та потврда нова веза, која везује народ за престо. Нема Илира (Србина), достојна тог имена, који неће у борби против непријатеља и последњу кап крви радо пролити".[144] Речено је то у маниру барокног времена, којем су се прилагодили и српски архијереји. – Патријарх је тако написао, а Милутин Јакшић верно преписао.

Још је, можда, важнији Јакшићев оглед *Природа преласка Срба у Угарску 1690 и Привилегије.*[145] То је полемички текст који се односи на књигу Илариона Руварца *Одломци о грофу Ђорђу Бранковићу с три излета о такозваној сеоби српског народа.*[146] Наиме, критички расположен и искључив, Руварац је покушао у овој књизи да оспори „да је привилеђијама нашим претходио какав уговор или да привилеђије садрже уговор између ћесара и краља Леополда I с једне и народа српског с друге стране"; затим, да „не може бити говора о некаквом уговору, о некој погодби, и о уветима под којима да се склонио српски народ да остави своје отачество, да се исели из своје земље, те да се пресели у туђу земљу, у земљу Угарску". Али, врхунац Руварчеве погрешне оцене о српској сеоби, а тиме и о привилегијама, налази се у реченици: „Срби су од год. 1690–1699. били у Угарској само гости, и пошто их нико није звао ни позвао у земљу Угарску, само незвани гости."[147] Иако знатно скромније историографске спреме и искуства, Јакшић се супротставио Руварчевој искључивости тврдећи сасвим супротно: „Но цела та правна радња међу Леополдом и српским народом под Турцима без сумње је уговарање, и привилегије и неке писмене изјаве српског народа јесу саставни део уговора." И даље, закључује Јакшић, „Леополд назива српске погодбе молбама, а своја обећања привилегијама. У ствари из тих факата резултује уговор."[148] У полемику о правном положају Срба у Угарској, а посебно о проблему да ли су Срби за време велике сеобе прешли „у туђу земљу" на основу уговора (per modum pacti) или као бегунци и „незвани гости", укључили су се правни писац и политичар Григорије Гершић,[149] историчар Јован Томић[150] и публициста Јаша Томић.[151] Они су, сваки на свој начин, оповргли Руварчеве тезе. Гершић се ослања на крунског сведока Јохана Х. Бартенштајна, једно време председника Илирске дворске депутације, који је тврдио да се „досељење (Einwarderung) Срба у Угарску догодило per modum pacti (на основу уговора), јер је тада било стало до тога да се Срби склоне, да из Турске пређу под аустријску власт, јер се од многобројног прелаза њиховог очекивала велика корист; тај одлични државник и темељит познавалац историје српскога досељења и смерова и тежњи аустријскога двора сведочи да су Срби по позиву и на основу уговора прешли у Угарску".[152]

Међу књиге намењене „ширим слојевима нашега народа" – како стоји у предговору Јове Адамовића – а које се односе на српске привилегије, спада и његова, *Привилегије српског народа у Угарској,* објављена на на-

ЧЕРТЕ

ЖИВОТА НАРОДА СРБСКОГЪ

У УНГАРСКИМЪ ОБЛАСТИМА,

одъ времена, кадъ су Маџари у ове дошли, па до славногъ доба воскресенія Войводовине Сербіе, или одъ године 895 – 1848.

Списао и издао

Александеръ Стоячковићъ.

Съ Додаткомъ,

садржавајућимъ у себи за права овостранског Народа Србскогъ найважнія писма и повластице найновіегъ времена.

У БЕЧУ 1849.

Писменима Арменскогъ Монастыра.

Средином XIX века српске привилегије су у изводима објавили Александар Стојачковић / Беч 1749/ и Мађар Ладислав Салаи / Лајпциг – – Пешта 1862/.

DAS RECHTSVERHÄLTNISS

DER

SERBISCHEN NIEDERLASSUNGEN

ZUM STAATE

IN DEN

LÄNDERN DER UNGARISCHEN KRONE.

VON

LADISLAUS VON SZALAY.

LEIPZIG UND PEST,

LAUFFER & STOLP.

1862.

говор и „трошком Петра Николића", у Загребу 1902. године. Мецена ове књиге боље је познат по издањима оних, за наше прилике јединствених, олеографија које су умножаване у Загребу крајем XIX и почетком XX столећа. Када је репродуковао и пустио у „српску публику слику Дубровчанина Влаха Буковца" *Благовештенски сабор*, дошао је на идеју да штампа и књигу о српским привилегијама. Писца је нашао у историографски образованом загребачком новинару Јови Адамовићу. Тако је настала успела компилација која се ослања на књиге Јована Ђорђевића, Хајнрика Ј. Швикера, Милутина Јакшића, Пико–Павловића. Аутор је навео и то да његова књига „није намењена писаћем столу научника-историчара, већ родољубивим Србима и Српкињама", којих је у Загребу, и у Тројединици уопште, било много, особито припадника грађанског сталежа, трговаца и занатлија, али и духовног и војног сталежа. Због прегледне композиције, умивеног публицистичког стила и ваљано прештампаних привилегија, књига Јове Адамовића се опире забораву. Треба је, дакле, памтити и због оне родољубиве улоге коју је имала међу Србима у Хрватској, о чему су бринули и писац и издавач.[153]

Јован Скерлић је уврстио Христофора Жефаровића у своју *Српску књижевност у XVIII* веку, сматрајући да је бакрорезац био аутор прозних текстова, тумач грбова у *Стематографији*, какво је мишљење и иначе владало. Ипак, Скерлић је посебно истакао граверски рад: „Жефаровић, вешт бакрорезац, радио је на још неколико српских књига онога времена. Он је у бакру резао књигу Павла Ненадовића, народнога секретара, *Привилегија...* која је изашла у Бечу 1744 (?). Жефаровић је ту написао и пригодан предговор упућен члановима српског Сабора."[154]

Још давне 1911. утврдио је Димитрије Руварац да су српски архијереји пре штампања Жефаровићеве књиге давали да се преведу пунктови привилегија и да су ти преводи колали у преписима. Један такав *Екстракт пунктах привилегијских* Руварац је нашао у протоколу кореспонденције београдско-карловачког митрополита Вићентија Јовановића. *Екстракт* је датован 1734, а садржи 25 пунктова и разликује се унеколико од оног штампаног у Жефаровићевој књизи.[155] Другом приликом Руварац је у раду *Ка изучавању Христофора Жефаровића* објавио и два до тада непозната Жефаровићева писма из 1744, у којима бакрорезац позива епископе, костајничког и будимског, да откупе део тиража за своје епархије.[156] Поред ових Руварчевих прилога, који су били путокази за даља истраживања дела Христофора Жефаровића, он је у једном свом раду навео „Тефтер од књига во Архиепископо-Митрополитској резиденцији... маја 18. – 1735. лета у Белиграду", где на страни десетој наводи: „114 парчади штампаних привилегија општенародних видимираних и невидимираних." У питању су, највероватније, полутабаци бечког латинског издања.[157]

Политичке односе Двора и српских представника у годинама око велике сеобе истраживао је Јован Радонић у монографији *Гроф Ђорђе Бранковић и његово време*. У овој књизи, која садржајем наткриљује наслов, остварена је разуђена историјска композиција пуна главних и на изглед споредних ликова и догађаја. Још су важнија Радонићева одмерена тумачења у појединим деловима те композиције, у која свакако спадају и његови осврти на Леополдове привилегије. Управо Радонић је привилегије сместио у ширу панораму хабсбуршких војностратешких и политичко-дипломатских интереса у југоисточној Европи. Од изузетног је значаја његово осветљавање преговора поводом прве и друге Леополдове привилегије. На тој прилично затамњеној слици важно место заузима гроф Ђорђе Бранковић. Радонићева истраживања, још више расуђивања и оцене допринели су да цела историјска слика буде јаснија, а самим тим и лик Бранковићев на њој. Другим речима, српски преговори које је у Бечу водио епископ Исаија Ђаковић не могу се замислити без посредног удела грофа Ђорђа Бранковића. Будући да је био полузаточеник, о његовим разговорима с опуномоћеним епископом нису остале никакве белешке. Остају могућа наслућивања: „Не знам како и на који начин, али поуздано држим да се у августу 1690. епископ Исаија састао са грофом Ђорђем Бранковићем, који је тако одмах на почетку утицао на односе Срба према кући хабсбуршкој. Саставши се са епископом Исаијом и разабравши у каквој је сврси Исаија

дошао у Беч, дао се Бранковић на посао да помогне *Исаији*. Нема сумње да је он као зналац латинског језика и човек рутиниран у дипломатским пословима био од велике користи епископу Исаији."[158] И у другој прилици када су Срби 1694. тражили од Двора засебну територију, види се „да у тим важним преговорима Бранковић није остао по страни, него да је радио споразумно са патријархом и епископом Исаијом". Радонићева тумачења појединих проблема везаних за настанак прве српске привилегије, уз тајно учешће грофа Ђорђа Бранковића и његовог утицаја на епископа Исаију, нису могла бити заснована на изворној грађи, али су поткрепљена уверљивим претпоставкама и логичним судовима.

Јован Радонић је објавио српске привилегије на латинском у књизи *Histoire des Serbes de Hongrie,* коју је приредио 1919. по налогу владе Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Повод је била Мировна конференција у Паризу (Етнографска секција и Територијална комисија), на којој су историјским и етничким аргументима доказивана права нове државе на српске области у Подунављу, на територијама које је ослободила и запосела војска Краљевине Србије у јесен 1918. године. За ову изузетно важну конференцију Радонић је написао прегледан и сажет историјски осврт – од доласка Словена на Балкан до српских сеоба у Панонију, крајем XVII и почетком XVIII столећа. И, баш као потврду последица тих миграција и добијених српских права, Радонић је у другом делу књиге приложио Appendice, с привилегијама и образложењем упућеним европској дипломатији: „Un Appendice, placé à la fin du volume, contient les documents les plus importants pour l'Histoire des Serbes de Hongrie. Ce sont d'abord les privilèges serbes dont les originaux sont conservés aux archives du patriarcat serbe à Karlovtzi."[158a] Радонић је у књигу унео основне царске привилегије Леополда I, као и конфирмације потоњих владара.

Међу малобројним писцима који су између два светска рата обратили пажњу на дело Христофора Жефаровића спада и историчар књижевности Петар Колендић. Он је 1931. објавио оглед о Жефаровићу у којем је навео безмало све његове бакрорезе, али и бакрорезне књиге. Ту је и осврт на Ненадовићев превод и Жефаровићево издање *Привилегија,* „отмену и репрезентативну едицију", која опонаша „раније латинско издање".[159]

У обимној монографији *Историја Срба у Војводини,* написаној на основу изворне архивске и писане грађе, Алекса Ивић је, заокупљен ратним догађајима, посебно за време велике сеобе и непосредно после ње, мало простора посветио српским привилегијама, иако једно поглавље књиге носи наслов „Привилегије досељених Срба". Ипак, сматрао је неопходним да нагласи како је привилегија од 11. децембра 1690. године „знатно проширила привилегију од 21. августа исте године. Њоме је цар узео у заштиту све Србе, њихова добра и поседе, ослободио их је свих пореза и намета и препоручио је угарским властима српско свештенство и световно становништво као своје штићенике. Готовост и брзина, с којом је цар изашао Србима на сусрет, може се разумети тек онда, када се имају пред очима прилике, у којима се Аустрија тада налазила... У Бечу се знало да аустријска офанзива може успети само уз издашну помоћ Срба."[160] Из овог кратког коментара о привилегији од 11. децембра 1690. стиче се утисак да Ивић није желео да дубље разматра државно-правне односе Двора и досељених Срба, препуштајући то ауторима којима је ова материја била ближа. На таквог зналца се није дуго чекало.

Писац најпотпуније, научно незаобилазне студије о српским привилегијама био је правник Стеван Симеоновић-Чокић. Трајну вредност ове студије потврдили су сви потоњи историчари, особито Јован Радонић и Мита Костић у својој монографији о српским привилегијама. Симеоновић-Чокић је пришао привилегијама превасходно с циљем да обради „историјат српског привилегијалног права",[161] што је у највећој мери и остварио, али треба нагласити да он није дао само историјат већ и тумачење најсложенијих државноправних и политичких односа хабсбуршког Двора према natio rastiana. У томе је највећи значај његове студије. Ослонивши се на изворе и целокупну српску и аустријско-мађарску историјску литературу, он је образложио сваку привилегију посебно, потоње конфирмације, рескрипте, регуламенте и деклараторије: од *Litterae invitatoriae* до Декларатив-

ног рескрипта *(Rescriptum Declaratorium Illiricae Nationis)*, из 1779. године. Од извора се служио текстом основних привилегија и конфирмација у Apendix privilegiorum, штампаном као прилог у књизи *Dissertatio brevis ac sincera Hungari Auctoris de gente serbica...* (1790). Првобитна бечка издања Privilegia из 1732. и 1743, као и Жефаровићево, из 1745, Симеоновић-Чокић тек узгред помиње. Иначе, овај аутор се ослободио „доктринарног" тумачења и није се бавио дипломатском анализом текстова, па зато код њега нема навода појединих пунктова привилегија, али су заступљене српске представке и протести због појединих „тумачења" и рескрипата из времена Карла VI и Марије Терезије, када је почело сужавање привилегија. Разматрајући шта се десило с привилегијама после Декларативног рескрипта, познатијег као Деклараторија, Симеоновић-Чокић је потврдио постојеће мишљење историчара: „Тај Деклараторни рескрипт... прописао је целу организацију српске цркве, независно од жеља и захтева и српског клира и народа, и без много обзира на прописе српских привилегија. Са привилегија феудалног права прешло се на апсолутистичко законодавство модерног стила, а са паритетног односа државе и цркве прешло се на апсолу- тистичко подвлашћење цркве држави", при чему је „народно-политичка аутономија Срба у Угарској претворена у црквено-школску".[162]

У зборнику Војводина II, где је објављена студија Стевана Симеоновића-Чокића, налази се и оглед Јована Радонића *Војводина од Велике сеобе (1690) до сабора у Крушедолу (1708)*. Писан три деценије после монографије о грофу Ђорђу Бранковићу, овај рад обухвата исти период, а добрим делом се ослања на раније написану књигу. Ипак, у међувремену је Радонић истраживао и проучавао тај период српске историје па је новим сазнањима обогатио своју студију. Не измиче пажњи ни Радонићева критичка оцена: „Истина, привилегијама признат је српском народу изниман положај у Угарској. Те привилегије су дане Србима у тешким моментима по царевину. Дате су без добре воље и неискрено да се српски народ, с једне стране по потреби експлоатише у интересу царског дома, а с друге стране да би се цар могао Србима, као компактном целином, у свако доба послужити у сузбијању сепаратистичких тежњи код Мађара. Али, бечки политички кругови газили су према потреби, без икаквих скрупула садржину привилегија, док је, опет, српски народ сву снагу прибрао да одбрани привилегије. Том мучном и неравном борбом испуњен је читав 18. век историје Срба у Угарској, а та борба преноси се и у 19. век, само у нешто измењеном облику."[163]

После Другог светског рата објављена је књига Рајка Веселиновића *Арсеније III Црнојевић у историји и књижевности.* Добар познавалац историјских прилика у којима су Срби живели у Угарској, он се у овој студији дотицао и Леополдових привилегија. Уз карактеристичне наводе објављене архивске грађе, Веселиновић је указао на неке чињенице које су промакле ранијим истраживачима а односе се на српска привилегијална права, посебно на злоћудну улогу кардинала Колонића и на његов однос према патријарху Арсенију III и српским привилегијама.[164]

Године 1954. издала је Српска академија наука књигу Јована Радонића и Мите Костића *Српске привилегије од 1690. до 1792.* Уложен труд крунисан је корпусом који је постао извор за даља проучавања. Испред текстова привилегија, на латинском и у српском преводу, аутори су објавили сажет Увод где су изнели читав низ непознатих или мало познатих података. Између осталог, објавили су да постоји „један у науци до сада библиографски потпуно непознат примерак Леополдових Привилегија", штампан 1732. године. То прво латинско бечко издање, са записом *Monasteri Kobiliensis,* пронашао је Георгије Михаиловић. Међутим, у библиотеци ковиљског манастира налазио се и један примерак другог издања, из 1743, који је „... те године од стране Царске дворске канцеларије и Угарске дворске канцеларије, као и Дворског ратног савета званично колациониран, свиленим гајтаном прошивен, државним печатом снабдевен и службено оверен".[165] Те две до сада уникатне публикације *Privilegia* највероватније је прибавио архимандрит и историк Јован Рајић. Разумљиво, у Радонић – Костићевој књизи поменуто је и српско бакрорезно издање: „Цефаровић је Ненадовићев текст изрезао у бакру и штампао у дивот-издању имитујући по форма-

ту, вињетама и штампарском слогу у свему латински оригинал из 1743..."[166] Аутори нису уочили извесне разлике у графичко-типографском изгледу, али су утврдили садржинске измене, односно „да се Цефаровић – Ненадовићев *Екстракт* не слаже са *Екстрактом* привилегија из 1743. по тачкама, као што се не слаже ни по тексту". Наиме, у званичном латинском издању *Екстракт* има 51 пункт, а у Жефаровићевом само 33 пункта. Зашто је Карловачка митрополија, поверивши Павлу Ненадовићу Млађем превод привилегија, смањила број пунктова, може се схватити када се поређењем утврди да је одабрала и одредила за превод само најважније тачке *Екстракта*. Ослањајући се на мишљења претходних истраживача, а пре свих на студију Стевана Симеоновића-Чокића, аутори су закључили да је сужавање „српских привилегијалних права од Карла III (VI), Рескриптима од 1727, 1729, 1732 и 1734, као и заштитним писмом од 1735, настављено (...) даље од Марије Терезије..."[167] У посебном поглављу објављени су „Преводи привилегија с латинског језика на српски", с напоменом да су преузети из књиге Јована Ђорђевића.

Георгије Михаиловић, заслужни библиограф српске штампане књиге XVIII столећа, исцрпно је описао сва три издања штампаних привилегија, оба латинска и српско. Уложио је и истраживачки напор и у несређеној библиотеци манастира Ковиља открио оба латинска издања. Детаљно је описао српско издање уочивши мање графичке разлике у односу на латинску штампану књигу. Библиографске дескрипције све три књиге привилегија у Михаиловићевој *Српској библиографији XVIII века* узимају се као примарни описи неопходни у првом сусрету са овим књигама.[168]

И историчаре уметности је привлачила тема *Привилегија*, и то не само Жефаровићева бакрорезна књига, која улази у корпус српске графике XVIII столећа, већ привилегије као политичко-историјска тема која је битно утицала на развој српске ликовне културе. У том смислу Дејан Медаковић је тумачио привилегије у склопу аустријске државне политике, као и њен однос према мађарској феудалној опозицији, што се одразило на правни положај српског народа. С друге, пак, стране, њега је занимала црквено-народна идеологија Карловачке митрополије и њени велики културни и уметнички напори. Они су се тицали историзма и обнове култова српских владара-светитеља, што је и те како бодрило националну свест, а тиме и свест о српским привилегијама. Истакао је Медаковић сву сложеност ове проблематике: „Отуда, сасвим је разумљиво да је и питање српских привилегија било најтешње повезано и зависно од целокупног унутрашњег развоја аустријске империје, а не мање и од спољнополитичких фактора, од европске равнотеже моћи и честих исцрпљујућих ратова у којима су Срби, употребљени као војна снага, играли видну улогу."[169] И у осталим студијама, особито у књигама *Барок код Срба* и *Serbischer Barock*,[170] Медаковић је расправљао о привилегијама истичући да је њихов најдубљи смисао чинио политичко упориште српске хијерархије, што је она и преко уметности, а најизразитије преко графике, успешно испољила.

Напослетку, наводим и то да сам се Жефаровићевим *Привилегијама* бавио у књизи *Српска графика XVIII veka*.[171]

Српска историографија друге половине XX столећа чврсто се ослања на истраживачка и научна достигнућа заслужних претходника, који су осим књига и студија објављивали и читаве збирке архивске грађе из бечких, пештанских и карловачких архива и на свој начин тумачили оне запретене тајне из прошлости српског народа у северним областима многих и многољудних сеоба. У њиховим радовима смењују се разноврсни догађаји и прилике у Панонији: ратови, војне границе, миграције и демографска померања, друштвени и духовни живот, трговина и занатство, уметност и списатељство. Неретко, ти старији историчари су – како се из овог непотпуног прегледа види – објављивали и објашњавали српске привилегије. На тако поузданом темељу настављени су научни послови српске историографије у смислу синтетичких сагледавања, која су се најуверљивије испољила у капиталној *Историји српског народа*. А када је реч о српским привилегијама, од изузетног значаја су поглавља која су у тој књизи написали Рајко Веселиновић (*Борба за аутономна права и духовну самосталност 1690–1699; Народноцрквена и привилегијска питања Срба у*

Хабсбуршкој монархији 1699–1716; Борба за одбрану привилегијских права и духовног јединства) и Александар Форишковић *(Политички, правни и друштвени односи код Срба у Хабзбуршкој монархији).*[172] Ове студије ће се, вероватно, допуњавати новим истраживачким открићима, али се у бити неће моћи изменити. У томе је њихова трајна вредност. А што се допуна тиче, оне су се јавиле већ у току изласка из штампе *Историје српског народа*, а односе се на привилегијално доба.[173] Овде се превсходно мисли на студије Славка Гавриловића објављене деведесетих година овог столећа.[174]

Павле Симић, Мајска скупштина, *литографија, 100 x 70 цм. ГМС – 911*

ИЗВОРНИЦИ

Овде доносим сасвим сажет опис или каталог свих споменика, које сам назвао изворницима за проучавање српских привилегија. Опис треба схватити само као подсетник будућим истраживачима и писцима. Он садржи следеће:

- Litterae invitatoriae
- Лично писмо Леополда I патријарху Арсенију III
- Оригиналне царске дипломе Леополда I
- Конфирмације – потврде потоњих владара
- Штампане књиге Privilegia
- Преводе у рукопису и препису
- Привилегије Христофора Жефаровића.

ПОЗИВНИ ПРОГЛАС ЛЕОПОЛДА I – LITTERAE INVITATORIAE
Датовано 6. априла 1690. године.
Оригинал изгубљен. Концепт у Државном архиву у Бечу, фонд Illyrico-Serbica 1683 – 1715.
Текст на латинском, брзопис, страна 4.

ЛИЧНО ПИСМО ЛЕОПОЛДА I ПАТРИЈАРХУ АРСЕНИЈУ III
Датовано 6. априла 1690. године.
Адреса: Honorabili devoto Nobis dilecto Clementi Patriarcha Rascianorum.
Потпис: Leopoldus
Хартија прилепљена на платно, савијена у облику писма.
Величина: 325 x 210 мм.
Музеј Српске православне цркве.

ПРВА ПРИВИЛЕГИЈА ЛЕОПОЛДА I
Датовано: 21. август 1690.
Украшена диплома на пергаменту, калиграфија.
Величина: 880 x 670 мм.
Јемствени свилени гајтан са царским печатом у металној кутији са угравираним аустријским царским двоглавим орлом.
Испод текста с леве стране потпис: Leopoldus.
На пресавијеној страни пергамента запис да је привилегија свечано проглашена 13. јануара 1691. године на жупанијској скупштини у Коморану.
Музеј Српске православне цркве.

ДРУГА ПРИВИЛЕГИЈА ЛЕОПОЛДА I
Датовано: 20. август 1691.
Украшена диплома на пергаменту, калиграфија.
Величина: 730 x 500 мм.
Јемствени свилени гајтан са царским печатом у металној кутији с угравираним аустријским царским двоглавим орлом.
Испод текста с леве стране потпис: Leopoldus.
На пресавијеној страни пергамента запис да је привилегија свечано проглашена 17. марта 1692. године на жупанијској скупштини у Острогону.
Музеј Српске православне цркве.

ТРЕЋА ПРИВИЛЕГИЈА ЛЕОПОЛДА I
Датовано: 4. март 1695.
Украшена диплома на пергаменту, калиграфија.
Величина: 700 x 560 мм.
Јемствени свилени гајтан са царским печатом у металној кутији са угравираним царским двоглавим орлом.
Испод текста с леве стране потпис: Leopoldus.
На пресавијеној страни пергамента запис да је привилегија свечано проглашена 12. септембра 1695. године на генералној скупштини пештанске жупаније.
Музеј Српске православне цркве.

КОНФИРМАЦИЈА ЈОСИФА I
Потврда Леополдових привилегија: 7. августа 1706. преко Аустријске дворске канцеларије; 29. септембра исте године преко Угарске дворске канцеларије.
Рукописна књига, калиграфија.
Величина: ____x____ мм; листова ____
Потпис: Josephus
Музеј Српске православне цркве.

КОНФИРМАЦИЈА КАРЛА VI /III/
Потврда Леополдових привилегија: 2. августа 1713, преко Аустријске дворске канцеларије.
Рукописна књига, калиграфија.
Величина: ____x____ мм; листова ____
Потпис: Carolus
Музеј Српске православне цркве.

КОНФИРМАЦИЈА КАРЛА VI /III/
Потврда Леополдових привилегија: 8. октобра 1715, преко Угарске дворске канцеларије.
Рукописна књига, калиграфија.
Величина: ____x____ мм; листова ____
Потпис: Carolus
Музеј Српске православне цркве.

КОНФИРМАЦИЈА МАРИЈЕ ТЕРЕЗИЈЕ
Потврда Леополдових привилегија: 24. априла 1743. преко Аустријске дворске канцеларије.
Рукописна књига, калиграфија.
Величина: ____x____ мм; страна ____
Потпис: Maria Theresia
Музеј Српске православне цркве.

PRIVILEGIA PER DIVOS IMPERATORES LEOPOLDUM ET JOSEPHUM... CAROLUM VI INCLUTAE NATIONI ILLYRICAE... Беч 1732.
Штампана књига, садржи три свеске. Прва свеска, стр. 2+25; друга свеска стр. 2+38; трећа свеска стр. 8.
Величина: 219 x 330 мм.
Штампани текст привилегија службено колациониран и званично оверен према оригиналима. Службено потврђено од Аустријске дворске канцеларије, Угарске дворске канцеларије и Дворског ратног савета.
На насловној страни запис мастилом: Monasteri Kobiliensis.
Библиотека манастира Ковиља, сада у Епархијској библиотеци у Новом Саду.

PRIVILEGIA PER DIVOS IMPERATORES LEOPOLDUM, JOSEPHUM ET CAROLUM VI... MARIAM THERESIAM... Беч 1743.
Штампана књига, садржи четири свеске. Прва свеска, стр. 27, друга свеска стр. 26, трећа свеска страна 16+2, четврта свеска стр. 8.
Штампарија Јосифа Каливоде.
Величина: 288 x 400 мм.
Библиотека манастира Ковиља, сада у Епархијској библитеци у Новом Саду. – Архива САНУ у Сремским Карловцима. – Библиотека Матице српске у Новом Саду.

EXTRACTUS PUNCTORUM PRIVILEGIALIUM... Беч 1743.
Сепарат из претходног бечког издања привилегија.
Величина: 290 x 410 мм; страна 8.
Садржи 51 пункт.
Архив САНУ у Сремским Карловцима.

ПРЕВОД ПРИВИЛЕГИЈА Леополда I и конфирмација Јосифа I и Карла VI.
Рукопис из 1715. године.
Непознат преводилац, по налогу митрополита Вићентија Јовановића Хаџилавића.
Три свеске, страна 22 (6+10+6).
Величина: ____x____мм.
Архив САНУ у Сремским Карловцима.

ПРЕВОД ПРИВИЛЕГИЈА Леополда I и конфирмација Јосифа I и Карла VI.
Рукопис из 1732. године; листова 49 (1+37+11)
Превод: Матеј Јеленек из Кијева, ректор Рождествено-богородичне школе у Петроварадинском шанцу и Аврам Јоановић, протопрезвитер у истом месту.
Поручилац превода: Висарион Павловић, епископ бачки. Рускословенски језик („славеносрпски" – sic.).
Полуустав прве половине XVIII века с елементима брзописа.
Библиотека Матица српске (РР 304). Други примерак истог превода /препис/ налази се у Музеју СПЦ; оставина Радослава Грујића.

ХРИСТОФОР ЖЕФАРОВИЋ: ПРИВИЛЕГИЈЕ, Беч 1745.
Превод с латинског: Павле Ненадовић Млађи.
Рускословенски језик.
Бакрорезна књига – livre à gravure. Типографија Томаса Месмера.
Страна 2+28+4. Прве две стране и задње четири нису пагиниране.
Наручилац: Карловачка митрополија; патријарх Арсеније IV Јовановић Шакабента.
Народна библиотека Србије. – Универзитетска библиотека у Београду, Музеј СПЦ /оставина Радослава Грујића/ и Библиотека Матице српске.

ОРИГИНАЛНА БАКРОРЕЗНА ПЛОЧА ХРИСТОФОРА ЖЕФАРОВИЋА
Величина: 325 x 415 мм.
Сачувана је само једна бакарна плоча на којој су изгравиране две стране књиге *Привилегије*, односно са које је књига отискивана у бечкој типографији.
а/ Насловна страна конфирмације Марије Терезије од 18. маја 1743.
б/ Текст на страни шеснаестој.
На реверсу исте плоче изгравирана је Жефаровићева композиција „Богородица извор живота" настала исте 1745. године. Музеј СПЦ /Оставина Радослава Грујића/.

НАПОМЕНЕ

1. Ј. Радонић, *Гроф Ђорђе Бранковић и његово време*, Београд, 1911, 412.
2. „Нови командант, херцег Ђорђе Христијан од Холштајна, доспео је, истина, до Љуме, али се убрзо морао повлачити. Његово надмено и окрутно поступање са Србима и Арбанасима довело је дотле да су ови почели да напуштају ћесаревце, сматрајући их не ослободиоцима, него угњетачима." Вид. Ј. Радонић, *Римска курија и јужнословенске земље од XVI до XIX века*, Београд, 1950, 403.
3. *Историја српског народа*, III/1, Београд, 1993, 521–522.
4. „Цар Леополд је наредио Ветеранију да прими под заштиту све крајеве у Србији који то буду желели, а према становницима да се поступа човечно и зајамчи им се слобода вере, па макар то били и Турци." Вид. *Историја српског народа*, III/1, Београд, 1993, 522.
5. Ј. Радонић, *Гроф Ђорђе Бранковић...*, 413.
6. М. Костић, *О постанку и значењу тзв. „Инвитаторије" Леополда I балканским народима од 6. априла 1690*, Историјски часопис САН II, Београд 1951, 144–156. Прештампано у *Сеобе у споровима*, Нови Сад, 1991, 164–174.
7. „У аутентичном тексту прогласа налазе се речи *lares vestros culturamque agrorum non deserite*, дакле даје се савет Србима да не напуштају своја стара седишта, што је и логично кад Леополд иде за тим да баш ове крајеве, где се та седишта налазе, ослањајући се при том на Србе који тамо станују, оружјем припоји својој држави." Вид. С. Симеоновић-Чокић, *Српске привилегије*, Војводина I, Нови Сад, 1941, 52.
8. С. Симеоновић-Чокић, *нав. дело*, 52–53.
9. Ј. Радонић – М. Костић, *Српске привилегије од 1690. до 1792*, САНУ, Посебна издања, књ. CCXXV, Одељење друштвених наука, нова серија, књ. 10, Београд, 1954, 89.
10. *Историја српског народа*, III/1, Београд, 1993, 510–523.
11. Ј. Радонић, *Војводина од Велике сеобе (1690) до сабора у Крушедолу (1708)*, Војводина II, Нови Сад, 1941, 6–7.
12. М. Костић је утврдио „да је као подлога за састављање Леополдове Инвитаторије од 6. априла 1690 балканским народима послужио Меморијал грофа Марсиљија, а не Ђорђа Бранковића 1688 г." Вид. М. Костић, *нав. дело*, 155.
13. Ј Радонић, *Гроф Ђорђе Бранковић...*, 415.
14. М. Костић, *О постанку и значењу тзв. „Инвитаторије" Леополда I балканским народима од 6. априла 1690*, 153.
15. Ј. Радонић – М. Костић, *нав. дело*, 90.
16. *На истом месту.*
17. Ј. Радонић, *Гроф Ђорђе Бранковић...*, 417.
18. К. Суботић, *Уговори између Леополда I и српског народа*, Летопис Матице српске, књ. 184, Нови Сад, 1895, 1–13.
19. *Историја Београда*, I, САНУ, Одељење историјских наука, Београд, 1974, 489–450; *Историја српског народа*, III/1, Београд, 1993, 525–527.
20. Сви наводи потичу из докумената које је публиковао К. Суботић, *нав. дело*, 5–12.
21. „Захтев за изузетним, привилегованим положајем српске цркве потпуно је одговарао тадашњем феудалном карактеру Угарске краљевине." Вид. Ј. Радонић, *Гроф Ђорђе Бранковић...*, 423.
22. Ј. Радонић, Војводина II, 11–12.
23. С. Михалџић, *Барања. Од најстаријих времена до данас*, Нови Сад, 1937, 262–274. Обновљено, факсимилно издање Библиотеке града Београда, 1991.
24. Ј. Радонић, Војводина II, 12.
25. Р. Самарџић, *Ђорђе Бранковић*, Сентандрејски зборник САНУ I, Београд, 1987, 7–23.
26. Ј. Радонић – М. Костић, *Српске привилегије*, 91.
27. С. Сименовић-Чокић, *нав. дело*, 55.
28. Ј. Радонић, *Римска курија*, 409.
29. Није тачно мишљење да је патријарх Арсеније III остао у Београду до 1. октобра (Р. Грујић, *Духовни живот*, Војводина II, 378).
30. „Оригинал уговора о Унији у Печују" објавио је С. Михалџић, *Барања. Од најстаријих времена до данас*, 270–274.
31. За време османлијске владавине Угарском, Срби су се у већем броју досељавали у Будим. Њихово је подграђе Табан, које су називали „будимска долна варош расцијанска". За време велике сеобе Срби су ову варош многољудно населили, и у њој затекли стару цркву уз коју је био и омањи владичански двор, седиште будимских епископа. У немачким, односно мађарским изворима и гравирама Будима, Табан је називан Raitzen Stadt – Raczvaros. Вид. J. Szentklarai, *A Dunai hajohadak törtenete*, Budapest , 1886; Г. Витковић, *Прошлост, установа и споменици угарских краљевих шајкаша*, Гласник СУД, књ. 67, Београд 1887; Д. Давидов, *Српска варош „Табан" на гравирама Будима*, Balcanica XII, Београд, 1981, 59–87.
32. У Коморану су Срби имали добро организовану црквену општину, коју су називали „християнски сабор" или „коморански християни Срби". На челу ових сабора био је црквени отац с црквеним синовима. Вид. Д. Давидов, *Срби у Коморану у XVI и XVII веку*, Београд, 1981, 59-87.
33. „Српска православна црква призната је привилегијама de iure за установу јавног права под суверенитетом Хабсбуршке Монархије." Вид. *Историја српског народа*, III/1, Београд, 1993, 553.
34. Ј. Бартенштајн – А. Сандић, *Кратак извештај о стању илирског народа*, Нови Сад, 1866, 20.
35. И. Руварац, *Одломци о грофу Ђорђу Бранковићу и Арсенију Црнојевићу с три излета о такозваној Великој сеоби српског народа*, Београд, 1896, 144–145, 154.
36. Ј. Радонић, *Гроф Ђорђе Бранковић...*, 444.
37. С. Симеоновић-Чокић, *Српске привилегије*, 57.
38. Ј. Радонић, *Гроф Ђорђе Бранковић...*, 449–450.
39. Ј. Радонић, Војводина II, Нови Сад, 1941, 17.

40. Ј. Хлапец-Ђорђевић, *Подвојвода Јован Монастерлија*, Летопис матице српске LXXXIV/247, Нови Сад, 1908 („Овај угарски коморански грађанин, чија породица до душе није била потпуно мађаризирана... али који ипак није репрезентовао чистог Србина, био је за Србе из Старе Србије не *ex gremio suo*, него баш потпуно туђинац, странац", стр. 15).
41. Ј. Хлапец-Ђорђевић, *нав. дело*, 18.
42. Ј. Радонић, *Гроф Ђорђе Бранковић...*, 456.
43. Ј. Радонић, Војводина II, 20.
44. И. Руварац, *Стари Сланкамен*, Земун, 1892, 44.
45. С. Симеоновић-Чокић, *нав. дело*, 56.
46. Р. Грујић, *Духовни живот*, Војводина II, 386.
47. „У Бечу су били запрепашћени када је патријарх 28. јуна 1694. поднео молбу Леополду I да потврди седам епископа на реорганизоване и заокружене епископије... Патријархова молба била је дата на мишљење Колонићу, преко Угарске дворске канцеларије. Колонић је дао мишљење да у Угарској нема места за две вере и да патријархову јурисдикцију треба ограничити на нове дошљаке у Сентандреји и околини." Вид. Р. Веселиновић, *Арсеније III Црнојевић у историји књижевности*, Београд, 1949, 37.
48. „Бечки двор је Србе требао, и због тога је чинио уступке. Али, чим је потреба за Србима престала, прелазило се лако преко свечано датих обећања. На крају крајева, Срби нису добили одвојено земљиште, нити своје народне власти." Вид. Ј. Радонић, Војводина II, 29.
49. *На истом месту.*
50. *Очевици о великој сеоби.* Приредио Ђорђе Трифуновић, Крушевац, 1990, 12.
51. С. Симеоновић-Чокић, *нав. дело*, 59–60.
52. *На истом месту.*
53. Ј. Радонић, Војводина II, 31–33.
54. Р. Веселиновић, *нав. дело*, 42.
55. *Историја српског народа*, III/1, Београд, 1993, 571–572.
56. Д. Давидов, *Српска графика XVIII* века, Нови Сад, 1978, 99, 338.
57. Р. Самарџић, *Ђорђе Бранковић*, Сентандрејски зборник I, Београд 1987, 7–23.
58. Д. Поповић, *Војна граница*, Војводина II, Нови Сад, 1941, 269–349.
59. Ј. Бартенштајн – А. Сандић, *нав. дело*, 116.
60. F. W. *Taube*, *Historische und geographische Beschreibung des Königreiches Slavonien und Herzogthums Syrmien*, *Leipzig* 1777; Ф. В. Таубе, *Опис Славоније и Срема*, Зборник Матице српске за књижевност и језик III, Нови Сад, 1955.
61. В. Пандуровић, *Из прошлости барањских Срба*, Осијек, 1923, 41.
62. Ј. Радонић, Војводина II, 41–42.
63. А. Форишковић, *Срби у Хабсбуршкој монархији и покрет Фрање (Ференца) II Ракоција (1703–1710)*, у *Историја српског народа*, IV/1, Београд, 1986, 78–85.
64. Д. Поповић, *Велика сеоба Срба 1690*, Београд, 1954, 88–89.
65. „Патријарх Арсеније III беше тада у веома тешком положају. Требало је да се одлучи да ли да са својим Србима пристане уз цара или да се одазове позиву кнеза Ракоција. Ни једна ни друга страна није пружала повољне изгледе. Бечки двор, истина, обећевао је патријарху проширење привилегијалних повластица, али тек када се буду средиле прилике у Угарској. Срби су, међутим, имали прилике да осете колико су бечка обећања несигурна и како су бечки политички фактори готови да, према потреби, сваки час пређу безобзирно преко садржине привилегија. Још су мање поверења уливали Мађари, са којима су Срби, већ првих дана по прелазу у Угарску, дошли у веома оштар сукоб... Због тога је он, као врховни представник српске цркве и народа, волео пристати уз легитимну страну, уз цара." Вид. Ј. Радонић, Војводина II, 42.
66. С Михалџић, *нав. дело*, 340.
67. В. Красић, *Манастир Грабовац*, Летопис Матице српске, 117, Нови Сад, 1881.
68. С. Михалџић, *нав. дело*, 348.
69. А. Форишковић, *нав. дело*, 85.
70. Р. Грујић, *Како се поступало са српским молбама на двору ћесара аустријског последње године живота патријарха Арсенија III Чарнојевића*, Нови Сад, 1906, 7.
71. С. Симеоновић-Чокић, *нав. дело*, 61.
72. Р. Грујић, *Како се поступало...*, 17.
73. *Исто*, 20–21.
74. *Исто*, 34–35.
75. *Исто*, 33.
76. Ј. Радонић, *Прилози за историју Срба у Угарској у XV, XVI и XVII веку*, Нови Сад, 1909, 138–140 (на српскословенском). *Очевици о великој сеоби.* Приредио Ђорђе Трифуновић, Крушевац, 1990, 48.
77. Р. Грујић, *Како се поступало...*, 18.
78. Ј. Радонић, Војводина II, 46.
79. С. Симеоновић-Чокић, *нав. дело*, 62.
80. *На истом месту*, 62.
81. Ј. Радонић – М. Костић, *Српске привилегије...*, 17.
82. *Енциклопедија СХС* , II, 189.
83. *Историја српског народа*, IV/1, Београд 1986, 136–137. (Географска скица: Србија под влашћу Аустрије 1718–1739.)
84. С. Гавриловић, *Српски национални програм патријарха Арсенија IV Јовановића Шакабенте из 1736/37. године*, Зборник Матице српске за историју 43, Нови Сад, 1991, 39.
85. *Енциклопедија СХС*, III, 594.
86. „И поред отпора државних власти, осећање једне јединствене народне заједнице однело је победу, пошто је београдски митрополит Мојсије Петровић изабран за митрополита карловачког једнодушним и општим гласом... Тиме је постигнуто de facto уједињење двеју митрополија са седиштем у Београду." Вид. *Историја српског народа*, IV/1, Београд, 1986, 127–128.
87. Д. Руварац, *Мојсије Петровић, митрополит београдски*, Споменик СКА 34, Београд, 1898, 119–120.
88. С. Гавриловић, *Српски национални програм...*, 40.
89. *На истом месту.*

90. М. Јакшић, *О Арсенију IV Јовановићу Шакабенти*, Сремски Карловци, 1899, 26 и даље.
91. Д. Давидов, *Српска графика...*, 49.
92. *Стематографија – Изображеније оружиј илирических*, фототипско издање Галерије Матице српске. Приредио Динко Давидов, Нови Сад, 1972, 10.
93. *На истом месту.*
94. J. Schwicker, *Politische Geschichte der Serben in Ungarn*, Budapest, 1880, 79–80; Ј. Радонић, *Римска курија...*, 622–624; Ј. Радонић – М. Костић, Српске привилегије..., 5.
95. М. Јакшић, *О Арсенију IV Јовановићу Шакабенти...*, 66–73.
96. С. Симеоновић-Чокић, *нав. дело*, 69–70.
97. Колационирано је само 87 примерака привилегија (PRIVILEGIAE) и 100 примерака екстракта (EXTRACTUM). Вид. Ј. Радонић – М. Костић..., 7.
98. М. Јакшић, *нав. дело*, 82–84; С. Симеоновић-Чокић, *нав. дело*, 69–70.
99. Д. Руварац, *Народни сабор од 1744. Прилог за историју српских сабора*, Српски Сион, Сремски Карловци, 1903, 375–380.
100. *Историја српског народа*, IV/1, Београд, 1986, 270.
101. С. Симеоновић-Чокић, *нав. дело*, 70.
102. Д. Руварац, *нав. дело*, 376.
103. С. Симеоновић-Чокић, *нав. дело*, 70–71.
104. „Уз те захтеве поднео је сабор тегобе (гравамина) које се могу сматрати за неки прилог, додатак постулатима. Оне су ваљале да служе као доказ, да се привилегије на много места вређају, те да су за њихово тачно вршење потребне јаче гаранције... У Бечу су се грозили већ саме речи gravamen... Но сувише је било повода за жаљење, а да би се могла избећи и сама та реч, још мање појам. Одрећи се задобивених права значило је одрећи се главних погодаба за верски и уопће народни живот..." Вид. М. Јакшић, *нав дело*, 105–106.
105. J. H. Schwicker, *Politische Geschichte der Serben in Ungarn*, Budapest, 1880, 88–109.
106. J. H. Schwicker, *нав. дело*, 102; М. Јакшић, *нав. дело*, 133.
107. Б. Маринковић, *Уводне белешке за једну студију о Павелу Ненадовићу Млађем, преводиоцу Жафаровићеве „Стематографије"*, Библиотекарски годишњак Војводине, Нови Сад, 1966, 171–178.
108. В. Ерчић, *Мануил (Михаил) Козачинскиј и његова Траедокомедија*, Београд-Нови Сад, 1980, 98.
109. Б. Маринковић, *нав. дело*, 175.
110. Жефаровић није био преводилац *Привилегија*, као што се мисли, већ само Ненадовић. Вид. М. Павић, *Историја српске књижевности барокног доба*, Београд, 1970, 342.
111. Р. Грујић, *Духовни живот...*, 416.
112. Архив САНУ у Сремским Карловцима („В", број 5, из 1715. године).
113. И. Веселинов, *Српске ћирилске књиге у Библиотеци Матице српске*, Годишњак Библиотеке Матице српске, Нови Сад, 1982, (РР 304, Српске привилегије, 1732), 116.
114. Д. Руварац, *Извод из привилегија даних српском народу*, Архив за историју Српске православне Карловачке митрополије, Сремски Карловци, 1911, 86–88.
115. О Жефаровићевом графичком раду вид.: Д. Давидов, *Српска графика XVIII* века.
116. *На истом месту, 125.*
117. Д. Руварац, *Ка изучавању Христофора Жефаровића*, Прилози за КЈИФ II, Београд, 1922, 19; Д. Давидов, *нав. дело*, 111.
118. Оригинални документ у Архиву САНУ у Сремским Карловцима (РМ Архив „В" 1745, бр. 497).
119. Г. Михаиловић, *Српска библиографија XVIII* века, Београд, 1964, 74 (библ. бр. 68).
120. Фототипско издање, Београд 1981. Поговор проф. Мирослава Пантића (242).
121. П. Јулинац, *Кратко введеније в историју...*, 160 (188).
122. Ј. Рајић је објавио латински текст из издања 1743. Вид. Ј. Рајић, *Прибавленије* III, 369–406.
123. B. A. Krčelić, *De regnis Dalmatiae, Croatiae...* Zagrabiae, 1770, 434–437.
124. Anonim, *Dissertatio brevis ac sincera Hungari Auctoris de gente serbica..., 1790, 27–80.*
125. *Kurzegafaste Abhandlung ueber die Verdienste und Schicksale der serbischen oder raazischen Nation in dem Königreich Ungarn... Mit einem Anhang der denselben verlienhenen Privilegien*, Neusatz und Belgrad bei Emanuel Jankowits, 1791.
126. Ј. Радонић – М. Костић, *нав. дело*, 7.
127. Ј. Чапловић је сматрао да је књигу *Dissertatio brevis* na nemački preveo (Kurzgefasste Abhandlung...) Сава Текелија.
128. Рад и именик Матице Српске, Нови Сад, 1898/9; 1899, 7.
129. Д. Медаковић, *Српска уметност у XIX веку*, Београд, 1981, 121–122.
130. А. Стојачковић, *Черте из живота народа србског...*, 31, 34.
131. J. Chr. Bartenstein, *Kurzer Bericht von der Beschaffenheit der zerstreuten zahlreichen Illyrischen Nation in k. k. Erblanden*, Frankfurt u. Leipzig, 1802, 68–101.
132. Ј. Бартенштајн – А. Сандић, *Кратак извештај...*, 5–9.
133. P. J. Šafarik, *Geschichte der Serbischen Literatur*, Prag 1865, 869.
134. K. Czoering *Etnographie der oesterr. Monarchie*, III, Beilage IV; *Privilegien und Acten in Beziehung auf Serben*, Wien, 1855, 68–76.
135. L. Szallay, *Das Rechtsverhältnis der serb. Niederlassungen zum Staate in den Ländern der hung. Krone*, Leipzig u. Pest, 1862, 152–171.
136. Ј. Ђорђевић, *Радња Благовештенског сабора народа србског у Сремским Карловцима 1861*, Нови Сад, 1861, 5, 9.
137. *На истом месту*, 187–207.
138. Е. Пико – Д. Павловић, *Срби у Угарској*, Нови Сад, 1883, 82.
139. С. Новаковић, *Српска библиографија за новију књижевност 1747–1867*, Београд, 1869, 13, 18.
140. М. Грбић, *Карловачко владичанство. Прилог к историји српске православне цркве*, Карловац, 1891.
141. *Исто.* Репринт-издање, „Саво Мркаљ", 1990. Предговор проф. С. Гавриловића, *О Манојлу Грбићу и његовом делу „Карловачко владичанство"*, Топуско, 1990.
142. *Исто*, 229.
143. Ч. Миладиновић, *Тумач повластица, закона и уредаба и других наређења српске народне црквене аутономије*, Нови Сад, 1987.
144. М. Јакшић, *О Арсенију IV Јовановићу Шакабенти*, Сремски Карловци, 1899, 70.

145. М. Јакшић, *Природа преласка Срба у Угарску 1690 и Привилегије*, Летопис Матице српске, 206, Нови Сад, 1901, 1–32.
146. Поново објављено у књизи *Сеобе у споровима*. Приредио Љ. Андрић, Нови Сад, 1991, 14, 54.
147. И. Руварац, *нав. дело*, у: *Сеобе у споровима*, 49.
148. М. Јакшић, *нав. дело*, у: *Сеобе у споровима*, 108.
149. Г. Гершић, *После педесет година*, Дело 19, Београд, 1898, 243–258. (Прештампано у *Сеобе у споровима*, 73–88.)
150. J. Томић, *Десет година из историје српског народа и цркве под Турцима (1683–1693)*, Београд 1902. (Прештампано у *Сеобе у споровима*, 119–124.)
151. J. Томић, *Сеоба Срба*, Нови Сад, 1908.
152. Г. Гершић, *Сеобе у споровима*, 82.
153. J. Адамовић, *Привилегије српског народа у Угарској*, Загреб, 1902.
154. J. Скерлић, *Српска књижевност у XVIII веку*, Београд, 1923, 183, 184.
155. Д. Руварац, *Извод из привилегија даних српском народу*, Архив за историју српске православне Карловачке митрополије, Сремски Карловци, 1911, 86–88.
156. Д. Руварац, *Ка изучавању Христофора Жефаровића*, Прилози за КЈИФ, II-1, Београд, 1922, 19.
157. Д. Руварац, *Историја архиепископско-митрополитско-патријарашке библиотеке у Сремским Карловцима*, Сремски Карловци, 1919, 9.
158. J. Радонић, *Гроф Ђорђе Бранковић*, 425.
158a. J. Radonich, *Histoire des Serbes de Hongrie*, Paris, 1919.
159. П. Колендић, *Цефаровић и његови бакрорези*, Гласник Историјског друштва у Новом Саду IV, Нови Сад, 1931, 35–45.
160. А. Ивић, *Историја Срба у Војводини*, Нови Сад, 1929, 301–302.
161. С. Симеоновић-Чокић, *Српске привилегије*, Војводина II, Нови Сад, 1941, 48–85.
162. *На истом месту*, 85.
163. J. Радонић, *Војводина од Велике сеобе (1690) до сабора у Крушедолу (1708)*, Војводина II, Нови Сад, 1941, 39.
164. Р. Веселиновић, *Арсеније III Црнојевић у историји и књижевности*, Београд, 1949.
165. J. Радонић – М. Костић, *Српске привилегије*, Српска академија наука, Посебна издања, књ. CCXXV, Одељење друштвених наука, нова серија, књ. 10, Београд 1954, 16.
166. *На истом месту*, 8.
167. *Исто*, 17.
168. Г. Михаиловић, *Српска библиографија XVIII* века, 33 (22), 35 (24).
169. Д. Медаковић, *Барок код Срба*, Загреб 1988, 15.
170. Д. Медаковић, *Serbischer Barock*, Böhlau verlag Wien, Köln, Weimar, 1991.
171. Д. Давидов, *Српска графика XVIII* века, Нови Сад, 1978, 111, 157, 288–290.
172. *Историја српског народа*, III/1, *Срби под турском влашћу (1537–1669)*, Београд, 1993; *Историја српског народа*, IV/1, *Срби у XVIII* веку, Београд, 1986.
173. С. Гавриловић, *О борби Срба у Хабсбуршкој монархији за политичко-територијалну аутономију (1690–1850)*, Зборник Матице Српске за историју, 43, Нови Сад, 1991, 7–24.
174. С. Гавриловић, *Српски национални програм патријарха Арсенија IV Јовановића Шакабенте из 1736/37. године*, Зборник Матице српске за историју, 44, Нови Сад, 1992, 39–48.

PRIVILEGIA
PER
DIVOS IMPERATORES,
LEOPOLDUM,
JOSEPHUM,
ET
CAROLUM VI.
GLORIOSISSIMÆ REMINISCENTIÆ,
NEC NON
MODERNAM REGNANTEM
MAJESTATEM
MARIAM
THERESIAM,
INCLYTÆ
NATIONI ILLYRICO-RASCIANÆ,
PER SEQUENTES
DEPUTATOS & PLENIPOTENTIARIOS,
NEMPE:
PAULUM NENADOVICH, Episcopum Carolostadiensem, & Patriarchalem Vicarium Generalem. JOANNEM GEORGIEVICH, Archi-Diaconum Patriarchalem. ARSENIUM WUISCH, Vice-Colonellum Regium, ex Confinia Tybisciana. ANDREAM ANDREOVICH, Regium Postæ-Directorem Petrovaradiensem, & Dominii Uffeliani Carlovitii Administratorem, impetrata.

MEDIO
EXCELSÆ CANCELLARIÆ AULICO-HUNGARICÆ
CLEMENTISSIMÆ CONCESSA & CONFIRMATA
DIE 18. MAJI, ANNO 1743.

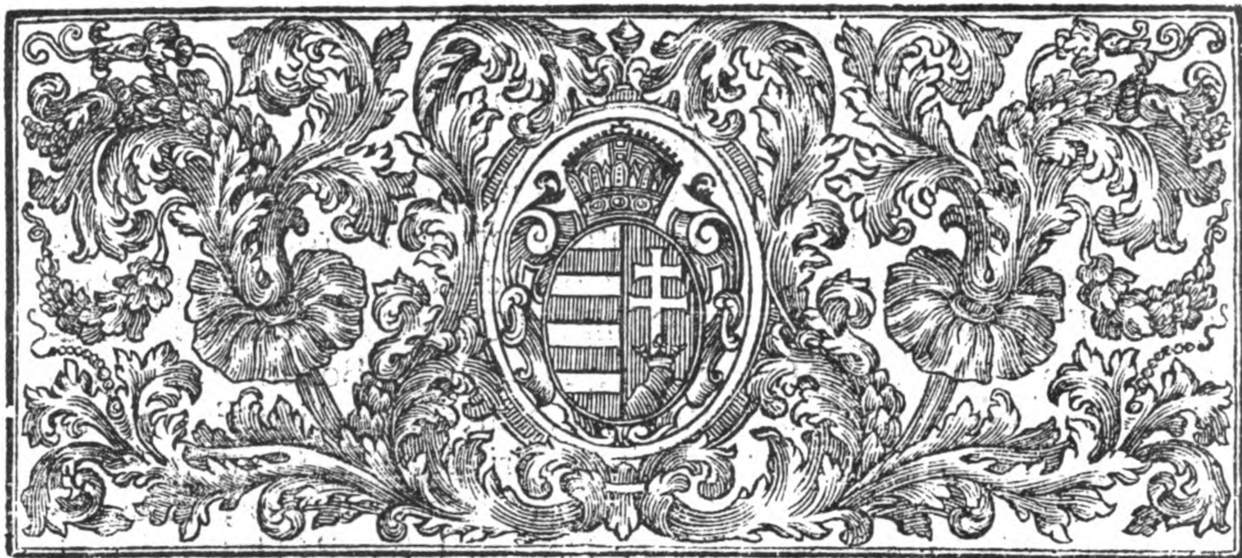
LEOPOLDUS,

Divina favente Clementia Electus Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, &c. &c.

Honorabilis, Devote, Dilecte; Pluribus Nobis relatum eſt, quantopere vobis cordi ſit rei Chriſtianæ incolumitas, & incrementum, cujus egregia vos præbuiſſe ſpecimina fideli defuncto Generali Piccolomini ibi locorum agenti opera navata non ſine ſatisfactione intelligimus; id ipſum Nobis deinceps a ſingulari fide, ac ſtudio veſtro, præſertim vero in Deum cultu promittentes, dum non dubitamus vos, pro ea, qua apud Populos illarum Partium, & imprimis Albanenſes, & Raſcianos polletis authoritate, ſtrenue collaboraturos, ut oblata a Deo tam opportuna occaſione jugum Turcicum, ſub quo hactenus deplorandum in modum gemuerunt, excutiant, & armis Noſtris ſociati barbaram Ottomannorum Tyrannidem deprimere modis omnibus extinguereque juvent. Opus certe Deo gratiſſimum præſtituri, Noſtra etiam Gratia Cæſarea Regiaque omnino dignum: quam uti vobis

 cle-

OS MARIA THERESIA DEI Gratia Regina Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, Ramæ, Serviæ, Gallitiæ, Lodomeriæ, Cumaniæ, Bulgariæ; Archi-Dux Austriæ; Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Superioris & Inferioris Silesiæ, Mediolani, Styriæ, Carinthiæ, Carnioliæ, Mantuæ, Parmæ, Placentiæ, Limburgiæ, Lucemburgiæ, Geldriæ, & Wirtembergiæ; Princeps Sueviæ; Marchio Sacri Romani Imperii, Burgoviæ, Moraviæ, Superioris, & Inferioris Lusatiæ; Comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis, Ferretis, Kyburgi, Goritiæ, Gradiscæ, & Arthesiæ; Landgravia Alsatiæ; Comes Namurci; Domina Marchiæ Sclavonicæ, Portus Naonis, Salinarum, & Mechliniæ; Nupta Dux Lotharingiæ, & Barri, Magna Dux Hetruriæ, &c. MEMORIÆ commendamus, tenore præsentium significantes, quibus expedit Universis. Quod Fidelis Noster Venerabilis ARSENIUS JOANNOVICH, Orientalis Ecclesiæ Græci Ritus Patriarcha, & Rascianorum in Terris & Ditionibus Nostris commorantium Metropolita, & Archi-Episcopus tam suo, quam & totius Gentis, Populique Rasciani præfati Nominibus, ac in Personis exhibuerit, & præsentaverit Nobis certas quasdam Serenissimi quondam Principis, Domini CAROLI VI. Romanorum Imperatoris, ac Germaniæ, Hispaniarum, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæque &c. Regis, immediati videlicet Prædecessoris, & Genitoris Nostri Gloriosæ Recordationis desideratissimi, Privilegiales Literas, Latino Idiomate confectas, ac in hac Archi-Ducali

cali

ПРЕВОД НАСЛОВНЕ СТРАНЕ И ПРЕДГОВОРА ХРИСТОФОРА ЖЕФАРОВИЋА

ПРИВИЛЕГИЈЕ

ОД СТРАНЕ
БЛАЖЕНИХ ИМПЕРАТОРА

ЛЕОПОЛДА
ЈОСИФА
И
КАРЛА ШЕСТОГ

КАО И ОД СТРАНЕ
ДАНАС ЦАРСТВУЈУЋЕГ ВЕЛИЧАНСТВА

МАРИЈЕ
ТЕРЕЗИЈЕ

СЛАВНОМ НАРОДУ ИЛИРСКО РАСЦИЈАНСКОМ
ПРЕКО СЛЕДЕЋИХ ПОСЛАНИКА И
ОПУНОМОЋЕНИКА
ТО ЈЕСТ

ПАВЛА НЕНАДОВИЋА, епископа горњокарловачког и патријаршког генералног викара, ЈОВАНА ГЕОРГИЈЕВИЋА, архиђакона патријарашког, АРСЕНИЈА ВУЈИЋА, потпуковника Потиске војне границе и АНДРИЈЕ АНДРЕЈЕВИЋА, управника поште у Петроварадину и администратора спахилука Ујфелова

КОЈЕ СУ ИСХОДОВАНЕ
С ДОЗВОЛОМ ВИСОКЕ ДВОРСКЕ КАНЦЕЛАРИЈЕ
УНУТРАШЊИХ ДЕЛА
ПРЕБЛАЖЕНА ДАРОВАНА И ПОТВРЂЕНА

дана 24. априла, лета 1743.

С Благословом свјат. блаж. Патријарха Арсенија Четвртог
Од Христофора Жефаровића, илирско расцијанског обштег зографа 1745.

ОСВЕЋЕНИ КЛИРЕ И СЛАВНИ НАРОДЕ!

НАЈБЛАЖЕНИЈИ, ПРЕОСВЕЋЕНИ, БОГОЉУБИВИ, НАЈЧАСНИЈИ, ПРЕПОДОБНИ, НАЈПОБОЖНИЈИ, ВИСОКОРОДНИ, БЛАГОРОДНИ, БЛАГОПЛЕМЕНИТОРОДНИ, БЛАГОПОШТОВАНИ,

СВИ СВИХ ЧИНОВА, ПОЛОЖАЈА, СТЕПЕНА, ЧАСТИ, ДОСТОЈАНСТВА, ИМЕНА У СЛАВНОМ НАРОДУ СРПСКОМ.

ГОСПОДО, ГОСПОДО,
ПРЕМИЛОСТИВА, МИЛОСТИВА И ВИСОКОПОШТОВАНА.

Сви, свег славнопоменутог народа који беху на прослави недавног прошлогодишњег Сабора у Карловцима, Високопоштована господа депутати које је Свемилостиво, Њено Краљевско Величанство послало, као и највишег звања Комесари, особито Његово превасходство Генерал-лајтнант барон од Енгелсхофена и Његова светост гроф господин Александар од Патачић; оно што следи славноме народу нашему Илирико-српском од трију преславних, најблаженијих помена, римских императора: Леополда, Јосифа и Карола, а сада од срећно царствујућег Њеног Краљевског Величанства Марије Терезије, због овде похвалног описивања заслуга, свемилостивог даровања, дакле, саборно потврђених привилегија, које су више него што је уобичајено, свечано публиковане или обнародоване усмено саслушане. Али, оно што ум човеков не може схватити јесте то са коликом је раскошном царском мудрошћу и речитошћу испуњен садржај тих привилегија, које су у тако кратком времену прочитане и обнародоване па их једва у памћењу своме од речи до речи понети може. Сувишно би било рећи да су многи баш као и ја, пошто су Привилегије биле одштампане или по други пут обнародоване, желели да их опет чују и, још више, да их читају. Руководећи се марљивошћу потрудих се да поменуте Привилегије, на латинском језику издане, прибавим у нашем матерњем славеносрпском преводу па их тако трудом и радом својим бакрорезно издати, своме славноме народу на корист поднети. Желећи, и будући у нади да су претходне Привилегије добро протумачене, и као што верујем овоме преводу за који су Високоречени краљевски комесари својеручно, у Карловцима 5. маја 1744. године по римском календару, потписали сагласност, осмелих се да их трудом својим овако бакрорезно издам, надајући се да ће сваки високопоштовани читатељ желети да награди храброст, верност и постојаност у служби и доказане заслуге за Цара својих предака и желети да сазна о њима, као од живих сведока. Не трудих се у овоме због сујете или због стицања богатства, нити о овоме треба судити по уложеном трошку, него сам увек желео – и сад желим – да придобијем свеколику милост, наклоност добре жеље помоћ и награду.

Освећеног клира и славног народа

Најпокорнији Послушник Христофор Жефарович, Илирическо – Расцијански општи Зограф.

У Бечу 1745.

У преводу претходних рукописа Привилегија са латинског језика на матерњи славено-сербски језик потруди се Павле Ненадовић, патријаршијски писар, који смирено моли високопоштованог Читатеља да не суди по погрешкама, него да их исправи својим искус- твом и свој труд себи у заслугу упише.

ПРЕВОД

ПРИВИЛЕГИЈА

СА ЛАТИНСКОГ ИЗДАЊА

1743.

ПРЕВЕО:

ДАРКО ТОДОРОВИЋ

АСИСТЕНТ БАЛКАНОЛОШКОГ ИНСТИТУТА САНУ

ПРИВИЛЕГИЈЕ

од

блажених царева

ЛЕОПОЛДА,
ЈОСИФА

и

КАРЛА VI,

преславне успомене,

као и од

садашњег владајућег
величанства

МАРИЈЕ
ТЕРЕЗИЈЕ

славном
народу илирско-расцијанском

преко следећих
изасланика и опуномоћеника,

наиме:

ПАВЛА НЕНАДОВИЋА, епископа горњокарловачког и патријаршијског генералног викара, ЈОВАНА ЂОРЂЕВИЋА, патријаршијског архиђакона, АРСЕНИЈА ВУЈИЋА, краљевског потпуковника са Потиске војне границе, АНДРИЈЕ АНДРЕЈЕВИЋА, краљевског петроварадинског управника поште и администратора
карловачког Уфеловог спахилука издејствоване,

посредством

УЗВИШЕНЕ ДВОРСКЕ ТАЈНЕ КАНЦЕЛАРИЈЕ
премилостиво издате и потврђене
дана 24. априла, године 1743.

(Писмо цара Леополда I упућено српском патријарху Арсенију III Чарнојевићу 6. априла 1690.)

ЛЕОПОЛД, по милости божјој изабрани римски цар, увек узвишени итд. итд.

Часни, одани и љубазни, у више наврата јављено нам је колико вам на срцу лежи безбедност и напредак хришћанства, о чему сте, како са задовољством увиђамо, пружили изврсне доказе верном пок. генералу Пиколоминију док је у оним крајевима савесно обављао своју дужност. То нам и убудуће обећавате с обзиром на своју изузетну верност и ревност, особито у штовању Бога, па не сумњамо да ћете – због угледа који уживате у народу из оних области, особито у Албанаца и Расцијана – вредно сарађивати да они овом згодном, од Бога даном приликом збаце турски јарам под којим су досад горко стењали и да, придруживши се нашем оружју, потпомогну да се на сваки начин сузбије и уништи варварска отоманска тиранија. Учинићете без сумње дело и Богу врло мило, и наше царске и краљевске милости посве достојно: као што вам ову милост благонаклоно нудимо, исто тако нећемо пропустити да је, када се за то укаже прилика, посведочимо живим доказима. Дато у нашем граду Бечу, дана шестог, месеца априла, године хиљаду шесто деведесете, а наших краљевања: римског тридесет друге, угарског тридесет пете, чешког, пак, године тридесет четврте.

ЛЕОПОЛД.

(М. П.)

Т. А. Хенр. гроф пл. Штратман.

На сопствену заповест светог царског и краљевског величанства.

Стеф. Анд. пл. Верденбург.

(Свечана потврда српских привилегија коју је издала царица Марија Терезија 24. априла 1743.)

МИ, МАРИЈА ТЕРЕЗИЈА, по милости божјој краљица Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске, Славоније; надвојвоткиња Аустрије; војвоткиња Бургундије, Брабанта, Милана, Штајерске, Корушке, Крањске, Мантове, Парме и Пјаченце, Лимбурга, Луксембурга, Гелдерна, Виртемберга, Горње и Доње Шлеске; кнегиња Швапске и Ердеља; маркгрофица Светог Римског Царства Бургауа, Моравске, Горње и Доње Лужице; грофица Хабсбурга, Фландрије, Тирола, Хенегауа, Кибурга, Горице, Градишке и Артоа; ландгрофица Алзаса; грофица Намира; господарица маркгрофовије Венда, пристаништа Наона, Салина и Мехелна; удата војвоткиња Лотарингије и Бара; велика војвоткиња Тоскане итд. итд.

Дајемо на знање и садржајем ових редова предајемо на памћење свима којих се тиче: да нам је наш верни, љубазни и часни АРСЕНИЈЕ ЈОВАНОВИЋ, патријарх источне цркве грчког обреда, архиепископ и митрополит расцијански, предавши нам у своје и у име целог племена расцијанског понизно молбено писмо, поднео на увид извесна допуштења, привилегије, слободе и преимућства која му је наш узвишени господин и деда, најпобожније успомене, многопоштовани Леополд, римски цар и преславни краљ Немачке, Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске, Славоније итд. итд., премилостиво доделио дана шестог, месеца априла, и дана двадесет првог, месеца августа, године давно прошле хиљаду шесто деведесете, због његове осведочене и постојане верности, као и због многоврсних услуга које је речени народ и племе расцијанско учинило како верно, тако и корисно за наш узвишени Дом против заједничког непријатеља хришћанског имена; а која су потврдили наш господин стриц Јосиф, најблаженије успомене, такође римски цар и краљ Немачке, Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске, Славоније итд., дана седмог, месеца августа, године хиљаду седамсто шесте, као и наш господин и родитељ преузвишени Карло VI, славне успомене, дана другог, месеца августа, године хиљаду седамсто тринаесте и дана десетог, месеца априла, године хиљаду седамсто петнаесте. Он нас најпонизније и најоданије моли да се и ми, који смо милошћу божјом по праву наследства стекли управу над својим краљевствима и покрајинама, премилостиво и прељубазно удостојимо да својим ауторитетом и краљевском милошћу одобримо и потврдимо иста привилегијална писма, права, слободе и преимућства. А она су следећег садржаја:

(Цар Карло VI потврђује раније српске привилегије 2. августа 1713.)

МИ, КАРЛО VI, по милости божјој изабрани римски цар, увек узвишени, и краљ Немачке, Кастиље, Арагона, Леона, обеју Сицилија, Јерусалима, Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске, Славоније, Босне, Србије, Бугарске, Наваре, Гранаде, Толеда, Валенсије, Галиције, Мајорке, Севиље, Сардиније, Кордобе, Корзике, Мурсије, Хаена, Алгарбије, Алжира, Гибралтара, Канарских и Индијских острва и Чврсте Земље, Мора Океана; надвојвода Аустрије; војвода Бургундије, Брабанта, Милана, Штајерске, Корушке, Крањске, Лимбурга, Луксембурга, Гелдерна, Виртемберга, Горње и Доње Шлеске, Калабрије, Атине и Неопатрије; кнез Швапске, Каталоније и Астурије; маркгроф Светог Римског Царства Бургауа, Моравске, Горње и Доње Лужице; гроф Хабс- бурга, Фландрије, Тирола, Хенегауа, Кибурга, Горице и Артоа; ландгроф Алзаса; маркгрофОристана; гроф Госијана, Намира, Росиљона и Сердање; господар маркгрофовије Венда, пристаништа Наона, Бискаје, Мулена, Салина, Триполиса и Мехелна.

Дајемо на знање и садржајем ових редова предајемо на памћење свима којих се тиче: да су се пред нама појавили наш верни, љубазни и часни ВИЋЕНТИЈЕ ПОПОВИЋ, архиепископ источне цркве грчког обреда и митрополит расцијански, као и сви сталежи племена илирског или расцијанског, и молбеним писмом поднели на увид извесна допуштења, привилегије, слободе и преимућства која им је наш узвишени господин и родитељ најпобожније успомене, многопоштовани Леополд, римски цар и преславни краљ Угарске, Далмације, Хрватске, Славоније итд. итд., премилостиво доделио дана шестог, месеца априла, и дана двадесет првог, месеца августа, године давно прошле хиљаду шесто деведесете, због њихове осведочене и постојане верности, као и због многоврсних услуга које је речени народ и племе расцијанско учинило како верно, тако и корисно за наш узвишени Дом против заједничког непријатеља хришћанског имена; а која је потврдио наш прељубазни господин брат Јосиф, најблаженије успомене, такође римски цар и краљ Угарске, Далмације, Хрватске, Славоније итд. итд., дана седмог августа, године хиљаду седамсто шесте. Они нас уједно најпонизније и наоданије моле да се и ми, који смо милошћу божјом по праву наследства стекли управу над својим краљевствима и покрајинама, премилостиво и прељубазно удостојимо да својим ауторитетом и царско-краљевском милошћу одобримо и потврдимо ис-

та привилегијална писма, права, слободе и преимућства. А она су следећег садржаја:

(Свечана потврда српских привилегија коју је издао цар Јосиф I 7. августа 1706.)

МИ, ЈОСИФ, по милости божјој изабрани римски цар, увек узвишени, и краљ Немачке, Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске, Славоније, Босне, Србије, Бугарске итд.; надвојвода Аустрије; војвода Бургундије, Брабанта, Штајерске, Корушке, Крањске, Луксембурга и Горње и Доње Шлеске, Виртемберга и Теке; кнез Швапске; маркгроф Светог Римског Царства Бургауа, Моравске, Горње и Доње Лужице; гроф Хабсбурга, Тирола, Хенегауа, Кибурга и Горице; ландгроф Алзаса; господар маркгрофовије Венда, пристаништа Наона и Салина.

Дајемо на знање и садржајем ових редова предајемо на памћење свима којих се тиче: да су се пред нама појавили наш верни, љубазни и часни АРСЕНИЈЕ ЧАРНОЈЕВИЋ, архиепископ источне цркве грчког обреда и патријарх расцијански, као и сви сталежи племена илирског или расцијанског, и молбеним писмом поднели на увид извесна допуштења, привилегије, слободе и преимућства која им је наш узвишени господин и родитељ најпобожније успомене, многопоштовани Леополд, римски цар и преславни краљ Угарске, Далмације, Славоније итд., премилостиво доделио дана шестог, месеца априла, и дана двадесет првог, месеца августа, године давно прошле хиљаду шесто деведесете, због њихове осведочене и постојане верности, као и због многоврсних услуга које је речени народ и племе расцијанско учинило како верно, тако и корисно за наш узвишени Дом против заједничког непријатеља хришћанског имена, као што опширније и исцрпније показује садржај овог писма који овде следује. Они нас уједно најпонизније и најоданије моле да се и ми, који смо милошћу божјом по праву наследства стекли управу над својим краљевствима и покрајинама, премилостиво и прељубазно удостојимо да својим ауторитетом и царско-краљевском милошћу одобримо и потврдимо иста привилегијална писма, права, слободе и преимућства. А она су следећег садржаја:

(Проглас – тзв. „Инвитаторија" – цара Леополда I балканским народима од 6. априла 1690.)

МИ, ЛЕОПОЛД, по милости божјој изабрани римски цар, увек узвишени, и краљ Немачке, Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске, Славоније, Босне, Србије, Бугарске итд.; надвојвода Аустрије; војвода Бургундије, Брабанта, Штајерске, Корушке, Крањске, Луксембурга и Горње и Доње Шлеске, Виртемберга и Теке; кнез Швапске; маркогроф Светог Римског Царства Бургауа, Моравске, Горње и Доње Лужице; гроф Хабсбур- га, Тирола, Хенегауа, Кибурга и Горице; ландгроф Алзаса; господар маркгрофовије Венда, пристаништа Наона и Салина.

Свим народима и покрајинама које зависе од нашег наследног краљевства Угарске и свима осталима који ово писмо буду читали или слушали, а поглавито народу албанском, нашу царску и краљевску милост и свако добро.

Нека вам је знано да турски рат, на који смо вероломно и неправедно изазвани, водимо само ради тога да бисмо народе који су нам правно потчињени и који правно зависе од споменутог нашег краљевства Угарске, као и све друге хришћане, по нашој царској и краљевској дужности, уздајући се у божју заштиту и праведност наше ствари, отргли из страшног турског сужањства и повратили их прећашњој слободи, прећашњим повластицама и прећашњем јединству с телом од кога зависе, уклонивши сваку злоупотребу, исправивши сваку штету коју је нанела турска тиранија и вративши свакоме своје право. Ради тога, све народе који су настањени по читавој Албанији, Србији, Мисији, Бугарској, Силистрији, Илирији, Македонији, Рашки и осталим покрајинама које зависе од реченог нашег краљевства Угарске, као и све друге народе који стењу под турским јармом, милостиво бодримо нека, сагласно нашој побожној и очинској жељи, у овој тако повољној прилици – кад су турске силе после толиких пораза сатрте нашим победоносним оружјем – за своје спасење и ослобођење и за унапређење хришћанске вере сви пређу на нашу страну, лате се оружја против Турака и придруже се, према прилици и потреби, нашим трупама на заповест наших војсковођа и генерала, који ће се ускоро с довољном и многобројном војском појавити на бојишту; нека им према својим могућностима пруже храну и остале потребе за њихово издржавање, и нека у свакој прилици буду спремни да им притекну у помоћ против заједничког непријатеља, а речене наше војсковође пружиће им сваку заштиту од турских насртаја и свуда ће, као што смо им озбиљно заповедили, одржавати савршену војничку дисциплину; нека се добровољно поврате нашем законитом господству ако желе да искусе нашу милост и благост. Обећавамо свима вама горе поменутим народима и покрајинама које су нам као краљу Угарске правно потчињене и које ће се законито потчинити, да ћете, задржавши поглавито слободу своје вероисповести и избора војводе, те привилегије и права, бити изузети од сваког јавног терета и пореза, изузев старих и уобичајених права краљева и господара која су постојала пре сваке турске најезде, при чему ће у њима бити укинута свака злоупотреба која је уведена турским господством, изузев у случају ратне нужде, када ћете за своје сопствено спасење и одбрану давати, према могућности – у виду добровољног пореза – неопходну помоћ како би се наше јединице могле одржавати, покрајине бранити а ратни терети сносити. По збацивању турског јарма, међутим, ми ћемо убудуће по вашој жељи и на ваше задовољство све довести у постојан облик и одговарајући ред и, повративши свакоме своја права и слободу вероисповести, привилегије и опросте од јавних дужности, одаћемо правду свима скупа и свакоме понаособ, и свима ћемо пружити преобилна сведочанства своје милости, благости, доброте и очинске заштите. Сем тога, обећавамо, дарујемо и дозвољавамо, свима скупа и сваком понаособ, слободно поседовање добара, било покретних, било непокретних, што год их од Турака буду одузели у својим крајинама.

Делајте, дакле, за Бога, за веру, за спас, за слободу, да повратите своју безбедност, неустрашиво пређите на нашу страну, не напуштајте своја огњишта и обрађивање њива, позовите своје другове да следе ваше стопе, и ову прилику пружену вам од Бога и од нас – прилику која се никад више неће повратити – уграбите ако желите да помогнете себи, својој деци, најзад, љубљеној Домовини и њеном спасењу, при чему вам у свему осталом, свима скупа и свакоме понаособ, јасно пружамо своју царску и краљевску милост.

Дато у нашем граду Бечу, дана шестог, месеца априла, године хиљаду шесто деведесете, а наших краљевања: римског тридесет друге, угарског тридесет пете, чешког, пак, тридесет четврте.

ЛЕОПОЛД

(М. П.)

Т. А. Хенр. гроф пл. Штратман.

На сопствену заповест светог царског и краљевског величанства.

Стеф. Анд.пл. Верденбург.

(Прва привилегија цара Леополда I упућена српском народу 21. августа 1690.)

МИ, ЛЕОПОЛД, по милости божјој изабрани римски цар, увек узвишени, и краљ Немачке, Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске, Славоније, Босне, Србије, Бугарске итд.; надвојвода Аустрије; војвода Бургундије, Брабанта, Штајерске, Корушке, Крањске, Луксембурга и Горње и Доње Шлеске, Виртемберга и Теке; кнез Швапске; маркгроф Светог Римског Царства Бургауа, Моравске, Горње и Доње Лужице; гроф Хабсбурга, Тирола, Хенегауа, Кибурга и Горице; ландгроф Алзаса; господар маркгрофовије Венда, пристаништа Наона и Салина.

Часном, оданом и љубазном нам АРСЕНИЈУ ЧАРНОЈЕВИЋУ, архиепископу расцијаском источне цркве грчког обреда, епископима и свим осталим црквеним и световним сталежима, капетанима, поткапетанима и, уопште, читавој заједници истог грчког обреда и народа расцијанског по Грчкој, Бугарској, Рашкој, Херцеговини, Далмацији, Подгорју, Јенопољу и осталим прикљученим местима, као и свима другима који ово писмо буду читали, видели или слушали, нашу царску и краљевску милост и свако добро.

Не само из понизног писма које нам је у име свих вас поднео к нама упућени епископ јенопољски ИСАИЈА ЂАКОВИЋ, него још јасније из његовог усменог излагања, премилостиво смо разабрали вашу понизну захвалност што смо вас избавили из чељусти варварске турске тираније и повратили вас пређашњој слободи, као и вечити дуг с којим признајете да сте нам, због толико добра које смо учи-нили за вас, и ви и ваши потомци обавезни — истина, по својој дужности, али и на наше утолико веће задовољство јер, признајући наше право и бацајући се у крило милости и благости нас као свог господара и законитог краља, с похвалном душевном снагом изјављујете да вам одсад ваља живети и мрети под сенком наше заштите. Узимајући у обзир ово ваше заклињање и изјаву, који су нам веома драги, ми вас, све скупа и сваког понаособ, премилостиво примамо – не толико под своју царско-краљевску заштиту, колико да би се тиме ова изврсна намера усадила у ваше душе, а вашој деци непрестано уливала у срца, и да би се у свим приликама све више и више потврђивала стварним доказима. Очински вас, стога, позивамо да се латите оружја и ударите на најжешћег непријатеља хришћанског имена и свог прогонитеља, под нашим заповедништвом и под вођством наших војсковођа, да одбијете неправде, невоље и беде које су вам досад најнеправедније наношене. Да бисте, опет, већ на самом прагу осетили благост и сласт наше власти и господства, ми смо, излазећи у сусрет вашим молбама с урођеном нам благошћу, премилостиво одлучили: да се слободно држите расцијанског обичаја источне цркве грчког обреда, као и норме старог календара, те да вам, и надаље као и досад, ниједан сталеж, ни црквени ни световни, не може чинити никакве неприлике; нека вам је слободно да међу собом по сопственом овлашћењу из народа и језика расцијанског постављате себи архиепископа, кога ће бирати црквени и световни сталеж међу собом: овај архиепископ нека има власт да управља свим источним црквама грчког обреда, да рукополаже епископе, распоређује свештенике по манастирима, да тамо где је потребно подиже цркве по сопственом овлашћењу, да у градовима и селима поставља расцијанске свештенике – једном речју, да, као и досад, буде поглавар над црквама источног обреда и заједницом исте вероисповести, те да на основу сопственог црквеног ауторитета, снагом повластица које су вам доделили наши претходници, негдашњи блажени угарски краљеви, ужива власт у целој Грчкој, Рашкој, Бугарској, Далмацији, Босни, Јенопољу и Херцеговини, као и у Угарској и Хрватској, где их заправо има, и уколико и док год нам, сви скупа и сваки понаособ, буду верни и одани. Надаље, црквеним сталежима, као и архиепископу и епископима, монасима и свим свештеницима грчког обреда нека остане сопствена власт да управљају у манастирима и црквама, тако да им нико у реченим манастирима, црквама и вашим резиденцијама не може учинити никакво насиље, него да уживају старе слободе кад је реч о десетку, порезима и конацима; и нека нико од световних лица, изузев нас, нема власти над црквеним сталежом да кога ухапси или притвори, али архиепископ може таква црквена лица која од њега зависе да казни по црквеном или канонском праву ако шта скриве. Додајемо такође и потврђујемо да се цркве и манастири грчког обреда и све што уз њих спада, као и добра која припадају архиепископу и епископима, ма каква да су, имају поседовати према даривању наших претходника, а оне цркве које вам је одузео Турчин, непријатељ хришћанског имена, заповедићемо да се врате у ваше руке чим се поново освоје. Најзад, кад архиепископ или ваши епископи по потреби крену да обилазе манастире и цркве у градовима или селима, или пак да поучавају парохе или паству, нећемо дозволити да им ма ко, било од црквених, било од световних лица, нанесе какву непријатност. Ми вам чврсто обећавамо да ћете ово наше најдарежљивије и премилостиво допуштење заслужити свим својим напором и силама, а ваша верност и оданост биће непрестано сачувана цела и неокрњена, и никакве олује неће је уздрмати. У свему осталом ми вам, свима скупа и сваком понаособ, премилостиво потврђујемо своју царску и краљевску милост. Дато у нашем граду Бечу, дана двадесет првог августа, године хиљаду шесто деведесете, а наших краљевања: римског тридесет треће, угарског тридесет шесте, чешког, пак, тридесет четврте.

ЛЕОПОЛД.

(М. П.)

Т. А. Хенр. гроф пл. Штратман.

На сопствену заповест светог царског и краљевског величанства.

Стеф. Анд. пл. Верденбург.

Милостиво, дакле, разматрајући разумне молбе споменутог патријарха и архиепископа АРСЕНИЈА ЧАРНОЈЕВИЋА, као и сталежа целог племена и народа илирског или расцијанског, и најизврсније заслуге које су они стекли за наш узвишени Дом – при чему је, наиме, речено племе и народ у свим могућим преокретима, у жестоким ратовима с најљућим непријатељем и дуготрајним вихорима устанака, насиља, најезда, штета и других несрећа остао не само свагда непоколебан у неумањеној и најпотпунијој верности Дому, него је такође великодушно доказао своју особиту привржeност и ревносну послушност у многим приликама – како унапређењем користи и услуга за наш Дом, тако и пружањем спремне помоћи и подношењем заједничких терета, а да би одвратио непријатељске и бунтовничке подухвате, није штедео ни крв, ни имање, него је, запоставивши сва добра и презревши животну опасност и све тешкоће,

држећи се постојано свог законитог краља и господара, с бесмртном славом испунио поданичку и вазалску дужност, а обећава и жели да је и убудуће испуњава — хтели смо да милостиво уважимо најпонизније молбе речених молилаца, и стога, на основу свог поузданог знања, разумне одлуке, одлучне воље и пунине царске и краљевске моћи и власти, овим прељубазно оверавамо и сасвим и у свему милостиво одобравамо и потврђујемо горе поменуте привилегије, слободе и преимућства, која им је својим краљевским отвореним писмом у целини и у појединостима његовог садржаја, клаузула и израза премилостиво доделио наш узвишени господин и родитељ; задржавајући, сем тога, за себе најпотпунију власт да – –кад се божјом добротом и сложним настојањем истих Илира и осталих наших верних поданика поврати жуђени мир у нашем краљевству Угарској и нашим пограничним покрајинама – да те слободе, преимућства и привилегије надаље тумачимо тако што ћемо им, према приликама, давати још бољи облик, показујући уједно у још већем степену своје најнаклоњеније расположење према илирском племену, уколико буде изгледало да то доноси корист и добробит нама и нашим краљевствима и покрајинама.

Ради тога, овим писмом озбиљно налажемо и заповедамо нашим редовним судовима, како црквеним, тако и световни, свим скупа и сваком понаособ; најзад, свим нашим држављанима, министрима и службеницима ма ког степена, чина, достојанства и имена, те осталим нашим поданицима, верним и љубазним: нека дозволе да споменути патријарх и архиепископ, као и сви сталежи реченог народа расцијанског, на миру и без икакве неприлике, сметње и узнемиравања користе, уживају и радују се, свим скупа и свакој понаособ, напред наведеним привилегијама, преимућствима, слободама, овлашћењима, милостима, допуштењима, правима и овим нашим потврдним писмом; нека их учврсте и одбране у њима, нека не покушавају и не чине ништа што би било противно њиховом садржају, и нека не допусте да други на неки начин покушају и да се то догоди, иначе ће пасти у најтежу немилост нас и наших наследника, па осим тога што ће се њихов чин обезвредити, платиће самим тим глобу од тридест марака у злату, и то једну половину фиску или нашој благајни, а другу онима који су претрпели неправду. По сведочењу овог писма, које је потписано нашом руком и оверено нашим већим висећим печатом. Дато у нашем граду Бечу, дана седмог, месеца августа, године хиљаду седамсто шесте, а наших краљевања; римског седамнаесте, угарског деветнаесте, чешког, пак, друге.

ЈОСИФ.

(М. П.)

Јох. Фрид. барон од Зајлерна
Фил. Л. гроф од Зинцендорфа.

На сопствену заповест светог
царског и краљевског величанства.

Јакоб Ернест пл. од Плекнер.

Пошто смо, дакле, милостиво размотрили разумне молбе споменутог патријарха и архиепископа ВИЋЕНТИЈА ПОПОВИЋА, као и сталежа целог племена и народа илирског или расцијског, и најизврсније заслуге које су они стекли за наш узвишени Дом – при чему је, наиме, речено племе и народ у свим могућим преокретима, у жестоким ратовима с најљућим непријатељем и дуготрајним вихорима устанака, насиља, најезда, штета и других несрећа остао не само свагда непоколебан у неумањеној и најпотпунијој верности Дому, него је такође великодушно доказао своју особиту привржeност и ревносну послушност у многим приликама – како унапређењем користи и услуга за наш Дом, тако и пружањем спремне помоћи и подношењем заједничких терета, а да би одвратио непријатељске и бунтовничке подухвате, није штедео ни крв, ни имање, него је, запоставивши сва добра и презревши животну опасност и све тешкоће, држећи се постојано свог законитог краља и господара, с бесмртном славом испунио поданичку и вазалску дужност, а обећава и жели да је и убудуће испуњава – хтели смо да милостиво уважимо најпонизније молбе речених молилаца, и стога, на основу свог поузданог знања, разумне одлуке, одлучне воље и пунине царске и краљевске моћи и власти, овим љубазно оверевамо и сасвим и у свему милостиво одобравамо и потврђујемо горе поменуте привилегије, слободе и преимућства, која им је својим краљевским отвореним писмом у целини и у појединостима његовог садржаја, клаузула и израза премилостиво доделио наш узвишени господин и родитељ, а потврдио их, као што је речено, наш љубљени господин брат; задржавајући, сем тога, за себе најпотпунију власт да те слободе, преимућства и привилегије надаље тумачимо тако што ћемо им, према приликама, давати још бољи облик, показујући уједно у још већем степену своје најнаклоњеније расположење према илирском племену, уколико буде изгледало да то доноси корист и добробит нама и нашим краљевствима и покрајинама.

Ради тога, овим писмом озбиљно налажемо и заповедамо нашим редовним судовима, како црквеним, тако и световним, свим скупа и сваком понаособ; најзад, свим нашим држав-љанима, министрима и службеницима, ма ког степена, чина, достојанства и имена, те осталим поданицима нашим, верним и љубазним: нека дозволе да споменути митрополит и архиепископ, као и сви сталежи реченог народа расцијанског на миру и без икакве неприлике, сметње и узнемиравања користе, уживају и радују се, свим скупа и свакој понаособ, напред наведеним привилегијама, преимућствима, слободама, овлашћењима, милостима, допуштењима, правима и овим нашим потврдним писмом; нека их учврсте и одбране у њима, нека не покушавају и не чине ништа што би било противно њиховом садржају и нека не допусте да други на неки начин покушају и да се то догоди, иначе ће пасти у најтежу немилост нас и наших наследника, па осим тога што ће се њихов чин обезвредити, платиће самим тим глобу од тридесет марака у злату, и то једну половину фиску или нашој благајни, а другу онима који су претрпели неправду. По сведочењу овог писма, које је потписано нашом руком и оверено нашим већим висећи печатом. Дато у нашем граду Бечу, дана другог, месеца августа, године хиљаду седамсто тринаесте, а наших краљевања: римског друге, шпанског десете, угарског и чешког, пак, треће.

КАРЛО.

(М. П.)

Јох. Фрид. барон од Зајлерна.
Филд. Луд. гроф од Зинцендорфа.

На сопствену заповест светог
царског и краљевског величанства.

Јакоб Ернест пл. од Плекнер.

(Заштитна диплома Карла VI од 10. априла 1715.)

МИ, КАРЛО ШЕСТИ, по милости божјој изабрани римски цар, увек узвишени, краљ Немачке, Шпаније, Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске, Славоније, Босне, Србије, Бугарске итд; надвојвода Аустрије; војвода Бургундије, Штајерске, Корушке, Крањске и Виртемберга; гроф Хабсбурга, Фландрије, Тирола и Горице итд.

Дајемо на знање и садржајем ових редова предајемо на памћење свима којих се тиче: да су нам наш верни, љубазни и часни ВИЋЕНТИЈЕ ПОПОВИЋ, архиепископ источне цркве грчког обреда и митрополит расцијански, као и сви сталежи племена илирског или расцијанског, молбеним писмом поднели на увид следеће; премда им је наш узвишени господин и родитељ, најпобожније успомене, многопоштовани ЛЕОПОЛД, римски цар и преславни краљ Угарске, Далмације, Хрватске, Славоније итд.; дана шестог, месеца априла, и дана двадесет првог, месеца августа, године хиљаду шесто деведесете премилостиво доделио извесна допуштења или привилегије, слободе и преимућства због осведочене постојаности њихове верности и корисних услуга учињених за наш узвишени Дом, а прељубазно их потврдили наш господин брат ЈОСИФ, најблаженије успомене, римски цар и краљ Угарске, Хрватске, Далмације, Славоније, Босне, Србије и Бугарске итд., дана седмог, месеца августа, године хиљаду седамсто шесте, као и ми дана другог августа, године хиљаду седамсто тринаесте – свеједно се још и данас наилази на неке наше поданике обају сталежа, наиме и црквеног и световног, који, не без озбиљног вређања споменутих привилегија и наших допуштења, те неподношљивог губитка и штете за речено племе илирско или расцијанско, покушавају да узнемире горе поменутог архиепископа и њему подређене епископе и свештенике заједно с народом у вршењу њиховог прадедовског обреда, да спрече изградњу неопходних цркава, да ухапсе свештенике и монахе истог обреда и нагнају их и присиле на плаћање неприличног десетка и издавања коначишта за војску. Ови нас, пак, најпонизније моле да им пружимо делотворну помоћ у овим тешким губицима, да озбиљно спречимо овакве неовлашћене подухвате и одани нам народ илирски или расцијански заштитимо у мирном и неузнемириваном коришћењу и поседовању наших допуштења и привилегија, утолико пре што се у горе поменутим потврдним писмима која смо им премилостиво доделили наш пређубазни господин брат и ми налази уметнута и следећа клаузула, која није унета при самом састављању и издавању привилегија: „Задржавајући, сем тога, за себе најпотпунију власт да – кад се божјом добротом и сложним настојањем истих Илира и осталих наших верних поданика поврати мир у нашем краљевству Угарској и нашим пограничним покрајинама – да те слободе, преимућства и привилегије надаље тумачимо тако што ћемо им, према приликама, давати још бољи облик" итд., коју неки, што или нису разумели, или су наопако схватили наум нашег духа, криво тумаче реченом народу, изазивајући тиме немале неприлике и неугодности. Да бисмо што боље поткрепили учинак своје преобилне царско-краљевске наклоности и мило- сти према овом народу изражене у управо поменутим привилегијама, слободама и допуштењима, те да бисмо у потпуности отклонили и одвратили сваки повод кривом тумачењу и препирци која би донела штету и губитак реченом оданом нам народу – удостојили смо се да премилостиво протумачимо и разјаснимо своју мисао и вољу кад је реч о поменутој *резервишућој* клаузули (= клаузули о царевом *резервисању* искључивог права на даље тумачење привилегија, *прим. прев.)* Ми, који свагда желимо да све своје верне поданике и вазале неповређене одбранимо и заштитимо у привилегијама, слободама и преимућствима која су честито измолили од нас или наших претходника, сматрали смо да је достојно и праведно да се ништа мање старамо и за добробит поменутог љубазног нам народа илирског или расцијанског (који је, збацивши турски јарам, са славом притекао под сенку заштите и моћи нашег узвишеног Дома и нас као законитих краљева краљевства Угарске, и најпонизније потчинио себе и своје потомке заклетви и вези неразрушиве оданости, верности и послушности, те пружио досад верне и корисне услуге нама и хришћанској држави, и обећао да ће их и надаље у свим будућим временима понизно пружати), да ради тога љубазно удовољимо поменутом његовом понизном захтеву и молби, и да га у његовим правима и привилегијама које су му досад додељене милостиво сачувамо и заштитимо од ма ког узнемиритеља и изопачитеља наше мисли и наума. Полазећи, дакле, од одлучне воље, здраве одлуке и пунине своје царско-краљевске власти, држећи се своје заштитне дипломе која је недавно, дана шеснаестог фебруара, издата и отправљена из наше Краљевске угарске дворске канцеларије свим сталежима и редовима наших краљевстава Угарске, Хрватске, Далмације и Славоније итд. – ми овом својом новом заповешћу, која има важити за свагда, не само што милостиво установљујемо, уређујемо и хоћемо да поменута допуштења, слободе и привилегије које су досад милостиво дароване реченом племену и народу расцијанском и његовим архиепископима или митрополитима и епископима буду и остану свагда на снази и прављане, а да они сами посредством наших дикастерија и магистрата који су установљени и подређени у реченим нашим краљевствима, по молби или захтеву поменутог народа и његових поглавара или службеника буду чврстом руком одлучно заштићени и одбрањени од поменутих тешкоћа и ма каквих узнемиритеља; него и поменуту клаузулу, садржану у реченим потврдама, на следећи начин разјашњавамо и милостиво тумачимо.

Да, наиме, често помињане привилегије, слободе и допуштења која су милостиво додељена често помињаном љубазном нам народу илирском или расцијанском имају остати неповређена, а да се речени одани нам народ има сачувати без сваке сметње и неприлике у њиховом спокојном и мирном поседовању, коришћењу и уживању све донде док исти буде истрајавао и док је намеран да истрајава у несмањеној верности, оданости и покорности коју дугује нама и нашем узвишеном Дому, у шта се свагда уздамо. Ради тога, овим писмом озбиљно налажемо и заповедамо нашим судовима, како црквеним, тако и световним, свим скупа и сваком понаособ; најзад, свим нашим држављанима, министрима и службеницима, ма ког степена, чина, достојанства и имена, те осталим нашим поданицима, верним и љубазним: нека дозволе да споменути митрополит и архиепископ, епископи и остали свештеници монашког и световног реда, лица источне цркве грчког обреда ма ког сталежа и положаја, љубљени нам, наиме, народ илирски или расцијански на миру и без икакве неприлике, сметње и узнемиравања користи, ужива и радује се, свим скупа и свакој понаособ, напред наведеним привилегијама, преимућствима, слободама, овлашћењима, милостима и овом нашем заштитном писму; нека међу њима поглавито често спомињаног архиепископа и његове наследнике сачувају и задрже у њиховој власти, у овлашћењу да подижу цркве где

је потребно, у њиховом досад уобичајеном праву и надзору у односу на свештенике и монахе, њихове личности и добра, као и своју имовину, при чему је забрањена било чија друга врховна јурисдикција, а заувек неповређена наша и врховна јурисдикција поменутог архиепископа; затим у слободи од десетка, особито оног са самих свештеничких и монашких имања, у слободи од издавања коначишта за војску и од личних пореза. Нека не покушавају и не чине, и нека не допусте да други на неки начин покушају и да се догоди било шта противно садржају речених привилегија, а на губитак и штету реченом оданом нам народу, ништа против нашег наума и наше премилостиве воље, која је овде исказана и изражена кад је реч о поменутој клаузули. У противном, пашће у најтежу немилост нашу и наших наследника, па осим тога што ће се њихов чин обезвредити, платиће самим тим глобу од тридесет марака у злату, и то једну половину фиску или нашој благајни, а другу онима који су претрпели неправду. По сведочењу овог писма, које је потписано нашом руком и оверено нашим већим висећим печатом. Дато у нашем граду Бечу дана десетог, месеца априла, године поново задобијеног спасења хиљаду седамсто петнаесте, а наших краљевања: римског четврте, шпанског дванаесте, угарског и чешког, пак, четврте.

КАРЛО.

(М. П.)

Фил. Л. гроф од Зинцендорфа.

На сопствену заповест светог
царског и краљевског величанства.

Јакоб Ернест пл. од Плекнер, витез

Милостиво, дакле, разматрајући најизврсније заслуге споменутог патријарха, архиепископа и митрополита АРСЕНИЈА ЈОВАНОВИЋА и целокупног племена илирског – то, наиме, што је у недавном турском рату, по примеру свог претходника АРСЕНИЈА ЧАРНОЈЕВИЋА, патријарха, односно митрополита, напустио своје патријаршијско седиште у Пећи и с илирским народом који му је био поверен прешао из Турске у наше области, што је исти народ охрабрио на пружање верних и корисних услуга нама и нашем узвишеном Дому, а исти народ, добро опремљен великим бројем наоружаних чета прикупљених из краљевстава Угарске, Хрватске и Славоније и достојно снаб- девен војним потребама набављеним о сопственом трошку, храбро се и одважно борио против свих непријатеља, заједно с нашим војскама утабореним у Баварској, Чешкој и Италији, и тиме како ваља испунио своју поданичку и вазалску обавезу – а обећава и жели да је и убудуће испуњава; с тих разлога, будући да је све добро и похвално обављено, на делу потврђено и по себи познато, ми милостиво прихватамо најпонизнију молбу речених молилаца и на основу поузданог знања, разумне одлуке, одлучне воље и пунине царске и краљевске моћи и власти, овим љубазно оверавамо и сасвим и у свему милостиво одобравамо и потврђујемо горе поменуте привилегије, слободе и преимућства, која им је својим краљевским отвореним писмом у целини и у појединостима његовог садржаја премилостиво доделио наш преузвишени господин деда, а потврдили их, као што је речено, наш предљубазни господин стриц и преславни родитељ.

Ради тога, овим писмом озбиљно налажемо и заповедамо нашим судовима, како црквеним, тако световним, свим скупа и сваком понаособ; најзад, свим нашим држављанима, министрима и службеницима, ма ког степена, чина, достојанства и имена, те осталим поданицима нашим, верним и љубазним: нека дозволе да споменути патријарх, митрополит и архиепископ, и целокупни наш речени народ расцијански на миру и без икакве неприлике, сметње и узнемиравања користе, уживају и радују се, свим скупа и свакој понаособ, напред наведеним привилегијама, преимућствима, слободама, овлашћењима, милостима, допуштењима, одобреним и потврђеним овим нашим отвореним писмом; нека их учврсте и одбране у њима, и нека их такође штите од свих оних који би их нападали, узнемиравали и наносили им штету – онолико пута колико то од вас, или једног од вас буду затражили речени архиепископ и они који су му потчињени, и то све донде док овај народ или племе расцијанско буде истрајавало у неумањеној верности и оданости нама и нашем узвишеном аустријском Дому. Нека не покушавају и не чине ништа што би било противно њиховом садржају, и нека не допусте да други на неки начин покушају и да се то догоди, иначе ће пасти у најтежу немилост нас и наших наследника, па осим тога што ће се њихов чин обезвредити, платиће самим тим глобу од тридесет марака у злату, и то једну половину фиску или нашој благајни, а другу онима који су претрпели неправду. По сведочењу овог писма, које је потписано нашом руком и оверено нашим већим висећим печатом. Дато у нашем граду Бечу, дана двадесет четвртог, месеца априла, године хиљаду седамсто четрдесет треће, а наших краљевања треће.

МАРИЈА ТЕРЕЗИЈА.

(М. П.)

К. гроф од Улфелда.

На сопствену заповест светог
краљевског величанства.

Јох. Кристоф Бартенштајн.

ПРИВИЛЕГИЈЕ
од
блажених царева
ЛЕОПОЛДА,
ЈОСИФА
и
КАРЛА VI,
преславне успомене,
као и од
садашњег владајућег
величанства
МАРИЈЕ
ТЕРЕЗИЈЕ
славном
народу илирско-расцијанском
преко следећих
изасланика и опуномоћеника,
наиме:

ПАВЛА НЕНАДОВИЋА, епископа горњокарловачког и патријаршијског генералног викара, ЈОВАНА ЂОРЂЕВИЋА, патријаршијског архиђакона, АРСЕНИЈА ВУЈИЋА, краљевског потпуковника са Потиске војне границе, АНДРИЈЕ АНДРЕЈЕВИЋА, краљевског петроварадинског управника поште и администратора карловачког Уфеловог спахилука издејствоване,

посредством
УЗВИШЕНЕ УГАРСКЕ ДВОРСКЕ
КАНЦЕЛАРИЈЕ
премилостиво издате и потврђене
дана 18. маја, године 1743.

(Потврда српских привилегија коју је издала царица Марија Терезија 18. маја 1743.)

МИ, МАРИЈА ТЕРЕЗИЈА, по милости божјој краљица Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске, Славоније, Раме, Србије, Галиције, Лодо- мерије, Кумaније, Бугарске; надвојвоткиња Аустрије; војвоткиња Бургундије, Брабанта, Горње и Доње Шлеске, Милана, Штајерске, Корушке, Крањске, Мантове, Парме, Пјаченце, Лимбурга, Луксембурга, Гелдерна и Виртемберга; кнегиња Швапске; маркгрофица Светог Римског Царства Бургауа, Моравске, Горње и Доње Лужице; грофица Хабсбурга, Фландрије, Тирола, Хенегауа, Кибурга, Горице, Градишке и Артоа; ландгрофица Алзаса; грофица Намира; господарица маркгрофовије Венда, пристаништа Наона, Салина и Мехелна; удата војвоткиња Лотарингије и Бара; велика војвоткиња Тоскане итд. Предајемо на памћење садржајем ових редова, објављујући свима којих се тиче: да нам је наш верни и часни АРСЕНИЈЕ ЈОВАНОВИЋ, патријарх источне цркве грчког обреда и митрополит и архиепископ Расцијана који бораве у нашим земљама и областима, у своје и у име целог реченог племена и народа расцијанског лично поднео и показао извесно привилегијално писмо негдашњег пресветлог кнеза, господина КАРЛА VI, римског цара и краља Немачке, Шпаније, Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске и Славоније итд., нашег, наиме, непосредног претходника и родитеља славне успомене, најљубљенијег – састављена на латинском језику и издата у овом нашем надвојводском граду Бечу у Аустрији, дана осмог, месеца октобра, године хиљаду седамсто тринаесте, и оверена његовим својеручним потписом и тајним висећим печатом, којим се служио као краљ Угарске; из овог писма видело се да је наш горе поменути негдашњи родитељ милостиво потврдио извесно друго привилегијално потврдно писмо негдашњег пресветог кнеза и господина ЈОСИФА I, такође римског цара и краља Немачке, Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске и Славоније, нашег стрица и у исти мах претходника, достојног најпобожније успомене – којим је, наиме, исти наш стриц и претходник милостиво потврдио извесна три привилегијална и у исти мах заштитна писма негдашњег пресветлог кнеза и господина ЛЕОПОЛДА, такође римског цара и краља Немачке, Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске и Славоније, нашег деде и претходника, такође најблаженије успомене – свако на свој начин отправљена и издата посредством наше Краљевске угарске дворске канцеларије за потребе и по молби негдашњег часног АРСЕНИЈА ЧАРНОЈЕВИЋА, ондашњег патријарха, митро- полита и архиепископа речене источне цркве грчког обреда, те претходника наведеног АРСЕНИЈА ЈОВАНОВИЋА – како би његова митрополитска и архиепископска власт и обред реченог племена и народа расцијанског били сачувани цели и неокрњени, њихове функције уређене и расподељене, а остала различита преимућства, слободе, милости, допуштења, права и слободе милостиво признате горе поменутом негдашњем архиепископу и митрополиту, као и целом реченом племену и народу расцијанском, што је у трима напред назначеним писмима негдашњег деде нашег опширније растумачено, и видело се из њиховог доле наведеног садржаја. Споменути АРСЕНИЈЕ ЈОВАНОВИЋ понизно је и с дужним настојањем замолио наше величанство, како у своје, тако и у име реченог племена и народа расцијанског, да се и ми удостојимо да напред наведена потврда и привилегијална писма нашег господина негдашњег родитеља и стрица, претходника наших, и све што је у њима садржано у целини и у појединостима одобримо, оснажимо и оверимо својом краљевском влашћу, те да их милостиво потврдимо реченом митрополиту и архиепископу грчког обреда АРСЕНИЈУ ЈОВАНОВИЋУ и племену и народу расцијанском, држећи их за правоваљана, хвале вредна и прихватљива, и дајући да се унесу и упишу у наше такође привилегијално и потврдно писмо. А садржај ових привилегијалних потврдних писама јесте следећи:

(Цар Карло VI потврђује у целини раније привилегије својих претходника 8. октобра 1713.)

МИ, КАРЛО VI, по милости божјој изабрани римски цар, увек узвишени, и краљ Немачке, Шпаније, Кастиље, Арагона, Леона, обеју Сицилија, Јерусалима, Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске, Славоније, Раме, Србије, Галиције, Лодомерије, Куманије, Бугарске, Наваре, Гранаде, Толеда, Валенсије, Галиције, Мајорке, Севиље, Сардиније, Кордобе, Корзике, Мурсије, Хаена, Алгарбије, Алжира, Гибралтара, Канарских Острва, као и источних и западних Индијских Острва и Чврсте Земље, Мора Океана итд.; надвојвода Аустрије; војвода Бургундије, Брабанта, Милана, Штајерске, Корушке, Крањске, Луксембурга, Виртемберга и Теке, Горње и Доње Шлеске, Атине и Неопатрије; кнез Швапске; маркгроф Светог Римског Цар-ства Бургауа, Моравске, Горње и Доње Лужице; гроф Хабсбурга, Фландрије, Тирола, Барселонета, Хенегауа, Кибурга, Горице, Росиљона и Сердање; ландгроф Алзаса; маркгрофОристана и гроф Госијана; господар маркгрофовије Венда, пристаништа Наона, Бискаје, Мулена, Салина, Триполиса и Мехелна итд. Предајемо на памћење садржајем ових редова, објављујући свима којих се тиче: да нам је наш верни и часни ВИЋЕНТИЈЕ ПОПОВИЋ, митрополит и архиепископ источне цркве грчког обреда, како у своје, тако и у име целог племена расцијанског и народа српског, лично поднео и показао извесна привилеги-

јална писма негдашњег пресветлог кнеза господина ЈОСИФА ПРВОГ, римског цара и краља Немачке, Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске, Славоније итд., нашег непосредног претходника и нај-љубљенијег брата славне успомене, састављена на латинском језику и издата у овом нашем граду Бечу у Аустрији, дана двадесет деветог, месеца септембра, године господње хиљаду седамсто шесте, и оверена његовим својеручним потписом и тајним висећим печатом, којим се служио као краљ Угарске. Из овог писма видело се да је наш управо поменути негдашњи брат и непосредни претходник ЈОСИФ милостиво потврдио извесна три једнако привилегијална и у исти мах заштитна писма негдашњег пресветог кнеза и господина ЛЕОПОЛДА, такође римског цара и краља Немачке, Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске и Славоније итд., нашег родитеља и у исти мах претходника, најблаженије успомене, најљубљенијег – свако на свој начин отправљена и издата посредством наше Краљевске угарске дворске канцеларије за потребе и по молби негдашњег часног АРСЕНИЈА ЧАРНОЈЕВИЋА, ондашњег архиепископа речене источне цркве грчког обреда и патријарха расцијанског, те претходника наведеног ВИЋЕНТИЈА ПОПОВИЋА – како би његова власт и обред реченог племена и народа расцијанског били сачувани цели и неокрњени, њихове функције уређене и расподељене, а остала различита преимућства, изузећа, милости, допуштења, права и слободе, милостиво признате горе поменутом негдашњем архиепископу и митрополиту и, следствено томе, целом реченом племену расцијанском и народу српском, што је у трима напред назначеним писмима његовог негдашњег величанства нашег оца опширније растумачено – те да је, сем тога, наведеног негдашњег АРСЕНИЈА ЧАРНОЈЕВИЋА, као и цело поменуто племе расцијанско, милостиво уверио и утврдио кад је реч о извесним њиховим ондашњим молбама – да ће, наиме, оне бити испуњене у прикладно време, на начин, у облику и према приликама објашњеним у поменутим потврдним писмима нашег негдашњег господина брата, што се види из њиховог доле наведеног садржаја. Поменути ВИЋЕНТИЈЕ ПОПОВИЋ понизно је и с дужним настојањем замолио наше величанство, како у своје, тако и у име реченог племена расцијаског и народа српског, да се и ми удостојимо да напред наведено потврдно и привилегијално писмо господина негдашњег брата и непосредног претходника нашег, и све што је у њему садржано, у целини и у појединостима, одобримо, оснажимо и оверимо својом царско-краљевском влашћу, те да га мило- стиво потврдимо реченом митрополиту и архиепископу грчког обреда и племену и народу расцијанском, држећи га за правоваљано, хвале вредно и прихватљиво, и дајући да се унесе и упише у наше такође привилегијално писмо. А садржај овог привилегијалног потврдног писма јесте следећи:

(Потврда српских привилегија коју је издао цар Јосиф I 29. септембра 1706.)

МИ, ЈОСИФ, по милости божјој изабрани римски цар, увек узвишени, и краљ Немачке, Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске, Славоније итд.; надвојвода Аустрије; војвода Бургундије, Брабанта, Штајерске, Корушке, Крањске; маркгроф Моравске; војвода Луксембурга и Горње и Доње Шлеске, Виртемберга и Теке; кнез Швапске; гроф Хабсбурга, Тирола, Хенегауа, Кибурга и Горице итд. Предајемо на памћење садржајем ових редова, објављујући свима којих се тиче: да је наш верни и часни АРСЕНИЈЕ ЧАРНОЈЕВИЋ, архиепископ источне цркве грчког обреда и патријарх расцијански, како у своје, тако и у име целог племена расцијанског и народа српског, лично поднео и показао нашем величанству извесна три привилегијална и уједно заштитна писма негдашњег пресветлог кнеза и господина ЛЕОПОЛДА, римског цара и краља Немачке, Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске и Славоније итд.; увек узвишеног, нашег родитеља и претходника, славне успомене, најљубљенијег; прво, наиме, од једанаестог децембра, године господње хиљаду шесто деведесете; друго, пак, из године хиљаду шесто деведесет прве; дана двадесетог августа; и, најзад, треће од четвртог марта, године господње хиљаду шесто деведесет пете; сва три састављена на латинском језику и издата у овом нашем граду Бечу у Аустрији, посредством наше Краљевске угарске дворске канцеларије, са својеручним потписом његовог величанства нашег оца, оверена тајним печатом којим се он служио као краљ Угарске. Из ових писама видело се да је исто негдашње величанство наш отац оставио не само стару власт истом архиепископу и патријарху, а реченом племену и народу расцијанском цео и неокрњен обред, него да је споменутом архиепископу и патријарху и расцијанском или српском народу и племену грчког обреда доделио и нека друга преимућства, изузећа, милости, допуштења, права и слободе, и милостиво уредио и расподелио остале функције које су тамо јасније обухваћене и разврстане, због извесних обзира и разлога, начина, облика и услова који су у истим трима писмима јасније и опширније приказани, те да је истог архиепископа и патријарха, као и племе расцијанско утолико узео под своју премилостиву царско-краљевску заштиту и уједно их препоручио особитој подршци и заштити свих својих поданика и потчињених сталежа и редова у реченом нашем краљевству Угарске и крајевима и окрузима који су му прикључени, што се види из доле наведеног садржаја (ових писама). Он је врло понизно замолио наше величанство да се удостојимо да напред наведена три привилегијална писма поменутог величанства нашег оца и све што је у њима садржано, у целини и у појединостима, одобримо, оснажимо и оверимо својом царско-краљевском влашћу, те да их милостиво потврдимо реченом архиепископу и патријарху грчког обреда и племену и народу расцијанском, држећи их за правоваљана, хвале вредна и прихватљива и дајући да се унесу и упишу у наша такође привилегијална писма.

А дословни садржај и смисао ових писама – и то оног првог, састављеног и издатог на претходан начин поменутог дана једанаестог, реченог месеца децембра, наведене године хиљаду шесто деведесете – јесте следећи и иде овим редом:

(Заштитна диплома и писмо цара Леополда I од 11. децембра 1690.)

ЛЕОПОЛД, по милости божјој изабрани римски цар, увек узвишени, и краљ Немачке, Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске, Славоније, Босне, Србије, Бугарске итд.; надвојвода Аустрије; војвода Бургундије, Брабанта, Штајерске, Корушке, Крањске, Луксембурга и Горње и Доње Шлеске, Виртемберга и Теке; кнез Швапске; маркгроф Светог Римског Царства Бургауа, Моравске, Горње и Доње Лужице; гроф Хабсбурга, Тирола, Хенегауа, Кибурга и Горице; ландгроф Алзаса; господар маркгрофовије Венда, пристаништа Наона и Салина итд. Нашим вернима, свима скупа и сваком понаособ, господи прелатима, баронима, магнатима и племићима, као и великим жупанима и поджупанима свих жупанија, ис-

то тако градским и сеоским бировима, градским начелницима и управитељима у нашим градовима и осталим варошима и селима, сем тога, свим командантима наших тврђава, главним капетанима и поткапетанима и осталима ма ког сталежа, степена, части, лицима у војној и коморској служби, било где да се налазе и да су постављени у наведеним нашим краљевствима, наиме у Угарској, Далмацији, Хрватској, Славонији, Србији, Рашкој, Бугарској, Босни и крајевима који су им прикључени, наиме у Херцеговини, Јенопољу и Подгорју, а који ово наше писмо буду видели, читали или слушали оно што буде читано, поздрав и милост. Будући да смо часном, оданом и љубазном нам АРСЕНИЈУ ЧАРНОЈЕВИЋУ, архиепископу расцијанком источне цркве грч- ког обреда, као и епископима и осталим црк-веним и световним сталежима, капетанима, поткапетанима и, уопште, целој заједници истог грчког обреда и народа расцијанског, који бораве по Грчкој, Бугарској, Рашкој, Херцеговини, Далмацији, Подгорју, Јенопољу и осталим њима прикљученим местима, који су се, наиме, избавили из чељусти варварске турске тираније и, бацајући се сами заједно са целокупним потомством, у крило милости и благости нас као свог господара и законитог краља, с похвалном душевном снагом изјавили да ће одсад живети и мрети под сенком наше заштите – сматрали смо да им снагом наше милостиве дипломе издате дана двадесет првог, месеца августа, текуће, доле наведене године, са нашим својеручним потписом, ваља не само допустити и доделити извесне привилегије, слободе и изузећа, него да их све скупа са целокупном њиховом породицом и стварима, свим добрима и имовином ваља примити под нашу краљевску заштиту и особито старање и покровитељство – те да их, штавише, ваља поверити и вашој заштити, одбрани и особитом покровитељству. Стога свима вама горе наведеним овим писмом чврсто заповедамо и налажемо: одсад па убудуће дужни сте и обавезни да горе наведене – архиепископа, епископе и сва остала црквена и световна лица источне цркве грчког обреда, ма ког сталежа или положаја, са целокупном њиховом породицом, стварима и читавом њиховом имовином – у нашој личности штитите, браните и одржавате у њиховим горе наведеним привилегијама, слободама и изузећима опширније назначеним и протумаченим у нашој напред уметнутој милостивој дипломи, а против свих оних који би их нападали, узнемиравали и наносили им штету, да их, потом, у њима сачувате како ви сами, тако и да настојите да их други сачувају; најзад, да им допустите да користе, уживају и радују се нашој поменутој милости која им је на претходан начин премилостиво указана, а њима самима да пружите сваку помоћ и подршку, те да се на сваки начин старате о безбедној пратњи, а поглавито, пак, и о повременим превожењима поменутог архиепископа. Пошто смо вам овим с те стране потпуно уступили и доделили наша краљевска овлашћења, другачије нећете поступити. Писмо вратити доносиоцу пошто се прочита.

Дато у нашем граду Бечу у Аустрији, дана једанаестог, месеца децембра, године господње хиљаду шесто деведесете, а наших краљевстава: римског тридесет треће, угарског и осталих тридесет шесте, чешког, пак, године тридесет пете.

ЛЕОПОЛД.

(М. П.)

Блаж Јаклин, епископ тинински.
Јован Махолањ.

Ово је, опет, садржај другог писма:

(Привилегија цара Леополда I издата одмах после сеобе Срба у Угарску 20. августа 1691.)

ЛЕОПОЛД, по милости божјој изабрани римски цар, увек узвишени, и краљ Немачке, Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске, Славоније, Босне, Србије и Бугарске итд.; надвојвода Аустрије; војвода Бургундије, Брабанта, Штајерске, Корушке, Крањске, Луксембурга и Горње и Доње Шлеске, Виртемберга и Теке; кнез Швапске; маркгроф Моравске и обеју Лужица; гроф Хабсбурга, Тирола, Хенегауа, Кибурга и Горице; маркгоф Светог Римског Царства Бургауа изнад Енса; ландгроф Алзаса; господар маркгрофовије Венда, пристаништа Наона и Салина итд. Часном, оданом и љубазном нам АРСЕНИЈУ ЧАРНОЈЕВИЋУ, архиепископу расцијанском источне цркве грчког обреда, епископима и свим осталим црквеним и световним лицима, капетанима, поткапетанима и, уопште, целој заједници истог грчког обреда и народа расцијанског по Угарској, Славонији, Илирији, Мисији, Албанији, Грчкој, Бугарској, Херцеговини, Далмацији, Подгорју, Јенопољу и осталим прикљученим местима, те свима другима који ово наше писмо буду читали, видели или слушали, нашу царску и краљевску милост и свако добро. Не само из понизног писма које нам је у име свих вас поднео к нама упућени епископ јенопољски ИСАИЈА ЂАКОВИЋ, него још јасније из његовог усменог излагања, премилостиво смо разабрали вашу понизну захвалност што смо вас избавили из чељусти варварске турске тираније и повратили вас пређашњој слободи, као и вечити дуг с којим признајете да сте нам, због толико добра које смо учинили за вас, и ви и ваши потомци обавезни – истина, по својој дужности, али и на наше утолико веће задовољство јер, признајући наше право и бацајући се у крило милости и благости нас као свог господара и законитог краља, с похвалном душевном снагом изјављујете да вам одсад ваља живети и мрети под сенком наше заштите. Узимајући у обзир ово ваше заклињање и изјаву, који су нам веома драги, ми вас, све скупа и сваког понаособ, премилостиво примамо – не толико под своју царско-краљевску заштиту, колико да би се тиме ова изврсна намера усадила у ваше душе а вашој деци непрестано уливала у срца, и да би се у свим приликама све више и више потврђивала стварним доказима. Очински вас, стога, позивамо да се латите оружја и ударите на најжешћег непријатеља хришћанског имена и свог прогонитеља, под нашим заповедништвом и под вођством наших војсковођа, да одбијете неправде, невоље и беде које су вам досад најнеправедније и најнемилосрдније наношене. Да бисте, опет, већ на самом прагу осетили благост и сласт наше власти и господства, ми смо, излазећи у сусрет вашим молбама с урођеном нам благошћу, премилостиво одлучили: да се слободно држите расцијанског обичаја источне цркве грчког обреда, као и норме старог календара, те да вам, и надаље као и досад, ниједан сталеж, ни црквени ни световни, не може чинити никакве неприлике; нека вам је слободно да међу собом, по сопственом овлашћењу, из свог народа и језика расцијанског постављате себи архиепископа, кога ће бирати црквени и световни сталеж међу собом: овај архиепископ нека има власт да управља свим источним црквама грчког обреда, да рукополаже епископе, распоређује свештенике по манастирима, да тамо где је потребно подиже цркве по сопственом овлашћењу, да у градовима и селима поставља расцијанске свештенике – једном речју, да, као и досад, буде поглавар над црквама источног обреда и заједницом исте вероисповести, те да на основу сопственог црквеног

ауторитета, снагом повластица које су вам доделили наши претходници, негдашњи блажени угарски краљеви, ужива власт у целој Грчкој, Рашкој, Бугарској, Далмацији, Босни, Јенопољу и Херцеговини, као и у Угарској и Хрватској, Мисији и Илирији, где их заправо има, и уколико и док год нам, сви скупа и сваки понаособ, буду верни и одани. Надаље, црквеним сталежима, као и архиепископу, епископима, монасима и свим свештеницима грчког обреда нека остане сопствена власт да управљају у манастирима и црквама, тако да им нико у реченим манастирима, црквама и вашим резиденцијама не може чинити никакво насиље, него да уживају старе слободе кад је реч о десетку, порезима и конацима; и нека нико од световних лица, изузев нас, нема власти над црквеним сталежом да кога ухапси или притвори, али архиепископ може таква црквена лица која од њега зависе да казни по црквеном или канонском праву ако шта скриве. Додајемо такође и потврђујемо да се цркве и манастири грчког обреда и све што уз њих спада, као и добра која припадају архиепископу и епископима, ма каква да су, имају поседовати према даривању наших претходника, а оне цркве које вам је одузео Турчин, непријатељ хришћанског имена, заповедили смо да се врате у ваше руке, чим се поново освоје. Најзад, кад архиепископ или ваши епископи по потреби крену да обилазе манастире и цркве у градовима и селима или да поучавају парохе или паству, нећемо дозволити да им ма ко, било од црквених, било од световних лица, нанесе какву непријатност. Уложићемо, најзад, по могућству сав труд како бисмо узмогли да својим победоносним оружјем, с помоћу БОЖЈОМ, поменуто племе расцијанско што пре поново уведемо у земље или станишта која је раније поседовало, и да непријатеља оданде протерамо. Хоћемо да исто племе расцијанско узмогне да остане под вођством и управом сопствене власти, и да на миру ужива у старим привилегијама које му је милостиво даровало наше величанство, као и у својим обичајима. Сем тога, одобравамо и то да, ако би ко од њих грчкога обреда преминуо без утехе деце и сродника, да онда цела таква имовина припадне архиепископу и цркви, а исто тако, ако би који архиепископ и епископ умро, да онда цела таква имовина пређе на архиепископију. Напослетку, премилостиво хоћемо и заповедамо да сви зависе од архиепископа као од свог црквеног поглавара, како у духовним тако и у световним стварима. Себи чврсто обећавамо да ћете ви ово наше најдарежљивије и премилостиво допуштење заслужити свим својим напором и силама, а да ће ваша верност и оданост бити непрестано сачувана неокрњена и да је никакве олује неће уздрмати. У свему осталом ми вам, свима скупа и сваком понаособ, премилостиво потврђујемо своју царску и краљевску милост. Дато у нашем граду Бечу у Аустрији, дана двадесетог, месеца августа, године господње хиљаду шесто деведесет прве, а наших краље- вања: римског тридесет четврте, угарског и осталих тридесет седме, чешког, пак, тридесет пете.

ЛЕОПОЛД.

(М. П.)

Блаж Јаклин, епископ нитрански.
Јован Махолањ.

Најзад, садржај трећег изгледа овако:

(Привилегија цара Леополда I од 4. марта 1695.)

МИ, ЛЕОПОЛД, по милости божјој изабрани римски цар, увек узвишени, и краљ Немачке, Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске и Славоније итд.; надвојвода Аустрије; војвода Бургундије, Брабанта, Штајерске, Корушке, Крањске; маркгроф Моравске; војвода Луксембурга и Горње и Доње Шлеске, Виртемберга и Теке; кнез Швапске; гроф Хабсбурга, Тирола, Хенегауа, Кибурга и Горице итд. Нашим верним, свима скупа и свакоме понаособ, господи прелатима, баронима и магнатима, особито пак, будућим архиепископима острогонске, калочке и бачке цркве, кнезу-палатину реченог нашег краљевства Угарске; такође, грофовима, судији наше краљевске курије, као и врховном генералу Горњих области наведеног нашег краљевства Угарске, те бану наших краљевстава Далмације, Хрватске и Славоније итд., нашим тајним саветницима; потом заступнику нашег личног краљевског присуства у судовима и нашем саветнику, ако и префекту наших угарских и сепешких комора, администратору и осталим саветницима; сем тога, великим жупанима и поджупанима, племићким судијама и јурасорима свих жупанија речених наших краљевстава Угарске, Далмације, Хрватске и Славоније; уз то, капетанима и поткапетанима свих наших утврђења и осталим официрима, коњичким као и пешадијским, садашњим и будућим, постављеним скупа или појединачно, које овим писмом буду потражили, поздрав и милост. Часни АРСЕНИЈЕ ЧАРНОЈЕВИЋ, архиепископ српски грчког обреда, најпонизније је предочио нашем величанству да – премда је пре немного година, наиме током скорашњег рата против заклетог непријатеља хришћанског имена који још и данас пламти, подстакнут успехом нашег победоносног оружја и нагнан очевидним примером божанског благослова који је потпомогао наше снаге, намерио да заједно са расцијанским народима који одавно стењу у варварском сужањству стресе јарам отоманске тираније; и (премда је) у ту сврху изјавио не само да су они и њихови потомци потчињени праву, милости и царској благости нас као свог законитог краља, него и да су, напустивши своја пребивалишта у турским областима, оставивши своја добра и имања као изгнаници с очинског огњишта, и преселивши се у пограничне области нашег краљевства Угарске, завек готови да живе и умиру под сенком наше заштите како би се и надаље светили најстрашнијем непријатељу за његову свирепост и сатрли је; и (премда је) овим особито храбрим и племенитим чином од нашег величанства издејствовао милостива допуштења и дипломе, издате поглавито године хиљаду шесто деведесете и деведесет прве, као и слободе и преимућства која су онде обухваћена, из чијег се садржаја видело да су не само цели и неокрњени очувани стара власт истог архиепископа и обред расцијанског народа, него и да им је пружена потпуна слобода духовне управе и да су, штавише, и у световним стварима ослобођени свих терета и дажбина, а особито десетка – свеједно се још и данас налази на неке наше верне држављане обају сталежа који, не обазирући се на нашу милостиву вољу и допуштење, покушавају да наведеног архиепископа и народ српски час узнемире у вршењу њиховог прадедовског обреда, час спрече у духовној управи, час, опет, присиле на плаћање десетка који им не припада, што не бива без њиховог тешког губитка и штете, и с очевидном опасношћу по њихову службу нама; поменути архиепископ СРПСКИ понизно је и с дужним настојањем замолио наше величанство да се удостојимо да ради њиховог бодрења на вршење службе милостиво сачувамо њихова пређашња права, да потврдимо достојанство архиепископа и његову власт да може постављати епископе свог обреда, да, надаље, епископима допустимо неузнемиравану управу над пастирском служ-

бом, да, напослетку, целом народу изнова одобримо да свугде може слободно исповедати веру по свом обреду и уживати уобичајену слободу од десетка, те да га утолико милостиво узмемо у своју краљевску заштиту и одбрану. Пошто нам је њихова понизна молба предата и саопштена, и пошто смо узели у милостиво разматрање верне услуге које нам је речени народ расцијански племенито пружао у борби против заједничког хришћанског непријатеља и посведочио их обилном проливеном крвљу, обећавајући нам драге воље и убудуће своју постојану оданост (до наше даље милостиве уредбе и одлуке, коју ћемо донети према томе како прилике буду захтевале), милостиво смо одлучили: да и поменутом архиепископу остане неокрњено његово старо достојанство и власт да може постављати епископе свог обреда (будући да му она припада по праву и обичају истог његовог обреда), а епископи које је он рукоположио – а то су часни: Исаија Ђаковић, темишварски и јенопољски и архимандрит манастира Крушедола, Стефан Метохијац, горњокарловачки и зринопољски, Јефтимије Дробњак, сегедински, Јефтимије Поповић, будимски и столнобеоградски, Јефтимије Тетовац, мохачки и сигетски, Спиридон Штибица, вршачки и Јефрем Бањанин, великоварадски и јегарски (за које смо ми снагом овог писма сматрали да их ваља милостиво прихватити и сносити) – да без сметње могу обављати своје духовне дужности по окрузима који су им одређени, у којима се, наиме, вољом нашег Дворског ратног савета населио и сместио довољан број породица народа расцијанског или српског, који је, као што је поменуто, из јарма турског сужањства примљен у наше подаништво; (да могу) поправљати кривце и кажњавати их по заслузи; примати штоларине и црквене приходе који им припадају по обреду и старом обичају, те вршити своју дужност (али без икакве штете од стране наших прелата и римокатоличке цркве); напослетку, да се сав народ у нашим тврђавама, варошима, крајинама и обкастима, односно местима која смо му уступили преко повереништва поменутог нашег Дворског ратног савета, може, ма где становао, без икаквог страха, опасности и штете по тело или по имовину, слободно радовати исповедању свога обреда и вере, да може користити и уживати пређашњу слободу од десетка, која им је још од старине одобрена на темељу петог декрета краља Матије, члан трећи, и другог декрета краља Ладислава, члан последњи; овај, пак, десетак нека сâм народ употребљава и даје на храну и приход епископима свога обреда, а наши прелати и коморски службеници нека им не чине никакве сметње. Стога, да би они и надаље могли што поузданије уживати у споменутим слободама и изузећима и да би их што постојаније усрећила наша доброчинства, те да би тиме још ватреније истрајали у жестокој мржњи против отоманске тираније и племенито и постојано сачували дужну оданост и похвалну спремност да нам буду на услузи – сматрали смо да их, све скупа, наиме архиепископа, епископе и српске народе који су се недавно избавили из турског сужањства, са целокупном њиховом породицом и добрима и са свим стварима и имовином, ваља прихватити под нашу краљевску заштиту и особито старање и покровитељство – те да их, штавише, ваља поверити и вашој заштити, одбрани и особитом покровитељству. Стога, садржајем ових редова милостиво поручујемо и заповедамо, чврсто налажући верностима свих вас горе наведених и сваком од вас понаособ: дужни сте и обавезни да кад год и колико год пута вам се, свима заједно или свакоме понаособ, обрати речени архиепископ или њему потчињени епископи распитујући се у вези с горе наведеним, да их, док ствари стоје онако како је горе речено, чувате, штитите и браните од свих оних који би их противзаконито нападали, узнемиравали и наносили им штету, те да их на сваки начин сачувате и одржите у наведеним нашим допуштењима и дозволама. Будући да смо вам тиме с те стране потпуно уступили и доделили своја краљевска овлашћења по праву и правди, другачије нећете поступати. Писмо вратити доносиоцу пошто се прочита. Дато у нашем граду Бечу у Аустрији, дана четвртог, месеца марта, године господње хиљаду шесто деведесет пете, а наших краљевања: римског тридесет седме, угарског и осталих четрдесете, чешког, пак, године тридесет девете.

ЛЕОПОЛД.

(М. П.)

Блаж Јаклин, епископ нитрански.
Павле Медњански.

Ми, пак, који не желимо ништа више до да следимо стопе незаборавног негдашњег родитеља нашег, и да његове премилостиве дозволе, уредбе и опросте, које је он љубазно доделио својим вернима за њихова преславна дела, уз највећи труд задржимо и сачувамо; што, дакле, стога – што, опет, љубазно сагледавајући и разматрајући особите заслуге које су споменути патријарх и архиепископ расцијански Чарнојевић, као и племе или народ расцијански стекли за наш узвишени аустријски Дом – при чему је, наиме, речено племе или народ кроз све могуће преокрете у жестоким ратовима с љутим непријатељем Турчином, па и у недавним унутрашњим немирима и бунама које су подигли неки одметнути Угри, као и у другим неприликама и метежима, истрајавајући у несмањеној верности нама спремна духа испољио и показао особити жар оданости и послушности у многим приликама, што пружањем одлучне помоћи, што преузимањем заједничких терета, а обећава да ће га с једнаком верношћу и ревношћу испољавати и показивати и убудуће – ми смо, дакле, услишивши с краљевском благонаклоношћу молбу упућену нашем величанству на горе описани начин, снагом своје милостиве одлуке обзнањене десетог септембра текуће, доле наведене године у нашој Краљевској угарској и такође дворској канцеларији посредством наше Дворске коморе, својим напред поменутим краљевским аутритетом одобрили, оснажили, оверили и потврдили речена три привилегијална и заштитна писма његовог царско-краљевског величанства нашег оца, достојног блажене успомене – неизбрисана, недотерана, и ни у једном свом делу сумњива, него лишена сваке грешке и сумње, и од речи до речи, без икаквог одузимања или додавања, унета и уписана у ово наше такође привилегијално писмо – а с обзиром на све своје садржаје, клаузуле и чланове, прављањаваљана, хвале вредна и прихватљива у мери у којој су и сама правилно и законито издата, а њиховом се снагом помаже истина. Сем тога, чврсто убеђујући и краљевском речју уверавајући реченог патријарха и архиепископа и цео народ расцијански да смо, с обзиром на напред наведене верне услуге и отуд стечене заслуге, вољни да љубазно размислимо и о осталим такође најпонизнијим молбама, којима се овде и сада не може тако лако удовољити због тренутног немирног стања у реченом нашем краљевству Угарске, те да им, кад мир поново засја у овом краљевству, милостиво изиђемо у сусрет (уколико не би стајале у супротности са службом нама и са законима краљевства); задржавајући, сем тога, за себе потпуну власт

да – кад се божјом добротом и сложним настојањем поменутих Расцијана и осталих наших верних поданика поврати жуђени мир у реченом нашем краљевству Угарској и нашим пограничним покрајинама – да те слободе, преимућства и привилегије надаље тумачимо тако што ћемо им, према приликама, давати још бољи облик показујући уједно у још већем степену сву душевну наклоност према расцијанском племену уколико одиста буде изгледало да то доноси корист и добробит нама и нашим краљевствима и покрајинама, а особито самом реченом народу српском или расцијанском, (ми их, тј. слободе итд. – *прим. прев.*) прихватамо, оснажујемо, оверевамо и потврђујемо, те обезбеђујемо и задржавамо, на начин и у облику који ће, како је речено, бити опширније назначени; уз поштовање туђег права. Снагом и по сведочењу овог нашег писма овереног нашим тајним висећим печатом, којим се служимо као краљ Угарске. И стога, садржајем ових редова поручујемо и заповедамо, чврсто налажући нашим верним црквеним и световним сталежима и редовима толико спомињаног нашег краљевства Угарске и крајева који су јој прикључени, те осталим нашим држављанима, службеницима и поданицима ма ког сталежа, степена, чина, достојанства и превасходства, ма где били постављени и ма где се налазили, свима скупа и свакоме понаособ, нека дозволе да често спомињани патријарх и архиепископ АРСЕНИЈЕ ЧАРНОЈЕВИЋ и племе и народ расцијански на миру и без икакве неприлике и сметње користе, уживају и радују се свим наведеним привилегијама, преимућствима, изузећима, милостима, допуштењима, правима и слободама; нека их сачувају и одбране у њима и нека под претњом наше законите казне и немилости не покушавају и не чине ништа што би било противно њиховом садржају, и нека не допусте да други покушају и да се то догоди. Дато руком нашег верног, љубазног, уваженог и велеможног нам грофа Николе Илешхазија од Илешхазе, великог жупана доживотно наследног у жупанији Тренчин и прикљученој јој Липтовској жупанији, нашег коморника и саветника, као и дворског угарског канцелара, у нашем граду Бечу у Аустрији, дана двадесет деветог, месеца септембра, године господње хиљаду седамсто шесте, а наших краљевања: римског седамнаесте, угарског и осталих осамнаесте, чешког, пак, године друге.

ЈОСИФ.

(М. П.)

Гроф Никола Илешхази.
Ладислав Хуњади.

Ми смо, дакле, услишивши с краљевском благонаклоношћу и милостиво прихвативши овакву најпонизнију молбу реченог ВИЋЕНТИЈА ПОПОВИЋА, митрополита и архиепископа, и целог поменутог племена расцијанског и народа српског упућену нашем величанству на горе описани начин, својим напред поменутим краљевским ауторитетом одобрили, оснажили, оверили и реченом митрополиту и архиепископу ВИЋЕНТИЈУ ПОПОВИЋУ и племену или народу расцијанском грчког обреда љубазно и на исти начин потврдили – те, штавише, одобравамо, оснажујемо, оверавамо и потврђујемо – поменуто потврдно привилегијално писмо нашег негдашњег господина брата и непосредног претходника – неизбрисано, недотерано и ни у једном свом делу сумњиво, већ лишено сваке грешке и сумње, и од речи до речи, без икаквог одузимања или додавања, унето и уписано у ово наше такође привилегијално писмо, а с обзиром на све своје садржаје, клаузуле и чланове, правовољано, хвале вредно и прихватљиво у мери у којој је и оно само правилно и законито издато, а његовом се снагом помаже истина; уз поштовање туђег права. Снагом и по сведочењу овог нашег писма овереног нашим тајним висећим печатом којим се служимо као краљ Угарске. Дато руком нашег верног, искрено нам љубазног, поштованог и велеможног грофа НИКОЛЕ ИЛЕШХАЗИЈА од Илешхазе, великог жупана, доживотно наследног у жупанији Тренчин и прикљученој јој Липтовској жупанији, нашег истинског тајног саветника и дворског угарског канцелара, у нашем надвојводском граду Бечу у Аустрији, дана осмог, месеца октобра, године господње хиљаду седамсто тринаесте, наших краљевања: римског треће, шпанског једанаесте, угарског, чешког и осталих, пак, треће.

КАРЛО.

(М. П.)

Гроф Никола Илешхази.
Ладислав Хуњади.

Узевши, дакле, у премилостиво разматрање најизврсније заслуге како наведеног патријарха, митрополита и архиепископа АРСЕНИЈА ЈОВАНОВИЋА, тако и горе поменутог племена и народа расцијанског, које су они стекли за свету круну краљевства Угарске, а такође и за наш узвишени аустријски Дом, као и за наше величанство – то, наиме, што је речни архиепископ у последњем турском рату, по примеру свог претходника АРСЕНИЈА негдашњег ЧАРНОЈЕВИЋА, патријарха и исто тако митрополита и архиепископа, такође напустио своје патријаршијско седиште у Пећи и с народом који му је био поверен на управу прешао из Турске у наше области, што је исти народ охрабрио на пружање верних и корисних услуга поменутој светој круни краљевства Угарске и нашем узвишеном Дому, а речени, пак, народ, племена расцијанског, прикупивши чете из краљевства Угарске, Хрватске и Славоније, достојно снабдевен војним потребама набављеним о сопственом трошку, храбро се и одважно бори у садашњем жестоком рату против наших и непријатеља наших краљевстава делајући заједно с нашим војскама у Баварској, Чешкој и Италији, и тиме стварно и на делу посведочују своју верност и поданичку оданост нама и нашем узвишеном Дому, а то (као што се милостиво надамо) намеравају да и убудуће свагда посведочују непрекидним настојењем и ревношћу – ми смо, дакле, услишивши с краљевском благонаклоношћу и милостиво прихвативши овакву најпонизнију молбу реченог АРСЕНИЈА ЈОВАНОВИЋА, патријарха, митрополита и архиепископа, и целог поменутог племена расцијанског и народа српског упућену нашем величанству на горе описани начин, својим напред поменутим краљевским ауторитетом одобрили, оснажили, оверили и реченом патријарху, митрополиту и архиепископу АРСЕНИЈУ ЈОВАНОВИЋУ и племену или народу расцијанском грчког обреда љубазно и на исти начин потврдили – те, штавише, одобравамо, оснажујемо, оверавамо и потврђујемо – поменуто потврдно писмо нашег негдашњег господина родитеља и стрица, и у њега унето привилегијално писмо – неизбрисано, недотерано, и ни у једном свом делу сумњиво, већ лишено сваке грешке и сумње, и од речи до речи, без одузимања или додавања, унето и уписано у ово наше такође привилегијално потврдно писмо – а с обзиром на све своје садржаје, клаузуле у чланове, правовољано, хвале вредно и прихватљиво у мери у којој је и оно само правилно и законито издато, а његовом се снагом

помаже истина; уз поштовање туђег права. Снагом и по сведочењу овог нашег писма овереног нашим тајним већим висећим печатом, којим се служимо као краљица Угарске. И стога, садржајем ових редова поручујемо и заповедамо озбиљно налажући нашим верним црквеним и световним сталежима и редовима нашег често помињаног краљевства Угарске и крајева који су јој прикључени, те осталим држављанима, службеницима и поданицима нашим ма ког сталежа, степена, чина, достојанства и превсходства, ма где били постављени и ма где се налазили, свим скупа и сваком понаособ, нека дозволе да напред поменути патријарх, митрополит и архиепископ АРСЕНИЈЕ ЈОВАНОВИЋ и племе и народ расцијански и српски на миру и без икакве неприлике и сметње користе, уживају и радују се свим наведеним привилегијама, преимућствима, изузећима, милостима, допуштењима, правима и слободама, све донде док овај народ расцијански и српски буде истрајавао у неумањеној верности и оданости нама и нашем узвишеном аустријском Дому; и нека их у њима учврсте и одбране и од оних и онаквих који би – због клаузуле која је, као што се види из њеног горе наведеног текста, унета у потврду привилегије одобрене дана двадесет деветог, месеца септембра, године хиљаду седамсто шесте од нашег горе поменутог најљубљенијег господина стрица („Задржавајући, сем тога, за себе потпуну власт да – кад се божјом добротом и сложним настојањем речених Расцијана и осталих наших верних поданика поврати жуђени мир у реченом нашем краљевству Угарској и нашим пограничним покрајинама – да те слободе, преимућства и привилегије надаље тумачимо тако што ћемо им, према приликама, давати још бољи облик" итд.), и због кривог тумачења управо поменуте клаузуле – причинили горе реченом племену и народу расцијанском каквегод неугодности; нека под претњом наше законите казне и немилости не покушавају и не чине ништа што би било противно њиховом садржају, и нека не допусте да други покушају и да се то догоди. Дато руком нашег верног, искрено нам љубазног, уваженог и велеможног грофа Људевита пл. Батјана, великог жупана, доживотно наследног у Немет-Ујвару у жупанији Ваш, нашег главног краљевског пехарника у Угарској, истинског тајног саветника и дворског канцелара у поменутом нашем краљевству Угарске. У нашој краљевској тврђави у Прагу, дана осамнаестог, месеца маја, године господње хиљаду седамсто четрдесет треће, а наших краљевања: угарског, чешког и осталих године треће.

МАРИЈА ТЕРЕЗИЈА.

(М. П.)

Гроф Људевит пл. Батјан, с. р.
Фрања Колер, с. р.

(Марија Терезија потврђује Арсенија Јовановића у патријаршијском достојанству 24. априла 1743.)

МИ, МАРИЈА ТЕРЕЗИЈА, по милости божјој краљица Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске и Славоније; надвојвоткиња Аустрије; вој- воткиња Бургундије, Брабанта, Штајерске, Корушке и Крањске; грофица Фландрије, Тирола и Горице; удата војвоткиња Лотарингије и Бара; велика војвоткиња Тоскане итд. Предајемо на памћење садржајем ових редова, објављујући свима којих се тиче: пошто је пре неких шест година, кад је избио рат са отоманском Портом, патријарх источне цркве грчког обреда у Пећи, часни и одани АРСЕНИЈЕ ЈОВАНОВИЋ, вођен љубављу и верношћу нашем узвишеном Дому, напустио своје тамошње патријаршијско седиште и обилате приходе и прешао у наше области, његово негдашње свето царско и краљевско величанство наш родитељ и претходник, најпобожније успомене, најљуб-љенији, ношен оном наклоношћу и милошћу коју је непрестано гајио према изврсном и верном народу илирском, врло заслужном за речени наш узвишени Дом – желећи да се за први мах постара за овај народ, који је недавном смрћу часног и оданог ВИЋЕНТИЈА ЈОВАНОВИЋА остао лишен свог црквеног поглавара, наиме митрополита и архиепископа – провизорно је поставио на његово место истог патријарха АРСЕНИЈА ЈОВАНОВИЋА, а исти је такође, како на задовољство горе поменутог блаженопочившег нашег господина родитеља, тако и на наше сопствено задовољство, све досад исправно вршио поверену му црквену управу – свештенство и народ поменутог обреда и племена узастопно су понизно захтевали од нас да реченог патријарха АРСЕНИЈА ЈОВАНОВИЋА љубазно потврдимо у овом његовом патријаршијском достојанству и поставимо га за њиховог истинског црквеног поглавара. Стога смо ми, који речени народ илирски и расцијански пригрљујемо с ништа мањом наклоношћу и предусретљивошћу него наши претходници, премилостиво удовољавајући молби реченог свештенства и народа, истог патријарха АРСЕНИЈА ЈОВАНОВИЋА због његових особитих врлина и изврсних духовних дарова, непорочног живота и владања, као и због постојане оданости и ревносне верности нама – што је досад и посведочио у различитим приликама – на основу пунине своје краљевске моћи и највише власти, не само милостиво потврдили у патријаршијском достојанству, него и одредили и именовали за истинског црквеног поглавара целокупног свештенства и народа расцијанског који борави у нашим наследним краљевствима и покрајинама, наиме за архиепископа и митрополита, као што га снагом ових редова милостиво потврђујемо и постављамо; следствено томе, заповедамо и налажемо: да се сам АРСЕНИЈЕ ЈОВАНОВИЋ (све донде док буде истрајавао у дужној верности и оданости нама и нашем узвишеном Дому – и он сам, који се на то обавезао и заклетвом, и народ расцијански, коме у црквеним стварима стоји на челу) за таквог призна и поштује по целом народу расцијанском поменутог грчког обреда, који (као што је речено) живи у нашим краљевствима и областима. Ради тога, свима вама скупа и свакоме од вас понаособ – црквеним и световним лицима и читавом свештенству и народу расцијанском источне цркве реченог грчког обреда, ма где се налазили и ма где боравили под јурисдикцијом свете, горе помунуте круне нашег краљевства Угарске и крајева који су јој прикључени – овим писмом чврсто заповедамо и налажемо: одсад па убудуће дужни сте и обавезни да горе наведеног патријарха АРСЕНИЈА ЈОВАНОВИЋА имате, држите и признајете за истинског и несумњивог архиепископа и митрополита племена илирског или расцијанског источне цркве грчког обреда које обитава у нашим земљама и областима под светом круном наведеног нашег краљевства Угарске, и да му, према потребама свога обреда, у црквеним ства- рима исказујете дужну послушност, част и поштовање; другачије нећете поступати. Писмо (за које смо наредили да се на њега обеси наш тајни већи печат, којим се служимо као краљица Угарске) вратити доносиоцу пошто се прочита. Дато у нашем надвојводском граду Бечу у Аустрији, дана двадесет четвртог, месеца априла, године господње хиљаду седамсто четрдесет треће, а на-

ших краљевања: угарског, чешког и осталих године треће.

МАРИЈА ТЕРЕЗИЈА.

(М. П.)

Гроф Људевит пл. Батјан, с. р.
Фрања Колер, с. р.

МАРИЈА ТЕРЕЗИЈА, по милости божјој краљица Угарске, Чешке, Далмације, Хрватске и Славоније; надвојвоткиња Аустрије; удата војвоткиња Лотарингије и Бара; велика војвоткиња Тоскане.

Високо поштовани, исто тако поштовани, уважени и велеможни, као и изврсни, верни и љубазни нам. Кад је реч о понизној молби с којом нам се, како у своје, тако и у име целог племена и народа расцијанског обратио АРСЕНИЈЕ ЈОВАНОВИЋ, патријарх источне цркве грчког обреда и митрополит и архиепископ Расцијана који бораве у нашим земљама и областима – како бисмо, наиме, милостиво потврдили најпре истог АРСЕНИЈА ЈОВАНОВИЋА на његовој архиепископској дужности, а онда и привилегијална писма која су наш родитељ, стриц и деда, славне успомене, подарили реченом племену и народу расцијанском – ваше ће верности више дознати из ових прикључених преписа истог потврдног писма које смо им отправили.

Сматрали смо да га вашим верностима ваља милостиво саопштити посредством ових (преписа) управо зато да би се у оним жупанијама и крајевима реченог нашег краљевства Угарске где, наиме, борави речено племе и народ расцијански грчког обреда постарали и не би пропустили да објаве ово љубазно потврдно писмо, ради њиховог неопходног упознавања с њим. У свему осталом ми у својој краљевској милости остајемо љубазно и трајно наклоњени вашим верностима. Дато у нашој тврђави Линцу, дана двадесетог, месеца јуна, године господње хиљаду седамсто четрдесет треће.

МАРИЈА ТЕРЕЗИЈА.

(М. П.)

Гроф Људевит пл. Батјан, с. р.
Фрања Колер, с. р.

ИЗВОД

привилегијалних тачака, и то: персоналних, стварних, заштитних и даровних; милостиво дарованих часном свештенству грчког обреда, као и целом славном народу илирско-расцијанском, од негдашњег блаженог римског цара ЛЕОПОЛДА, године 1690, 1691. и 1695; а премилостиво потврђених од ЈОСИФА 1706. и од КАРЛА VI 1713. и 1715, такође римских царева преславне успомене, као и од садашњег срећно владајућег краљевског величанства МАРИЈЕ ТЕРЕЗИЈЕ, године управо текуће 1743; издатих посредством узвишених канцеларија: Дворске тајне, Дворске ратне и Краљевске угарске, а издејствованих на понизну молбу наблаженијег патријарха, митрополита и архиепископа АРСЕНИЈА ЈОВАНОВИЋА и целокупног свештенства и народа грчког обреда преко следећих изасланика и опуномоћеника, нарочито за ову прилику упућених у име целог реченог племена расцијанског, наиме: ПАВЛА НЕНАДОВИЋА, епископа горњокарловачког и патријаршијског генералног викара, ЈОВАНА ЂОРЂЕВИЋА, патријаршијског архиђакона, АРСЕНИЈА ВУЈИЋА, краљевског потпуковника са Потиске војне границе, АНДРИЈЕ АНДРЕЈЕВИЋА, краљевског управника поште и администратора карловачког Уфеловог спахилука.

Леополдова привилегијална диплома издата године 1690. посредством Дворске тајне канцеларије садржи следеће:

1-во. МИ, ЛЕОПОЛД, по милости божјој римски цар, увек узвишени, краљ Немачке, Угарске и Чешке итд. Обећавамо свима вама горе поменутим народима и покрајинама које су нам као краљу Угарске правно потчињене и које ће се законито потчинити, да ћете, задржавши поглавито слободу своје вероисповести и избора војводе, те привилегије и права, бити изузети од сваког јавног терета и пореза, изузев старих и уобичајених права краљева и господара која су постојала пре сваке турске најезде, при чему ће у њима бити укинута свака злоупотреба која је уведена турским господством, изузев у случају ратне нужде, када ћете за своје сопствено спасење и одбрану давати, према могућности – у виду добровољног пореза – неопходну помоћ како би се наше јединице могле одржавати, покрајине бранити а ратни терети сносити. По збацивању турског јарма, међутим, ми ћемо убудуће по вашој жељи и на ваше задовољство све довести у постојан облик и одговарајући ред и, повративши свакоме своја права и слободу вероисповести, привилегије и опросте од јавних дужности, одаћемо правду свима скупа и сваком понаособ, и свима ћемо пружити преобилна сведочанства своје милости, благости, доброте и очинске заштите.

2-го. Сем тога, обећавамо, дарујемо и дозвољавамо, свима скупа и сваком понаособ, слободно поседовање добара, било покретних, било непокретних, што год их од Турака буду одузели у својим крајинама.

3-ће. Делајте, дакле, за БОГА, за веру, за спас, за слободу, да повратите своју безбедност, неустрашиво пређите на нашу страну, не напуштајте своја огњишта и обрађивање њива, позовите своје другове да следе ваше стопе, и ову прилику пружену вам од БОГА и од нас – прилику која се никад више неће повратити – уграбите ако желите да помогнете себи, својој деци, најзад, љубљеној Домовини и њеном спасењу, при чему вам у свему осталом, свима скупа и сваком понаособ, јасно пружамо своју царску и краљевску милост.

Друга Леополдова диплома издата године 1691. посредством Краљевске угарске дворске канцеларије садржи следеће:

4-то. Не само из понизног писма које нам је у име свих вас поднео к нама упућени епископ јенопољски ИСАИЈА ЂАКОВИЋ, него још јасније из његовог усменог излагања, премилостиво смо разабрали вашу понизну захвалност што смо вас избавили из чељусти варварске турске тираније и повратили вас пређашњој слободи, као и вечити дуг с којим признајете да сте нам, због толиког доброчинства које смо учинили за вас, и ви и ваши потомци обавезани – истина, по својој дужности, али на наше утолико веће задовољство јер, признајући наше право и бацајући се у крило милости и благости нас као свог господара и законитог краља, с похвалном душевном снагом изјављујете да вам одсад ваља живети и мрети под сенком наше заштите.

5-то. Узимајући у обзир ово ваше заклињање и изјаву, који су нам веома драги, ми вас, све скупа и сваког понаособ, премилостиво примамо – не толико под своју царско-краљевску заштиту, колико да би се тиме ова изврсна намера усадила у ваше душе, а

вашој деци непрестано уливала у срце, те да би се у свим приликама све више и више потврђивала стварним доказима.

6-то. Очински вас, стога, позивамо да се латите оружја и ударите на најжешћег непријатеља хришћанског имена и свог прогонитеља, под нашим заповедништвом и под вођством наших војсковића, да одбијете неправде, невоље и беде које су вам досад најнеправедније и најнемилосрдније наношене.

7-мо. Да бисте, опет, већ на самом прагу осетили благост и сласт наше власти и господства, ми смо, излазећи у сусрет вашим молбама с урођеном нам благошћу, премилостиво одлучили.

8-мо. Да се слободно држите расцијанског обичаја источне цркве грчког обреда, као и норме старог календара, и да вам, и надаље као и досад, ниједан сталеж, било црквени, било световни, не може чинити никакве неприлике.

9-то. Нека вам је слободно да међу собом, по сопственом овлашћењу, из свог народа и језика расцијанског постављате себи архиепископа, кога ће бирати црквени и световни сталеж међу собом.

10-то. Овај ваш архиепископ нека има власт да управља свим источним црквама грчког обреда, да рукополаже епископе.

11-то. Да распоређује свештенике по манастирима.

12-то. Да тамо где је потребно подиже цркве по сопственом овлашћењу.

13-то. Да по градовима и селима поставља расцијанске свештенике.

14-то. Једном речју, да, као и досад, буде поглавар над црквама грчког обреда и заједницом исте вероисповести.

15-то. Да на основу сопственог црквеног ауторитета, снагом повластица које су вам издали наши претходници, негдашњи блажени угарски краљеви, ужива власт по целој Грчкој, Рашкој, Бугарској, Далмацији, Босни, Јенопољу и Херцеговини, као и у Угарској и Хрватској, Мисији и Илирији, где их заправо има, и уколико и док год нам, сви скупа и свако понаособ, буду верни и одани.

16-то. Надаље, црквеним сталежима, као и архиепископу, епископима, монасима и свим свештеницима грчког обреда нека остане сопствена власт да управљају у манастирима и црквама.

17-то. Тако да им нико у реченим манастирима, црквама и вашим резиденцијама не може чинити никакво насиље.

18-то. Нека уживају старе слободе кад је реч о десетку, порезима и конацима, и нека нико од световних лица, изузев нас, нема власти над црквеним сталежом да кога ухапси или притвори.

19-то. Али архиепископ може таква црквена лица која од њега зависе да казни по црквеном или канонском праву ако шта скриве.

20-то. Дозвољавамо, такође, и потврђујемо да се цркве и манастири грчког обреда и све што уз њих спада, као и добра која припадају архиепископу и епископима, било каква да су, имају поседовати према даривању наших претходника.

21-во. Оне, пак, цркве које вам је одузео Турчин, непријатељ хришћанског имена, заповедили смо да се и оне врате у ваше руке кад се поново освоје.

22-го. Најзад, кад архиепископ или ваши епископи према потреби крену да обилазе манастире и цркве у градовима и селима или да поучавају парохе и паству, нећемо дозволити да им ико, било од црквених, било од световних лица, нанесе какву непријатност.

23-ће. Уложићемо, најзад, по могућству сав труд како бисмо узмогли да својим победоносним оружјем, с помоћу БОЖЈОМ, поменуто племе расцијанско што пре поново уведемо у земље или станишта која је раније поседовало, и да непријатеља оданде протерамо.

24-то. Хоћемо да исто племе расцијанско узмогне да остане под вођством и управом сопствене власти, и да на миру ужива у старим привилегијама које му је милостиво даровало наше величанство, као и у својим обичајима.

25-то. Сем тога, одобравамо и то да, ако би ко од њих грчкога обреда преминуо без утехе деце и сродника, да онда цела таква имовина припадне архиепископу и цркви, а исто тако, ако би који архиепископ и епископ умро, да онда цела таква имовина пређе на архиепископију.

26-то. Напослетку, премилостиво хоћемо и заповедамо да сви зависе од архиепископа као од свог црквеног поглавара, како у духовним тако и у световним стварима.

27-мо. Себи чврсто обећавамо да ћете ви ово наше најдарежљивије и премилостиво допуштење заслужити свим својим напором и силама, а да ће ваша верност и оданост бити непрестано сачувана неокрњена и да је никакве олује неће уздрмати; у свему осталом ми вам, свима скупа и сваком понаособ, премилостиво потврђујемо своју царску и краљевску милост.

Трећа исто тако Леополдова диплома издата године 1695. такође посредством Угарске дворске канцеларије садржи ово:

28-мо. Милостиво смо одлучили да и поменутом архиепископу остане неокрњено његово старо достојанство и власт да може постављати епископе свог обреда (будући да му она припада по праву и обичају истог његовог обреда), а епископи које је он рукоположио – а то су часни: ИСАИЈА ЂАКОВИЋ, темишварски и јенопољски и архимандрит манастира Крушедола, СТЕФАН МЕТОХИЈАЦ, гор-њокарловачки и зринопољски, ЈЕФТИМИЈЕ ДРОБЊАК, сегедински, ЈЕФТИМИЈЕ ПОПОВИЋ, будимски и столнобеоградски, ЈЕФТИМИНИЈЕ ТЕТОВАЦ, мохачки и сигетски, СПИРИДОН ШТИБИЦА, вршачки, и ЈЕФРЕМ БАЊАНИН, великоварадски и јегарски (за које смо ми, снагом овог писма, сматрали да ихваља милостиво прихватити и сносити) – да на миру могу обављати своје духовне дужности по окрузима који су им одређени, у којима се, наиме, вољом нашег Дворског ратног савета населио и сместио довољан број породица народа расцијанског или српског, који је, као што је поменуто, из јарма турског сужањства примљен у наше подаништво; (да могу) поправљати кривце и кажњавати их по заслузи; примати штоларине и црквене приходе који им припадају по обреду и старом обичају итд.

29-то. Напослетку, да се сав народ у нашим тврђавама, варошима, крајинама и областима, односно местима која смо му уступили преко повереништва поменутог нашег Дворског ратног савета, може, ма где становао, без икаквог страха, опасности и штете по тело или по имовину, радовати слободном исповедању свога обреда и вере, да може користити и уживати пређашњу слободу од десетка, која им је још од старине одобрена на темељу Петог декрета краља МАТИЈЕ, члан трећи, и Другог декрета краља ЛАДИСЛАВА, члан последњи.

30-то. Овај, пак, десетак нека сам народ употребљава и даје на храну и приход епископима свог обреда, а наши прелати и коморски службеници нека им не чине никакве сметње.

31-во. Стога садржајем ових редова милостиво поручујемо и заповедамо, чврсто налажући верностима свих вас горе наведених и сваком од вас понаособ: дужни сте и обавезни

да кад год и колико год пута вам се, свима заједно или сваком понаособ, обрати речени архиепископ или њему потчињени епископи распитујући се у вези с горе наведеним, да их, док ствари стоје онако како је горе речено, чувате, штитите и браните од свих оних који би их противзаконито нападали, узнемиравали и наносили им штету, и да их на сваки начин чувате и одржавате у наведеним нашим допуштењима и дозволама. Будући да смо вам тиме с те стране потпуно уступили и доделили своја краљевска овлашћења по праву и правди, другачије нећете поступати.

Заштитна потврдна диплома издата године 1743. посредством Дворске ратне канцеларије гласи овако:

32-го. Свима скупа и свакоме понаособ, нашем генерал-лајтнанту, фелдмаршалима, коњичким генералима, врховним заповедницима арти- љерије итд. итд. Стога свима вама горе наведеним и сваком од вас понаособ садржајем ових редова чврсто налажемо и заповедамо: да управо реченог АРСЕНИЈА ЈОВАНОВИЋА, патријарха, архиепископа и митрополита, епископе и остале свештенике монашког и световног реда, лица источне цркве грчког обреда ма ког сталежа и положаја, настањена у нашим тврђавама, варошима, крајинама и областима – умете да сачувате и одржите у њиховим већ одобреним и потврђеним привилегијама, слободама, преимућствима, овлашћењима, милостима, допуштењима и правима, свима скупа и сваком понаособ; да допустите да се њима на миру и без икакве неприлике, сметње и узнемиравања користе, уживају их и радују им се; штавише, дужни сте и обавезни да их на сваки начин штитите и браните од свих оних који би их нападали, узнемиравали и наносили им штету – онолико пута колико то од вас, или једног од вас, буду тражили речени архиепископ и они који су му потчињени, док год овај народ или племе расцијанско буде истрајавало у неумањеној верности и оданости нама и нашем узвишеном Дому; немојте допустити да се на било који начин покуша или да се догоди ма шта што би било противно њиховом садржају.

Најзад, садржај потврде која је издата године 1743. посредством Краљевске угарске дворске канцеларије јесте следећи:

33-ће. И стога, садржајем ових редова поручујемо и заповедамо озбиљно налажући нашим верним црквеним и световним сталежима и редовима нашег често помињаног краљевства Угарске и крајева који су јој прикључени, те осталим држављанима, службеницима и поданицима нашим ма ког сталежа, степена, чина, достојанства и превасходства, ма где били постављени и ма где се налазили, свима скупа и свакоме понаособ, нека дозволе да напред поменути патријарх, митрополит и архиепископ АРСЕНИЈЕ ЈОВАНОВИЋ и племе и народ расцијански и српски на миру и без икакаве неприлике и сметње користе, уживају и радују се свим наведеним привилегијама, преимућствима, изузећима, милостима допуштењима, правима и слободама, док год овај народ расцијански и српски буде истрајавао у неумањеној верности и оданости нама и нашем узвишеном аустријском Дому; и нека их у њима учврсте и одбране и од оних и онаквих који би – због клаузуле која је, као што се види из њеног горе наведеног текста, унета у потврду привилегије одобрене дана 29. септембра, године 1706. од нашег горе поменутог најљубљенијег господина стрица („Задржавајући, сем тога, за себе потпуну власт да – кад се божјом добротом и сложним настојањем речених Расцијана и осталих наших верних поданика поврати жуђени мир у реченом нашем краљевству Угарској и нашим пограничним покрајинама – да те слободе, преимућства и привилегије надаље тумачимо тако што ћемо им, према приликама, давати бољи облик" итд.), и због кривог тумачења управо поменуте клаузуле – причинили горе реченом племену и народу расцијанском какоегод неугодности; нека под претњом наше законите казне и немилости не покушавају да учине ма шта што би било противно њиховом садржају, и нека не допусте да други покушају да учине штогод.

МАРИЈА ТЕРЕЗИЈА.

Овај извод сравнио сам са оригиналима, односно с показаним ми дипломама које су у одговарајућем облику видимиране у Тајној аустријској и у Канцеларији Дворског ратног савета, и нашао да се он подудара с њима. У Бечу, дана 31. августа, године 1743.

Бернард Хонеш пл. Дворец,
Угарске дворске канцеларије
Њ. Кр. В.-ства
експедитор и конциписта.

ПРИВИЛЕГИЈЕ

ХРИСТОФОРА ЖЕФАРОВИЋА

1745.

ПРИВИЛЕ́ГІИ

чре́зъ

блаже́нныѧ Імпера́торы

Леѡпо́лда

Іѡ́сифа

и̓

Каро́ла Ше́стагѡ

славнѣ́йшагѡ помина́нїѧ:

тако́жде

нн҃ѣ ца́рствꙋющее вели́чество

Марі́ю

Ѳере́зїю

сла́вномꙋ наро́дꙋ І̓ллѵрїйско Рассїа́нскомꙋ

чре́зъ слѣ́дꙋющїѧ депꙋти́рти, и̓

полномо́щники

то е́сть

Па́ѵла Нена́довича, е҆пкпа Карлшта́скагѡ, и̓ Патрїа́ршескагѡ Гене́рал-Вика́ра, Іѡ-а́нна Геѡргї́евича, а̓рхї-дїа́кона Патрїа́ршескагѡ, А̓рсе́нїа Вꙋи́ча, о̓бріст лайтенанта Кра́левскагѡ ѿ Кра́йни Поти́скїа, А̓ндре́а А̓ндре́евича, Кра́лескагѡ Постфервалте́ра Петро-вара́динскагѡ, и̓ Хе́ршофа ꙋ̓ффе́лова Ка́рловачкагѡ А̓дминистра́тора.

исходата́йствова́нныѧ

срѣ́дствїемъ высо́кыѧ канцела́рїи дворо́внꙋтреннѣ́йшїа, бл҃гоꙋтроб-нѣ́йше

даро́ванныѧ, и̓ потве́рждѐнныѧ

дне́ 24. а̓при́лїа. лѣ́та 1743.

Ѡсщ҃енный клире
и҆
Сла́вный наро́де!

Всеблаженнѣйшїй, преѡсщ҃еннѣйшїи, бг҃олюбивїи, всечт҃ныи, преподобныи, бл҃гоговѣйннѣйшїи

Высокѡ = и҆ = бл҃гѡ = родныи, бл҃го = племанитѡ = = родныи, бл҃гѡ почтенныи,. Всѝ всакагѡ чина, са́на, степенѐ, чт҃и, достоинства, и҆ и҆мене въ сла́вномъ наро́дѣ сербскомъ.

Гд҃їе, Гд҃їе, мл҃тивѣйшїй, мл҃тивїи, и҆ высокопочтеннѣйшїи.

Всѝ всегѡ̀ сла́внѡ напома́нꙋтагѡ наро́да при въ скорѡ и҆стекше лѣтѣ торжествова́нномъ соборѣ карловачкомъ бывшїи высокопочте́нныи гд҃: депꙋтаты чрезъ [illegible] мл҃тивѣйше ѿ е҆а кралев: вели: на той послатыѧ, и҆ всевысочайше нараждённыѧ комиссари, знаменателнѣже е҆гѡ̀ превосходителство генера́л = фел =

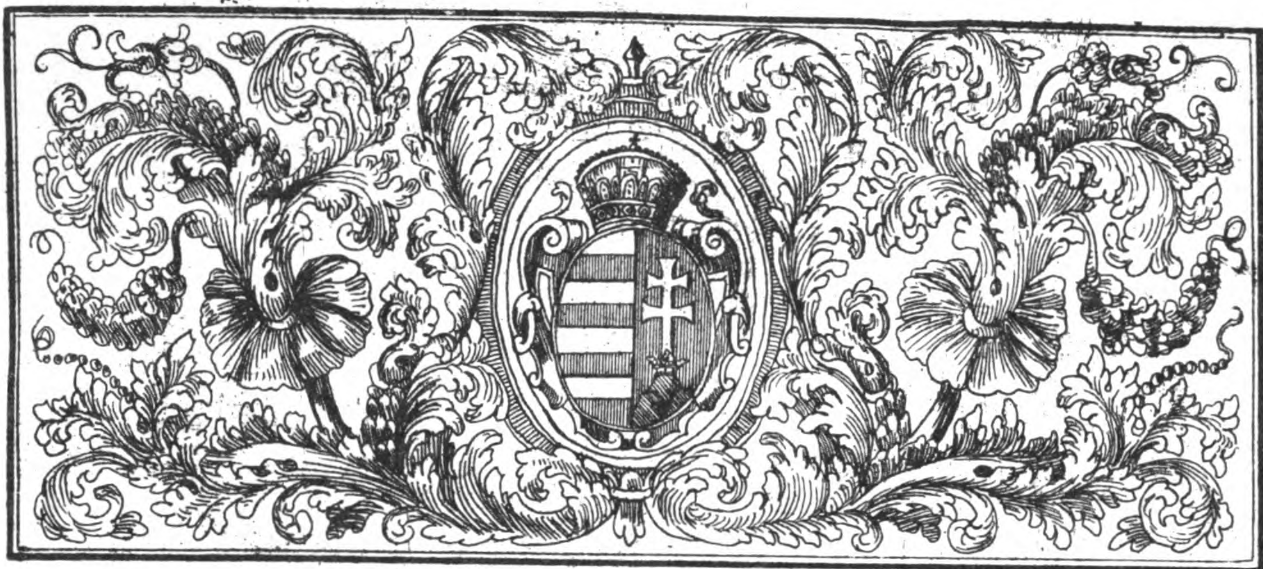
Маршал-Лайтенанта Барона ѿ Енглсхоффенъ и Єгѡ Сїателство Гдина Графа Алеѯандра ѿ Патачичъ слѣдующїа Славному Народу нашему Їллурическому Сербскому ѿ трехъ Преславныѧ Леѡполда, Їѡсифа, и Карола Блаженнѣйшагѡ Поминанїа Імператорѡ Римски, и нынѣ Благополучнѡ Царствующагѡ Єѧ Кралевскагѡ Величества Марїи Ѳерезїи за внутрь похвалнѡ ѡписанныа заслуги, Всемлⷭ҇тивѣйше дарованныа, слѣдователнѣ и Сопотвержденныа Привилегїи Соборнѡ в вашемъ, неже обыче, торжествѣ Публицированныа или Народствованныа слухомъ слышаша, но, ꙗкоже ни сходнѡ уму члческому быть может, толь пространное Царскою Мудростїю, и Речивствомъ наполненное Сложенїе тѣхжде Привилегїй в толь краткомъ Времени прочтенное и Народствованное єдва в Памати Своей ѿ Слова до Слова понести возмогоша, да продерзливѡ рещи могу, Многїи, ꙗкоже и самъ азъ, по Концѣ Публикацїи, тыа или вторицею Народствуемыа слышати, или Написанныа ѡпаснѡ читати желаху, Таковимъ убѡ Любопитствомъ самъ водимъ трудихса Напоманутыѧ Привилегїи Дїалектомъ Латинскимъ изданныѧ на Матерный нашъ Славенскїй превод к руцѣ прибавити, и той трудомъ и Рукодѣлїемъ моимъ, тупомъ написа, Всему Славному народу в честь, и ползу представити, ꙗкоже по желанїи Моемъ преслѣдующїа Привилегїи в надеждѣ добрѡ протолкованныа, и ꙗкоже вѣрую, преводу ѡному чрезъ Горѣ Высокореченныа Кралевскїа Комиссари Своеручнѣ в Карловцѣ 5. Марта по Римскому 1744. Лѣта подписанному равногласныа, ѿ трудовъ моихъ сице тупомъ изложити дерзнухъ, уповаа, ꙗкѡ всакъ Высокѡ почтенный Читатель хотай предковъ своихъ храбрость, вѣрность, постоанство, службы, и заслуги Царемъ своимъ доказанныа, и мзду трудѡ ѿ н снисканную аки в живыхъ свидѣтелехъ познати, небудеть мене за излишество суетнагѡ Времене, или ѿ избытка имѣнїй в семъ труждшаса и иждивенїе положша судити, но всакїа млⷭ҇ти, наклонности, блгъ желанїа, помощи, и мзди сподобити, иже всегда в желанїи имѣхъ быти, и єсмь.

Ѡсвященнагѡ Клера, и
Славнагѡ Народа.

Въ Вѣннѣ 1745.

Покорнѣйшїй Послушникъ
Хрїстоф: Жефаровичъ Ілл: Расс: общ: зографъ.

Въ преводѣ Привилегїй напреслѣдующїх ѿ Латїнскагѡ дїалекта на Матерный Славено-Сербскїй ꙗзыкъ трудилса Павелъ Ненадовичъ Патрїаршескїй Писаръ, иже и проситъ смиреннѡ Высокопочтеннагѡ Читатела в неисправныѧ не ѡсудити, но и справити своимъ искуствомъ, и єгѡ труди себѣ в службу прїати.

МЫ МАРІА ѲЕРЕЗІА Бжїею поспѣшающею Мл҃тїю Царица Хунгаріи, Бохеміи, Далматіи, Хорватскіа, Славоніи, Архї дуѯъ Аустріи, Дуѯъ Бургундіи, Брабанціи, Медіюланіи, Стуріи, Каринѳіи, Карніюліи, Мантуе, Парме, и Плакентїе, Лимбургіи, Гелдріе, Виртемберге, Горныа, и Нижныа Силезіи, Принцесса Швабскіа, и Трансилваніи, Мархіо ѡсщ҃еннагѡ Царства Рімскагѡ, Бурговіи, Моравіи, Горныа, и Нижныа Лузаціи, Графина Хабспурга, Фландріи, Туролскіа, Феррета, Кубурга, Горице, Градишкогъ, и Артезїе, Земли Гжа Алзаціи, Графина, Намурка, Гжа Мархіи Славенскіа, Пристанища Наонскагѡ, Салинъ и Мехлиніе, ѡбрученнаа Кнегина Лотарингіи, и Бара, Велика Кнегина Тошканскаа. и прѡ: и прѡ:

Вѣдомо творимъ, и содержаніемъ настоащихъ |: грамотъ :| памати вручаемъ, имже належи, всѣмъ, Ꙗкѡ Намъ вѣрный Нашъ возлюбленный, Чтнѣйшїй АРСЕНІЙ ІѠАННОВИЧЪ Восточныа Цркве Греческагѡ Закона Патріархъ, Архї Еппъ, и Рассіанскій Митрополитъ, своимъ, и всегѡ Рассіанскагѡ Народа именемъ чрезъ присланный Намъ смиреннѣйшій Листь Молебный Блгоговѣйнѡ преложилъ, ему ѿ Августнагѡ Блгочестивѣйшіа Памати Гдина, и дѣда Нашегѡ Почтеннѣйшагѡ ЛЕѠПОЛДА Рімскагѡ Імператора, и Германіи, Хунгаріи, Бохеміи, Далматіи, Хорватскіа, Славоніи, и прѡ: и прѡ: Цара Славнѣйшагѡ, днѐ шестагѡ Мца Априліа, и днѐ двадесатъ первагѡ Мца Августа лѣта давнѡ Минувшагѡ Тысаща шестсоть деватдесатагѡ, Ꙗвныа позволенія, Привилегіи, Свободы и Преимущества, За искушеное Вѣрности своеа постоанствѡ, и Многѡ-образныа ѿреченнагѡ Народа, и Рода Рассіанскагѡ противъ общагѡ Христіанскагѡ Имене супостата, Августному дому Нашему толико вѣрнѡ, еликѡ полезнѡ учиненныа службы, Блгоутробнѣйше дарованнаа, ѿ Возлюбленнагѡ же, Блаженнѣйшагѡ поминанія Гдина Стрыа Нашегѡ ІѠСИФА, Рімскагѡ Равно Імператора, Германіи, Хунгаріи, Бохеміи, Далматіи, Хорватскіа, Славоніи, и прѡ: Цара, днѐ седмагѡ Августа, лѣта тысаща сем-соть Шестагѡ, равнѡ же и ѿ Гдина, и Родитела Нашегѡ Августнѣйшагѡ КАРОЛА Шестагѡ славнагѡ поминанія днѐ втораго Мца Августа, лѣта 1713. и днѐ десатагѡ Мца Априліа, лѣта на тысащу, сем-соть патнадесатагѡ потверждення бывша, смиреннѣйше вкупѣ, и Блгоговѣйннѣйше проса, да быхѡ и Мы чрезъ Млть Бжїю Наслѣдованнимъ Наслѣдіа право, Царствъ, и Провинцій Наши владѣніе пріемше, тыажде Грамматы Привилегіалныа, права, Свободы, и преимущества Ауторитетомъ Нашимъ, и Млтїю Царскою Блгоутробнѣйше, равнѡ и Блголюбнѣйше аппробирати, и соутвердити изволили. сутьже содержанія слѣдующагѡ:

МЫ КАРОЛЪ шестый Бжїею поспѣшающею Млтїю избранный Рімскій Імператоръ, всегда Прибавитель, и Царъ Германіи, Кастелли, Аррагоніи, Легіѡна, обоа Сициліи, Іерусалима, Хунгаріи, Бохеміи, Далматіи, Хорватскіа, Славоніи, Босны, Сербіи, Болгаріи, Наварры, Гранага, Толета, Валентіи, Галлиціи,

Мајо,

Маїорикѡ, Севиліи, Сардиніи, Кордуве, Корсики, Мурціи, Гіенни, Алгарбіи, Алгезири, Гибралтара, ѡстровѡ Канаріи, и Індійски, и Земли Крепкіа, Мора Окіанскагѡ: Архі-Дукъ Аустріи, дукъ Бургундіи, Брабанціи, Медіолана, Щаерскіа, Кариноіи, Карніѡліи, Лимбургіи, Луцембургіи, Гелріи, Виртемберга, Горныа, и нижныа Силезіи, Калабріе, Аѳени, и Неопатріи, Кнѧзь Швабскіа, Каталоніи, и Астуріи, Мархіѡ ѡсщеннагѡ Царства Римскагѡ, Бурговіи, Моравы, Горныа, и Нижныа Лузаціи, Графъ Хабсбурга, фландріи, Туролскіа, феррета, Кубурга, Горице, и Артезіи, Земли Гдинъ Алзаціи, Мархіѡ Ористана, Графъ Гоціана, Намурка, Россиліѡна, и Кеританіи, Гдинъ Мархіи Славонискіа, Пристанища Наонскагѡ, Бискаіи, Молины, Салі, Триполѧ, и Мехлиніи.

Вѣдомо творимъ, и содержаніемъ настоащи памати вручае, имже надлежить, всѣмъ: Ꙗко пре Нами Вѣрный Нашъ, возлюбленный, Чтный ВИКЕНТІЙ ПОПОВИЧЪ, Восточныа Црькве, Греческагѡ закона Архі-Єпкпъ, и Рассіанскій Митрополитъ, и Народа Іллурічекагѡ, или Рассіанскагѡ вси статы благоговѣйнѡ сташа, и чре Молебныа листи преложиша, ему ѿ Аугустнагѡ Благочестивѣйшіа памати, Гдина, и Родителѧ Нашегѡ Почтеннѣйшагѡ ЛЕѠПОЛДА, Римскагѡ Імператора, и Хунгаріи, Далматіи, Хорватскіа, Славоніи, и прѡ: и прѡ: Цара Славнѣйшагѡ, дне Шестагѡ Мца Апрілїа, и дне двадесатьпервагѡ Мца Аугуста, лѣта давнѡ минувшагѡ тысаща Шест-сотъ деватдесатагѡ Ꙗвнаа позволеніа, Привилегіи, Свободы, и преимущества, за искушенное Вѣрности своеа постоанство, и Многообразныа ѿреченнагѡ Народа, и Людства Рассіанскагѡ проти общагѡ Хртіанскагѡ Імене супостата Аугустному дому Нашему толикѡ вѣрнѡ, еликѡ полезнѡ учиненныа службы благоутробнѣйше дарованнаа, и ѿ Возлюбленнѣйшагѡ, Блаженнѣйшагѡ Поминаніа Гдина, Брата Нашегѡ ІѠСИФА, Римскагѡ равнѡ Імператора, и Хунгаріи, Далматіи, Хорватскіа, Славоніи, и прѡ: и прѡ: Цара, дне Седмагѡ Аугуста, лѣта тысаща Седм-сотъ Шестагѡ соутвержденнаа бывша, смиреннѣйше вкупѣ, и благоговѣйнѣйше Настоаще, да и Мы чрезь Млть Бжію Наслѣдованнимъ Наслѣдіа правомъ Царствъ, и Провинцій Наши Владѣніе пріемше тыажде Грамматы Привилегійскіа, правы, свободы, и преимущества Ауторитетомъ Наши, и Млтію Цесаро Кралевскою благоутробнѣйше равнѡ и благолюбнѣйше Аппробирати, и соутвердити изволилибы. сутьже содержаніа слѣдующагѡ:

Мы ІѠСИФЪ, Бжіею поспѣшающею Млтію Ізбранныи Римскій Імператоръ, Всегда прибавитель, и Германіи, Хунгаріи, Бохеміи, Далматіи, Хорватскіа, Славоніи, Босны, Сербіи, Болгаріи, и прѡ: Царъ; Архі-дукъ Аустріи, Дукъ Бургундіи, Брабанціи, Щаерскіа, Кариноіи, Карніѡліи, Луцембурга, и Горныа и Нижныа Силезіи, Виртемберга, и Ѳеки, Принцъ Швабскіа, Мархіѡ ѡсщеннагѡ Римскагѡ Імперіума, Бурговіи, Моравіи, Горныа и Нижныа Лузаціи, Графъ Хабсбурга, Туролскіа, феррета, Кубурга, и Горице, Земли Господинъ Алзаціи, Гдинъ Мархіи Славенскіа, Пристанища Наонскагѡ, и Салинъ.

Вѣдомо творимъ, и содержаніемъ настоащи памати вручае, имже належи, всѣмъ; Ꙗко предъ Нами Вѣрный Нашъ возлюбленный, Чтный АРСЕНІЙ ЧЕРНОЕВИЧЪ, Восточны Црькве Греческагѡ Закона Архі-Єпкпъ, и Рассіанскій Патріархъ, и Рода Іллурічекагѡ, или Рассіанскагѡ Статы вси благоговѣйнѡ сташа, и чрезъ листи молебныа изложиша Єму ѿ Аугустнагѡ Благочестивѣйшагѡ Поминаніа Гдина и Родителѧ Нашегѡ Почтеннѣйшагѡ ЛЕѠПОЛДА Римскагѡ Імператора, и Хунгаріи, Далмаціи, Славоніи, и прѡ: Цара Славнѣйшагѡ дне Шестагѡ Мца Апрілїа, дне двадесать первагѡ Мца Аугуста лѣта давнѡ минувшагѡ тысаща Шест-сотъ деватдесатагѡ Ꙗвнаа Позволеніа, Привилегіи, Свободы, и преимущества за искушеное Вѣрносты своеа постоанство, и Многообразныа ѿ Реченнагѡ Народа, и Націѡна Рассіанскагѡ проти общагѡ Хртіанскагѡ Імене супостата Аугустному дому Нашему такѡ вѣрнѡ, Ꙗкѡ полезнѡ учиненныа службы Благоутробнѣйше дарованнаа, бывше, Ꙗкоже тоесть и содержаніе здѣ послѣдующее шире и пространнѣе изъявитъ, смиреннѣйше купнѡ и благоговѣйнѣйше Настоавающе, да быхѡ и Мы чрезъ Бжію Млть Наслѣдованни Наслѣдіа право Царствъ и Провинцій Наши Владѣніе пріемше тыажде Грамматы Привилегійскіа, Права, свободы, и преимущества Ауторитетомъ Нашимъ и Млтію Цесаро-Кралевскою Благоутробнѣйше равнѡ и Благолюбнѣйше Аппробирати, и сутвердити изволили: Сутьже содержаніа слѣдующагѡ:

Мы Леωполдъ, Бжїею поспѣшающею Млтїю избранный Римскїй Імператоръ всегда прилавитель, и Германїи, Хунгарїи, Бохемїи, Далматїи, Хорватскїа, Славонїи, Босны, Сербїи, Болгарїи, и прω: Царъ; Архї-Дукъ Аустрїи, Дукъ Бургундїи, Брабанцїи, Щиерске, Каринтїи, Карнїωлїи, Луцембурга, Горныа и Нижныа Силезїи, Виртемберга, и Феккы, Принцъ Швабскїа, Мархїω ωсщеннагω Царства Римскагω, Бурговїи, Моравїи, Горныа и Нижныа Лузацїи, Графъ Хабсбурга, Туролскїа, феррета, Кубурга, и Горице, Земли = Гдинъ Алзацїи, Гдинъ Мархїи Славенскїа, Пристанища Наωнскагω, и Салинъ.

Всѣмъ Народωмъ, и Провинцїамъ ω Насленемъ Наше Хунгарїи Царствѣ высащи, и всѣмъ ктонибу прωчїимъ Настоащїа /: Грамоты :| прочитающи, или послушающи, въ первыже Народу Албанскому, Млть Нашу Цесарску, и Кралевску, и всако добро.

Вѣдомω буди вамъ, Ꙗкω Брань Турскую, нанюже завѣтоломнѣ и Неправедно иззванны по званїи Нашемъ Цесарско и Кралевско на покровителство Бжїе, и повода Нашегω правду повѣришеса гони, на той еди Конецъ, Ꙗкω да Народы Намъ правωположныа, и правилкω ω поманутω Нашемъ Хунгарїи Царствѣ высащїа, и вса прωчїа Хртїаны ω жестокїа Работы Турскїа исторгше к древней свободѣ, древнымъ привилегїа и древнему съ тѣломъ, ωнемже высатъ, соединенїю, Ѕлое всакое употребленїе ω вергше, и Наградивше скудость Тиранствомъ Турски воведенную, и всакокому свое право давше, возврати; Сегω ради вса Народы чре всю Албанїю, Сербїю, Мусїю, Болгарїю, Силистрїю, Іллурїю, Македонїю, и Рассїю живущїа и вса провинцїи ω пререченно Царствѣ Наше Хунгарїи высащїа, и вса прωчїа народы по Ігомъ Турскимъ стенащїа Блголюбнѣ увѣщеваемъ, Ꙗкω да Блгочестивому, и отеческому Нашему желанїю соωвѣтствующе в семъ тако Надобно поводѣ сотренни общи толики Турски крѣпостемъ чре побѣдоносна оружїа Наша, за свое спасенїе и избавленїе и Блгочестїа Хртїанскагω разширенїе в страны Наша вступатъ, проти Туркω оружїа возмутъ, полкомъ Нашимъ по прилицѣ и требованїи на повелѣнїа Наши воевоω, и Генералω. ижеправи и Многочисленни Воинство вскорѣ на полѣ укажутса, прилѣпатса, и имъ по возможности пищу и прω: потребнаа к и придержанїю подаду, и готовую во всаки прилики проти общагω Непрїтела приносать помощъ, реченны Воевода Наши, имъ всакое проти Турски навѣтω покровителство дати, и Ꙗкω же твердω повелѣхω, достойное гдѣлибω Воинское наказованїе хранити имущимъ, и законному Нашему Гдтвованїю своеволнѣ себе ω даду, аще Млть и Блгоутробїе Наше искусити хота. Обѣщаемъ вамъ всѣмъ пререченны Народω, и Провинцїа, Намъ аки Хунгарїи Цару по правдѣ положны, и законнω положитиса хотащимъ, ωдержаше в первы Блгочестїа своегω, и Избиранїи Воеводы свободу, привилегїи, и права, и изятїе ω всакагω общагω Бремене, и данодаанїа иземше обаче древна и обычна прежде всакагω Турскагω Нашествїа, Царей и Господь права, двигнувше такωжде в тѣхъ всакое, чре Гдтвованїе Турское, воведенное Ѕлое употребленїе, развѣ в случаи Нужди Браней, в ниже за ваше собственное спасенїе, и заступленїе по образу Тунедаанїа по возможности потребную помощь возпозволите, иже полцы Наши содержаватиса возмогутъ, Бранитиса Провинцїи, и таготы браны ωдержати: Избывше Ига Турскагω вса во обра становитый и ра должни за будущее по желанїи и довлетворенїи ваше постави, и всакому права своа, свободу Закона, Привилегїи, и безнавѣтїи возвращше, всѣмъ колики правду сотвори, всѣмъ Млти, Блгоутробїа, Блго любїа, и отеческагω Нашегω Покровителства, Ширшаа доказателства Ꙗвити хотаще. Обѣщаемъ кромѣ тогω, даруемъ, и позволаемъ всѣмъ колики свободное добра, буди движимагω, или недвижимагω, Ꙗже точїю Туркω на Краина свои ω имутъ, притажателство.

Творите убω за Бга, за Блгочестїе, за Спасенїе, за свободу, за ωбновити ωтишїе ваше, без боазни в страни Наша ступите отечество ваше, и дѣланїе Нивъ Неωставлайте, други ваша вслѣдъ васъ зовите, и прилику сїю ω Бга и Насъ ва пренесенную, и Никогда возвратную, примите, аще ва, аще Сыновωмъ ваши, и аще напослѣдокъ возлюбленному отечеству и спасенїю Блгобыти желаете. егда вамъ в проче всѣмъ, и ωсобнω Млть Нашу Цесарскую и Кралевскую Ꙗвнω предноси.

Дано в Градѣ Наше Вїеннѣ дне Шестагω Мца Апрїлїа, лѣта Тысаща шест-сотъ деват десатагω, Царствъ Наши, Римскагω Тридесатъ Втораго, Хунгарскагω

Тридесать пѧтагѡ, Бохемскагѡ же тридесать четвертагѡ.

Леѡполдъ.

Ї. А. Хенр. Графъ ѿ Штратма.

На повеленїе ѡсщеннагѡ Цесарскагѡ и Кралескагѡ Величества собственное.

Стефанъ Андрей ѿ Верденбургъ.

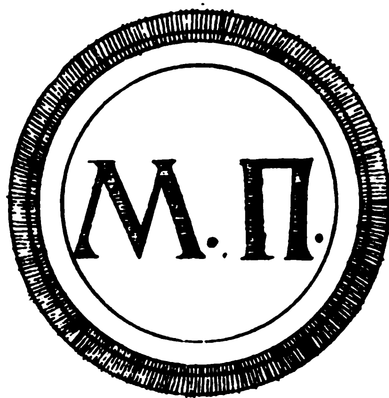
Мы Леѡполдъ Бжїею поспѣшающею Мл҃тїю избранный Рїмскїй Їмператоръ, всегда прибавитель, Германїи же Хунгарїи, Бохемїи, Далмацїи, Хорватскїѧ, Славонїи, Босны, Сервїи, Болгарїи, и прѡ: Царъ; Архї-дукъ Аустрїи, Дукъ Бургундїи, Брабанцїи, Шаерскїѧ, Каринѳїи, Карнїѡлїи, Луцембурга, Горныѧ и Нижныѧ Силезїи, Виртемберга, и Ѳекы, Принцъ Швабскїѧ, Мархїѡ ѡсщеннагѡ Царства Рїмскагѡ, Бурговїи, Моравы, Горныѧ и Нижныѧ Лузацїи, Графъ Хабсбурга, Туролскїѧ, Феррета, Кубурга, и Горице, Земли Гдинъ Алзацїи, Гдинъ Мархїи Славенскїѧ, Пристанища Наѡнскагѡ и Салинь.

Почтенному, Блгоговѣйному, Намъ возлюбленному Арсенїю Черноевичу Восточныѧ Црькве, закона Греческагѡ Архї-епспу, Епспомъ, и всѣмъ прѡчїимъ Црькоными и Мирскимъ статемъ, Капитаномъ, Вице-Капитаномъ, и въ конецъ всемъ обществу тогѡжде закона Греческагѡ, и Народа Рассїанскагѡ чрез Гречеку, Болгарїю, Рассїю, Херцеговину, Далмацїю, Подгорїю, Їенополїю, и прѡчаѧ ближнаѧ мѣста, и всѣмъ кїиждо прѡчїимъ настоащїѧ прочитавающимъ, смотращимъ и слышащимъ Млть Нашу Цесарску, и Кралеску, и всако добро.

Неточїю изъ смиреннагѡ листа Намъ всѣхъ васъ именемъ чрез посланнагѡ къ Намъ Епспа Їенополїскагѡ Їсаїю Дїаковича, но и словесными єгѡ изложенїемъ ꙗснѣе Блгоутробнѣйше прїахѡмъ смиренное Блгодаренїе Ваше, ꙗкѡ Васъ изъ устъ Варварскагѡ Турскагѡ Туранства исторгше древней возвратихѡмъ свободѣ, и всегдашнее ѡбвазанїе, имже Намъ за толикагѡ Блгодѣанїа издаанїе, ѡбазанныѧ Вы и потомки Ваша исповѣдуете, въ праду по должности Вашей, Наши обаче толикѡ вящшимъ довлетворенїемъ ꙗкѡ познаꙗху праву Нашему Васъ въ нѣдро Мтри, и Блгоутробїа Нашегѡ, аки Гдина, и Цара Вашегѡ законагѡ повергающе, подъ сѣнїю Покровителства Нашегѡ посемъ житивамъ и умрети, похвалною Блгодушїа крѣпостїю ꙗвлаете. Которагѡ Нам ѕѣлѡ прїатнагѡ засвидѣтелствованїа, и издатности Вашеа призрѣнїемъ Васъ всѣхъ, и ѡсобиты въ защищенїе Наше Цесаро-Кралевское Блгоутробнѣйше неточїю прїемлемъ; но ꙗкѡ и да Блгознамени тое намѣренїе въ срцахъ Ваша воглубитса, и Сыновомъ всегда возвѣщаетса, и во всѣхъ стицанїахъ вещественними доказателстви сотверждаетсе. Оружїе въ напредъ противъ ѡполченнѣйшагѡ Имене Хрстїанскагѡ Непрїатела, и Гонитела Вашегѡ подъ сѣнїю Нашею, и Наших Воевѡдъ управителстви прїати, обидиже бѣды, и нужды Вамъ беззаконнѣйше, и жесточайше нанешенныѧ прогонити, отечески увѣщеваемъ. Паки да Магкость и сладость Царства и Господарства Нашегѡ въ самомъ началѣ ѡщутите, про іам Вашимъ Блгочестїемъ на естественнымъ снисходаще Блголюбнѣйше проразвидѣхѡмъ; да по Восточныѧ Црькве Греческагѡ Закона Расцїанскому обыкновенїю, и уставу Ветхаго Календара свобонѡ содержавлетеса, и ꙗкѡ же доселѣ, такѡ и въ напреди ѿ кїихъ же Црьковныхъ или Мирскихъ статей коим либо ѡѕлоблаетесе стуженїемъ. Свобонѡ буди вамъ, между Вами собственною властїю ѿ Народа, и ꙗзыка Рассїанскагѡ поставлати Архї-епспа, егоже статы Црьконый, и Мирскїй между собою изберутъ. Тойже Архї-епспъ свобону власть даймать во всѣхь Восточныхъ Греческагѡ Закона Црьквахъ располагати, Епспи посщати, Сщенники въ Мнтырехъ уреждати, Црькви, гдѣ требѣ будеть, собственною властїю созидати, въ Варошахъ и селехъ Рассїанскїа

ѧнскїѧ Сщенники починовлаги: слово ꙗкоже досле, Гречскагѡ Закона Црквамъ и
тогѡжде исповѣданїѧ обществꙋ престателствовати может, и собственнїи аꙋто,
ритето Црковни, сылою Привилегїй ѿ прекѡвъ нашї, Блаженныи иногда Хꙋнгарїи
Царей, Вамъ данныхъ, во всей Греческой, Рассїи, Болгарїи, Далматїи, Босны, Іенополїи, Хер,
цеговиниже, Хꙋнгарїи, и Хорватской, идѣже правичнѡ пребываютъ, и поелику, и дондеже ни
вси, и ѡсобны вѣрны, и Блгоговѣйны будутъ, власти ꙋражденїа да радꙋется. Статемъ
к томꙋ Црковнымъ, ꙗкоже архї-еппу, и еппомъ монахомъ, и всакагѡ рода Сщенникомъ
Закона Греческагѡ в Мнтыре и Црква да ѡстанетъ собственнаѧ власть правленїа, такѡ
ꙗкѡ да никтоже в пререченны Мнтыре, Црква, и Резиденцїахъ вашихъ насилїа твори
можетъ; но в десатце, данодаанїахъ, и квартырехъ древней свободѣ да радꙋются,
ниже сверхꙋ Црковнагѡ Стата кто Мирский, кромѣ Нас, власти да имать, арестирати, или
займати кого, но архї-еппъ таковыа ѿ Негѡ депендирꙋющїа Црковники, в погрѣше,
нїе нѣкое в падшїа, правомъ Црковнимъ, или Канонически̃мъ наказовати да можетъ:
Дарствꙋемъ такѡжде и сꙋтверждаемъ, Гречскагѡ Закона Църкви, Мнтыри, и к ним принале,
жащаа, ꙗкоже и архї-еппкаа и еппкаа добра, какова она была, по дарованїи Пред,
кѡвъ Нашїх притажателнаа, а іаже Црквы Хртїанскагѡ Имене сꙋпостатъ Тꙋрки вамъ ѿ
нихъ, и тыа повратившe, рꙋка Вашимъ возвратити заповѣдати бꙋдемъ. Напоследокъ,
Архї-еппꙋ, и еппомъ вашимъ, нꙋждѣ такѡ ищꙋщей, Мнтыри, и Црквы в вароша,
и села посѣщающимъ, или такѡжде Сщенники и общини мѣста поꙋчащимъ ни
ѿ когѡже такѡ Црковнагѡ ꙗкѡ и Мирскагѡ стꙋженїю творитисе, не потерпимъ.
Еже даротворнѣйшее, и Блгоꙋтробнѣйшее допꙋщенїе Наше ѿ вас всаки тща,
нїем и силами ѿслꙋгиваемо, вѣрност же и Блговѣнство ваше непоколебимѡ сохрана,
емо всегда, и никоими бꙋрами разбитиса имꙋще Намъ твердѡ обѣщаем, и во
прочем Вамъ всѣмъ, и ѡсобнѡ Мать Нашꙋ Цесарскꙋю, и Кралевскꙋю Блгоꙋтробнѣ,
йше сꙋтверждаем. Даннѡ в Градѣ Нашем Віеннѣ, дне двадесать первагѡ Аѵгꙋ,
ста, лѣта тысаща шесть сотъ деватдесатагѡ; Царствъ Нашихъ, Римскагѡ, три,
десать третїагѡ, Хꙋнгарскагѡ, тридесать шестагѡ, Бохемскагѡ тридесать
четвертагѡ.

ЛЕѠПОЛДЪ

Т. А. Хенр. Графъ ѿ Штратманна.

На повелѣнїе ѡсщен. Цесарскагѡ
и Кралевскагѡ Вели. собственое.

Стеф Анд. ѿ Верденбꙋргъ.

Разсуждающе убо благолюбнѣ помянутаго Патріарха, и Архіепископа АРСЕНІА ЧЕРНОЕВИЧА, статеиже всегω Рода, и Народа Іллѵріческагω, или Рассіанскагω молбы разумныа и заслуги благознаменитѣишіа ω прибавително дому нашему снисканныа, егда тоесть реченный Родъ, и Народъ чрезъ вса вещей премѣны, горащими с жесточаиши супостатомъ ратми, тражающимъ такожде ω ступниковъ насиліа, нахожденіа, тщета и инии сопротивныи случае бура, в цѣлой и неразрушимой к нему вѣрности непобижи нетоикмω всегда пребысть но такωждѣ вещественную свою благоговѣинства, и поручности ревность въ множаиши поводе, нкω в побизании ползы, и служби дому нашегω, такω и в приношеніи готовыа помощи, и в помощствованіи таготь общии, велико душно проуказа, непріателская же, и ω ступническаа намѣренія воеже ωвратити, безсмертною похвалою ни крове, ни имѣніа пощадѣ, но заничто и мѣвше добра вса, и небрегше ω гибели житіа, и всѣхъ трудносте, законному Царю, и Господину своему постоанно прилѣжащъ, истинно положниковъ, и поручниковъ должное исполни, и до посласка исполнати обѣщае, и желае; смиреннѣишему препомянутыхъ молебниковъ прошенію благоутробнѣ внушити хотѣхомъ, и тогω ради ω истиннагω нашегω знаніа, здравагω совѣта, и воли благоразсудныа, Цесарскіаже и Кралевскіа власти полности, и аутторитета, прескязанныа привилегіи, свободностей, и преимуществъ чрез Августнагω Господина и родителя нашегω благоутробнѣише позволенныа Царскіа ωборенныа Грамматы, по всѣхъ и ωсобиты содержаніа и, заключеніи, и изложеніи, сими благолюбнѣише за пріатныа имѣты, и во всѣхъ, и чрезъ вса благоутробнѣ апробируе, и соутверждаемъ. удержавше сверху тогω намъ полнѣишую власть, возвратившеиса чрез благость Божію, и и Іллѵриковъ, и инии вѣрныи наши подданниковъ сословное тщаніе, Царству нашему Хунгаріи, и ωкраиннимъ провинціа нашимъ тишинѣ, тыяжде свободы, преимущества, и привилегіи далше толковати, и в болшии, по качеству времене, образъ поставити, купно и пространнѣишую нашу к роду Іллѵріческому волю ширше показати, нкоже къ нашей, Царствъ же наши, и провинціи, а наипаче самагω народа Іллѵріческагω ползѣ, и добру виделоса будетъ.

Сегω ради всѣмъ, и ωсобитымъ нашимъ урядовленны судилища, нкω церковныи, такω и мирскии, потомже и всаки Царствабжителе наши, министромже и оффиціаловъ коегωни, будь степене, чина, достоинства, и имене, и прочи подданни наши вѣрныи, и возлюбленныи сими остро повелѣвае, и заповѣдуемъ, да помянутагω Патріарха, и Архіепископа и статы вса реченнагω народа Рассіанскагω, вса и ωсобытыа преднаведенныа привилегіи, преимущества, свободи, власти, мати, позволеніа, права, и грамматы сіа наша соутвердителныа покоино, и кромѣ всакагω стуженіа припатствіа и смущеніа употреблати, уживати, и радоватиса тѣми, ωставать, и в тѣхъ руко держать, и защищають, и ничто проти и содержаніа дерзають, ни творать, или ω инии дерзатиса, и творити допустать, иначе в нашу, и наслѣдниковъ наши тажчаишую немилость впадуть, и кромѣ вничтоженіа дѣиства, абіе казнь тридесать марки злата чиста, полъ части фишкусу, или сокровищу нашему, другуюже ωбиду терпѣвши воздадутъ. Свидѣтелствомъ Грамматъ сіи рукою нашею пописанныи, и печаты нашеа вящшіа привѣшеніемъ укрѣпленныи. Дадеса в градѣ нашемъ Віеннѣ, днѐ седмагω мѣсяца Августа лѣта тысаща седмъ сотъ шестагω, Царства наши Римскагω семънадесатагω, Хунгарскагω девятнадесатагω, Бохемскагω втораго.

ІωСИФЪ.

Іωан фри: Б. ω Саилернъ.
Филип. Л. Графъ ω Синценъдорфа.

На повелѣніе ωсщен. Цесарскагω и Кралевскагω Вели. собственное.
Іакω Ернес Б. Г. ω Плекнеръ.

Разсуждающе убо благолюбнѣ помѧнутагѡ Митрополита и архі-епкпа, статей же всегѡ рода и народа іллѵрїческагѡ, или рассїанскагѡ молбы разумныѧ, и заслуги благо-знаменитѣйшїѧ ѡ прибавителномъ домѣ нашемъ снисканныѧ: егда тоесть реченный родъ, и народъ чрезъ всѧ вещей премѣны горѧщими съ жесточайшимъ супостатомъ бранми, трающи такожде ѿ отступникѡвъ насилїѧ, нахожденїи, тщета, и инни сопротивныѧ случаѧ бурѧ въ неру шимой и цѣлой къ немꙋ вѣрности, непобижимъ нетокмо всегда пребысть, но такожде вещественнꙋю свою благоговѣйнства и порꙋчности ревность въ многихъ поводахъ, ıакѡ въ подвизанїи полѕи, и служби домꙋ нашегѡ, такѡ и въ приношенїи готовыѧ помощи, и въ помощствованїи тагоже общїѧ, великодушно проуказа, непрїѧтелскаѧ же и ѿстꙋпническаѧ намѣренїѧ воене ѿвратити, безсмертною похвалою ни крове, ни имѣнїѧ пощадѣ, но за ничто имѣвше добра всѧ и небрегше ѡ гибели житїѧ и всѣхъ трꙋностехъ, законномꙋ царю и гдинꙋ своемꙋ постоѧннѡ прилѣжащъ, истиннѡ положникѡ, и порꙋчникѡ должность исполни, и до последка исполнѧти обѣщаетъ, и желаетъ; смиреннѣйшемꙋ препомѧнутїѧ молебни, кѡ прошенїю благоꙋтробнѣ внꙋшити хотѣхомъ, и тогоради ѿ истиннагѡ нашегѡ вѣдѣнїѧ здравагѡ совѣта, и воли благоразсꙋдныѧ, цесарскїѧ же и кралескїѧ власти полности, и аꙋторитета прескаӡанныѧ привилегїи, свобоностей, и преимꙋществъ чрезъ аꙋгꙋстагѡ гдина, и родителѧ нашегѡ благоꙋтробнѣйше дарованныѧ, и ѿ возлюбленнѣйшагѡ гдина брата нашегѡ, ıакоже речесѧ, соꙋтвержденныѧ кралевскїѧ ѿворенныѧ граммати, по всѣхъ и ѡсобитихъ содержанїи, заключенїи, и изложенїахъ сими благолюбнѣйше за прїѧтныѧ имами, и во всѣ и чрезъ всѧ благоꙋтробнѣ аппробирꙋемъ, и соꙋтверждаемъ: ꙋдержавше сверхꙋ тогѡ нашꙋ полнѣйшꙋю власть, тыѧжде ꙋнапредъ свободы, преимꙋщества, и привилегїи далше толковати, и въ болшїи по качествꙋ времене, поставити образъ, кꙋпнѡ и пространнѣйшꙋю нашꙋ къ родꙋ іллѵрїческомꙋ волю ширше покаӡати, ıакоже къ нашей цртвъ же нашимъ, и провинцїи анабластитѡ и самагѡ народа іллѵрїческагѡ полӡѣ и добрꙋ видѣлосѧ бꙋдетъ:

Сегѡ ради всѣмъ и ѡсобитымъ нашимъ ꙋрѧдовленны сꙋдилищамъ, ıакѡ црковны, такѡ и мїрскимъ, потомже всѧкимъ цртвалителемъ нашимъ, министромъ, и оффицїаломъ коегѡ нибꙋдь степене, чина, достоинства, и имене, и прочимъ поданнымъ нашимъ вѣрнымъ, и возлюбленным сими ѡстрѡ повелѣваемъ, и заповѣдаемъ: да помѧнꙋтагѡ митрополита, и архї-епкпа, и статы всѧ реченнагѡ народа нашегѡ рассїанскагѡ всѧ и ѡсобитыѧ преднаведенныѧ привилегїи, преимꙋщества, свободы, власти, имѣти, позволенїѧ, права, и грамматы сїѧ наша соꙋтвердителныѧ покойнѡ и кромѣ всѧкагѡ стꙋженїѧ, припѧтствїѧ, и смꙋщенїѧ ꙋпотреблѧти ꙋживати, и радоватисѧ тѣмъ, ѡставать, и въ тѣ рꙋкодержать, и защищаютъ, и ничто противъ и содержанїѧ дерзаютъ ни творѧтъ, или ѿ инныхъ дерзатисѧ или творити допꙋстатъ; иначе нашꙋ, и наслѣдниковъ нашихъ тѧжшайшꙋю немилость, и кромѣ воничтоженїѧ дѣйства, абїе въ казнь тридесѧтъ марки злата чиста, полъ части фишкꙋ или сокровищꙋ нашемꙋ, дрꙋгꙋюже обидꙋ терпѣвшимъ платити, въ падꙋтъ. Свидѣтелство граммать сихъ рꙋкою нашею подписатыхъ, и печаты нашеѧ вѧщшїѧ привѣшенїемъ ꙋкрѣпленныхъ. Дадесѧ въ градѣ нашемъ вїеннѣ днѐ 2. мца аѵгꙋста: лѣта 1713. царствъ нашихъ, римскагѡ 2. хишпанскихъ 10. ꙋнгарскагѡ же и бохемскагѡ 3.

КАРОЛЪ

Іѡаннъ фрицъ: Б. ѿ Сайлеръ.

Филипъ лꙋ. графъ ѿ Синцендорфа.

На повелѣнїе ѡсщен: цесарскагѡ и кралевскагѡ велич: собственное.

Іакѡвъ: Ернестъ Б. Г. ѿ Плекнеръ.

Мы

Мы КАРОЛЪ ШЕСТІЙ Бжїею посп҃ѣшающею Млстїю избранный Рімскій Імпе=
ратωръ, всегда прибавитель, Германіи, Хишпаній, Хунгаріи, Бохеміи, Далмаціи, Хорват=
скїа, Славоніи, Босны, Сервіи, Болгаріи, и прч: Царъ, Архі-дукъ Аустріи, Дукъ Бургундіи,
Щаерскїа, Каринтіи, Карніωліи, и Виртемберга, Графъ Хабсбурга, Фландріи, Тирол=
скїа, и Горицїе, и прч:

Вѣдомо творимъ и содержаніемъ настоащи памати вручаемъ, имже належить, всѣмъ;
Какω Намъ предложилъ Блгоговѣйнω чрезъ Молебныа грамматы вѣрный Нашъ
Блгоговѣйный, Чтный ВИКЕНТІЙ ПОПОВИЧЪ, восточныа Цркве Греческагω зако=
на Архі-еппкопъ, и Рассіанскій Митрополитъ, Неменше Народа Іллурическагω или Рассі=
анскагω Статы вси, да, аще имъ ω Аугустнагω Блгочестивагω поминаніа Гдина;
и Родителя Нашегω Почтеннѣйшагω ЛЕωПОЛДА, Рімскагω Імператора, и Хунгаріи,
Далмаціи, Хорватскїа, Славоніи, и прч: и прч: Цара Славнѣйшагω дне 6гω Мца Апри=
ліа, и дне 21го Мца Аугуста, лѣта 1690го допущеніа нѣкотораа или привилегіи, Свобо=
ди и преимущества за искушенное вѣрности своеа постоанство, и полезныа слу=
жбы Аугустному дому Нашему учиненыа Млтивѣйше и издашася, ω Возлюбленнѣй=
шагω же Блаженнѣйшагω Поминаніа Гдина Брата Нашегω ІωСИФА, Рімскагω Імпе=
ратора, и Хунгаріи, Хорватскїа, Далмаціи, Славоніи, Босны, Сервіи, и Болгаріи, и прч:
Цара, дне 7го Мца Аугуста, лѣта 1706го. Якоже и ω Насъ дне 2го Аугуста лѣта 1715го
Млтивѣйше Сопотвердишася, ничто менше обаче доселѣ Нѣкоторіи Наши обои,
Црковнагω тоесть и Мірскагω Стата Подданницы обрѣтаются, иже не безтажка=
гω какω пререченныхъ Привилегій, и допущеній Наших поврежденіа, такω и несноснa=
гω Реченнагω Народа Іллурическагω или Рассіанскагω убитка, и шкоди препоману=
тагω Архі-еппкопа, и егω поручныа еппкопи и Свщенники купнω с Народомъ в древне=
Закона своегω дѣйствіи смущати, нужды Црквей зданіи припатствовати, Свщенни=
ки и духовныа тогожде закона арестирати, к непристойному изискуеми десатков
даанію, и Квартиремъ Милитарскихъ полежати, усиловати, и пригонати дерзають,
понизнѣйше На просаще, да быхомъ нетокмω тажкіа сіа убитки нарочнω уврачевати
Непристойнаа Сицева дрзновеніа острω запретити, Блгоговѣйный Намъ Іллурическій
или Рассіанскій Народъ в употребленіи, и притажателствѣ покойномъ допущеній, и При=
вилегій Нашихъ несмущеннω покривати, найпачеже, понеже препоманутыхъ ω Возлюблен=
нѣйшагω Гдина Брата Нашегω, Якоже и ω Насъ Млтивѣйше дарованныхъ Грамматахъ Со=
потвердителныхъ в самомъ Привилегій сложеніи, и дарованіи необрѣтающаяся Клаузула: За=
держающе сверху тогω Намъ полнѣйшую власть, возвратившеися чрезъ Блгость Бжїю, прере=
ченныхже Рассіанωвъ, и иныхъ вѣрныхъ подданниковъ Наших сосложное тщаніе Реченному Кралевству
Нашему Хунгаріи, и ωкраннымъ Провинціамъ Нашимъ пожеланной Тишинѣ, тыяжде свободи, преиму=
щества, и Привилегіи далше толковати, и въ болшій по Качеству временъ образъ поставити, и прч.
в мѣщенна обрѣтается, изъ которіа лѣвагω толкованіа пререченному Народу ω Нѣкоторыхъ
Млтивѣйшіа Мисли Нашеа Разумъ или неразумѣющихъ, или развращеннω той употребла=
ющихъ немалаа вредителства, и убитци узрокуются, Мы, за лучше сопотвердити Цесаро-
Кралевскіа Нашеа сверху тогождe Народа в нинѣ реченныхъ Привилегіахъ, свободахъ, и допу=
щеній изложенныа Богатѣйшіа Наклонности и Млти дѣйство, и весма двигнути, и
ωвратити всакій развращеннагω толкованіа, и ω туду нашкоду и убитокъ реченнагω Намъ
Блгоговѣйнагω Народа происходащагω прекословіа поводъ сверху пререченныа Клаузули
Задержателныа, Мысль и Волю Нашу еще тогда Млтивѣйше протолковати, и изясни=
ти изволили. Мы, иже всѣмъ вѣрнымъ Нашимъ Подданникомъ, в Привилегіахъ, свободахъ и преимуще=
ствахъ ω Насъ, или Предковъ Наших добрω с ними сканныхъ нерушимω заступаеми, и содержаеми быти
всегда желаемъ, достойнω во истинну, и праведнω быти судихомъ, да неменше и ω преречен=
нагω Намъ Возлюбленнагω Народа Іллурическагω или Рассіанскагω (: иже избѣгну игу
Турскому подъ сѣнь покровителства, и власти Аугустнагω Дома Нашегω, Якω законныхъ
Кралевства Хунгаріи Царей с похвалою прибѣже, себеже и своа потомки нерушимагω
Блгоговѣйнства, вѣрности и послушества клатвою и обвазаніемъ понизнѣйше положи,
вѣрныа и полезныа доселѣ службы Намъ и обществу Хртіанскому сотвори, в напредъ такожде
и во вса будущаа времена понизнω творити обѣща :) пользѣ возрадимъ, и натой конецъ
предъ положенному Смиреннѣйшему прошенію егω Млтивω в нушимъ, и егω въ правахъ
своихъ, и Привилегіахъ доселѣ дарованныхъ противъ всакихъ смутителей, или Мисли и На=
мѣ=

мѣренїи нашегѡ развратителей млⷭ҇тивѡ рукодержимъ, и покровителствуемъ. Волею убо
блгⷭ҇о разсудною, здравимъ совѣтомъ и ѿ полности власти нашеа Цесаро-Кралескїа и послѣду-
юще дипломи нашей покровителмой изъ Канцеларїи нашеа Мажарскїа Кралевскїа дворныа
дне 16. февруарїа недавнѡ истекшагѡ къ статемъ и чиномъ Царствъ нашиⷯ Хунгарїи,
Хорватскїа, Далмацїи, и Славонїи и прⷪ҇: изшедшей, и уготованной, чрезъ новый сей укаⷥ
нашь за всегда стоать имущїй нетокмо млⷭ҇тивѡ уставлаемъ, ураждуемъ, и хощемъ, да пре-
поманутаа допущенїа, свободи и привилегїи реченному роду и народу Рассїанскому, и
егѡ архї-епїскпомъ или митрополїтомъ и епїскопомъ млⷭ҇тивѡ доселѣ дарованна, всегда крѣп-
ка и постоанна будуть, и ѡстануть, ониже противъ пререченныхъ тажеь и смутителей коиⷯ
либѡ средъ ствїемъ Дикастерїй и Магїстратовь нашиⷯ в реченныхъ Царствахъ нашиⷯ поставленны
и подчиненныхъ на настоанїе и возпрошенїе прореченнагѡ народа, и егѡ правителей и оффи-
цїалѡвъ рукою крѣпкою готовѡ в права своихь держатса, и защищаютъ: но и задержанную в
преповѣданныхъ сопотвержденїахъ клаузулу на толико изасняемъ, и млⷭ҇тивѡ толкуемъ.

Да тоесть часторѣченныа привилегїи свободи и допущенїа часторѣченному намъ возлю-
бленному народу Илурїческому или Рассїанскому млⷭ҇тивѡ дарованнаа дотолѣ невредима
пребивати, и реченный намъ блгⷭ҇оговѣйный нароⷣ в покойномъ и мирномъ тѣхъ прита-
жателствѣ, употребленїи, и ползованїи кромѣ всакагѡ припатїа и стуженїа содержава-
тиса подобаеть дондеже и онъ въ должной к намъ, и Аугустному дому нашему, икоже
всегда уповаемъ, вѣрности, блгⷭ҇оговѣйнствѣ, и послушествѣ непоколебимѡ постоить, и
пробавить.

Чегѡради всѣмъ и ѡсобитимъ нашимъ судилищамъ такѡ церковнымъ икѡ мирскимъ и всѣмъ на
конецъ царстважителемъ нашимъ, министромъ и оффицїаломъ всакагѡ степене, чина,
достоинства, и имене, и прѡчїимъ поданнимъ нашимъ вѣрнымъ, и любезнымъ сими крѣпкѡ при-
казуемъ, и заповѣдуемъ, да помянутагѡ Митрополита и архї-епїскопа, епїскопи и прѡчїа
сщенники духовныа и мирскїа коегѡ либѡ стата и качества восточныа церкве Греческагѡ
закона люди, народъ тоесть Илурїческїй или Рассїанскїй намъ возлюбленный во всѣхъ и
ѡсобитыхъ прениведенныхъ привилегїахъ, преимуществахъ, свободахъ, властехъ, млⷭ҇техъ, и грамотахъ
сихъ нашихъ покровителныхъ покойнѡ и кромѣ всакагѡ стуженїа припатїа, или смущенїа
употреблати, ползоватиса, уживати, и радовати допустать, и в тѣхъ найпаче час-
тѡ реченнагѡ архї-епїскопа, и егѡ наслѣдники в аутоританѣхъ, и нужныхъ церквей зда-
нїа власти, на сщенниками, и духовними, лицихе и, именїами, и вещми своими упо-
треблаемомъ доселѣ праву, и наказованїи, запретивше всѣхъ коилибѡ, верховной обаче
нашей, и реченнагѡ архї-епїскопа юрисдикцїй всегда невредимой стоащей, такожде в десат-
кѡ, знаменателнѣ ѿ собственныа сщенникѡвь и духовныхъ економїи изискованныхъ, и военныхъ
квартїрѡвъ, личныхъ тоесть данодаанїй свободѣ содержають, и рукодержатъ, и ничто противъ
реченныхъ привилегїй содержанїа, мыслиже, и млⷭ҇тивѣйшїа воли нашеа сверху прореченныа кла-
узули сими изложенныа, и изасненныа, на шкоду, или уништожь реченнагѡ намъ блгⷭ҇оговѣй-
нагѡ народа покушаютса, или творать, или ѿ прѡчихъ коимлибѡ образомъ покушатиса и твори-
ти допустатъ. Иначе въ наше и наслѣдникѡвъ нашихъ тажчайшее негодованїе, и кромѣ зъ
ничтоженїа дѣла абїе щрафъ тридесать марки злата чиста, половину фишку, или со-
кровищу нашему, а другую обиду терпѣвшимъ платити, впасти имуще. Свидѣтелствомъ
граммать сихъ рукою нашею подписанныхъ, и печати нашеа ваещшїа привѣшенїемъ укрѣплен-
ныхъ. Данно в градѣ нашемъ Вїеннѣ дне 10. мцⷭ҇а априлїа, лѣта ѡбновленнагѡ спасенїа
на тысащу сем-соть патнадесатагѡ. Царствъ нашихъ, Римскагѡ четвертагѡ, Хишпан-
скихъ 12. Мажарскагѡ же и Бохемскагѡ такожде 4.

КАРОЛЪ

Филиппъ Лудовикъ Графъ ѿ Синцендорфъ

На повелѣнїе ѡсщен: Цесарскагѡ и
Католїческагѡ Велⷱ҇: собственное.
Иакѡвъ Ернесть Б. Г. ѿ Плекнерь Кавалїерь.

Разсуждающе убо млтиво помянутаго Патріарха, Архі-Епкпа, и Митрополита Арсенія Іоанновича, и всего народа Іллуріческаго предобрѣйшія заслуги, что онъ тоесть въ недавной брани Турской на примѣръ предка своего Арсенія Черноевича Патріарха и Митрополита, ѡставивъ свой престолъ Патріаршескій Пекскій с народомъ Іллуріческимъ ему повѣренни изъ Турскія въ наша предѣли прешелъ, и тойже народъ вѣрныя и полезныя Намъ, и Аугустному дому Нашему службы творитъ по общралъ, тойже паки народъ изведенними изъ Кралевинъ Хунгаріи, Хорватскія, и Славоніи в великомъ числѣ уружатии воинствомъ блгоустроенъ, и воинскія потребы за собственныя новци како надлежитъ пристара к полка наши в Баваріи, Бохеміи, и Италіи намещенниміъ, противъ непріятелей всякихъ крѣпкѡ и храбро воевалъ, и тако вѣрны подданникѡ и положникѡ должность добро исполнилъ, и допослѣдка исполняти обѣщаетъ и желаетъ. Ѿ си узроковъ, и вещехъ добро и похвално учиненны в дѣлѣ искушенни, и ѡ себѣ явны Смиреннѣйшему прреченны молебникѡ прошенію млтиво в нушае, и того ради ѿ собственныя Нашея вѣдомости здраваго совѣта, блго разсудныя же воли и Кралевскія власти Нашея полности и ауторитета преисчитанныя Привилегіи, свобода, и преимуществъ чрезъ Аугустнѣйшаго Гдина, и дѣда Нашего Млтивѣйше дарованныя, ѿ Возлюбленнѣйшаго же Гдина стрыя, и Славнѣйшаго Родителя Нашего, якоже речена, сопотверждены царскія граммоты свободныя по всѣхъ и ѡсобити и содержаванія сими млтиво за пріятныя имѣемъ, и во всѣхъ, и чрезъ вся млтиво аппробируемъ, и сопотверждаемъ.

Чесоради всѣмъ и ѡсобитимъ Нашимъ судилища тако црковны яко и мірски, и всѣмъ напослѣдокъ цртважителе Нашимъ, министромъ и оффиціалѡ всякаго степене, чина, достоинства, и имене, и прочи подданнимъ Наши вѣрнымъ и любезны сими остро заповѣдуе, и повелѣвае, да помянутаго Патріарха, Митрополита, и Архі-Епкопа, и весь реченый народъ Нашъ Рассіанскій всѣми и ѡсобитими пренаведенними привилегіами преимуществи, свободами, властии, млтми, допущеніи, и правами чрезъ сія ѿворенныя граммоты Наша признанныя и сопотверждденныя покойно и кромѣ всякаго стуженія, припатія или смущенія уживати, ползоватися, и радовати ѡставать, и в тѣхъ рукодержать, к тому и противъ всѣхъ насилны препинателей, смутителей, и убитко творцевъ толиждии, елижди ѿ прреченнаго Архі-Епкопа, и ему подчиненнихъ возпрошенны будете, или кто ѿ нихъ возпрошенъ будетъ, дондеже наро сей Рассіанскій в непоколебимой к Намъ, и Аугустному дому Нашему Аустрійскому вѣрѣ и блгоговѣніи пребудетъ, защищаютъ, и ничто противъ и содержанія покушаются, или творятъ, или ѿ ины кой либо образомъ покушатися и творити допустать. Иначе в Наше и наслѣдникѡ Наши тяжчайшее него добаніе, и кромѣ в ничтоженіи дѣла абіе щрафъ, тридесять марки злата чиста, половину фишку или сокровищу Нашему, а другую обиду терпѣвши платити, в пасти имуще. Свидѣтелствомъ си граммотъ рукою Нашею пописанны, и печаты Нашея ваящшія привѣшеніемъ укрѣпленны. Данно в градѣ Нашемъ Віеннѣ, днѐ 24. мца Априлія, лѣта 1743. царства Наши третіаго.

МАРІА ѲЕРЕЗІА

К. Графъ ѿ Улфелдъ.

На повелѣніе ѡсщеннаго Крале: Вели: Собственное.

Іѡа Христофоръ Бартенщайн.

ПРИВИЛЕГІИ

ЧРЕЗЪ

БЛАЖЕННЫѦ ІМПЕРАТОРЫ

ЛЕѠПОЛДА ІѠСИФА

И

КАРОЛА ШЕСТАГѠ

СЛАВНѢЙШАГѠ ПОМИНАНІѦ

ТАКѠЖДЕ

НЫНѢ ЦАРСТВУЮЩЕЕ ВЕЛИЧЕСТВО

МАРІЮ ѲЕРЕЗІЮ

СЛАВНОМУ НАРОДУ ІЛЛѴРІКО РАССІАНСКОМУ

ЧРЕЗЪ СЛѢДУЮЩІѦ ДЕПУТИРТИ, И ПОЛНОМОЩНИКИ

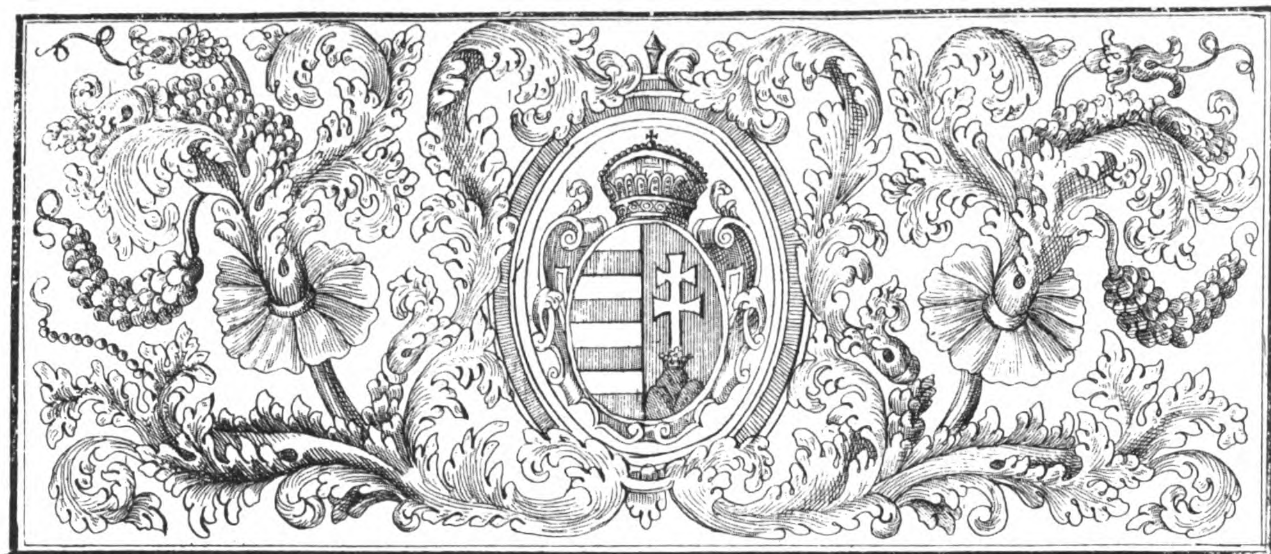
ТОЕСТЬ

Павла Ненадовича, епископа Карлштаскагѡ, и Патріаршескагѡ Генерал-Викара, Іѡанна Георгіевича, архі-діакона Патріаршескагѡ, Арсенія Вуича, обристлайтенанта Кралевскагѡ ѿ Краини Потискіа, Андреа Андреевича, Кралевскагѡ Постферваітера Петроварадинскагѡ, и Хершофа Уффелова Карловачкагѡ администратора.

СРЕДСТВІЕМЪ

ВЫСОКОСЛАВНЫѦ КАНЦЕЛЛАРІИ ДВОРНЫѦ МАЖАРСКІѦ МИЛОСТИВѢЙШЕ ДАРОВАННЫѦ, И СОПОТВЕРЖДЕННЫѦ.

ДНЕ 18 МАІА, ЛѢТА 1743.

Мы Марїа Ѳерезїа Бж҃їею мл҃тїю Кралица Хунгарїи,
Бохемїи, Далмацїи, Хорватскїа, Славонїи, Рами, Сервїи, Галлицїи,
Лодомерїи, Куманїи, Болгарїи; архї-дукесса Аустрїйскаа, Дукесса Бургун-
дїи, Брабанцїи, Горныа и Нижныа Силезїи, Майлонда, Щаерскїа, Каринѳїи, Карнїо-
лїи, Мандави, Парми, Плакентїи, Лимбурга, Луцембурга, Гелдрїи, и Виртемберга; Прин-
цеза Швабскїа; Мархїо ѡсщ҃еннагѡ Їмперїума Рїмскагѡ, Бургѡвїи, Моравы, Горныа и Ниж-
ныа Лузацїи; Графина Хабсбурга, Фландрїи, Тїролскїа, Феррета, Кибурга, Горицїе,
Градишког, и Артезїи; Земли Гж҃а у Алзацїи, Графина Намурка; Гж҃а Мархїи Славо-
нїйскїа, Пристанища Наонскагѡ, Салинъ, и Мехлинїи: ѡбрученнаа Кнегина Лотари-
гїи, и Барра, Велика Кнегина Тошканскаа, и прѡ: Памати вручаемъ содержанїемъ сих
Знаннотворяще, имже належить, всѣмъ: Какѡ вѣрный Нашъ чт҃ный Арсенїй Їѡанно-
вичъ Восточныа Црк҃ве Греческагѡ Закона Патрїархъ, и Рассїанѡвъ в земла и державах
Наших обрѣтающихса Митрополїтъ и архї-епкопъ такѡ своимъ, якѡ и всегѡ Рода и
Народа Рассїанскагѡ препоманутагѡ имене, и в лицы предаде, и преложи Намъ явныа нѣкїа
свѣтлѣйшагѡ иногда Князя, Гдн҃а Карола 6го Рїмскагѡ Їмператора, и Германїи, Хишпа-
нїи, Хунгарїи, Бохемїи, Далмацїи, Хорватскїа, и Славонїи, и прѡ: Цара, Несрѣственнагѡ то
есть Предецессора, и Родитела Нашегѡ славнагѡ Помнанїа вожделеннѣйшагѡ, Привилегїал-
ныа Грамматы Латинскимъ дїалектомъ сложенныа, и в семъ архї-дукалномъ Градѣ Нашемъ
Вїеннѣ Аустрїйской по датумо дне 8го мц҃а Октомврїа, лѣта Гдн҃а 1713го, уготованныа
собственныаже егѡ Руки пописомъ, и тайныа печати, юже аки Царъ Хунгарїи употреблаа,
привѣшенїемъ укрѣпленныа, средствїемъ коихъ высокѡреченный иногда Родителъ Нашъ
иныа нѣкїа ѡсщ҃еннѣйшагѡ иногда Князя, и Гдн҃а Їѡсифа 1го Равнѡ Рїмскагѡ Їм-
ператора и Германїи, Хунгарїи, Бохемїи, Далмацїи, Хорватскїа, и Славонїи Цара, Стрыа,
и подобнѣ Предецессора Нашегѡ блгочестивѣйшагѡ поминанїа Граммати Привилегїал-
ныа, Сопотвердителныа, имиже тоесть тойже Стрый, и Предецессоръ Нашъ, явныа три
ѡсщ҃еннѣйшагѡ Принца иногда и Гдн҃а Леѡполда равнѡ образнѣ Рїмскагѡ Їмперато-
ра, и Германїи, Хунгарїи, Бохемїи, Далмацїи, Хорватскїа, и Славонїи Цара, дѣда Наше-
гѡ, купнѡже блаженнѣйшїа памати Предецессора Граммати Привилегїалныа, и Покрови-
телныа, чрезъ уготованїе Канцеларїи Нашеа Кралевскїа дворныа Мажарскїа на страну
и прошенїе чт҃нагѡ иногда Арсенїа Черноевича препреченныа Восточныа Греческагѡ
Закона Црк҃ви тогда Патрїарха, Митрополїта и архї-епкопа, слѣдователнѣ предпомену-
тагѡ Арсенїа Їѡанновича предцессора за-и сверху-ѡ-и сверху Митрополїтскагѡ и
архї-епкопскагѡ егѡ аутторїтета, и закона препреченнагѡ Рода и Народа Рассїанска-
гѡ цѣлѡ и невредимѡ сохдержаватиса имущихъ якѡ и званїй тѣхже урадовлен-
ных, и устроенных, и иних различных преимуществъ мл҃тей, допущенїй, правъ, и свобѡ-
дъ своимъ образомъ експедиратыхъ преднапоманутому иногда архї-епкопу и Митрополїту
и всему препреченному Народу Рассїанскому мл҃тиво дарованныхъ, и в пре явленных тре-
хъ дѣда иногда Нашегѡ Грамматахъ ширше изложенных, изданныа мл҃тивѡ потверди-
ти позналаса содержанїа низуписаннагѡ: Проса Величество Наше поманутый Арсенїй

Іωанновичъ такω своимъ, ꙗкω и прреченнагω Народа Рассіанскагω именемъ
должнимъ Моленіемъ смиреннѣйше да быхомъ и Мы пре=наведенныа Гдина иног
да Родитела, и Стрыа прековь нашихъ Граммати Сопотвердителныа, Привилегіалныа,
всаже и ѡсобливаа в ни содержима, добра, и пріатна имѣвше, и Грамматамъ нашимъ
равнѣ Привилегіалны Сопотвердителны вмѣстити и вписати сотворше, Ауторитетω нашимъ
Кралевскимъ аппробирати, укрѣпити, Блгопримити, и за прреченнагω Митрополіта и архі-
єпкопа Гречеѕкагω закона Арсеніа Іωанновича, и Народа Рассіанскій Мл҃тивω сопотвер
дити изволили. Ихже Граммать Привилегіалныхъ Сопотвердителны содержаніе слѣдует
симъ образомъ:

Мы Каролъ Шестій Бжїею Мл҃тію Избранный Римскій Імператоръ всегда Прибави
тель, и Царь Германіи, Хишпаніи, Кастелли, Аррагони, Легіωна, обои Сициліи, Іерусалима,
Хунгаріи, Бохеміи, Далматіи, Хорватскіа, Славоніи, Рами, Сербіи, Галлиціи, Лодомеріи, Ку
маніи, Болгаріи, Наварри, Гранате, Толета, Валентіи, Галлеціи, Майорикь, Хишпала, Сарди
ніе, Кордубе, Корсики, Мурціи, Гіенна, Алгарбіи, Алгерици, Гибралтара, островω Канар
ски, восточны Індій, и Запаныхь, островω, и земли твердыа, Мора Окіанскагω
и прω: Архі-Дукь Аустріи, Дукь Бургундіи, Брабанціи, Майлонда, Штаерскіа, Карин
тіи, Карніωліи, Луцембурга, Виртемберга, и Фекки, Горныа и Нижныа Силезіи, Атень,
и Неопатріи, Принцъ Швабскіа, Мархіω ѡсщеннагω Царства Римскагω, Бурговіи,
Моравы, Горныа и Нижныа Лузаціи, Графъ Хабсбурга, фландріи, Туролскіа, Барци
ноне, феррета, Кибурга, Горице, Россилона, и Кеританіи, Ландграфъ Алзаціи, Мар
хіω Ористана, и Графъ Гоцеана, Гдинъ Мархіи Славонійскіа, Пристаница Наонска
гω, Бискаіи, Молина, Салинь, Трипола, и Мехлиніи и прω: Памати вручаемъ содер
жаніемъ настоащи знаннотворащи имже належить всѣмъ; Какω вѣрный нашь
Чтнный Викентій Поповичъ Восточныа Црькве Гречеѕкагω Закона Митрополіть
и архі-єпископъ такω свой, ꙗкω и всегω Рода Рассіанскагω, и Народа Сербскагω
именемъ, и въ лица предаде, и прложи намъ ꙗвныа нѣкіа свѣтлѣйшагω иног
да Князя, Гдина Іωсифа Первагω Римскагω Імператора, и Германіи, Хунгаріи, Бо
хеміи, Далматіи, Хорватскіа, и Славоніи и прω: Цара несрественнагω тоесть Преде
цессора и Брата нашегω вожделѣннѣйшагω славнагω Поминаніа Привилегіалныа
Латински діалектω сложенныа и в семъ Градѣ нашемъ Віеннѣ Аустрійской по датумω
дне 29го Мца Септемвріа в лѣтѣ Гдни 1706го уготованныа, и собственныа єгω руки
пописомъ, и тайныа Печати, юже аки Царъ Хунгаріи употреблалъ, привѣшеніемъ
укрѣпленныа: срествіемъ которихъ нн҃ѣреченный иногда Братъ, и Несрественный
Предецессоръ нашъ Іωсифъ ꙗвныа нѣкіа три ѡсщеннѣйшагω иногда Кня
за и Гдна Леωполда равнω Римскагω Імператора, и Германіи, Хунгаріи, Бо
хеміи, Далматіи, Хорватскіа, и Славоніи и прω: Цара, Родителя, и подобнѣ Пре
децессора нашегω блаженнѣйшіа Памати вожделѣннѣйшагω Грамати равнω
образнѣ Привилегіалныа, и купнω Покровителныа чрезь уготованіе Канцелларіи
нашеа Кралевскіа дворныа Мажарскіа на страну и прошеніе чтнагω иногда Ар
сеніа Черноевича прреченныа Восточныа Црькве Гречеѕкагω закона тогда архі
єпископа и Рассіанскагω Патріарха, слѣдователнѣ пренаведеннагω Викентіа Попо
вича предецессора ω=и=сврху Ауторитета єгω, и Закона прреченнагω Рода и На
рода Рассіанскагω цѣлω и невредимω обдержаватиса имущагω, ꙗкω и званій тѣ
же урадовленныхъ, и устроенны, и ини различныхъ преимуществь, Млтей, допуще
ній, правь, и свобω своимъ образомъ изданныа, препоманутымъже архі-єпископу и Ми
трополіту слѣдователнѣже и всему прреченному людству, Рассіанскому, и Народу Србско
му Млтивω допущенныхь, и в предявленны трехъ отеческагω нашегω Величества Грам
мата ширше изложенны Млтивω потверди, и єще ктому горѣнаведеннагω иногда Арсе
ніа Черновича, и весь прреченный Народъ Рассіанскій сврху ꙗвны ихъ тогда заклю
ваній будущи спосовкимъ временемъ наполнитиса имущихъ образи, види, и начини
в пренаведенны Гдина иногда Брата нашегω Грамматахь Сопотвердителны извѣ
щенними Млтивω ѡбнадеждивъ познался, содержаніа низу писатагω: Проса Вели
чество наше поманутый Викентій Поповичъ такω свой, ꙗкω и прреченнагω
Рода Рассіанскагω, и Народа Србскагω именемъ должнимъ Моленіемъ смиреннѣйше,
дабы хомъ и Мы преднаведенныа Гдина иногда Брата, и Несредственнагω Преде
цессора нашегω Граммати Сопотвердителныа Привилегіалныа, всаже и особлива

 нтѣ

в тѣхъ содержима добра, и пріатна имѣвше, и Грамматами Нашими Равно Привилегіалнымъ вмѣстити, и вписати сотворше, Ауторитетомъ Нашимъ Цесаро=Кралевскимъ апробирати, укрѣпити, Блгопримити, и за пререченнаго Митрополита, и Архі-Епископа Греческагѡ Закона, Родъ же и Народъ Рассіанскій Млтивѡ Сопотвердити изволили. Ихже Грамматъ Привилегіалныхъ Сопотвердителны Содержаніе слѣдуетъ симъ образомъ:

Мы ІѠСИФЪ Бжіею Млтію Избранный Римскій Імператоръ Всегда Прибавитель, и Германіи, Хунгаріи, Бохеміи, Далмаціи, Хорватскіа, Славоніи, и прѡ: Царъ, Архі-Дукъ Аустріи, Дукъ Бургундіи, Брабантіи, Штаерскіа, Каринѳіи, Карніѡліи, Мархіѡ Моравы, Принцъ Луцембурге, и Горныа и Нижныа Силезіи, Виртемберга и Ѳеки; Принцъ Швабскіа, Графъ Хабсбурга, Туролскіа, Феррета, Кубурга, и Горице и прѡ: Памати вручаемъ содержаніемъ Настоащихъ Знанно творающе, имъже надлежитъ всѣмъ; Якѡ Вѣрный Нашъ Чтный АРСЕНІЙ ЧЕРНОЕВИЧЪ Восточныа Црькве Греческагѡ Закона Архі-Епископъ, и Рассіанскій Патріархъ такѡ Своимъ якѡ Всегѡ Людства Рассіанскагѡ, и Народа Србскагѡ Именемъ и Лици предаде и преложи Величеству Нашему ѩвныа нѣкіа Три Грамматы Привилегіалныа купнѡ и Покровителныа Ѡсвященнѣйшагѡ Иногда Принца и Гдина ЛЕѠПОЛДА Римскагѡ Імператора, и Германіи, Хунгаріи, Бохеміи, Далматіи, Хорватскіа, и Славоніи и прѡ: Цара Всегда Прибавитела, Родитела и предецессора Нашегѡ Славнагѡ поминанія Вожделеннѣйшагѡ: Первыа тоесть 11го Декемвріа в лѣтѣ Гдни 1690мъ Вторыа в лѣтѣ 1691мъ дне 20го Аугуста: Третьаже по датумо 4го Мца Марта в лѣтѣ Гдни 1695мъ Всѧ всачески в семъ Градѣ Нашемъ Віеннѣ Аустрійской чрезъ уготованіе Канцелларіи Нашеа Кралевскіа дворныа Мажарскіа Латинскимъ діалектомъ сложенныа, и изданныа, и Собственною Рукою тогождe Ѡтеческагѡ Величества Нашегѡ пописаныа, и тайною печатію, юже агіи Царъ Хунгаріи употреблалъ, укрѣпленныа; Средствіемъ Которихъ тоежде иногда Ѡтеческое Величество Наше нетокмѡ древный тогождe Архі-Епископа и Патріарха Ауторитетъ, и именованнагѡ Людства и Народа Рассіанскагѡ Законъ цѣло и полно заѡставивше, Но такождe ѩвныа иныа свободи, Преимущества, Млти, допущенія, и Права пре именованному Архі-Епископу и Патріарху, Народуже и Людству Рассіанскому или Сербскому даровавше, и прочаа такождe званіа тамождe ѩвнѣйше содержаема, и ѡписанна ѩвны рди взорѡ, причинъ, образѡ, видей, и чинѡ в тѣхже трехъ Грамматахъ ѩснѡ, и ширше изложенны Млтивѡ урадише, и разположше, к томуже Архі-Епископа и Патріарха, и Людство Рассіанское на толикѡ по Млтивѣйше Цесаро=Кралевское Свое Покровителство Пріемше, купно же и всѣхъ вѣрныхъ Свои Реченнагѡ Царства Хунгаріи, странъ же и разпредѣловъ ему надлежащихъ и положны Статей и Чиновъ Рукодержанію и защищенію ѡсобливому препоручивше познаюса, Содержанія низу писаннагѡ: Проса Величество Наше, смиреннѣйше, дабыхомъ и Мы пренаведенныа Блгопомянутагѡ Ѡтеческагѡ Величества Нашегѡ Три Грамматы Привилегіалныа, Всаже и ѡсоблива в тѣхже Содержима, добра и пріатна имѣвше, и Грамматамъ Нашимъ Равно Привилегіалны вмѣстити и вписати сотворше, Ауторитетомъ Нашимъ Цесаро=Кралевскимъ аппробирати, укрѣпити, Блгопримити, и за пререченнагѡ Архі-Епископа и Патріарха Греческагѡ Закона, и Людство, или Народъ Рассіанскій Млтивѡ Сопотвердити изволили.

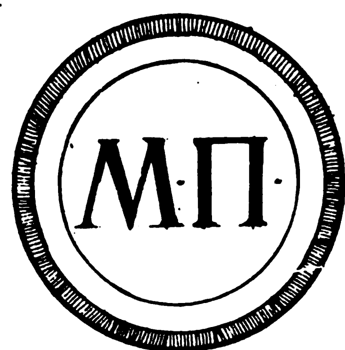
Ихже Грамматъ Первыѧ Горѣреченнагѡ дне 11го Мца Декем: лѣта пред именованнагѡ 1690го преждe уготованныѧ, и изданныѧ Глаголное Содержаніе и Разумъ слѣдуетъ, симъ образомъ:

ЛЕѠПОЛДЪ Бжіею Млтію Избранный Римскій Імператоръ Всегда Прибавитель, и Германіи, Хунгаріи, Бохеміи, Далмаціи, Хорватскіа, Славоніи, Босны, Сервіи, Булгаріи и прѡ: Царъ, Архи Дукъ Аустріи, Дукъ Бургундіи, Брабантіи, Шаерскіа, Каринѳіи, Карніѡліи, Луцембурга, и Горныа и Нижныа Силезіи, Виртемберга и Ѳеке, Принцъ Швабскіа, Мархіѡ Ѡсвященнагѡ Царства Римскагѡ, Бурговіи, Моравe, Горныа и Нижныа Лузаціи, Графъ Хабсбурга, Туролскіа, Феррета, Кубурга, и Горице; Ланд-Графъ Алзаціи, Гдаръ Мархіи Славонійскіа, пристанища Наѡнскагѡ, и Салинъ, и прѡ: Всѣмъ и ѡсобити Вѣрнымъ Нашимъ, Гдамъ Прелатомъ

Баронωмъ, Велможамъ, и Немешомъ ꙗкω и Верховнымъ = и Вице = Ишпанωмъ, коихъ либω Комитатωвъ, Варошей паки Нашихъ, и инныхъ Весей и селъ Судіамъ, Бургер Майстерωмъ, управителемъ Градо = Началникомъ къ тому Нашимъ, обер и Вице = Капитаномъ, и прочіимъ всѧкагω состоѧнія, степене, чти, и Воинственнагω равнω ꙗкω и Камерамскагω званія людемъ гдѣлибω въ назначенныхъ Царства Нашихъ Хунгаріи тоесть, Далмаціи, Хорватской, Славоніи, Сербіи, Рассіи, Болгаріи, Босни, и странамъ имъ належащихъ ꙗкω в Херцеговини, Іенополю, и Подгоріи, пребывающимъ и поставленнымъ Настоѧщіа Наша /: Грамматы/ видѣти, читати, или читаемыѧ слышати имущимъ здравіе и млть:

Понеже чтному, блгоговѣйномꙋ Намъ возлюбленномꙋ Арсенію Черновичꙋ Восточныѧ Цркве закона Греческагω Рассіанскомꙋ Архі-Епкопꙋ, Епкопомъ такожде и прочіимъ Црковнымъ и мірскимъ статемъ, Капитанωмъ, Вице = Капитаномъ, и всемꙋ въ конецъ обществꙋ тогожде Греческагω Закона и Народа Рассіанскагω чрезъ Греческꙋю, Болгарію, Рассію, Херцеговинꙋ, Далмацію, Подгорію, Іенополію, и прочаѧ пререченныѧ надлежащаѧ мѣста бывающимсѧ, и жетоесть изъ устъ Варварскагω Турскагω Тиранства исторгнутымъ, Правꙋ Нашемꙋ себе, и своѧ потомки всѧ, и в нѣдро Млти и Блгодати Нашеѧ, ꙗки Гсдара, и Цара своегω правилнагω полагающе, по сѣнію покровителства Нашегω посемъ жити и умрети похвалною великодушіа крѣпостію ꙗвиша, Нетокмо ꙗвныѧ Привилегіи, и Свободи силою Млтивыѧ Дипломи Нашеѧ днѐ 21. мца Августа, лѣта нинѣ текущагω долуписаннагω по собственныѧ рꙋки Нашеѧ пописомъ издатыѧ позволити, и даровати; Но тѣхжде всѣхъ с цѣлою фамиліею, вещми и имѣніами коимилибω в Наше Кралевское защищеніе, ωсобливꙋю ωбранꙋ, и покровителство пріимити, къ томꙋ и Вашемꙋ защищенію, ωбранеи, и ωсобливомꙋ покровителствꙋ препорꙋчити судихомъ. Тогω ради Вамъ, иже верхꙋ, всѣмъ сими нарочнω крѣпкω повелѣвающе и заповѣдꙋемъ, ꙗкω да ωт нинѣ и допослѣдка преименованныѧ, Архі-Епкопа, Епкопи, и всѧ прочіѧ Црковныѧ и мірскіѧ всѧкагω состоѧніѧ, и чина предповѣданнагω Восточныѧ Цркве Греческагω Закона Люди со всею фамиліею, вещми и имѣніами всѣми въ пренаведенныхъ Привилегіахъ, и свободахъ в преписанной Млтивѣй Нашей Дипломи ширше назнаменованныѧ и изложенныѧ противъ всѣхъ насилныхъ и препинателей, смꙋтителей и убиткотворцевъ в мѣсто и в лицѣ Нашемъ защищати, бранити, и рꙋкодержати, и в тѣхъ такω сами вы содержати, ꙗкω и ωт инѣхъ содержаватисѧ творити; в конецъ прескȧзанꙋю Млть Нашꙋ имъ пресимъ Млтивѣйше данною уживати, употреблѧти, и радоватисѧ допꙋстите и, и имъ во всѧкꙋ помощь и ассистенцію да бꙋдете, и за *Salvum conductum* /: за Правню :/ наипачеже препомѧнꙋтомꙋ Архі-Епкопꙋ иногдаже и за повозъ /: или форшпонъ :/ провидѣти всѧкими ωбрази должны бꙋдете. Ауторитетомъ Нашимъ Кралевскимъ Вамъ в семъ сими полнω данною и допꙋщенною, иначе несотворше; Сіа прочетше, и давшемꙋ возвратившe. Данно в Градѣ Нашемъ Віеннѣ Аустрійской днѐ 11. мца Декемвріа лѣта Гдна 1690. Царствъ Нашихъ, Римскагω 33. Хунгаріи и прочіи 36. Бохеміиже 35. лѣта

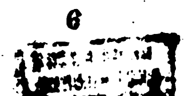
Леωполдъ

Блазіусъ Ꙗклинъ Епкопъ Нитрескіи.
Ꙗнннъ Махолани.

Вторыхъ же сложеніе сицево есть:

Леωполдъ Бжіею Млтію Избранный Римскій Імператоръ всегда Прибавитель, и Германіи, Хунгаріи, Бохеміи, Далмаціи, Хорватскіа, Славоніи, Босны, Сербіи, Болгаріи, и проч: Царъ, Архі-Дукъ Аустріи, Дукъ Бургундіи, Брабантіи, Щаерскіа, Каринтіи, Карніолии, Луцембурга, и Горныѧ и Нижныѧ Силезіи, Виртемберга, и Феки, Принцъ Швабскіа,

скіа, Мархіω Моравіи, и обои Лузацій, Графъ Хабсбурга, Тνролскіа, феррета, Кυбур-
га, и Горици, Мархіω ωсщеннагω Царства Рімскагω на Ѩназомъ в Бургови, Ланд-Графъ
Лузаціи, Гдаръ Мархіи Славенскіа, Пристанища Наωнскагω и Салинь, и проч: Чтному, Блго-
говѣйномυ Намъ Возлюбленномυ Арсенію Черноевичу Восточныа Цркви Гречекагω Зако-
на Рассіанскомυ Архі-епкопу, епкопωмъ, и всѣмъ Прочіимъ Црковнымъ и Мірскимъ, Капита-
нωмъ, Вице Капитанωмъ, и Всемυ обществу тогωжде Гречекагω закона и Народа Рассіанскагω
чрезъ Хунгарію, Славонію, Иллυрію, Мυссію, Албанію, Гречекую, Болгарію, Херцеговинυ,
Далмацію, Подгорію, Іенополію, и прωчаа принадлежащаа мѣста, и коимъ ни бу прω-
чіимъ Настоащіа |: Граммати :| Наша видѣти, читати, или слишати имυщимъ Млть
Нашυ Цесаркυ и Кралевскυ, и всакω добро. Нетокмω изъ Смиреннагω Лїста Намъ и-
мене всѣхъ Васъ чрезъ посланнагω к Намъ епкопа Іенополскагω Ісаію Діаковича,
но и ω глаголнагω егω изложеніа Ѩвнше Млтивѣйше пріахωмъ Понизное Блгодареніе
Ваше, что Васъ изъ устъ Варварскагω Тυранства Турскагω исторгше в прву̑ю пос-
тавихωмъ Свободу, и ωбвазаніе Всегдашнее, иже Намъ за толикагω Блгодѣаніа дателство
повазанныа Васъ и Потомки Ваша исповѣдуете, по должности аки Вашей, за Наше обаче
толикω Ващше довлетвореніе, ѩкω познавше Право Наше, Васъ в нѣдро Млти и Блго-
дати Нашеа, аки Гдара и Цара Вашегω законнагω, повергающе по сѣнію Покровителства
Нашегω живети Вамъ и умирати похвалною Великодушіа Крѣпостію ѩвлаете. В зоромъ ко-
торагω Намъ ѕѣлω пріатнагω засвидѣтелствованіа, и Показованіа Васъ всѣхъ и ωсобиты
в Заступленіе Наше Цесаро=Кралевское Нетокмω пріемлемъ, но ѩкω и да Блго знаменитое
Намѣреніе в срца Ваша воглубитса, и Сыновωмъ Всегда возвѣщаетса, и во всѣхъ стицаніахъ
вещественними доказателстви Ващше и Ващше соутвердитса; оружіа тогω ради про-
тивъ Славнѣйшагω Имене Хртіанскагω Непріатела, и Гонитела Вашегω подъ указ-
Нашими, и Наши Вое=вω управителстви пріати, обидиже, бѣди, и Нужди Вамъ без-
законнѣйше и жесточайше Нанешенныа прогωнити отечески увѣщеваемъ. Паки да
Магкость и сладость Царства и Гдартва Нашегω в самомъ Началѣ |: или в ходѣ :| ωщу-
тите, прошеніа Вашимъ Блгочестіемъ Намъ соприроднимъ снисходаще Млтивѣйше
уставихωмъ да по Восточныа Цркве Греческагω Закона Рассіанскомъ обикновеніи, и уста-
ву Ветхагω Календара свободнω содержаваетеса, и ѩкоже долѣ такω и в Напред-
ни ω кійже Црковныхъ или Мірскихъ Статей Коимлибω ωѕлоблаетеса стуженіемъ. Свобод-
нω буди Вамъ Между Вами собственною Властію ω Народа и Ѩзыка Рассіанскагω постав-
лати Архі-епкпа, егωже Стати Црковный и Мірскій Между собою изберуть. Тойже
Архі-епкопъ Вашъ свободну да имать Власть во всѣхъ Восточнагω Греческагω закона
Црквахъ разполагати, епкопи посщати, Сщенники в Мнтыре уграждати, Цркви, гдѣ тре-
бѣ будетъ, собственною Властію созидати, в Варошахъ и селехъ Рассіанскіа сщенники по-
чиновлати, Словомъ: ѩкоже долѣ, Греческагω Закона Црквамъ, и тогωжде исповѣда-
ніа обществу предстателствовати можетъ ω собственнагω Аυторитета Црковнагω силою
Привилегій ω Предецессорωвъ Нашихъ Блаженныхъ иногда Хунгаріи Царей Вамъ данны, во всей Гречес-
кой, Рассіи, Болгаріи, Далматіи, Босни, Іенополіи, и Херцеговини, Хунгаріиже и Хорватской,
Мυссіи и Иллυріи, идѣже нынѣ пребываютъ, еликω, и донелѣже Намъ вси и ωсобиты вѣр-
ны и Блгоговѣйны будуть, Власти урашденіа да радуетса. Статемъ к тому Црковныхъ,
ѩкоже Архі-епкпу, епкопωмъ, Монахωмъ, и всакагω Рода Сщенникωмъ закона Греческагω
в Мнтырехъ, и Црквахъ да ωстанетъ собственнаа Власть Правленіа, такω, да никтоже в пре-
реченныхъ Мнтырехъ, Црквахъ, и Резиденціахъ Вашихъ Насиліа творити Может: Но в десат-
цѣ, данодаанiахъ, и Квартире древней Свободѣ да Радуютса, ниже сверху Црковнагω
Стата кто ω Мірскихъ, кромѣ Насъ, Власть да имать арестирати, или займати когω,
но Архі-епкопъ таковыа ω Негω депендирующіа Црковники, в погрѣшеніе нѣкое впадшіа
правомъ Црковнимъ, или Канонскимъ казнити да Можетъ. Даруемъ такωжде и сопотверж-
даемъ Гречекагω закона Цркви, Мнтыри, и к Нимъ надлежащаа, ѩкоже Архі-епкопскаа, и
епкопскаа добра, каковы оны будуть, по дарованіи Предковъ Нашихъ да приташута. Ко-
торіаже Цркви Хртіанскагω Имене супостатъ Турчинъ Вамъ ωалъ, тыа повратив-
ше, Рукамъ Вашимъ возвратити повелѣхωмъ. Напослѣдокъ Архі-епкопу, и епи-
копωмъ Вашимъ, нуждѣ такω ищущей, Мнтыри, и Цркви в Варошахъ или селехъ по-
сѣщающимъ, или такωжде Сщенники и общини поучающимъ ни ω когωже, такω Црко-
внагω ѩкω Мірскагω досада да творитса, не потерпимъ. Потщимса к тому по всакой
Возможности, да быхωмъ чрезъ Побѣдоносна оружіа Наша Бгу помагающу, пома-
нутый Народъ Рассіанскій еликω скорше в земли, или ωбиталища пресимъ приташан-
ни

ниа паки вовести, и супостати ѿонуду прогнати возмогли. Хощем же, да по Прави-
телством и управленїем Собственнаго Магистрата тойже Народ Рассиanскiй пре-
бывати, и древныя Привилегiи, ему ѿ Величества Нашего Млтиво дарованныя нес-
мущенно уживати может. Сверху того соизволяем и в то, аще бы ѿ и Греческаго
Закона кто безь ѡстанка чадь и Срдников починул, тогда такова вся субстанцiя
на Архi-Єпiскопа, и Црковь, не иначе, аще Архi-Єпiскопь и Єпiскопь Которiй умреть, та-
кова подобно Субстанцiя на Архi-Єпiскопать да припаднеть. В конец, да вси ѿ Архi-
Єпiскопа, аки Главы своея Црковныя, тако в Духовны[х] яко Мiрских депендирую
или висать :| Все Млтивѣйше хощем, и заповѣдуем. Еже даротворнѣйшее и Блго-
устройнѣйшее допущенiе Наше ѿ вась всяким тщанiем и силами ѿслугиваемо,
вѣрность же и Блгоговѣйнство Ваше непоколебимо сохраняемо всегда, и никоими бу-
рами разбитися имущее Нам твердо ѡбѣщаем, и во Прочем Вам всѣм и ѡсобно Млть
Нашу Цесарскую, и Кралевскую Блгодатнѣйше сопотверждаем. Данно в Градѣ Наше[м]
Вiеннѣ Австрiйской дне 20. Мца Августа, Лѣта Гдна 1691. Цртва Наши[х] Рiмскаго 34.
Хунгарiи и прч: 37. Бохемiиже 35.

ЛЕѠПОЛДЪ.

Блазiусъ Яклинъ Єпiскопъ Нитрскiй
Iѡаннъ Махолани.

Третiих содержанiя суть сицева:

Мы Леѡполд Бжiею Млтiю Избранный Рiмскiй Iмператор, всегда прибавитель, и
Германiи, Хунгарiи, Бохемiи, Далмацiи, Хорватскiя, и Славонiи и прч: Царь. Архi-Дукс
Аустрiи, Дукь Бургундiи, Брабанцiи, Щаерскiя, Каринѳiи, Карнiѡлiи, Мархiѡ Моравы,
Дук Луцембурга, и Горныя и Нижныя Силезiи, Виртемберга, и Ѳеки, Принцъ Швиб-
скiй, Граф Хабсбурга, Тϋролскiя, Феррета, Кибурга, и Горице, и прч: Вѣрным Наши[м]
всѣм и ѡсобитим Гдам Прелатѡм, Баронѡм, и Велможам, знаменателнѣже Бу-
дущему Ѡстрогонскiя, и Калачкiя, и Бачкiя Црквей Архi-Єпiскопѡм, Принцу реченна-
го Царства Нашего Хунгарiи Палатину; к тому Графѡм, Судiи Совѣтныя
Палаты Нашея Кралевскiя, яко такожде Верховному Страны препомянутаго
Царства Нашего Хунгарiи Горныя Генералу, и Царствь Наших Далматiи, Хорват-
скiя, и Славонiи Бану, и прч: Совѣтникѡм Нашим внутренным; еще личнаго
го |: Персоналошу :| присутствiя Нашего Кралевс: в судех Мѣстодержателеви, и Со-
вѣтнику Нашему, и Мажарскiя, и Сцепускiя Камарь Наши[х] Префектушу, Админис-
тратору, и Прочiим совѣтникѡм; кромѣ того Верховным, и Вице=Комитѡм,
Солгабiровѡм, и заклетим Ассессорѡм, Коих либо препо-вторенны[х] Хунгарiи, Дал-
матiи, Хорватскiя, и Славонiи Царствь Наши[х] Комитатей; к тому Градѡвь Наши[х]
кой либо обр-и Вице=Капитанѡм, и прочим Оффицiалѡм Воинственны[х] Конич-
каго равно яко и пѣшаго чина нынѣшны[м] и будущи[м], вкупѣ, или раздѣлно су-
щим, иже настоящими возпросятся, Здравiе, и Млть Наша. Смиреннѣйше пре-
ставил Величеству Нашему Чтный АРСЕНIЙ ЧЕРНОЕВИЧЪ Сервiанѡвь Греческа-
го Закона Архi-Єпскпь како, аще онь недавно протекшими лѣти по нынѣшныя то
есть проти[в] заклетаго Имене Хртiанскаго Врага, и дне горащiя брани влеченiе,
побѣдоносны[х] оружiй Наших поступком возбужден, и явни[м] Бжiаго Блгосло-
венiя силы Наша уникожающаго примѣро[м] повигнуть ко избитiю Тϋранства От-
томанскаго Ига купно с Народи Рассiанскими в работѣ варварской давно сте-
нящими и изволил, и на той конец нетокмо Нашему, яко Законнаго Царя, Пра-
ву, Млти, и Благодати Цесарской себе и Потомки своя положенныя, но такожде
ѡставивше в Турски[х] Земля[х] домовини своя, ѿвергше имѣнiя, и добра, из Земли и
Отечества бѣглецы, в Царства Нашего Хунгарiи Краини премѣщенныя За ѿ-

мѣсти

мстити, и прогнати далше безчлчнѣйшагω Непрїятела Свирѣпство, по Нашегω всегда покровителства сѣнїю жити, и умирати готовы себе возвѣсти; сеюже неωметныя Доброд ѣтели и Благородїя доблестїю Млтивая позволенїя и дипломи в лѣтѣ наипаче 1690 и 1691 изданныя, Свободиже и преимущества такожде содержимыя ω Нашегω Величества исходотайствовалъ, иже содержанїемъ, якω нетокмω егω Архї-Епископа Аутторитетъ и Народа Рассїанскагω Закон полнω и цѣлω сохраняется; Но такожде полная Духовнагω Правленїя Свободность, ещеже в Временнии тяготъ коихъ либω и годишны даянїй, знаменателнѣже десяткω Свобода имъ даруется, познавшеся; ωбрѣтаются обаче некоторїи Вѣрныи Наши обоихъ Статей Царства жителе, иже небрегше Млтиву Волю и допущенїе Наше, преположеннагω Архї-Епископа и Народъ Сербскїй овогда в дрѣвнемъ своегω закона дѣйствїи смущати, овогда ω Духовнагω Правленїя запрещати, ωвогдаже к непристойному десяткω даянїю принуждати дерзаютъ не безъ тяжкагω Квара и тщати и, Наши же служби нагω ущерба; Прося Величество Наше поманутый Архї-Епископъ Сербскїй должнимъ Моленїемъ смиреннѣйше, дабыхомъ за поωстрити службы и, древная и права Млтивω содержати, Архї-Епископско достоинство, и в производими своегω закона Епископехъ Аутторитетъ сопотвердити, Епископωмъ к тому несмущенное Пастырскагω званїя Правленїе допустити, и всему напослѣдокъ Народу Свободное всюду закона своегω исповѣданїе и обычайную ω десяткω свободу на ново допустити, и такω в Кралевское покровителство Наше и Защищенїе Благодатнѣ воспрїимити изволили. Ихже Понизное прошенїе смиреннѣйше Намъ преложенное и донешенное, Вѣрныя же реченнагω Народа Рассїанскагω службы противъ общагω Хрїстїанства Непрїятела Благороднω учиненныя, и богатимъ Крови пролитїемъ засвидѣтелствованныя в Млтивое призрѣнїе положше, и Постоянное и Благоговѣйнство такожде и в напредъ Млтивω Намъ обѣщающе /: даже до далшагω Млтивагω расположенїя и урядженїя Нашегω по прилицѣ времене учинитися имущагω :/ Благодатнѣ уставихω: Да и поманутому Архї-Епископу древнее достоинство, и Епископи своегω закона производити власть /: занеему по праву и обычаю тогожде закона своегω приличествуетъ :/ цѣла ωстанетъ, и поставленнїи чрез егω Епископи, знаменателнѣже Почтенныи: Iсаїя Дїаковичъ Темышварскїй, Iенопольскїй, и Архї-Мандритъ Мнтыря Крушедолскагω, Стефанъ Метохїацъ Карлоцяскїй и Зринопольскїй, Еуфимїй Дробнакъ Сегединскїй, Еуфимїй Поповичъ Будимскїй, и Столнω=Бѣлградскїй, Еуфимїй Тетовацъ Мохачкїй, Сигетскїй, Спиридонъ Штибица Вршачкїй, и Ефремъ Бенанинъ Варадинскїй, и Егарскїй /: которїя тоесть мы силою настоящи припустити и поносити судихωмъ: чрез назначенныя себѣ диацириати, в кой тоесть числомъ подобающи Рассїанскагω или Сербскагω Народа, ω Ига Работи Турскїя якоже помянуся, в подручность Нашу давшагωся фамилїи по изволенїи Нашегω Совѣта Дворо Воинственнагω сѣдоша, и намѣстишася, Духовная своя званїя несмущеннω творити, согрѣшающїя исправляти, и по заслуженомъ казнити, уроки и приходи Цркωвныя по закону и древнемъ обычаю себѣ належащїя прїимати, и званїе свое /: обаче кромѣ всякагω Прелатω Наши, и Цркве Рїмскїя=Кафолическїя убитка :/ или пресужденїя :/ ωправляти, и Народъ на послѣдокъ весь в Градѣ. Вароши, Краинахъ и Землях Наши, в мѣсте тоесть ему чрезъ поманутагω Совѣта Нашегω Дворо-Воинственнагω Комиссїю допущенны гдѣни бу намѣщенъ свободному своегω закона и Исповѣданїя дѣйствїю кромѣ всякїя боязни, страха, тѣлаже и имѣнїй убитка радоватися, древнуюже, и уже древле силою Маттїя Крала Декрета Пятагω, Артикула Третїагω, и Владислава Крала Декрета Вторагω, Артикула послѣнагω имъ допущенную ω десятковъ Свободу уживати и употребляти да может; яже десятки онъ Народъ на своегω закона Епископωвъ препитанїе и приходи, ни коимъ Прелатωвъ Нашихъ или Камералскихъ Оффицїаловъ напротивъ стоящимъ припятствїамъ, да ωбратитъ, и приложитъ. Тогω ради ежебы в преднаведенны своω и Свободностей употребленїи надеждне постояти, и Благодѣтелстви чрезъ Насъ данними Благополучнше содержатися, и чрезъ то в зачатой проти Отоманскагω Турянства ненависти и горести радостнѣе пребывати, и должное Намъ Благоговѣйнство и Похвалную службъ ωхоту Благороднω и постояннω совершати могли, тыяжде вся, Архї-Епископа тоесть, Епископи, и Народи Сербскїя ω Работи Турскїя Новωисторгнутыя со всею фамилїею и добри и вещми коимилибω и имѣнїами и в Нашу Кралевску обрану и ωсобливое Защищенїе и Покровителство воспрїати, ещеже вашей такожде ωбранѣ, Защищенїю, и нарочито

му Покровителству препоручити |: ѡслонити :| хотѣхомъ. Сегѡ ради вѣрностемъ
Вашимъ, имже верху, всѣмъ, и ѡсовитимъ вамъ сими крѣпкѡ повелѣвающе млтивѡ
препоручаемъ, и заповѣдуемъ, да егда, и когда и елижди ѿ реченны архі-епкопа,
и епкопѡ ему подчиненныхъ в преположенны купнѡ, или раздѣлнѡ возпрошенны буде-
те, ихъ проти всаки неправилныхъ и насилны препинателей, смутителей, и убийцотвор-
цевъ, вещей, якожереченса, стоащимъ бранити, покровителствовати, и защищати, в
прреченныже допущенія и дарованія наши содержавати, и руководержати всѣми обра-
зи должны будете; ауторитетомъ наши царски вамъ полнѡ допущенимъ и даннимъ сре-
ствующу праву и правдѣ: иначе несотворше. Настоащія прочетше, и давшему возвращ-
ше. Данно в градѣ нашемъ Віеннѣ аустрійской дне 4. мца марта, лѣта гдна 1695. цртвъ
нашихъ, римскагѡ 37. хунгаріи и прѡчіихъ 40. бохеміиже лѣта 39.

Леѡполдъ

Блазіусъ Ияклинъ епкопъ нитрскій.
Павелъ Меднянскій.

Мы тогѡ ради, иже ничтоващше желае якѡ вожделеннѣйшагѡ иногда родителя
нашегѡ стопамъ слѣдовати, и млтивѣйшаа допущенія, нараждения и ѡдарова-
нія егѡ, за преизрадная дѣйства вѣрнымъ своимъ млтивѡ изданная всакимъ
тщаніемъ руководержати и сохранати; и еликѡ сегѡ ради, толикѡ млтивѡ взираю-
ще, и разсуждающе помянутагѡ патріарха и архі-епкопа Черноевича и народа рас-
сіанскагѡ преизрадныя заслуги ѿ аугустнагѡ |: прибавителнагѡ :| дома нашегѡ аустрій-
скагѡ себѣ снисканныя, егда тоесть реченный наро или націѡнъ чрезъ вся вещей против-
ности в горащихъ с свирѣпимъ неприятелемъ турчиномъ ратехъ и такожде нынѣшни
чрезъ некоторыя ѿ чуждившіяся |: ѿметники :| мажари двигнути междусобныхъ
бране и бунта, и прочіихъ противны случаевъ матеже в непоколебимой к намъ вѣр-
ности пребывающе нарочную блгоговѣинства и послушанія ревность в иножайши прили-
ка, в даяніи готовы помощей, и подъемлеми тяготахъ общи готовою волею показа и при-
ложи, и до послѣдка равною вѣрою и ѡхотою показовати, и прилагати обѣщаетъ: сми-
реннѣйшее сицевое прошеніе ихъ нашему образомъ, имже верху, преложенное величеству
млтію кралевскую услышавше, и блгодатнѣ пріемше, прреченныя тры грамати при-
вилегіалныя и покровителныя блаженнагѡ поминанія цесаро-кралевскагѡ отечес-
кагѡ величества нашегѡ не струганныя, не замазанныя, ниже в коейлибо своей час-
ти подозрителныя, но всякагѡ всачески порока и подѡзрѣнія лишающіяся, симъ
граматамъ такожде привилегіалнымъ ѿ слова до слова безъ умаленія и умноженія
коегѡ либо в мѣщенныя и вписанныя по всѣхъ и содержаніяхъ клаузула, и артикулахъ
такѡ, якѡ тыяжде право и правилнѡ обрѣтаются изданныя, и силою тѣхъ истинна
утверждаетса, за крѣпкія и пріятныя имуще, такожде по силѣ млтивыя резолуціи на-
шеа чрезъ комору нашу дворскую по датумомъ дне 10. септемвріа, лѣта нынѣ истекаю-
щагѡ низу писатагѡ, кралевской мажарской равнѡ дворской канцелларіи нашей возвѣ-
щенныя, пре явленнимъ ауторитетомъ нашимъ царскимъ искусихомъ, укрѣпихомъ, блго-
пріяхомъ, и сопотвердихомъ. Кромѣ сегѡ предреченнагѡ патріарха и архі-епкопа и вес
народъ рассіанскій крѣпкѡ ѡбнадеждающе, и в глаголѣ царскомъ увѣряюще, якѡ вз-
ромъ прописаты вѣрныхъ службъ, и ѿ туду приснисканныхъ заслугъ ихъ, сверху ины
такожде смиреннѣйше прошенны, за нынѣ |: за ся :| ради нынѣшнагѡ смутнагѡ реченнагѡ
царства нашегѡ хунгаріи состоянія, не такѡ легкѡ резолвиратися могущихъ, кая прво
царство тоежде примиритса, млтивѡ уставити, и тѣмъ |: по елику службамъ нашимъ, и
царства уставомъ не будутъ противна :| блгоутробнѣ внушити хощемъ. Задержающе
сверху тогѡ намъ полную власть возвратившейся чрезъ блгость бжію, прреченны же
рассіяновъ, и инни вѣрныхъ поданныхъ наши сосложное тщаніе реченному кралевству
нашему хунгаріи, и ѡкраиннимъ провинціямъ нашимъ пожеланной тишинѣ, тыяжде свободи,
преимущества, и привилегіи далше толковати, и в болшій по качеству временъ обра по-
ставити, купнѡ и наклонную нашу к народу рассіанскому волю широе показати, якоже то
есть к нашей, цртвъже и провинцій нашихъ, и такожде самагѡ егѡ прреченнагѡ народа
сербскагѡ, или рассіанскагѡ ползѣ и добру быти видѣлося будетъ: паче же пріемле, укрѣпля-

сми

ємь, пріатнω имами, и сопотверждаемъ, ωбнадеждиваемъ, и задержаемъ образи и види Ꙗкоже речеса, пространнѣе знаменанними, кромѣ поврежденіа права чуждагω. Сихъ нашихъ тайною печатію нашею, юже аки Царъ Хунгаріи употреблаемъ, привѣшенною укрѣпленныхъ крѣпостію и свидѣтелствомъ посрѣдствующимъ. Сегω ради всѣмъ и ωсобитимъ вѣрнымъ нашимъ толиждн реченнагω Царства нашегω Хунгаріи и странѣ ему надлежащимъ статемъ и чиномъ црковнымъ равнω и мірскимъ и инимъ црства жителемъ и оффиціаломъ и подданнымъ нашимъ всакагω стата, степене, чести, достоинства и преимущества гдѣнибудь поставленнымъ и пребывающимъ сими крѣпкω повелѣвающе препоручаемъ, и заповѣдуемъ, Ꙗкω да частω повтореннагω Патріарха и архі-єпкопа АРСЕНІА ЧЕРНОЕВИЧА родъже и народъ Рассіанскій вса преположенныа привилегіи преимущества, свободности, млти, позволеніа, права и свободи покойнω и кромѣ всакагω стуженіа и препатствіа употреблати, уживати, и и радоватиса ωставатъ, и в тѣхъ рукодержатъ, и защищаютъ, и ничто проти и содержаніа по правиникъ наказаніемъ и немлтію нашею дерзаютъ, или творатъ, или ω инихъ дерзатиса, и творити допустатъ. Дано чрезъ руки вѣрнагω нашегω намъ возлюбленнагω Блгозрачнагω, и прейзащнагω Графа Николаа Иллишхази ω Иллишхаза Наслѣднагω у Тренчину, тогωжде и Липтовскагω Комитатωвъ Верховнагω и всегдашнагω Графа, Коморника, и Совѣтника, и дворнагω Мажарскагω Канцеллара нашегω въ градѣ нашемъ Віеннѣ Аустрійской дне 29. мца Септемвріа, лѣта Гдна 1706. Црствь нашихъ, Рімскагω 17., Хунгаріи и прочихъ 19., Бохеміиже лѣта 2.

ІωСИФЪ

Графъ Николай Иллишхази.
Ладиславъ Хуніади.

Мы тогω ради смиреннѣйше сицевое повтореннагω ВИКЕНТІА ПОПОВИЧА Митрополіта и архі-єпкопа, и всегω препомануткагω рода Рассіанскагω, и народа Сербскагω прошеніе величеству нашему, образомъ, Ꙗкоже верху, данное, Царскою млтію услышавше, и Блгодатнѣ пріемше, предꙗвленныа Гдра иногда Брата, и несрественнагω Предецессора нашегω Граммати сопотвердителныа, привилегіалныа не стругванныа, не замазанныа, ниже в коейлибω своей части подωзрителныа, но всакагω всачески порока, и подωзрѣніа лишающіаса, симъ Граматамъ нашимъ такωжде привилегіалнымъ ω слова до слова безъ умаленіа, и умноженіа коегω либω вмѣщенныа, и в писанныа по всѣхъ и содержаніахъ, клаузулахъ, и артикулахъ такω, Ꙗкω тыаждe правω и правилнω обрѣтаютса изданныа, и силою тѣхъ истинна утверждаетса, за крѣпкіа, и пріатныа имуще, предꙗвленнимъ аутторитетомъ нашимъ Царскимъ искусихωмъ, укрѣпихωмъ, Блгопріахωмъ, и за повтореннагω Митрополіта, и архі-єпкопа ВИКЕНТІА ПОПОВИЧА родьже или народъ Рассіанскій Греческагω закона млтивω и равнω образнѣ сопотвердихомъ, пачеже аппробируемъ, укрѣплаемъ, Блгопріемлемъ, и сопотверждаемъ: кромѣ поврежденіа права чуждагω. Сихъ нашихъ тайною вящшею печатію нашею, юже аки Царъ Хунгаріи употреблаемъ привѣшенною укрѣпленныхъ крѣпостію и свидѣтелствомъ Граматъ. Дано чрезъ руки вѣрнагω нашегω, намъ искреннω-возлюбленнагω Блгозрачнагω и прейзащнагω Графа Николаа Иллешхази ω толжде, Наслѣдна у Тренчину, тогωжде Ꙗкω и Липтовскагω Комитатωвъ верховнагω и всегдашнагω Графа, дѣйствителнагω тайнагω Совѣтника, и дворнагω Мажарскагω Канцеллара нашегω, въ архі-дукалномъ градѣ нашемъ Віеннѣ Аустрійской дне 8. мца Октомвріа, лѣта Гдна 1713. Царствь нашихъ, Рімскагω 3. Шпанскихъ 11., Хунгаріиже, Бохеміи и прочихъ лѣта подобнω 3.

КАРОЛЪ.

Графъ Николай Иллишхаза.
Ладиславъ Хуніади.

Мы тогѡ ради в' млстивѣйшее призрѣніе пріемше тако горѣпомѧнутагѡ Патріарха, Митрополіта и Архі-епископа АРСЕНІА ІѠАННОВИЧА, ꙗкѡ и прежнаведеннагѡ Людства и Народа Рассіанскагѡ к' ѡсщеной Царства Хунгаріи Короны, Августному такожде дому Нашему Аустрійскому, и уже Величеству Нашему преизрадныѧ заслуги, ꙗкоже: что онъ прореченный Архі-епископъ в' послѣдней брани Турской на примѣръ предецессора своегѡ АРСЕНІА иногда ЧЕРНОЕВИЧА Патріарха равнѡ Митрополита и Архі-епископа ѡставивъ подобнѡ Престолъ свой Патріаршескій Пекскій с' Народомъ Правителству егѡ повѣренним изъ Турскіа в' Нашу державу пренде, и тойжде Народъ к' вѣрным и полезным помѧнутой ѡсщеной Царства Хунгаріи Короны, и Августному дому Нашему творимым службам поѡстри, Горѣреченныйже Рода Рассіанскагѡ Народъ изведъ изъ Кралевинъ Хунгаріи, Хорватскіа и Славоніи Воинство, и Воинствен на требованіа собственным Новцемъ купивъ, должнѡ устроенъ по нинѣ горащею бранію к' полкѡмъ Нашимъ в' Баваріи, Бохеміи и Италіи, противъ Нашихъ, и Царствъ Нашихъ борющихсѧ Непріателей крѣпкѡ и мужественнѡ воюетъ, и такѡ вѣрность и подданическое благоговѣнство к' Намъ и Августному Дому Нашему вещественнѡ и дѣломъ свидѣтелствуютъ, и |: ꙗкоже млстивѡ вѣруемъ :| в' будущее долговременным всегда тщаніемъ и ревностію засвидѣтелствовать будутъ: и Смиреннѣйшее таковое повтореннагѡ АРСЕНІА ІѠАННОВИЧА Патріарха Митрополита, и Архі-епископа, и всегѡ прореченнагѡ Рода Рассіанскагѡ, и Народа Сербскагѡ прошеніе Нашему Величеству, образомъ, иже верху, преданное Царскою млстію услышавше, и благоутробнѣ пріемше, предъѧвленныѧ Гсдина иногда Родителѧ и Стрыѧ Нашегѡ Грамати Сопотвердителныѧ, и ихъ в' мѣщенныѧ Привилегіалныѧ, не стругганныѧ, не замазанныѧ, ниже в' коейлибо своей части подозрителныѧ, но всѧкагѡ всѧчески порока и подозрѣніа лишающіѧсѧ, и сіи Грамата Нашими также Привилегіалныѧ Сопотвердителныѧ ѿ слова до слова без уманеніѧ и умноженіѧ коегѡлибо в' мѣщенныѧ и в' писанныѧ по всѣхъ их содержаніахъ, Клаузулахъ, и Артикулахъ такѡ ꙗкѡ тыѧжде правѡ и правилнѡ ѡбрѣтаютсѧ изданныѧ, и силою тѣхъ истинна утверждаетсѧ за крѣпкіа, и пріатныѧ имуще Предъѧвленным Ауторитетомъ Нашимъ Царскимъ искусихомъ, укрѣпихомъ, благопріахомъ, и за повтореннагѡ Патріарха, Митрополита, и Архі-епископа АРСЕНІА ІѠАННОВИЧА, Родъже и Народъ Рассіанскій Греческагѡ Закона млстивѡ и равнѡ образнѣ Сопотвердихомъ: Пачеже пріемлемъ, укрѣплаемъ, пріатнѡ имѣемъ, и Сопотверждаемъ: Кромѣ поврежденіа права чуждагѡ. Сихъ Нашихъ ... Вѧщшею Печатію Нашею, юже аки Царица Хунгаріи употреблѧемъ, привѣшенною укрѣпленным крѣпостію и Свидѣтелствомъ Граматъ. Сегѡ ради всѣмъ и ѡсобитимъ вѣрным Нашимъ часто реченнагѡ Царства Нашегѡ Хунгаріи и странъ ему належащимъ Статомъ и чинѡмъ Црковным равнѡ и Мірскимъ, и иным Цртвъ жителемъ, и Оффиціаломъ, и Подданникѡмъ Нашимъ всѧкагѡ Стата, степене, чина, достоинства, и преимущества гдѣнибудь поставленнымъ, и пребывающимъ сими крѣпкѡ повелѣвающе налагаемъ и заповѣдуемъ, ꙗко да часто повтореннагѡ Патріарха, Митрополита, и Архі-епископа АРСЕНІА ІѠАННОВИЧА, Родъже и Народъ Рассіанскій и Сербскій всѧ предположенныѧ Привилегіи, Преимущества, Свободности, млсти, Позволеніа, Права и Свободи дондеже Народъ сей Рассіанскій, и Сербскій в' непоколебимой к' Намъ, и Августному Дому Нашему Аустрійскому вѣрѣ, и благоговѣніи пребудетъ, покойнѡ, и кромѣ всѧкагѡ стужденіа и препатствіа употреблѧти, уживати, притѧжати, и ими радоватисѧ ѡставатъ, и в' тѣхъ такождѣ протишеніи, и таковыѧ, аще кои ѿ узроиса Клаузули в' потвержденіе Привилегій дне 29. Септевріа лѣта 1706. ѿ горѣ реченнагѡ Возлюбленнѣйшагѡ Гдина Стрыѧ Нашегѡ полученное, ꙗкоже ѿ предповѣданагѡ егѡ изложеніа ꙗвствуетсѧ в' мѣщенныѧ |: задержающе сверху тогѡ Намъ полную власть Возвратившейсѧ чрезъ благость Бжію, Прореченным же Рассіаномъ и иным вѣрным подданным Нашихъ со... ложное тщаніе реченному Царству Нашему Хунгаріи, и ѡкрайним Провинціамъ Нашимъ пожеланной тишинѣ, тыѧжде Свободи, Преимущества, и Привилегіи далше толковати, и в' болшій по качеству времене образомъ поставити, и про... / и ѿ нихъ реченныѧ Клаузули Неправагѡ толкованіа прореченному Роду и Народу Рассіанскому убитки каковыѧ узроковали бы, руко держатъ и защищаютъ, и ничтоже противъ их содержанію по правилным наказаніемъ и немлстію Нашею дерзаютъ, или творѧтъ, или ѿ иных творитисѧ и дерзати допуститъ. Дано чрезъ руки вѣрнагѡ Нашегѡ Намъ искреннѡ любезнагѡ Благозрачнагѡ и Преизѧщнагѡ Графа Лудовика ѿ Батіанъ всегдашнагѡ у Нимет-Уйвару, Комитата Шарварскагѡ Верховнагѡ и всегдашнагѡ Графа, Віночерпій Нашихъ Кралевских чрезъ Хунгарію Магістра, Совѣтника Нашегѡ дѣйствителнагѡ тайнагѡ, и чрезъ помѧнутое Цртво Наше Хунгаріи двора Нашегѡ Канцеллара, в' Крѣпости Нашей Прагской дне 18. мца Маіа, лѣта Гдна 1743. Цртвъ Нашихъ: Хунгаріи, Бохеміи, и прочихъ лѣта Третіагѡ.

МАРІА ѲЕРЕЗІА.

М·П·

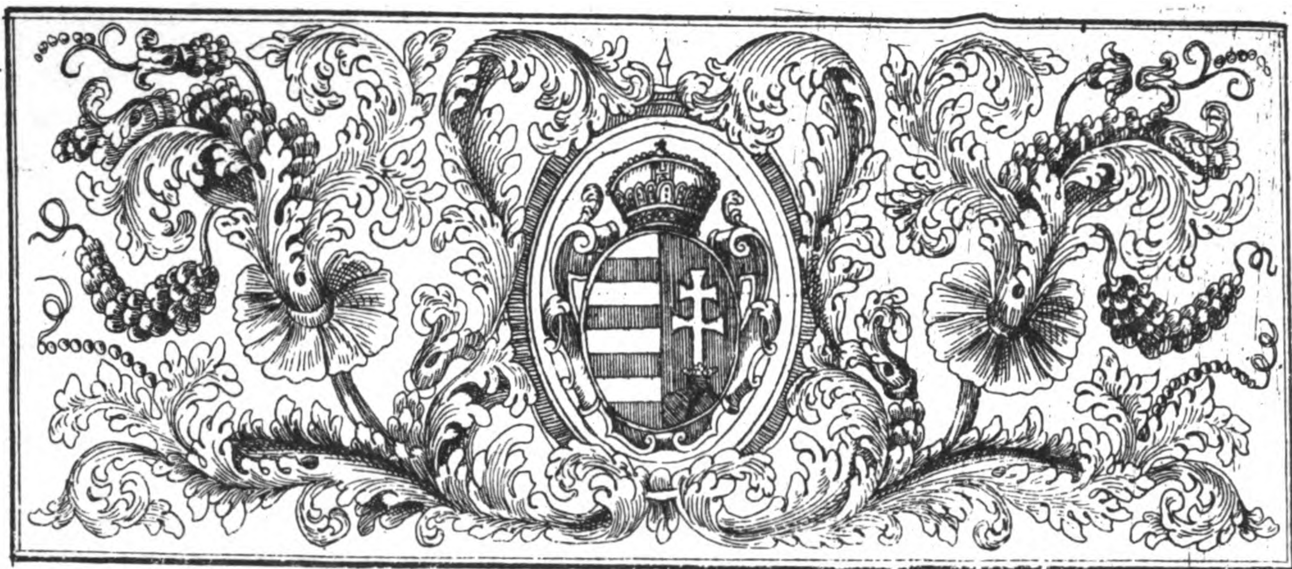
Графъ Лудовикъ ѿ Батіанъ.

Францишко Коллеръ.

Ѡ СВЯЩЕННѢЙШАГѠ
ЦЕСАРСКАГѠ И КРАЛЕВСКАГѠ
ВЕЛИЧЕСТВА
СЛАВНѢЙШАГѠ ПОМИНАНІА
КАРОЛА ШЕСТАГѠ
И
НЫНѢ ЦАРСТВУЮЩАГѠ
ВЕЛИЧЕСТВА
МАРІИ ѲЕРЕЗІИ
ВСѢХЪ
ДРЕВЛЕ
СЛАВНОМУ
НАРОДУ ІЛЛУРІЧЕСКОМУ
МИЛОСТИВѠ ДАРОВАННЫХЪ
ПРИВИЛЕГІЙ
ДИПЛОМА ПОКРОВИТЕЛНАА
ЧРЕЗЪ СЛѢДУЮЩІА
ДЕПУТИРТИ И ПОЛНОМОЩНИКИ
ТОЕСТЬ:

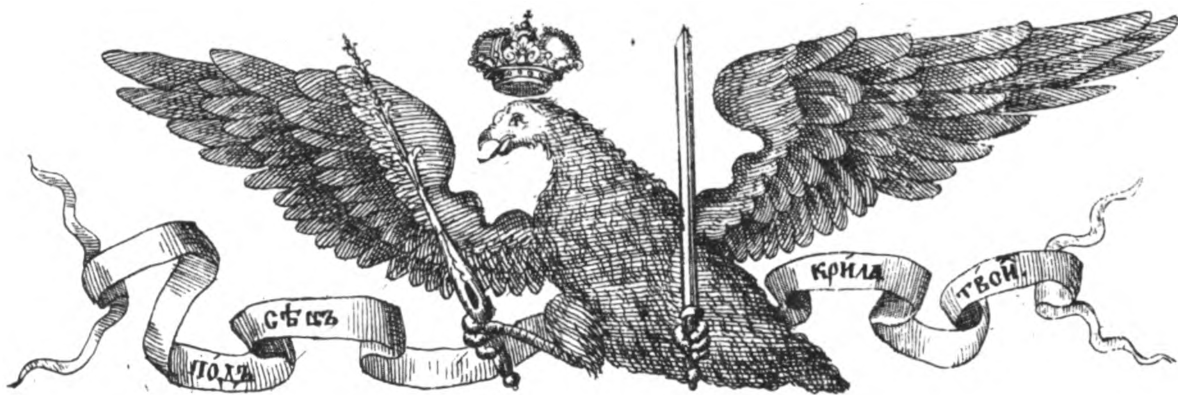
Павла Ненадовича епископа Карловацкаго, и Патріаршескаго Генералъ-Викара; Іѡанна Георгіевича архі діакона Патріаршескаго, Арсеніа Вуича обріст-лайтенанта Кралевскаго ѿ Краини Потискіа, Андреа Андреевича Кралевскаго Пост-фервалтера, и Хершофта Уффелова Карловачкаго администратора, исходатайствованнаа.

ЧРЕЗЪ
ВЫСОКОСЛАВНУЮ КАНЦЕЛЛАРІЮ
ІМПЕРАТОРСКУЮ ДВОРО=ВОИНСТВЕННУЮ
ИЗШЕДШАА.

МЫ МАРІА ѲЕРЕЗІА Бжїею Поспѣшающею Мл҃тїю Царица Хунгарїи, и Бохемїи, Архї-Дукесса Аустрїи, Дукесса Бургундїи, Щаерскїа, Каринѳїи, и Карнїолїи, Графина Фландрїи, Туролскїа, и Горице, и прѡ: ѡбрученнаа Дукесса Лотарингїи, и Барїи, Велика Кнегина Тошканскаа.

Всѣмъ и ѡсобитимъ Генералу Нашему Намѣстнику, Фел-Маршалломъ, Генераломъ Коничкимъ, Генерал-Фел-Цанг-Майстерωмъ, Генерал-Фел-Маршал-Лайтенантωмъ, Генерал-Фел-Вахт-Майстерωмъ, Обрїстаремъ, Обрїст-Лайтенантωмъ, Обрїст-Вахт-Майстерωмъ, Капитанωмъ, и Лайтенанту Заставникωмъ, |: Барактаремъ :| Десато началникомъ, |: Корпораломъ :| Квартїер-Майстерωмъ, и инимъ вкоемъ либω Милитарскомъ званїи по сими, и будущими езведицїами сущимъ, найпаче Нашимъ чрезъ Царства Наша Хунгарїи, Далмацїи, Хорватскїа, Славонїи, и тажде Хунгарїи Короны сосвазанныа страни и мѣста ѡкраина поставленнымъ Генералωмъ, и Комендантωмъ коегω нибуд Народа, Стата, Степене, Чина, достоинства, и Преимущества будутъ, сїа Наши Грамати видащимъ, читающимъ, или чтомыа слышащимъ Спасенїе и Млт҃ь и всакω добро, Вамъ Млтивω знаннω творαще. Какω Намъ Смиреннѣйше въ первыхъ писменнω чрезъ Молебный лїстъ Вѣрный Нашъ Возлюбленный Чтный Арсенїй Іωанновичь Восточныа Цркве Греческагω Закона Патрїархъ, Архї-Епископъ, и Митрополитъ Рассїанскїй, потомже устменнω чрезъ нѣкоторїа къ двору Нашему всегω Народа Посланники |: депутирти :| предложилъ, Якω ѿ Августнагω Бгочестивыа Памати Гдина Дѣда Нашегω Почтеннѣйшагω Леωполда Рїмскагω Імператора, и Германїи, Хунгарїи, Бохемїи, Далмацїи, Хорватскїа, Славонїи, и прѡ: Цара, Архи Дуки Аустрїи Славнѣйшагω, дне 6. Мца Априлїа, и дне 21. Мца Августа лѣта давнω истекшагω 1690. имъ бывша позволенїа, Привилегїи, Свободи, и Преимущества въ зоромъ постоанныа и вѣрности въ множайших приликах искушенныа, и за многω ѡбразныа Августному Дому Нашему ѿ реченнагω Народа и Нацїωна Рассїанскагω противъ ѡбщагω имене Хртїанскагω Непрїатела учиненныа вѣрныа равнω и полезныа службы всемлтивѣйше данна потомже ѿ Возлюбленнѣйшагω Гдина Стрыа Нашегω Бгополучнѣйшагω Поминанїа Іωсифа Рїмскагω также Імператора, Германїи, Хунгарїи, Бохемїи, Далмацїи, Хорватскїа, Славонїи, и прѡ: Цара дне 7. Августа, лѣта 1706. и въ конецъ ѿ Блаженнагω иногда Гдина Родителα Нашегω Августнѣйшагω равнω Імператора КАРОЛА Шестагω славнѣйшагω Поминанїа дне 2. Августа, лѣта 1713. и дне 10. Мца Априлїа, лѣта 1715. потверждена, и кромѣ сих, тогωжде лѣта дне 22. Юнїа Покровителныа Грамати |: Салва гвардїа :| такωжде Цессарскїа чрезъ Совѣтъ Дворо-Военный уготованныа быша, Смиреннѣйше, и неѿступнω просаще, да быхωмъ и Мы чрезъ Бжїю Млтъ Наслѣднимъ Наслѣдїа правомъ Царты и Провинцїй Нашихъ Правителство прїемше, не токмω вишше повѣданныа Привилегїалныа, Права, Свободи, и Преимущества, но такωжде предсказанныа скорω реченнагω лѣта 1715. сверху и дарованныа Покровителныа Грамати Ауторитетомъ Нашимъ и Млтїю Кралевскою Бгоутробнѣйше Аппробирати, и Сопотвердити изволили: ихже Покровителныхъ Граммать Содержанїе слѣдующее есть:

Ы КАРОЛЪ Бж҃іею Поспѣшающею Мл҃тію, избранный Римскій Императоръ всег-да Прибавителъ, Германіи, Хишпаніи, Хунгаріи, Бохеміи, Далмаціи, Хорватскіа, и Славоніи Царъ, и про: Архи-Дукъ Аустріи, Дукъ Бургундіи, Щаерскіа, Каринтіи, Карніоліи, и Віртемберга, Горныа и Нижныа Лузаціи, Графъ Хабсбурга, Туролскіа, и Горице и про: и про:

Всѣмъ и особитимъ Генералу Нашему Намѣстнику, фел-Маршалломъ, Генераломъ Коничіимъ, Генерал-фел-Цайг-Майстеромъ, Генерал-фел-Маршал-Лайтенантомъ, Генерал-фел-Вахт-Майстеромъ, Обристаремъ, Обрист-Лайтенантомъ, Обрист-Вахт-Майстеромъ, Капитаномъ, ихъ Лайтенантомъ, Заставникомъ, |: барактаромъ :/ десато началникомъ, |: корпораломъ :/ Квартір-Майстеромъ, и инымъ въ коеилибо Милитарскомъ званіи по семи, и будущими Експедиціями сущимъ, Наипаче Нашимъ чрез Царства Наша Хунгаріи, Далмаціи, Хорватскіа, Славоніи, и тоажде Хунгаріи Короны сосвазанныа страни и мѣста окраина поставленнымъ Генераломъ, и Комендантомъ Коего нибуд Народа, Стати, Степене, Чина, достоинствы, и Преимущества будутъ, сіа Наша Грамати видащимъ, читающимъ, или чтомыа слышащимъ спасеніе и Мл҃ть и всако добро, Вамъ Мл҃тиво знанно творащеи, како Намъ смиреннѣише представилъ вѣрный Намъ возлюбленный, Чт҃ный ВИКЕНТІЙ ПОПОВИЧЪ восточныа Цр҃кве Греческагω Закона Архи-Епископъ и Митрополитъ Рассіанскій своимъ и всегω Рода Рассіанскагω, и Народа Сербскагω именемъ, Яко, аще прежде истекшими времени ѿ Всесветлѣишагω иногда, Принца, Гд҃ина ЛЕОПОЛДА Римскагω Императора, и Хунгаріи Цара, Гд҃ина, и Родитела, и Предцессора Нашегω Славнѣишагω поминаніа Почтеннѣишагω, Чт҃ный иногда АРСЕНІЙ ЧЕРНОЕВИЧЪ прреченныа Цр҃кве Греческагω закона, и прежде реченнагω Прелагатела Предцессоръ, повнегда тоесть тоиждe по дѣиствителныа тогда противъ заклатагω Хр҃тіанскагω Имене Непріатела горащіа Брани Временемъ побѣдоносныхъ Цесаро-Кралевскихъ отеческагω иногда Величества Нашегω оружіи поступкомъ возбужденъ, и Бывши Бл҃гости Бж҃іа таажде оружіа Бл҃гословащіа извѣствіемъ подвигнутъ, ко избытію оттоманскагω Турандства Ига, купнω с Народи Рассіанскими по Работою Варварскою стенащими, усердіе положи, и в той Конецъ не токмω превыпоманутагω иногда Гд҃ина Родитела Нашегω, аки тогдашнагω Законнагω Царствы освещенныа Царства Хунгаріи Короны положныхъ, и принадлежащихъ Цар: несумнѣнному праву, Мл҃ти, и Бл҃годати Цесаро-Кралевской себе и потомки своа положныа, но такожде небрегше в Земли Турскиа домовины, оставльше имѣніа, отечества удалившеса, и в Царства Нашегω Хунгаріи и странъ ему сосвазанныи Краини преселшеса, и Разселшеса ко ѿвращенію далшему и прогнанію по Качеству Времена Непріазненнагω Непріатела свирѣпства, по Августнагω дома Нашегω, и Цесаро-Кралевскагω Покрова сѣнію жити и умирати Готовыа извѣсти, и тогω ради такожде различная Мл҃тивыа допущеніа, позволеніа, Привилегіиже и дипломи в лѣтехъ наипаче 1690^мъ и 1691^мъ уже давно прешедшихъ издадныа, свободи такожде и Преимущества в нихъ содержимаа за и, и Потомки своа Архи-Епископи, и прочаа Цр҃ковнаа и мірскаа лица, и Капитани, Вице-Капитани, и всѧ напослѣдокъ тогожде Греческагω Закона и Народа Рассіанскагω чрезъ Греческую, Болгарію, Рассію, Херцеговину, Далмацію, Подгорію, Іеноволь, и прочаа в превпомянутагω Царства Нашегω Хунгаріи, и странъ ему сосвазанныхъ Краинахъ мѣста бавлащимса, или пребывающимъ всеродотаиствовалъ; Которихъ содержаніемъ не токмω обычный древле Архи-Епископу, и егω Наслѣдникомъ Ауторитетъ, и своегω закона Епископи, и Свещенники поставлати, согрѣшающіа исправлати, и по заслуженномъ наказовати, Цр҃кви, гдѣ требѣ будетъ, свободнω здати, самимже Епископомъ и Свещенникомъ, ни когω инагω, токмω Нашей Власти положнымъ, слѣдователнѣ всакіа иніа Юрисдикціи изатымъ, но прреченнагω и Архи-Епископа исправленію, и наказанію подлежащимъ, духовнаа своа званіа совершати, уроки и приходи Цр҃ковныа имъ по закону и древнемъ обычаю належащіа пріимати, и званіе свое ѿправлати: Народу в Конецъ тогожде Греческагω Закона Рассіанскому в Градѣхъ Варошахъ, Краинахъ, и землахъ Нашихъ, в мѣстехъ тоесть ему чрезъ Совѣтъ Нашъ Цесарскій дворо Военный допущенныхъ гдѣнибудъ

На

намѣщенному Свободное своего закона и исповѣданія дѣйство, кромѣ всякія боязни, страха, тѣлаже или вещей своих убитка держати, и имѣти, к тому, и ѿ десеткоwь /: еже они народъ за своего закона єпископоwь препитанія, и приходи, никоимъ прелатоwь нашихъ, или камералскихъ оффицїалоwь препятствїямъ на противъ стоящимъ, да обратитъ, и приложитъ :/ древняя свобода дарованы быс: и таковїя имтивїя привилегїи, позволенїя, дарованїя преимущества, и свободи мы такожде кралевскою нашею властїю аппробирахоwмъ /: сойскихохомъ :/ укрѣпихоwмъ, за благопрїяхоwмъ и за преречен наго нинѣшнаго архї-єпископа и митрополита, и пренапоманутый народъ рассїанский греческаго закона благодатнѣ сопотвердихоwмъ: понеже обаче некоторая обоего церковнаго тоесть, и мирскаго статалица обрѣтаются, иже небрегше ѡ преявленны имтивиѣ привилегїахъ, дарованїяхъ, позволенїяхъ, и свободахъ чрезъ насъ сопотверждённыхъ напоманутаго архї-єпископа, и ему подчиненныя єпископи, и свещенники, и народъ сербский в древнемъ своего закони дѣйствѣ служати, нуждны церкви и зданїе припятствовати, свещенники и монахи тогожде закона арестовати, къ непристойному, найпаче церковная и монашеская ихъ лица, ѿ собственныя такожде економїи изисковании десяткїо даянїю, или воинственныя квартири терпѣти, усиловати, и нагонати дерзаютъ, не безтакаго имтивий привилегїй кралевскихъ и позволенїй нашихъ вреда, и препреюдицїи, и убитка бывшаго: просилъ тогω ради насъ честωреченный архї-єпископъ своимъ, и всегω народа сербскаго именемъ смиреннѣйше, да быхоwмъ ихъ в пресказанны ихъ привилегїахъ, дарованїяхъ, позволенїяхъ, и свободахъ кралевскимъ аутторитетомъ имъ изданныхъ, и чрезъ насъ благодатнѣ сопотверждённыхъ со-и=руко=держати, и на толико по цесаро=кралевский покровъ нашъ прїимати изволили: ихже смиреннѣйшее прошенїе благодатнѣ услышавше, и прїемше, понеже и безъ сегω яко и вся вѣрныя подданники наша в своихъ привилегїахъ, свободахъ, и преимуществахъ необидимо содержаваемыя имѣти, такω и преречённый такожде народъ сербский /: иже избѣгъ ига турскагω подъ сѣнь покрова августнагω дома нашегω себе и потомки своя положи, вѣрныяже и полезныя уже ему /: дому аустрїйскому :/ по различїи времянъ, и приликъ сотвори служби за то ѿ славнагω поминанїя предецессороwъ нашихъ таковая позволенїя, дарованїя, и привилегїи получити заслужилъ :/ въ тѣхжде ихъ привилегїахъ рукодержати хощемъ, пред напоманутагω митрополита и архї-єпископа викентїя поповича, єпископи, свещенники, и народъ сербский ѿ турскїя тоесть власти изторгнутый подъ наше кралевское защищенїе обрану, и покровъ прїимати, и воспрїимати, еще и вашему защищенїю, ѡбранѣже и нарочитому наблюданїю препоручити судихоwмъ. Сегω ради вамъ, иже верху, всѣмъ, и ѡсобитимъ вамъ, сими крѣпко повелѣвающе налагаемъ, и заповѣдуемъ, яко да пренапоманутагω митрополита и архї-єпископа, єпископи, и прочїя свещенники, и монахи, и мирскїя коегω нибудь стата и состоянїя восточныя церкве греческагω закона люди, народъ тоесть сербский ѿ ига турскагω исторгнутый, и в градехъ, варошахъ, крайнахъ, и землахъ нашихъ, в мѣстехъ тоесть чрезъ совѣтъ нашъ цессарский дворо=военный допущенныи намѣщенный в преявленныхъ ихъ привилегїахъ, свобоностехъ свободахъ, и преимуществахъ в пренаведенной дипломи такожде нашей сопотвердителной ширше сказанни со-и=руко=держати, и противъ всѣхъ насилныхъ в преположенныхъ ихъ, препинателей, смутителей, и убиткотворцевъ толикожди, єлижди ѿ преречённагω архї-єпископа, и ему подчиненныхъ воспрошены будете, или єдинъ ѿ васъ воспрошенъ будетъ вещемъ, якоже речеся, стоящимъ, и донелѣже народъ сей рассїанский в непоколебимой к намъ, и августному дому аустрїйскому вѣрѣ и благоговѣнїи постоитъ, бранити и защищати, и пред положенную имтъ нашу пред поставленни образомъ имъ дарованную употребляти, уживати, и тоїо радоватися, допустити, должны будете, аутторитетомъ нашимъ цессаро=кралевскимъ вамъ в сей винѣ сими полнω допущеннимъ, и нараждённимъ, иначе несотворше: прочетше сїя давшему повративше. Даде ся въ градѣ нашемъ Вїеннѣ аустрїйской днѐ 22. мца Iюнїя, лѣта Гдна 1715. Царствъ нашихъ Рїмскагω 4., Хишпанскихъ 12., Хунгарїиже и Бохемїи 5.

КАРОЛЪ.

Єугенїй ѿ Сабаудїи.

На повелѣнїе ѡсвѧщеннагω Цесарскагω и Кралевскагω Величества Собственное.

Антонїй Іωсифъ ѿ Еттлъ.

Мы убо, иже ничто вящшее срци есть, яко вожделеннейшаго иногда Гдина Родителя Нашего стопам последующе благодатнейшая дарованія егω за благознаменитая дѣйства вѣрным своим данная всяким тщаніем со-и-буко-держати, и млстиво призирающе на благознаменитыя к Августному дому Нашему заслуги, имиже помянутый Патріарх, архі-епископ, и Митрополит Арсеній Іωаннович, и весь Народ Іллνрическій зѣло препорученыя сотвори, егда тоесть не токмω он в недавной брани Турской последуя Предецессора иногда своегω Арсенія Черновича Патріарха и Митрополіта примеру, ωставивь такожде Престол свой Патріаршескій Пекскій купнω с Народом ему повѣренним в державу Нашу из Турскія прейде, и сей /: кро: / в защищеніе вини воспріятія оружій ятися по ωстри: Но такожде и сам весь в Царствах и Провинціях Наших пребывая и Народ, непоминающе созади ωставшая времена, в скорашний сн, найпачеже в нинешних Нам ω всюду указующихся бранех израдную свою к Нам вѣру и к исполненію служебь в таборех ревность засвидѣтелствова, и нинѣ указует, егда и полкам Нашим в Бохеміи, Баваріи, и Італіи намѣщенным изшедь храбрая всячески мужества и крѣпости даде доказателства, и далше засвидѣтелствовати тщится: Сими убо узроци подвигшеся, повнегда реченныя Привилегій, Прав, свобод, и Преимуществь чрез Августнейшаго Гдина Дѣда Нашегω благодатнейше дарованныя, и ω возлюбленнейшаго Гдина Стрыя и Родителя Нашегω потвержденныя ω воренныя Граммати ω истинныя вѣдомости Нашея, здраваго совѣта, благоразсудныя воли, и ω Царскія власти Нашея полности, и Авторитета по всѣх и всяких их содержаніях млстивω уже и за благо-пріяхωм, и во всѣх и чрез вся благодатнѣ соисκусихωм, и сопотвердихωм, далшее такожде егω Патріарха, клера, и народа смиреннейшее прошеніе пріемше покровителныя равнω лѣта 1715го на то изданныя сими млстивω ωбновляем, и сопотверждаем. Вам потом, имже верху, всѣм и ωсобитω всякому сими крѣпкω повелѣвающе и заповѣдающе, да нинѣ реченнаго Патріарха, архі-епископа, и Митрополита, епископи, и прочія священники, духовныя и мірскія всякагω стата, и чина Восточныя Цркве Греческагω закона люди в градѣх, варошах, крайнах, и землях Наших намѣщенныя во всѣх, и ωсобитих их Привилегіях свободах, властех, млстех, допущеніях и правах уже аппробиратих, и сопотвержденных рукодержати, и сохраняти знаете, и тыяжде покойнω, и кромѣ всякія досади, припятствія или стуженія уживати, употребляти, и радовати ся тѣми, допустите, паче же против всѣх их в сих насилных препинателей, стужателей и убиткотворцев толикажди, еликажди ω предреченнагω архі-епископа, и ему подчиненных, воспрошенни будете, или другій кто ω вас воспрошен будеть, дондеже Народ сей, и Род Р.ассіанскій в неподвижной к Нам, и Августному дому Нашему вѣрѣ и благоговѣніи постоит, защищати, и бранити всячески долженствуете, и ничто против их содержанію коимлибω образом дерзати, или сотворитися допустите. Сих Граммат свидѣтелством, рукою Нашею подписанных, и печати Нашея Царскія привѣшеніем укрѣпленных. Дадеса в Градѣ Нашем Віеннѣ дне 4го мца Іюлія, лѣта 1743го, Царствь Наших третіагω:

Марія Θерезія.

М·П·

Іωсиф Граф ω Харрах.

На повелѣніе ωсщеннагω Царскагω Величества собственное.

Августин Θωма Б. Г. ω Вебер.

Єѯтрактъ
или
Изводъ

Пунктѡвъ Привилегіалны, Ѧкѡже: Личны, Вещественныхъ, покровителны, и даровтелны, чтномꙋ Греческагѡ Закона Клерꙋ, и всемꙋ Славномꙋ Народꙋ Иллѵріиско=Рассіанскомꙋ чрезъ блаженнагѡ иногда Рімска=го Імператора Леѡполда в лѣтехъ 1690=мъ 1691=мъ 1695=мъ блгодатнѣйше дарованныхъ. Іѡсифа же 1706=мъ и Карола шестагѡ 1713=мъ и 1715=мъ слав=нѣйшаго помѧнаніа Равнѡ Рімскіа Імператори, и нн҃ѣ Блгополꙋчнѡ Цар=ствꙋющее Кралевское Величество Марію Ѳерезію, лѣта нн҃ѣ истекающагѡ 1743=мъ Млтивѣйше Потвержденны, и срдствіемъ Высокославны Канцелла=рій, Внꙋтреннѣйшіа, дворш=Военныа, и Кралевскіа Мажарскіа ꙋгꙋтованныхъ на понизное прошеніе Блаженнѣйшагѡ Патріарха, Митрополіта, и Архі=Єпкопа Арсеніа Іѡанновича, всегѡ же Клера, и Народа Греческагѡ Закона чрезъ слѣдꙋющіа депꙋтирти, и Полномощники, именемъ Всегѡ Реченнагѡ Народа Рассіанскагѡ на то нарочнѡ избранныа, Тоесть: Павла Ненадовича Єпкопа Карлощадскаго, и Патріаршескаго Генерал-Викара; Іѡанна Георгкевича Архі=діакона Патріарщескаго; Арсеніа Вꙋича обріст-Лайтенанта Кралевскаго ѿ Краини Потꙋскіа; Андреа Андреевича Кралевскаго Пост-фервалтера, и Хер=шофта Ꙋффелова Администратора; исходатайствованныхъ, сочиненъ.

Блгословеніемъ Горѣ-Помѧнꙋтагѡ Єгѡ Блаженства, Великагѡ Ѡтца и Гдина Нашего, Архі-Єпкопа, и Патріарха Арсеніа Іѡанновича

Преведенъ с Латінскагѡ Ѧзыка Павломъ Ненадовичемъ иногда Патріаршимъ Писаромъ.

Напечатаса, ѿ Хр: Жефаровіча, Ілл: расс: общ. Зѡграфа.

Диплома Привилегіалнаа Леѡполдова чрезъ Внꙋтреннѣйшꙋ Дворнꙋ Канцел=ларію лѣта 1690го изданнаа, содержитъ слѣдꙋющаа:

ібо Мы Леѡполдъ Бжіею Млтію Рімскій Імператоръ всегда прибавитель Германіи, Хꙋнгаріи, и Бохеміи Краль, и прч: обѣщаемъ Вамъ всѣмъ предреченнымъ Народомъ и Провинціамъ Намъ, аки Кралю Мажарскомꙋ по правꙋ подложнымъ, и Закон=

нѡ

нω подложитися и мѹщимъ, сохрaнше в первы всѣмъ Блгочестія своегω, и Воеводи изберни Свободѹ, Привилегіи же и Права, изятіе ω всякагω Бремене пѹбличнагω, и данодаянія иземлемимъ обаче древны и ωбыкновенни прежде всякагω Тѹрскагω нахожденія, Кралей и Господей Правамъ, двигнѹвше также в тѣхъ всякое злоеѹпотребленіе, чрезъ Господство Тѹрско воведенное, развѣ в слѹчай требованія Браней, въ которихъ за Ваше собственное спасеніе и защищеніе во образѣ добровольнагω даянія по возможности потребна с поможеніи воздасте имиже Воинства Наша содержатися, защищати Провинціи, и тяготи Браней держати возмогѹтъ; избіенѹже игѹ тѹрскомѹ. вся въ Начинъ становитый и подобающій чинъ въ бѹдѹщее по желанію, и на довлетвореніе Ваше возпоставимъ, всѣмъ, и ωсобитымъ правдѹ сотворимъ, всѣмъ мл̃ти, Блгодаты, Блгонаклонности, и отеческагω Нашегω Покровителства ширшая доказателства дати хотяще.

2[ro] Обѣщаемъ сверхѹ тогω, даемъ, и допѹщаемъ всѣмъ и ωсобитымъ свободное добра, бѹди движимо, или Недвижимо, яже Тѹркωмъ на границахъ своихъ ωтали бѹдѹ, притяжаніе.

3[tie] Сотворите ѹбω за Бга, за Блгочестіе, за спасеніе, за ωсвобожденіе, за ωтишіе Ваше поврaтити, без боязни въ страни Наша стѹпайте отечество Ваше, и Земледѣлія не ωставляйте, дрѹги Ваша стопамъ Ваши послѣдовати зовите; и прилики сію ω Бга и Насъ данню Вамъ, и выше николи же возвратнѹ примите, аще Вамъ, аще Сынωмъ Ваши, аще напослѣдокъ возлюбленномѹ отечествѹ и Спасенію Блговити хощете. Егда Вамъ во прочемъ обще и ωсобитω мл̃тъ Нашѹ Цесарскѹ, и Кралевскѹ явнω предносимъ.

Вторая Диплома Леωполдова чрезъ Канцелларію Крал: Мажарскѹ дворнѹ лѣта 1691[y] изданная, имать слѣдѹющая:

4[to] Нетокмω изъ Понизнагω Листа Вашего именемъ всѣхъ Васъ чрезъ посланнагω къ Намъ Епископа Іенополскагω Исаію Діаковича, но и ω ѹстменнагω егω изложенія явише всемл̃тивѣйше пріяхωмъ понизное Блгодареніе Ваше, что Васъ изъ ѹстъ Варварскагω Тѹранства Тѹрскагω исторгшевъ древнюю возвратихωмъ свободѹ, всегдашнееже ωбѣщаніе, имже Намъ за толикагω Блгодѣянія дяніе ωбвязанныя вы, и потомки Ваша испобѹдете, по должности в правдѹ Вашей, на Наше обаче толикω вящшее довлетвореніе, что познавше право Наше, Васъ в нѣдро мл̃ти, и Блгодати Нашея, яки Гдина и Крала Вашегω Законнагω повергающе по сѣнію покровителства Нашегω посе жити Вамъ и ѹмрети похвалною великодѹшія храбростію явласте.

5[to] Которагω Намъ зѣлω пріятнагω засвидѣтелствованія, и показанія Вашегω взоро, Васъ всѣхъ, и всякагω по Кровъ Нашъ Цесаро-Кралевскій всемл̃тивѣйше нетокмо пріемле, Но во еже изрядное Намѣреніе срдцамъ Вашимъ водрѹзити, и Сыновω всегда Боглѹблати; и во всѣхъ приключеніяхъ вещественними доказателстви выше, сопотверждати.

6[to] Орѹжія и в напре противъ Главнѣйшагω имене хр̃тіанскагω Сѹпостата, и Гонителя Вашегω по застѹпленія Нашими, Нашихъ же Воеводъ Правителство пріяти, и прогнати мл̃сти, бѣди, и неволи Вамъ беззаконнѣйше и свирѣпѣйше долѣ нанешенныя, отечески совѣтѹе.

7[to] Паки да Мягкость и Сладость Црствованія, и Господствованія Нашегω при самомъ в ходѣ ωщѹтите, прошеніямъ Вашимъ Блгоговѣйніемъ Нам сοприродни внѹшивше, Мл̃тивѣйше ѹставихω.

8[to] Да, по обычаю Восточныя Цркве Греческагω Закона Рассіанωвъ на ѹставъ Ветхагω Календара свободнω содержаватеся, и якω долѣ, тако и в напре ω никоихъ же Црковныи или Мірскіи Статей ни единою ω злоблятеся досадою.

9[to] Свободнω Вамъ да бѹдетъ между Вами собственною Властію ω Народа, и Языка Рассіанскагω поставляти Архі Епископа, егω же статы Црковный, и Мірскіи между собою изберетъ.

10[to] Онъ же Архі Епископъ Вашъ свободнѹ да иматъ Властъ со всѣми Восточнагω Греческагω Закона Црквами ѹраждати, Епископи посщати.

11. Сщенники в Мнтырѣ ѹраждати.

12. Церкви, гдѣ потреба бѹдетъ, собственною Властію созидати

13[to] Въ Варошахъ и селѣхъ Рассіанскія Сщенники починовляти.

14[to] Словомъ: якω же долѣ, Греческагω Закона Црква, и тогожде исповѣданія обществѹ престателствовати можетъ.

15. Ѡ собственнагѡ Авторитета Црковнагѡ, силою Привилегїй, ѿ Предецессорωвъ Нашихъ, Блажен-
ныхъ иногда Кралей Мажарскихъ, Вамъ данныхъ во всей Греческой, Рассїи, Бвлгарїи, Далмацїи, Босны,
Іенополїи, и Херцеговини, Хвнгарїи же и Хорватской, Мvссїи, и Іллvрїи, идѣже нынѣ сутъ, и
по Єликв, и донелѣже Намъ всѝ и всакїй Вѣрны и Благоговѣйны будутъ, Властїю Правленїи да радуется.
16. Єщеже статвсъ Црковни, Ꙗкω же Архї-Єпископъ, Єпископωмъ, Монахωмъ, и всакагω рода Свщенникωмъ
Закона Греческагω в' Мнтыре и Црквахъ собственнаа да ωстанетъ Властъ Правленїа.
17. Такω, да никто в' предреченныхъ Мнтырехъ, Црквахъ и Резиденцїахъ Вашихъ Насилїи творити може.
18. Но в' десатках, данодаанїй, и Квартїре древнею свободою да радуются, ниже сверхъ Црковна-
гω стата кто ѿ мїрски, развѣ Мы, Властъ да иматъ арестирати, или затворити кого.
19. Но Архї-Єпископъ таковїа ѿ Єгѡ депендирующїа Црковники в' казнь каковв падающїа,
правомъ Црковнимъ или Канонскимъ казнити можетъ
20. Даруемъ такожде и сопотверждаемъ Греческагω Закона Цркви, Мнтыри и к' Нимъ Надле-
жащаа, Ꙗкω такожде Архї Єпископскаа, и Єпископскаа добра, какованиби она будутъ по ωда-
рованїи Предецессорωвъ Нашихъ да притажаема будутъ.
21. А Ꙗже Цркви Хрїстїанскагω Имене супостатъ, Турчинъ, Вамъ ѿалъ, тыа на задъ
повращше Рукамъ Вашимъ предати повелѣхωмъ
22. Да бы на послѣдокъ Архї Єпископъ или Єпископи Ваши, нуждѣтако ищущей, Мнтыри, и Цр-
ви по Варошахъ и селехъ посѣщающїи, или такожде Пароси и Общини поучающїи ѿ когω буди
Црковнагω или Мїрскагω досаду имѣли, Непотерпимъ.
23. По всакой Возможности, всаку силу приложити будемъ да чрезъ побѣдителнаа ωружїа Наша,
Бгу помоществующу, Помануτый Народъ Рассїанскїй, что скорше в' Земли и ωбиталища их
пресимъ притажаннаа паки вовести, и Супостати ѿ онуду прогнати возможемъ.
24. И Хощемъ, да по правителствомъ, и управленїемъ Собственнагω Магїстрата тойже
Народъ Рассїанскїй пребывати, и древнїа Привилегїй, ему ѿ Величества Нашегω Млтивω
допущеннїа и єгω обыкновенїа Несмущеннω уживати Можетъ.
25. К' тому соизволаемъ, и в' томъ аще ѿ ц Греческагω Закона без' ωстанка дѣтей, и сродникω
кто умрелъ бы, тогда вса таковаа субстанцїа на Архї Єпископа, и Црковъ; не иначе аще Архї-
Єпископъ или Єпископъ Коиловω умретъ такова такожде субстанцїа на Архї-Єпископатъ да припаднетъ.
26. На послѣдокъ да всѝ ѿ Архї Єпископа аки Главы своеа Црковнаа такω в' Духовныхъ Ꙗкω
и Мїрскихъ депендирують всемлтивѣйше хощемъ, и повелѣваемъ.
27. Єже доротворнѣйшее, и Благоутробнѣйшее допущенїе Наше ѿ Васъ всаки тщанїемъ
и Силами ѿслугиваемо, Вѣрностъ же и Благоговѣйнство Ваше непоколебимо сохранити всега,
и никоими Бурами развитиса нихуще, Намъ твердω ѡбѣщаваемъ, и во прочемъ Вамъ всѣмъ, и
ωсобнω Млтъ Нашу Цесарску и Кралевскую Благоутробнѣйше соутверждаемъ.

Диплома третїа такωжде Леωполдова чрезъ Канцелларїю Равнω Мажарску
дворну лѣта 1695 - изданнаа, содержитъ сїа:

28. Млтивω уставихωмъ, да и помануτому Архї-Єпископу, древнее достоинство, и Єпископи Сво-
єгω Закона производити Властъ /: зане ему по праву и обычаю тогожде Закона Своегω приличествуетъ /:
цѣла ωстанетъ, и поставленнїи чрез єгω Єпископи, знаменителнѣйше Почтеннїи, Ісаїа Дїаковичъ,
Темышварскїй, Іенополскїй, и Архї Мандритъ Мнтыра Крушедолскагω, Стефанъ Митохїацъ
Карлоштаскїй, и Зринопολскїй, Єvθимїй Дробнакъ Сегединскїй, Єvθимїй Поповичъ Бу-
димскїй, и Столнω-Бѣлградскїй, Єvθимїй Тетовацъ Мохачкїй, Сигетскїй Спиридωнъ
Штибица Вршачкїй, и Єфремъ Бенаникъ Варадинскїй, и Єгарскїй /: которыа тоесть Мы си-
лою Настоаще прикустити, и поносити судихωмъ /: чрезъ Назначенныа свои дищрикти въ
Коихъ тоесть число подобающимъ Рассїанскагω Народа, ѿ Ига работы Турскїа, Ꙗкωже помалюка
в' поручность Нашу давшагоса фамилїи по изволенїи Нашегω Совѣта дворо-Воинственнагω сѣ-
доша, и намѣстиша себѣ духовнаа своа званїа творити, согрѣшающїа исправлати, и по
Заслуженомъ казнити, уроки и Приходи Црковныа по Закону и древнѣ обычаю себѣ надлежащїа прїимати.
29. Народъ на послѣдокъ весь в' Градѣхъ, Вароши, Краина, и Земла Наши, в' мѣстѣ тоест єму чрезъ
помануτагω Совѣта Нашегω дворовоинственнагω Комиссїю допущенни гдѣниbudь Намѣщенъ
Свободни своегω Закона и Исповѣданїа дѣйствїе кромѣ всакїа поазны, страха, тѣлаже и
имѣнїи убитка радоватиса; древнуюже, и уже древле силою МАТТЇА Крала декрета Патагω,

Артикула Третіагω, и ВЛАДИСЛАВА Крала декрета Второгω, Артикула Последнагω, имъ допущенную ѿ десятко свободу уживати, и употреблати да может.

30. Иже десетки онъ Народа на Своегω Закона Епископωвь препитаніе и приходи, никоим Прелатωв Наши, или Камералски офицiалω напротивь столщи припатствiамъ да ωвратитъ, и приложитъ.

31. Тогωради Верностемъ Вашимъ, иже верху, Всемъ, и ωсовитω Вам содержаніемъ си крепкω повелевающе Милостивω налагаем, и заповедуем, да егда, и елижди аще ѿ предреченнагω Архі Епископа, и Епископω ему подчиненны поре преречены в купе, или Разделнω возпрошенны Будете, и противь Всакихъ Неправилны, и Насилны Препинателей, стужателей, и убиткω творцевь, Вещемъ, Якω же глаголется, столщи, защищати, покровителствовати, и Бранити, и въ пре Явленны допущенія, Наши содерживати, и Рукодержати, Всакими образи долженствуете. Аугторитетω Наши Кралевски, Вамъ в сей Вине чрезъ Нась полнω доповренний, и предании, праву и правде посред стоющей инаге несотворше.

Диплома Покровителна, Сопотверди телнаа чрезъ Канцеларію дворо-Воинственную лета 1743 = изданаа Сице гласить

32. Всемъ и ωсовитимъ, Генералному Нашему Местодержателеви, Фелд-Маршаломъ, Генераломъ Кавалеріе, Генерал-Фел-Цайг-Майстеромъ, и прω: и прω: Вамъ потомъ, иже верху, Всемъ и ωсовитω Всакому сими Крепкω повелевающе и заповедающе, да иже реченнагω /: АРСЕНІА ІωАННОВИЧА:/ Патріарха, Архі Епископа, и Митрополита, Епископи, и прочіа Священники, Духовныа и Мирскіа Всакагω стата, и Чины Восточныа Церкве Греческагω Закона люди в Градехъ, Варошехъ, Краинахъ, и Земляхъ Наши Никъ щенныа во Всехъ, и ωсовитω и Привилегіа Свобода, Власте, Милостe, допущеніа и Права уже апровирати, и сопотвержденны рукодержати, и сохранати знаете, и тыажде покойнω, и кроме Всакіа досади, припатствіа или стуженіа уживати, употреблати, и Радωватиса теми, допустите, паче же противь Всехъ и в си Насилны Препинателей, стужателей, и убиткотворцевь толижди, елижди ѿ прореченнагω Архі Епископа, и ему подчиненны, воспрошенни Будете, или другій кто ѿ ва воспрошенъ Будеть, дондеже Народъ сей, и Родъ Рассіанскій в Непоколебимой к Нам, и Аугустному дому Нашему Вере и Благоговеніи постоитъ, защищати, и Бранити Всачески долженствуете, и ничто проти и содержанію коимъ либω образомъ дерзати, или сотворитиса допустите.

Потвержденіа на Конецъ чрезъ Канцеларію Кралевску дворну Мажарску лета 1743 = издатагω содержаніе есть следующее.

33. Закое Всемъ и ωсовити Верныимъ Нашимъ Частореченнагω Кралевства Нашегω Хунгаріи, и странъ ему сосложны Статемъ, и Чинамъ Церковнымъ Равнω и Мірскимъ и прочіимъ Кралевства Выбателемъ, и офицiаломъ и подданнымъ Наши Всакагω Состоанія, Степене, Чести, достоинствова, и преимущества гденибудь Поставленны, и обретающимса си изложеніемъ нарочно повелевающе налагаем, и заповедуемъ: да преизполнитагω Патріарха, Митрополита, и Архі Епископа АРСЕНІА ІωАННОВИЧА, Родъ же и Народъ Рассіанскій и Србскій Веа прешоложенныа Привилегіи, преимущества, Свободи, Милости, допущеніа, и права, донележе Народъ сей Рассіанскій и Србскій в Непоколебимой к Намъ, и Аугустному дому Нашему Аустрійскому Вере и Благоговеніи пребудеть покойнω, и кроме Всакагω стуженіа и припатствіа употреблати, уживати, Радоватиса, и ползовати допустили в тех, де такожде противь техъ, и таковы аще кои ѿ узрока Клаузули в Потвержденіе Привилегій дне 29 = Септемврія, лета 1706. ѿ Горе реченнагω Возлюбленнейшагω Господина Стрыа Нашегω полученное, Якоже ѿ препоседанагω егω изложеніа Явствуетса, вмещенныа /: Задержающе сверху тогω Намъ полную Власть возвратившейса чрезъ Благость Божію, прореченны же Рассіанове, и ини Верны под данникω Наши сосложное тщаніе Реченному Кралевству Нашему Хунгаріи, и ωкраины Провинціамъ Наши пожеланной Тишине, тыажде Свободи, преимущества, и Привилегіи далше толковати, и въ Болшій по Качеству Временъ обрапоставити, и прω: / и ѿ нине реченныа Клаузули неправагω толкованіа пред Реченному Роду и Народу Рассіанскому убитки каковыа узроковалиби, Рукодержатъ, и Защищаютъ, и ничто проти и содержанію по правиний Намереніемъ и Неміатію Нашею Недерзаютъ, или творатъ, или ѿ инны дерзатиса и творити допускатъ.

Маріа Терезіа.

DIE SERBISCHEN PRIVILEGIEN DES KAISERLICHEN HABSBURGERHAUSES

Zusammenfassung

Mit dem österreichisch-türkischen Krieg Ende des 17. Jahrhunderts, der in die Geschichte als der "Große Wiener Krieg" eingegangen ist, hat sich schlagartig die politische und demographische Landkarte Ungarns und des südostlichen Europa gewandelt. Dem östereichichen Heer unter dem Befehl des Generals Enea Silvio Piccolomini gelang ein gewaltiger Durchbruch, so daß es bis Peć im Kosovogebiet und danach bis Skopje vorgedrungen ist. Im Laufe dieses Feldzuges wurde das kaiserliche Heer seitens der serbischen orthodoxen Bevölkerung mit Sympathie aufgenommen, da sie im Sieg der christlichen Waffen eine reale Voraussetzung für ihre endgültige Befreiung von dem Jahrhunderte andauernden türkischen Joch erblickte. Die Verhan-dlungen zwischen dem serbischen Patriarchen von Peć, Arsenije III Čarnojević, und dem General Piccolomini, sowie auch die Teilnahme der serbischen Aufständischen auf österreichischer Seite waren auch dem Kaiser Leopold I wohl bekannt. Ende 1689 und Anfang 1690 sah es so aus, als ob die Niederlage der Türken auf dem Balkan gewiß sei. Dies hatte General Ludwig Veterani optimistisch dem Kaiser angedeutet, indem er meinte, daß er "mit den aufständischen Christen und einem 12000 Mann starken regulären Heer den Feind besiegen, ja ihn sogar vom Balkan verteiben könnte". Mit der Hilfe des serbischen Volkes und des Patriarchen von Peć rechnend, unterzeichnete Leopold I am 6. April 1690 das bekannte Invitatorium — einen Einlandungsbrief an das serbische Volk — und stellte es dem Patriarchen Arsenije III zu. Im Grunde handelte es sich um eine Anregung zu einer zahlreicheren Teilnahme der "aufständischen Christen", ja geradezu um einen Mobilisierungsaufruf, wobei zugleich nach dem endgültigen Sieg dem serbischen Volk die "hohe kaiserliche und königliche Gnade" in Aussicht gestellt wurde. Indessen hat sich aber das Kriegsglück geändert und auf die türkische Seite geschlagen. Nun begann ein rascher Rückzug des österreichischen Heers aus den südlichen Gebieten in Richtung Beograd. Mit dem Heer setzte sich, von Agnst vor der türkischen Rache angetrieben, auch eine große Masse des serbischen Volkes in Bewegung, angeführt von seinen geistlichen und militärischen Oberhäuptern. Im Herbst 1690 stand das türkische Heer in der Nähe der Festungswälle von Beograd. Mit dem kaiserlichen Heer setzten auch etwa 40.000 serbische Familien über die Sava. Das war, wie sie in die Geschichte eingegangen ist, die Große Wanderung der Serben oder die Wanderung unter dem Patriarchen Arsenije III Čarnojević. Das serbische Volk hat sich damals in vielen Dörfern, aber auch in Städten Ungarns angesiedelt und zwar bis in die Gegenden von Pest, Ofen, Stuhlweißenburg, Komoran und Györ. In diesen Ortschaften, besonders im Donaugebiet und auf der Insel Csepel (Ratzenmark), befand sich schon eine stattliche serbische Bevölkerung, die sich in Ungarn bereits im 15. Jahrhundert und später zur Zeit der türkischen Herrschaft in diesen Gegenden niedergelassen hatte ("königliche Schajkaschen") Das belegen auch die Bezeichnungen dieser Gebiete, da man auf alten Landkarten die Bezeichnung "Ratzenland" findet.

Nach der Großen Wanderung galt es den politischen Status des serbischen Volkes auf dem Territorium der Habzurgermonarchie zu regeln bzw. festzulegen. Zu diesem Zweck wurde als serbischer Vertreter der Erzbischof Isaije Đaković nach Wien entsandt. Das Ergebnis der Verhandlungen war das erste dem serbischen Volke seitens des Kaisers Leopold I erteilte Privilegium vom 21. August 1690. In Wien rechnete man mit der Teilnahme von serbischen Kämpfern (Rascianae Militiae) an den Schlachten mit den Türken, so daß man den Untertanen die von ihnen geforderten Rechte gewährte. In dem ersten Privilegium wendet sich der Kaiser an den serbischen Patriarchen und das serbische Volk in einer festlich anmutemden Tonart: "An den ehrwürdigen getreuen, Uns liebenswürdigen Arsenije Čarnojević, den Erzbischof der Serben der östlichen Kirche des griechischen Ritus, an die Bischöfe und alle geistlichen und weltlichen Stände, an die Hauptleute und Unterhauptleute, und zauletzt an die Gesamtheit der Anhänger dieses Ritus und des serbischen Volkes..." In der Tatsache, daß der Kaiser sich an militärische Anführer wendet und wiederholt zum Waffengang gegen den "größten und fürchterlischsten Feind des Christentums" aufruft, ist wohl auch der Grund für den Umstand zu sehen, daß das erste, äußerst wichtige Versprechungen beinhaltende Privilegium mit dem kaiserlichen Siegel bestätigt wurde. Im Text dieses ersten Privilegiums verdient besonders folgende Stelle hervorgehoben zu werden: "Zugleich erklärt der Kaiser, daß er der serbischen Bitte Genüge tun will und daher beschlossen hat: daß die Serben weiterhin die Bräuche der serbischen orthodoxen Kirche pflegen und sich des alten Kalenders bedienen dürfen; daß sie diesbezüglich von niemandem — weder seitens der weltlichen noch der geistlichen Behörden — beeinträchtigt werden; daß sie frei und eigenmächtig ihren von kirschlichen und weltlichen Behörden gewählten Erzbischof einsetzen können, wobei dieser Erzbischof nach eigenem Befinden über alle orthodoxe Kirchen verfügen, Bischöfe einweihen und Mönche in Klöster zuweisen wird; daß er nach seinem Befinden, wo immer es notwendig sein sollte, Tempel errichten und serbische Pfarrer einsetzen kann; daß er wie bisher das Oberhaupt der orthodoxen Kirche und der gesamten serbischen Glaubensgemeinschaft bleibt und ihm die gesamte Verfügungsgewalt zusteht... und zwar auf Grund der *von den früheren ungarischen Königen erhaltenen Privilegien* (hervorgehiben von mir — DD) in ganz Griechenland, Rascien, Bulgarien, Dalmatien, Bosnien, Janopolis und der Herzegowina, sowie auch in Ungarn und Kroatien, wo immer es Serben gibt und solange sie treu und ergeben sind; daß dem kirchlichen Stande (dem orthodoxen Erzbichof, den Bischöfen, den Mönchen und anderweitigen Geistlichen) das Recht verbleibt, über Kirchen und Klöster zu verfügen , ohne daß ihnen dieses Recht von jemandem abgesprochen werden darf; daß der kirchliche Stand von der Zehnten — und Tributpflicht, sowie auch der Unterbringungspflicht freigesprochen bleibt; daß abgesehen vom Kaiser keine weltliche Behörde Mitglieder des kirchlichen Standes festnehmen oder einsperren lassen kann, sondern daß dieses Recht, falls sich jemand schuldig gemacht haben soll, einzig und alleine dem Erzbischof zusteht, der den Schuldigen belangen und mit kirchlichen Strafen behängen kann... letzendlich darf kein weltlicher oder geistlicher Herr dem serbischen Erzbischof oder den Bischöfen bei ihrem Ansinnen Klöster und Kirchen zwecks Aufklärung der Gemeinden und des Volkes zu besuchen hindernd entgegen zu treten..."

Mit dem ersten kaiserlichen Privilegium wurde die wollkommene kirchliche Autonomie erlangt. Es fällt in die Augen, daß nur der kirschliche Stand vom Zehnten und anderen Tributen freigesprochen wurde, während das Volk, besonders auf dem Lande, schlutzlos geblieben ist. Daher entschieden sich die Serben im 18. Jahrhundert gerne für den Pfarrerberuf und seit der Gründung der Militärgrenze für die Offizierslaufbahn.

Im großen und ganzen belegen die schriftlich vorgelegten Forderungen und die von Isaija Đaković in Wien geführten Verhandlungen, daß es zu der Großen Wanderung der Serben und der Erteilung der kaiserlichen Privilegien *per modum facti* gekommen ist, also auf Grund *eines Vertrags*, der die Bedeutung eines Staatsaktes hatte. Die Serben sind somit nicht nach Ungarn als "ungebetene Gäste" gekommen — wie dies einige Geschichtsforscher meinen — sondern als Teil einer Nation die gleichberechtigt mit der

Krone verhandelte. Der serbische mit den seitens des österreichischen Kaisers — und ungarischen Königs - erlassenenen Privilegien festgelegte Status hatte einen typisch feudalen Charakter. Dieser Status hat sich aus mehreren Gründen allmählich gewandelt, aber auch deswegen weil die Habsburgermonarchie etappenweise die Form eines apsolutistischen Herrschaftssystems annahm. Die serbischen Oberhäupter haben das erste Privilegium mit großer Erleichterung aufgenommen, aber sie sahen sich zugleich mit großen Unbilden konfrontiert, da, obwohl sie einen privilegierten Status erhalten hatten, die ungarischen Komitatsbehörden und die römisch-katholische Kirche, vor allem der Erzbischof von Esztergom und Primas von Ungarn, Leopold Graf Kolonić, immer wieder beträchtliche Schwierigkeiten machten.

Trotz der kaiserlichen Privilegien wollten die führenden Katholiken im Staate, aber auch die ungarischen Magistratsbehörden, von einem Sonderstatus der serbischen Kirche und des serbischen Volkes nichts wissen. Um sich von den ungarischen Lokalbehörden und Kongregationen zu sichern, wandten sich die Serben an den Kaiser mit der Bitte, die Privilegien auch von der Ungarischen Hofkanzlei bestätigen zu lassen. Dieser Bitte wurde mit einem Sonderpatent, dem songenannten Protektionsdiplom (Diploma protentionale) vom 21. Dezember 1690 entsprochen. Mit diesem Diplom wurde eigentlich das erste kaiserliche Privilegium vom 21. August 1690 bestätigt, indem hervorgehoben wurde, daß "Leopold I die Serben... unter seinen Schutz, seine Fürsorge und Schirmherrschaft aufgenommen und sie daher dem Schutz, der Fürsorge und Schirmherrschaft der ungarischen Stände empfehle, vielmehr diesen Ständen anordne, daß sie künftig anstelle des Königs und in seinem Namen den Erzbischof, die Bischöfe, die Geistlichen und die Gläubigen der orthodoxen Kirche von jeder Unbill in Schutz nehmen mögen..." Das war das Meiste, was die Serben im Jahr der Großen Wanderung formal vom Herrscher zu erhalten vermochten, dessen Untertanen sie eben geworden waren.

Die *formalen Rechte* bildeten die eine Seite, die *wirklichen Rechte* die andere Seite den serbischen Lage in der Habsburgermonarchie. Zwischen diesen zwei Seiten tat sich oft eine unüberbrückbare Kluft auf. Es ergaben sich Probleme auch aus dem Umstand, daß das serbische Volk auf dem Territorium Ungarns planlos angesiedelt, bzw. in mehrere Komitate verstreut wurde. Daher stellte sich vom ersten Tag an die Frage eines einheitlichen Territoriums, so daß die Serben den Wunsch äußerten, man möge ihnen das Gebiet von Slavonien un Syrmien zur Verfügung stellen, aber diesem Wunsch wurde auch nach mehrmals wiederholten Forderungen nicht entsprochen.

***

Das zweite Privilegium vom 20. August 1691, das von der Ungarischen Hofkanzlei erlassen wurde, wiederholt im ersten Teil den Text des ersten Privilegiums, wobei sich im zweiten Teil folgender wichtige Zusatz befindet: "Leopold gewährt den geflüchteten serbischen Ständen folgende neue Zusagen und Privilegien: man werde sich allenfalls bemühen, damit die Serben nach siegreichen Waffengängen womöglich eher in ihre alten Länder und Wohnstätten zurückkehren mögen; zugleich äußert er den Wunsch, daß die Serben weiterhin von ihren eigenen Oberhäuptern angeführt werden und ungehindert die vom Herrscher erhaltenen Privilegien hinsichtlich der Ausübung ihrer Sitten und Bräuche genießen... letztendlich wird angeordnet, daß alle orthodoxen Serben unter der Oberhoheit ihres Kirchenoberhauptes verbleiben, und dies sowohl in bezung auf kirchliche wie auch weltliche Dinge." Somit wurde mit dem zweiten Privilegium unter anderem eine Art von serbischer Lokaltheokratie eingerichtet, was gewissermaßen den Erwartungen der Volksführer und Offiziere widersprach.

Der Patriarch hat den Kaiser über die Einstellung von neuen Bischöfen verständigt und ihn gebeten, ihre Einsetzung in den jeweiligen Eparchien zu bestätigen. Der Kardinal Kolonić, aber auch andere Bischöfe, leistete heftigen Widerstand gegenüber der Vorstellung des Patriarchen vom 28. Juni 1694, da man mit der gegen die Union gerichtete Tätigkeit der orthodoxen Hierarchie unzufrieden war. Kardinal Kolonić trat sogar mit der Behauptung auf, daß die erfolgreiche Tätigkeit des Patriarchen nicht nur die Arbeit der römisch-katholischen Kirche beeinträchtige und ihre Mission unter den "Schismatikern" erschwere, sondern darüber hinaus auch die politischen Interessen der Monarchie bedrohe! Er leistete heftigen Widerstand gegenüber der Einsetzung von orthodoxen Bischöfen in den nichtbesetzten Eparchien, da es — wie er meinte — dazu kommen könnte, daß in derselben Stadt zwei Bischöfe amtieren: ein römisch--katholischer und ein orthodoxer. Am Ende seiner Vorstellung macht Kardinal Kolonić den Vorschlag, den Patriarchen mit "großen Versprechungen" für die Union zu gewinnen; im Falle einer ablehnenden Haltung jedoch sollte man seine erzbischöflichen Rechte nur auf die Umgebung von Szentendre begrenzen. Die Stellungnahme des Kardinals Kolonić stand im völligen Widerspruch zu den der serbischen orthodoxen Kirche gewährten und mit den Privilegien festgesetzten Rechten In diesen Jahren wurden vielerorts die gewährten serbischen Rechte und Privilegien mißachtet, ja gebrochen. Und dies zu einer Zeit als die Serben sich große Verdienste erwarben, nementlich in der siegreichen Schlacht bei Slankamen (1691). Obwohl er im allgemeinen die Ansichten seines hervorragendsten Geistlichen und Ratgebers Kardinal Kolonić teilte, kam der Kaiser wegen der erneut aufsteigenden türkischen Gefahr, die nur mit Hilfe von serbischen Grenzern zu bändigen war, bestimmten Forderungen des serbischen Patriarchen entgegen.

***

Da dritte kaiserliche Privilegium vom 4. März 1695 wurde als eine Art Rundschreiben an kirchliche, zivile und militärische österreichische und ungarische Persönlichkeiten und Institutionen gerichtet und entsandt. Mit diesem Schreiben teilte der Kaiser allen angesehenen und verantwortlichen Persönlichkeiten mit, daß sich der serbische Patriarch an ihn mit einer Vorstellung über die gefährdete Lage der serbischen Kirche und des serbischen Volkes gewandt habe, wobei er zugleich auch auf die serbischen Kriegsverdienste hinwies. In diesem Schreiben betont der Kaiser, daß er die Serben "wegen ihres schönen und edlen Werkes" mit den Privilegien aus den Jahren 1690 und 1691 unter seinen Schutz genommen habe. Trotz des höchsten Schutzes, betont Leopold I, "wagen es einige Vertreter beider Stände des Königs Willen zu mißachten und den Erzbischof und das serbische Volk in der Ausübung seiner Bräuche zu hindern, in seinegt Rechten zu beeinträchtigen, indem man es zur Zahlung des Zehnten zwingt, was nicht nur zum Schaden der Serben gerät sondern auch die Interessen des Königs gefährdet." Wie aus dem dritten Privilegium zu ersehen ist, hat der Kaiser tatsächlich einen scharfen Verweis allen jenen erteilt, die es wagten, die der serbischen Kirche gewährten Rechte bzw. kaiserlichen Privilegien zu mißachten.

***

Vergleicht man die Vorstellungen des Patriarchen und das dritte kaiserliche Privilegium, dann wird man feststellen können, daß man den Druck der römisch--katholischen Kirchenoberhäupter und der ungarischen Stände *de iure* zu verhindern suchte. Doch die Wirklichkeit sah anders aus, denn auch in diesem gönnerhaft und wohlwollend intonierten Text gab es in rechtlicher und politischer Hinsicht zweideutige

Stellen. Die auf dem Kriegsfelde erworbenen und fest versprochenen serbischen Privilegien wurden in dem erwähnten Privilegium mit der Bestimmung "wenn dies nicht den geistlichen Würdenträgern und den Interessen der römisch-katholischen Kirche schadet" gewissermaßen relativiert bzw. eingeschränkt. Diese Stelle bot der römisch-katholischen Kirche die Gelegenheit zu bestimmen, was *für sie von Schaden sein könnte* und somit auch die Rechte der "Schismatiker" und "Raitzen" zu mißachten, mit welchen abfälligen Termini man nun die orthodoxen Serben zu bezeichnen pflegte. Für die geistlichen Würdenträger der römisch-katholischen Kirche war alleine die Existenz der Orthodoxen in Ungarn an und für sich unakzeptabel, was sie in ihren dem Herrscher unterbreiteten Vorstellungen auch ganz offen ausspachen. Die Möglichkeit für verschiedene und ungünstige Deutungen der Privilegien war schon mit der abschließnden und allgemeinen Formulierung "so lange die Dinge in dieser Form bestehen" gegeben. Diese geschickt formulierten "Klauseln relativierten den Wert aller Zusagen und Versprechungen und verdunkelten den vorbehaltlosen Sinn der Privilegien." Aber man muß daran erinnern, daß ein ähnlicher Vorbehalt bereits im ersten Privilegium zu finden ist, da es an einer Stelle heißt, daß die Serben alle ihnen gewährten Rechte genießen werden "solange sie treu und ergeben bleiben", womit sie nicht nur einer ständigen Prüfung sondern auch einer völlig relativen und willkürlichen Beurteilung ihrer Treue und Ergebenheit unterlagen.

***

Die drei Privilegien Leopold I bilden die staatsrechtliche Grundlage der Lage des serbischen Volkes in der Habsburgermonarchie. Trotz allem sah sich das serbische Volk mit erheblichen Schwierig-keiten konfrontiert, ween es um die Verwirklichung seiner Rechte ging. Der Staat war durch Kriege, innere administrative Änderungen und Reformen derart belastet, daß sich das zwangsmäßig vielfacher-weise auf das Leben der orthodoxen Untertanen auswirken mußte. Nach dem dritten Privilegium hat Leopold I in den nächsten zehn Jahren bis zu seinem Tode 1705 den Serben kein Dokument ähnlichen Inhalts mehr ausgestellt. Die nachfolgenden Throner-ben haben sich mit einer Bestätigung oder Konfirmie-rung der Leopoldinischen Privilegien begnügt. Joseph I hat seine Konfirmierung 1706, Karl IV 1713 und Maria Theresia 1743 geleistet.

***

Anläßlich der Konfirmierung seitens der Kaiserin Maria Theresia wurde ein diesbezüglich spezielles Buch veröffentlicht unter dem Titel: PRIVILEGIA PER DIVOS IMPERATORES, LEOPOLDUM, JOSEPHUM, CAROLUM VI, GLORISSIMAE REMINISCENTIAE MODERNAM REGNATEM MAJESTATEM MARIAM THERESIAM, INCLYTAE NATIONI ILLYRICO-RASCIANAE... Anno 1743. Das Buch wurde in 200 Exemplaren in der Druckerei Leopold I. Kalivodas auf Kosten der damals in Wien weilenden serbischen Deputation veröffentlicht. Inzwischen wurde festgestellt, daß der Text mit den Originalen der kaiserlichen Privilegien kolationiert worden ist. Heute bildet diese Ausgabe eine wahre Rarität.

Im Auftrag des Patriarchen Arsenije IV Čarnojević hat der Sekretär des Patriarchats Pavle Nenadović den Text der Privilegien aus dem Lateinischen in das "Slavenoserbische" übersetzt. Da die Serben zu dieser Zeit über keine eigene Druckerei verfügten, so hat der serbische Kupferstecher Hristofor Žefarović das Buch auf Kupferplatten gestochen und es 1745 in der Wiener Typographie von Thomas Mössmer drucken lassen. Diese Ausgabe wird hier als Fototypie veröffentlicht.

Die serbischen Privilegien bilden ein unumgängliches Thema jener serbischen, zum Teil auch österreichischen und ungarischen Geschichtsschreibung, deren Gegenstand die politischen und gesellschaftlichen Verhältnisse der Habsburgermonarchie Ende des 17. und Anfang des 18. Jahrhunderts sind. Auf die diesbezüglich betreffenden Forschungsergebnisse lehnt sich auch dieses Buch an.

Das was den wesentlichen Teil der kaiserlichen Privilegien bildet, ist nicht nur aus dem Text sondern zu gutem Teil auch aus dem Kontext zu erfassen. Das belegt wohl am besten die vertrauliche Information, die der Kardinal Leopold Graf Kolonić 1707 dem Kaiser Joseph I vorgelegt hat. In dieser heißt es: "Bei der Bestätigung solcher und ähnlicher Privilegien... sollte man, besonders wenn es sich um Glaubensdinge handelt, äußerst vorsichtig vorgehen. Wenn nämlich diese Privilegien schon nicht geändert oder gekürzt werden können, dann sollten sie wenigstens wortwörtlich bestätigt und mit solchen dunklen Ausdrücken und zweideutigen Begriffen ausgelegt werden, daß man sie zu verschiedenen Zeitpunkten mal so mal so verstehen und deuten kann; dazu sollte man das Ganze nur vorläufig und mit bestimmten Klauseln bestätigen, damit diese Schismatiker, sowie auch die anderen Nichtkatholiken, zu einem späteren günstigen Zeitpunkt, in dem ähnliche Privilegien nicht als ein störender Faktor zu virken vermögen, leichter und gegen ihren Willen mit der katholischen Kirche vereinigt werden könnten."

(Übersetzt von Tomislav Bekić)

РЕГИСТАР ИМЕНА И ПОЈМОВА

СРПСКЕ ПРИВИЛЕГИЈЕ
ЦАРСКОГ
ДОМА ХАБЗБУРШКОГ
прво издање

За издавача
Јован Зивлак, директор
ИП Светови
мр Лепосава Шелмић, управник
галерије М. С.
др Никола Тасић, директор
Балканолошког института САНУ

Рецензенти
Академик Дејан Медаковић
Јован Зивлак

Опрема
С.Т.

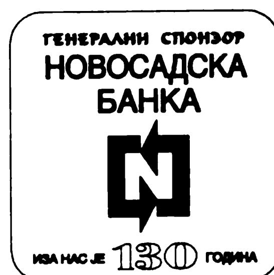
решење слова на корицама
и иницијалних слова
проф. Александар Додиг

ИП СВЕТОВИ
Нови Сад
Арсе Теодоровића 11

Галерија Матице српске
Нови Сад
Трг галерија 1

Балканолошки институт САНУ
Кнез Михајлова 35

Штампа
„ЛДИ"
Ветерник
1994.

Штампу ове књиге помогао је Општински секретаријат за културу и образовање Новог Сада

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

347.236(436–89=861)„17"

943.6 –89(=861)„17"

ДАВИДОВ, Динко

Српске привилегије царског дома хабзбуршког / Динко Давидов. – Нови Сад: Галерија Матице српске: Светови; Београд: Балканолошки институт, 1994 (Ветерник: LDI). – 149 стр.: илустр.; 34 cm. – (Посебна издања / Галерија Матице српске)

Индекс.

ISBN 86–7047–138–8

а) Срби – Аустрија – привилегије, 18.В

PRIVILEGIA
PER
DIVOS IMPERATORES,
LEOPOLDUM,
JOSEPHUM,
ET
CAROLUM VI.
GLORIOSISSIMÆ REMINISCENTIÆ,
NEC NON
MODERNAM REGNANTEM
MAJESTATEM
MARIAM THERESIAM,
INCLYTÆ
NATIONI ILLYRICO-RASCIANÆ,
PER SEQUENTES
DEPUTATOS & PLENIPOTENTIARIOS,
NEMPE:
PAULUM NENADOVICH, Episcopum Carolostadiensem, & Patriarchalem Vicarium Generalem. JOANNEM GEORGIEVICH, Archi-Diaconum Patriarchalem. ARSENIUM WUISCH, Vice-Colonellum Regium, ex Confinia Tybisciana. ANDREAM ANDREOVICH, Regium Postæ-Directorem Petrovaradiensem, & Dominii Uffeliani Carlovitii Administratorem, impetrata.

MEDIO
EXCELSÆ CANCELLARIÆ AULICO-HUNGARICÆ
CLEMENTISSIMÆ CONCESSA & CONFIRMATA
DIE 18. MAJI, ANNO 1743.

ПРИВИЛЕГІИ

чрезъ
Блаженныѧ Імператоры
Леѡполда
Іѡсифа
и
Карола Шестаго

славнѣйшагѡ поминанїа:

такѡжде

нынѣ царствующее величество

Марію
Ѳерезію

славному народу іллѵрїско рассїанскому

чрезъ слѣдующїа депутирти, и

полномощники

тоесть

Павла Ненадовича, епкпа Карлщаскагѡ, и Патрїаршескагѡ Генерал-Викара, Іѡанна Георгїевича, архі-дїакона Патрїаршескагѡ, Арсенїа Вуича, оберстлайтенанта Кралевскагѡ ѿ Крайни Потискїа, Андреа Андреевича, Кралевскагѡ Постфервалтера Петроварадинскагѡ, и Хершофа Уффелова Карловачкагѡ администратора.

исходатайствованныа

средствїемъ высокїа канцеллярїи дворовнутреннѣйшїа, благоутробнѣйше [redacted]

дарованныа, и потве[redacted]

дне 24. априліа. лѣт[redacted]